

శ్రీ శో ౭ వ్యా న్న

శబ్దరత్నావళిః

సీర్వాణ భాషా ద్యోర్భాషా మత్యంతా పకారాయ
బ్రహ్మశ్రీ ॥ గరణి వైయాకరణ కృష్ణాచార్యేణ విరచితా
బ్రహ్మశ్రీ ॥ సిద్ధాన్తి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిణా పరిష్కృతా
విజయశ్రేతరామ్.

SABDARATNAVALI.

AN

EASY GUIDE TO SANSKRIT GRAMMAR

BY

G. VIYAKARANA KRISHNACHARYAR,

CANARESE PANDIT, MADRAS CHRISTIAN COLLEGE

Published for the use of Sanskrit Students

BY

SIDDHANTI SIVASANKARA SASTRI

AND

G. V. KRISHNACHARYAR.

Second Edition

Revised and Enlarged

Printed by :

PRINTED BY T STREENIVASIAH,

AT THE "EXCELSIOR" PRESS,

No. 161, Broadway.

1886

All Rights Reserved

GUSTAV O

PROFESSOR OF SANSK

Presidency

Telugu Transla

SANSKRIT

RESPECTFULLY

DEDIC.

BY

THE AU

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

The books hitherto published on Inflection of Nouns and Conjugation of Verbs, being defective in the arrangement of their parts, many beginners of the Sanskrit language have felt great difficulty in mastering them up. We have known many instances in which the students have given up studying the Sanskrit language in despair. Besides labour, they had to spend, quite unnecessarily, much of their time in committing to their memory, pages after pages treating of words of little or no importance.

To remove these difficulties and to make the subject as simple and familiar as possible the Author has taken much pains in bringing out this work.

The following points have been kept in view :—Orthography ; Easy words of and *Halantas* with new Sanskrit Texts examples ; Different uses of Cases, Compound words, Conjugations of verbs.

As an Appendix to help English students a glossary of grammatical terms is also given at the end.

THE AUTHOR.

MADRAS, }
November 1878 }

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

Since the publication of the 1st edition, I have come to understand that there are certain passages in the first edition of this book that are too difficult to be easily comprehended by the students; I have, in the present edition, worked out those difficult topics in great detail.

As the first edition treats of only a few verbs, the students are at times compelled to consult other costly books, which are not within the reach of many a student. To obviate this difficulty, rules have been laid down in this edition, clearly pointing out the mode of deriving the different forms (in the active voice) of nearly four hundred verbs.

An alphabetically arranged Index of all words treated of with their English equivalent has been, further, added with a view to the reference to them.

Next, this book has been carefully revised, a good deal of new matter added to it.

I shall feel amply rewarded for the labour I have bestowed on this, if it serves the purpose of those for whom it is intended.

I shall be happy to receive any suggestions and corrections.

Madras }
August 1886 }

G. V. K.

ఉ పో ఘా త : .

సన్నికిల భూయాంసో బాలబోధోపయోగిన శ్శబ్దమజ్ఞా
 ర్యాది గ్రంథా శ్చన్నపుర్యావిషుముద్రితాః ప్రకటికృతా
 శ్చతైస్తైః తేషు గుణదోషగజేషణేసతి దృశ్యంతే బహూ
 ని శాస్త్ర విరుద్ధాని నదృశ్యంతేఽప్రకృతోపయోగ్యవ
 శ్య విజ్ఞేయాని సాధుపదానిచేతి । తాన్యనాదృత్యా ధీన
 వరచనాం శాస్త్ర సమ్ప్రదాయ శుద్ధసుబద్ధ పద పుష్ట
 మజ్ఞుతాం శబ్దరత్నావళి మాశాసానైశ్చన్ననగరీ వాసి
 భి ర్బహుభిర్గ్రాఢితస్య, మహీకూర పురవాశిశ్రీమద్వై
 యాకరణ వ్యాసకృష్ణాచార్య సహర్యా సమధిగత
 మహా భాష్యస్య, శ్రీమ దానందపీఠ భగవత్పాద సత్తీర్థ
 సంశుద్ధాంత రఙ్గస్య, ఛరిగిపురీసన్నిహిత గరణీ తిమ్మణా
 చార్య స్యాః జ్ఞయా తదాత్మజేన, తచ్ఛరణ సేవాసమ
 ధిగత సిద్ధాంత కాము యది గ్రంథజాతేన, వైయాకరణ కృ
 ష్ణాచార్యేణ, యథాశాస్త్రం సక్లృహ్య యం గ్రంథో ని
 రమాయ. యద్యప్యత్ర బాలబోధోపయోగినో విజ్ఞేయాం
 శాస్త్రరేవేపి నాదర్శిత. తథాప్యత్ర గ్రంథేపాఠినీయాగ
 మానుసారి సన్ధయః, అకారాది హకారాంత వర్ణాంత కారి
 కాణాం యథాక్రమ మజ్జిలంత త్రివిణ్ణైష్వపి శబ్దరూ
 పభేదాదికం, అవ్యయ సమాసకృత్తద్ధిత విభక్త్యర్థ తిజ్జన్త

ప్రకరణాని, తత్తత్ప్రక్రియా విశేషాశ్చ, నిష్క్రమ్య ప్రద
ర్శితా ఇత్యస్తి మహానతిశయగ్ ప్రాక్షనాభ్యో రచనా
భ్యగ్ ప్రకృత రచనాయాః - తమేనమామూలచూడం
పరతో గురుముఖా దర్థం విజ్ఞాయాధ్యేతు ర్బాలకస్య
గీర్వాణభాషాభ్యాసస్సు సాధ స్సుగమశ్చ ద్రువం భవి
తేతి సర్వ మనవద్యమ్.

యద్యత్ర దీర్ఘ విసర్గబిస్తువర్ణాది ఫలితం సుధీభి ర్లక్ష్యే
త తచ్ఛోధనీయం త్న న్తవ్యం చేతి ప్రార్థ్యతే.

సృత్రావసానే నటరాజరామ్!
ననాదధికాం నవపచ్చవారమ్॥
ఉద్ధర్తుకామ స్సనకాదినీధాన్!
వితద్విమర్యే శివసూత్రజాలమ్॥

అయమర్థో, మాహేశ్వరాణిసూత్రాణీత్యత్రానుసంధేయః. శ్రీ ౨.

విషయానుక్రమణికా.

విషయము.	పుటాంకము.	విషయము.	పుటాంకము.
మొదటి పాఠము, ప్రతిపాదించు.	1	స్వతంత్ర సభ్యులు.	12
○ సభ్యుల ప్రకరణము.		జ్ఞాత సభ్యులు.	
1 ON TERMS		అనునానిక సభ్యులు.	
మహాశ్వర సూత్రాణి.		అనునానిక సభ్యులు.	13
ప్రత్యాహార నియమము.	2	పరసపర్య సభ్యులు.	
తత్సంభవ, తద్వివరణము.		పూర్వసంభవ సభ్యులు.	
ప్రసాదించి సభ్యులు.	3	శత్రు సభ్యులు.	
ప్రతిపాదించు.	4	చర్చ సభ్యులు.	14
అక్షర వివరణము.	5	సత్య సభ్యులు.	14
తత్సంభవ ప్రయత్న వివరము.		తుగాగము సభ్యులు.	
2. సభ్యుల ప్రకరణము.		భుడాగము సభ్యులు.	15
2 EUPHONIC COMBINATION.		గముడాగము సభ్యులు.	
సభ్యులదా, అన్ సభ్యులు.	6	విసర్గ సభ్యులు.	
సంభవసభ్యులు సభ్యులు.		తస్య జ్యోతిషములీయో	
గుణ సభ్యులు.	7	పద్మానీయో.	16
వృద్ధి సభ్యులు.		విసర్గ సభ్యుల సత్య, మత్తే.	17
యజ్ఞాదేశ సభ్యులు.	8	సావిదిసభ్యులు ఉత్తమము.	
యాన్తాదేశ సభ్యులు.	9	లోప సభ్యులు.	18
వాన్తాదేశ సభ్యులు.		పూర్వజ్ఞుల సభ్యులు.	
పూర్వరూప సభ్యులు.		సులోప సభ్యులు.	19
పరరూప సభ్యులు.		3. సుబర్త ప్రకరణము	
అవశాదేశ సభ్యులు.	10	3 INFLEXION OF NOUNS	
ప్రకృతి భావ సభ్యులు.	11	సుప్తిజన్త విచారము	
హల్నిసార్థ - శుభ్రత్య సభ్యులు.		లింగనిర్ణయము.	20
		తదుదాహరణము	
		విభక్తివచననామము	21

విషయము.	పుటాంకము.	విషయము.	పుటాంకము.
శబ్దాను క్రమణికా.		హలస్త్రీలిప్తవిశేషము:	98
అజస్త్రీలిప్తసాధా		హలస్త్రీలిప్త విశేషము:	100
రణశబ్దము.	26	ఁ. అవ్యయ ప్రకరణము.	
అస్థికణికలు ద్రావిడ		6 INDECLINABLES	
విభక్తయము.	27	అవ్యయకారికా:	104
తత్త్వద్వచనాధా:	28	విభక్తి ప్రతిరూపాణి.	106
అజస్త్రీలిప్తసాధారణ		కృదంతావ్యయాని	107
శబ్దము.	30	తద్ధితాంతా వ్యయాని.	
అజస్త్రీలిప్తసంసకలిప్త		2. సమాస ప్రకరణము.	
సాధారణశబ్దము.	33	7 COMPOUND WORDS	
హలస్త్రీలిప్తసాధారణ		తద్విచారస్తద్భేదా:	108
శబ్దము.	34	సామాన్య సమాసము.	109
హలస్త్రీలిప్త శబ్దము:	40	అవ్యయిభాషా:	110
హలస్త్రీలిప్తసంసకలిప్తశబ్దము.	42	తత్పురుష సమాసము.	111
౪. సర్వనామాని		కర్తృధారయ సమాసము.	114
4 PRONOUNS.		ద్విగు సమాసము.	115
సర్వాదయ:	44	బహువ్రీహి సమాసము.	116
ప్రత్యేకశబ్దము.	45	ద్వంద్వసమాసము.	119
స్త్రీలిప్తశబ్దము:	51	అలుక్సమాసము.	
సంసకలిప్తశబ్దము.	53	౮. విశేషవృత్తి.	
౫. విశేష శబ్దము.		8 THE RETAINED FORM	
5. SPECIAL NOUNS.		OF TWO OR MORE FORMS.	
అజస్త్రీలిప్తవిశేషము:	55	౯. తద్ధితవృత్తి.	
హలస్త్రీలిప్తవిశేషము:	67	9 DERIVATIVE NOUNS.	
సంసకలిప్తవిశేషము:	73	దేశరాజ వాచకశబ్దము:	121
హలస్త్రీలిప్త విశేషము:	79	అపత్యయ విశేషము.	122

విషయము.	పుటాంకము.	విషయము.	పుటాంకము.
తత్కారికాః	122	౧౩. వాక్యాన్వయశ్రమము.	
తదుదాహరణాని.	122	13 SYNTAX	
శ్లేషికార్థకాః	124	విశేష్యవిశేషణనియమము.	145
౧౦. కృద్వ్యవృత్తిః.		తల్లిజ్జవచన నిర్ణయము.	146
10 A NOUN FORMED WITH "KRIT" AFFIX.		గౌణముఖ్యలాక్షణిక	
కారకకృద్వ్యవృత్తిః	129	విచారము.	148
భావకృద్వ్యవృత్తిః.	130	౧౪. తిజ్జన్త ప్రకరణము.	
౧౧. సనాద్యన్తధాతువృత్తిః.		14 CONJUGATION OF VERBS.	
11. VERBS ENDING IN "SAN" &c,		వికరణ నిరూపణము.	150
ప్రేమం దాస్యదశానాంసనా		భావిదిసాధారణధాతవః.	152
దీనాం సజ్జహేహి		దివాదిసాధారణాః.	159
దాహరణాని.	131	తుదాది సాధారణాః.	162
౧౨. విభక్త్యర్థ ప్రకరణము.		చురాదయః.	165
12 CASE AFFIXES.		అదాదయః.	168
షట్కారకాణి.	133	జుహోత్యాదయః.	172
దశలకారాః.		స్వాదయః.	176
పరస్మై పదాత్త నేపదసఖ్యజ్ఞా.		రుధాదిసాధారణాః.	178
పురుషనిర్ణయము.	134	తనాదిసాధారణాః.	180
సవప్రయోగాః		క్ర్యాదయః.	182
తదుదాహరణాని.	135	౧౫. విశేష ధాతవః.	
ఉపపదవిభక్తయః.	136	15 IRREGULAR VERBS. (IN TEN CLASSES)	
తత్కారికాః.		భావిదివిశేషాః పరః॥	184
కారకవిభక్తివిశేషము.	140	తత్రతత్త నేపదినః.	193
తదుదాహరణాని	142	,,—ఉభయపదినః.	197

విషయః	పుటాంకః	విషయః	పుటాంకః
వివందివాదయః.	199	౧౬ అనుబంధవిశేషః	
మదాదయః.	203	16 APPENDIX	
చురాదయః.	205	మూలభాసార్థ పుటాంకసహ	
అదాదివిశేషాః.	206	అకారాదివర్ణక్రమేణ	
జుహోత్యాదయః.	217	పూర్వోక్తాశ్చదాః.	1
స్వాదివిశేషాః.	219	తత్త్వేవధాతవః.	9
రుధాది విశేషః	221	అనిట్యురికాః.	19
రనాది విశేషాః.	222	అనిష్ఠాదు పట్టికా.	20
క్ర్యాది విశేషాః.	223	వేట్యుధాదు పట్టికా.	21
క్రస్థాపసంహారః.	226	Glossary of Terms	
		లాక్షణికపదానాం మూల	
		భాషారాః.	22

Corrections and Additions.

సద్ధాశుద్ధ్యావికా.

పు.త. పక్తా. అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్
౪ ౧౮ సంస్కృత	సంస్కృత
౭ ౧౧ గజ్జో + ఉ	గజ్జో + ఉ
౮ ౧౬ నైవీ, నైవీ	నైవీ, నైవీ
౧౦ ౨౧ బోధ్యమ్	బోధ్యమ్
౧౪ ౧ ఝులాం	ఝులాం
౨౨ ౧౩ శసోకా	శసోకా
౨౩ ౩ లిజ్జా	లిజ్జా
౨౪ ౪ రాస్త	రాస్త

పు. శ్రీ. పక్షా. అనుబంధం.

శుద్ధం.

౨౪	౬	తానను	తానను
"	౨౨	జక్ష	జక్ష
౨౭	౬	భృగ్	భృగ్
౩౩	౮	లింగ	లింగ
౩౪	౧౬	లిజ.	లిజ
౪౬	౧౪	పులింగ	పులింగ
౫౪	౨	ఉభాశబ్ద	ఉభాశబ్ద.
౫౯	౩	యాష	యాష
౬౨	౮	శనీక్షా	శనీ, శా,

౭౦ వక్తవ్యః — ఇకారావ్యస్తీలిజస్త్రిశబ్దః - నిత్యం
బహువచనాంతః. తిస్రః తిస్రః తిస్రభిః
తిస్రభ్యః తిస్రభ్యః తిస్రణాం తిస్రభ్యః

౭౬	౧౬	లిక్	లిక్
౮౬	౫	భుత్	భుత్ భువ్.
౮౮	౧	అర్వనా	అర్వనా
౯౨	౫	సుదవి	సుదవి
౧౦౦	౧౪	లింగ	లిక్

౧౦౩ వక్తవ్యః — నాస్త నపుంసకలిక్ దక్షిణశబ్దః.
దక్షి దక్షిణీ దక్షిణీ - హేదక్షిణ, హేదక్షి
హేదక్షిణీ హేదక్షిణీ - దక్షి దక్షిణీ దక్షిణీ -
శేషం యశస్విన్వత్. విషం ప్రస్వి వాగ్విగుణి.

౧౦౩	౧౨	సాస్త	సాస్త
౧౦౪	౧౩	చృబి	చృబి.
౧౦౮	౧	పదవృ	పదవృత్తి
౧౧౯	౬	జిమ్మతి	జిమ్మతి
౧౨౦	౧౨	పుమాన్	పుమాన్
౧౩౩	౧౭	భవిష్య	భవిష్య
౧౪౨	౨౧	కోధా	క్రోధా
౧౪౪	౪	హిమాదే	హిమాద్రే

పుట. పజ్జా. అశుభం

శుభం

౧౫౨ ౨౨ కారస

కారస్య

౧౫౪ ౫ నిమిత్తే

నిమిత్తే

౧౫౪ ౩ స(ః)

స(ః)

౧౫౫ ౬ మహి

మహి

౧౫౫ ౧౪ సావ సీధ్యమ-

సావ సీధ్యమ.

౧౬౦ ౮ అస్యహి

అస్యహి

౧౬౦ ౧౨ అనీధ్యమ

అనీధ్యమ.

౧౬౧ ౨౩ ద్విక్షిప్తా

ద్విక్షిప్తాః

౧౬౨ ౯ డాతవః

డ్డాతవః

౧౬౪ ౨౨ మాసీషాః

మాసీషాః

౧౬౫ ౨౩ అతనిష్ఠః

అతనిష్ఠః

౧౬౯ ౨౧ అయంసీషావ

అయంసీషావ

౧౬౯ ౬ పు ౧౬౫

పు ౧౬౬

౧౬౯ ౨ అనిడాతవః

అనిడ్డాతవః

,, ౧౨ అసాక్షిత్

అసాక్షిత్

,, ౨౩ అసాత్మత్వ

అసాత్మత్వ

౨౦౧ ౧౦ నజ్జ్యతి

నజ్జ్యతి

౨౦౩ వక్తవ్యః - ఇమ = ఇచ్ఛాయావ-వర॥సక॥

నేట్. ఇచ్ఛతి | ఇచ్ఛను | ఇచ్ఛత్ | ఇచ్ఛేత్ |

ఇయేష | విషితా | విషిష్యతి | ఇష్యేత్ |

విషీత్ | విషిష్యత్ |

౨౦౪ ౯ అదరించు

అదరించు

,, ౧౨ ఆదరిష్యత్

ఆదరిష్యత్

౨౦౯ ౧౯ గరిషావ

గరిషావ

౨౧౫ ౨౧ ఆ లీధావ

ఆ | లీధావ

౨౨౩ ౧౯ బధ్నివ

బధ్నివః బధ్ని

౨౨౫ ౫ గృహీతే

గృహీతే

జయహయవదన.

శబ్దరత్నావళిః.

శర్వాణ్యో ఊరుసంస్థస్సన్ యస్తాం శైశవభాషయా |
విసోదయామాసతస్మై ప్రత్యూహపతయేనమః || ౧ |

నిర్విఘ్నంస్తాత్.

కల్యాణమూరేగ కమలాశ్రయస్య

కలౌయగే వేంకటనాయకస్య ||

కృపాసముద్రస్య చిదాత్మకస్య

నామ స్మృతిర్తే శ్రియమాతనోతు || ౨ ||

వ్యాకృతిరత్నాకర మవగాహ్యదాయచ సుశబ్దరత్నాసి |

రచయామి శబ్దరత్నావళి మతిశుద్ధాంసమర్పయేచహరా || ౩ ||

సంస్కృతభాషామాదౌ జిజ్ఞాసూనాంసుఖేనబోధాయ |

యో ౨ కారిమయాయత్నస్సో ౨ యంసదనుగ్రహేణసభల

స్సన్యితే || ౪ ||

శబ్దరత్నావళౌసంభోజ్ఞాప్రకరణమ్.

ఏనమగిపాణిని కాత్యాయనపత జ్ఞలిభ్యోమునిభ్యో

మహావ్యోమగురుభ్యః.

అ ఇ ఉ ఊ || ౧ || ఋ ౨ క్ || ౨ || ఏ ఓ క్ || ౩ ||

ఐ ఔ చ్ || ౪ || హ య వ ర ట్ || ౫ || ల ణ్ || ౬ || ష మ

జ ణ న మ్ || ౭ || ఝ భ ఞ్ || ౮ || ఘ ఢ ఢ వ్ || ౯ || జ బ

గ డ వ శ్ ||౧౦|| ఖ ఘ ఞ ర థ చ ట త వ్ ||౧౧|| క ప
య్ ||౧౨|| శ.ష స ర్ ||౧౩|| హ ల్ ||౧౪||

ఇతి మాహేశ్వరాణి సూత్రాణి అణ్, అక్ ఇ
త్యాదిసంఖ్యజ్ఞానాః || 1.—ఉపదేశేః అస్య సూతా హ్య
ర్థాః ఇత్సంఖ్యజ్ఞానాః తేషాం లోపశ్చ || ఇత్యుక్త త్వేన ఏ
తచ్ఛత్యుక్తసూతా న్యవర్థాః ణ్, క్, ప్రభృతయః ఇత్సంఖ్య
జ్ఞానాస్తైః అణాదిసంఖ్యజ్ఞానైః న గృహ్యంతే.

2.—ఇత్సంఖ్యజ్ఞైః సూతా న్యవర్థైః (అకారాదిభిః)
సహితోవర్ణః (అకారాదిః) వధ్యగానామ్ (ఇ ఉ ఇత్యాదీ
నామ్) స్వస్యచ (అకారస్య) సంఖ్యజ్ఞా (ప్రత్యాహారః) స్యా
త్ || యథా (౧) అణ్ - ఇతి అ ఇ ఉ వర్ణానాం సంఖ్యజ్ఞా, (౨)
అక్ ఇతి అ ఇ ఉ ఋ ఌ వర్ణానాం సంఖ్యజ్ఞా, ఏవమ్ ఇక్-ఇ
ఉ ఋ ఌ; ఉ క్-ఉ ఋ ఌ; (౩) ఏక్-ఏ ఓ; (౪) అచ్-
అ ఇ ఉ ఋ ఌ ఏ ఓ ఐ ఔ; ఇత్తమేవ ఏచ్, ఐచ్; (౫) అట;
(౬) అణ్, ఇణ్, యణ్; (౭) అమ్, యమ్, ఇమ్, జమ్, (౮)
యఞ్; (౯) ఝమ్, భమ్, (౧౦) అన్, హన్, వన్, ఝన్
జన్, ఒన్; (౧౧) ఛన్; (౧౨) యయ్, మయ్, ఝయ్,
భయ్, చయ్; (౧౩) యర్, ఝర్, వర్, ఖర్, చర్, శర్
(౧౪) అల్, హల్, వల్, రల్, ఝల్, శల్; ఏతేచతుశ్చ త్వా

* ధాతుసూత్రగణాణాదిపాక్యలిప్తానుశాసనమ్ || అగ్రమప్రస్థ
యా ౭౭ దేశాఉపదేశాద్గ్రహణీ ర్థతాః ||

లింగ దేవ స్రత్యాహారా వ్యవహాయస్త ఇతి బోధ్యమ్॥
సాయంసర షిత్వాదిషు హకార ప్రభృతిషు సూయమాది
అకారః కేవలముచ్చారణార్థః.

3.—“ ఏకమాత్రోభవేద్ధృస్వః, ద్విమాత్రో దీర్ఘఉచ్చృ
తే॥ త్రిమాత్రస్తుప్లుతోజ్ఞేయః, వ్యజ్ఞనస్తవర్థమాత్రకమ్” ఇ
త్యుక్తత్వేన అ ఇ ఉ ఋ ఏతే హ్రస్వ దీర్ఘప్లుతానాం
సోధకాస్యః- ౧) అనుం హ్రస్వప్లుతయో ర్బోధకః.
ఏచః దీర్ఘప్లుతయో ర్బోధకః. హ్, య్, ఇత్యాదయః హః
(వ్యజ్ఞనాని) అర్థమాత్రాకాలికాః॥ అనునావర (౦) నిసర్గ
(ః) జిహ్వమాలీయో (గ్) * పఞ్చాసీయః (గి) ద్వి
మాత్రకాస్సన్తః (గురుసంఖ్యజ్ఞాకాః) అచిహలిచ సామాన్య
తోగృహ్యంతే॥ హ్రస్వాస్పర్శేపి (అ ఇ. క కి ఇత్యాదయః)
లఘుసంఖ్యజ్ఞాకాః, సంయోగపరకాస్తే గురుసంఖ్యజ్ఞాకాః॥
(ప్రజ్ఞాచ్ఛత్రమ్) దీర్ఘస్తు (ఆ ఈ, కా కీ ఆద్యాం) గురుసంఖ్య
జ్ఞాకాః : ప్లుతా అపిగురవపి వెతిబోధ్యమ్.

4.—ముఖసహిత నాసికయోచ్చార్యమాదావన్తాః
అనునాసికసంఖ్యజ్ఞాస్యః॥ తత్ర అచః ఉదాత్తానుదాత్త
స్వరతభేదేన త్రివిధాః. తేన వేదేద్రష్టవ్యాః.

* జిహ్వమాలీయః = క, ఖ, భృష్ ప్రాగర్థచంద్రాకారస్య
యవద్విద్యమాన విసర్గః. వ్రాత గ్ కాః, క్ల ఖనతీత్వాదాహభ్యు
ఉపఞ్చాసీయః = ప, ఫ, భృష్ ప్రాగర్థచంద్రాకార ద్వయ
వత్ త్రివిధః. యథా - క కి సుతి, తయ్య సుతి, త్యాదౌజ్ఞేయః

శ బ్ద ర త్నా వ ల్కా.

5. — సమాన స్థానప్రయత్నాన్ని వివక్షాగిపరస్పరం సవర్ణసంభజ్జికాః. తేన అకారస్య ఆకారః, ఆకారస్య అకారశ్చ అనులోమవిలోమాభ్యాం సదృశ ఇత్యర్థః ఏవమేవ ఇకారాదిషు. విశేషతః ఋ ఌ వర్ణయోశ్చమిథః.

6. — అత్ (హ్రస్వాకారః), ఏ, ఓ, ఏతేగుణసంభజ్జికాః. ఆత్ (దీర్ఘాకారః), ఐ, ఔ, ఏతేవృద్ధిసంభజ్జికాః. తత్రఋకార. ఌకార స్థానికోగుణః అర్, అల్, ఇతి; వృద్ధిస్తు ఆర్, ఆల్, ఇతిచబోధ్యః.

7. — వర్ణానామవిలక్షణోచ్ఛారణంసంహితా సంభజ్జంస్యాత్, స్వరైరవ్యవహితాః హలఃసంయోగసంభజ్జాస్య్యుః.

8. — సుబంతం తిజ్జన్తచ్చ పదసంభజ్జంస్యాత్. సున్, తిజ్. | సప్తాహఃరౌతూత్తరత్రవక్ష్యేతే.

9. — క్రియాయోగేనతి ప్రాదయః ఉపసర్గసంభజ్జికాః, గతिसంభజ్జికాశ్చన్యః | తేతువింశతిః - ప్ర, వరా,

* సవర్ణోపయోగి ప్రయత్నః ద్విధా-అభ్యంతరబాహ్యశ్చేతి. తిత్రాభ్యంతరః చతుర్థా - స్పృష్టః, ఈషత్స్పృష్టః, విశృతః, సంవృతశ్చేతి | స్పృష్టప్రయత్నః స్పృశానామ్ | ఈషత్స్పృష్టః అన్తస్థానామ్ | విశృతః స్వరానామ్, ఉచ్చతాశ్చ | హ్రస్వాకారప్రయోగేసంసృత ఇతి | బాహ్యప్రయత్నస్త్వైకాదశధా - వివార, సంవార, శ్వాసో, నాదో, ఘోషో, ౨ ఘోషో, ౨ లృప్రాణో, మహాప్రాణ, ఉదాత్తో, ౨ నుదాత్త, స్వరితశ్చేతి || అయంప్రాయశస్సవర్ణసంభజ్జాయామనుషయక్తో ప్యాదర్శితమ్యపరిత్యాయాముపయోగ్యత ఇతిసజ్జహితః.

స ఖో జ్ఞా ప్ర క రణమ్.

అప, సమ్, అను, అవ, సిన్, దున్, (సిర్, దుర్) వి, అజ్
ని, అధి, అపి, అతి, సు, ఉత్, అభి, రతి, పరి, ఉప, ఇతి
ఏషామథాగ్నిప్రయోగాశ్చ విజ్ఞనే ప్రదర్శయిష్యంతే.

10.—అద్రవ్యాథాగ్నిపాదయః, చాదయశ్చ (చ-వా
హ - అపేచా-భో - ఇత్యాదయః) నిపాతసఖోజ్ఞాస్సృష్టిః
చాదిరాకృతిగణః.

వర్ణానాంస్థానాదివివరణమ్.

అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ౠ, ఌ, ౡ, ఏ, ఐ,
ఓ, ఔ, అమ్ (0), అః, ం, ఁ, ఏతే అవః=స్వరాః.

క ఖ గ ఘ ఙ = కవర్గః.
చ ఛ జ ఝ ఞ = చవర్గః.
ట ఠ డ ఢ ణ = టవర్గః.
త థ ద ధ న = తవర్గః.
ప ఫ బ భ మ = పవర్గః.

ఏతేపఞ్చవింశతిః స్పర్శాః.
య ర ల వ - ఏతే అన్తస్థాః.
శ ష స హ - ఏతే ఉష్ణాః.
శకారస్తుభిన్నోన్- కిన్తులకార
ఏవ. క్షకారః కషయోర్వ్యో
గేన, జ్ఞకారః జఞోర్వ్యోగేన
చవతీతిజ్ఞేయమ్.

అ, కవర్గ, చివర్గ, హ, కారాణాం
ర్గః. ఇ, చవర్గ, య, శానాంతా
లు. ఋ, ఌవర్గ, ర, షా, ణాం
మూర్త్యా. ఌ, తవర్గ, ల, పా, నాం
ర్గః. కా, గ, ఝో, హ, ఞానీయా
నామే - షో, ష, చ, జ, ణ, నా,
నాం, నానీకాచ. ఏకారైకార
యోః కిన్తతాలు. ఓకారాకా
రయోర్గకణ్ఠోష్ఠమ్. వకారస్య
దంతైష్ఠమ్. అనుస్వారస్య నా
సీకా. జిహ్వమూలీయస్య జీ
హ్వమూలమ్.

ఇతిస్థానాని.

ఇతిసఖోజ్ఞాప్రకరణమ్.

శ బ్ద ర త్న వ శౌ.

అధ్యసన్నిప్రకరణమ్.

పద్యనాంపదానాంవా సమాయోగః, లోపాగ
మాంపదాని భిర్వర్ణవికారోవా, సన్నిధిర్వ్యతేసావ సంహితా
తావిషయే బోధ్యా - సంహితా తు క్షచిక్షిత్యా క్షచిక్షిత
యతా॥ తథాహక్తమ్—“శ్లో॥సంహితైఃపదేసిత్యా,
సత్యాధాతూపసర్గయోః, సత్యాసమాసే, వాక్యేతు నా
వివత్తాయపేక్షితే,” ఇతి॥

సాన్ధిః సామాన్యతః అచ్చన్ధిః (స్వరసన్ధిః), ప్రకృతి
భావసన్ధిః, హస్సన్ధిః, (వ్యజ్ఞానసన్ధిః) విసర్గసన్ధిః, స్వానిసర్గ,
ప్రేతివచ్చుధా॥ తత్రతాచ్చన్ధిః సవర్ణదీఘః, గుణ, స్పర్శ,
అక్షరాదేశ, సాంతాదేశ, యాంతాదేశ, పూర్వసూచ, సర
సామా, వచాదేశసన్నిధేదాన్నవధా.

1.—సవర్ణదీర్ఘసన్ధిః—అకః సవర్ణే లకిపశేదీర్ఘ ఏకా
దేశః (పూర్వపయోఃస్థానే) స్నాత్. యథా.—వైశ్య+
అని=వై త్యాని, రమా+అశ్రయః=రమాశ్రయ, రా
మ+అది=రామాది, సీతా+అప్ర=సీతాప్ర; అత్రి+ఇద
హ=అత్తీదహ, లక్ష్మీ+ఈశః=లక్ష్మీశః, మతి+ఈశ్య=
మతీద్య, గౌరి+ఇయహ=గౌరియమ్, గురు+ఉదయః=

లోపఃపద్యనాపద్యసమ్|అగమః=(మిత్రపత్)పంపిర్వి
రహోవాపద్యాయతిః | అదేశః=(శత్రుపత్)క్షితస్యవర్ణస్యస్థానేవిప అ
స్మాదాగమః॥

గురూదయః, వధూ + ఉరూ = వధూరూ, చారు + ఉప =
చారుహః, చమూ + ఉదధిః = చమూదధిః, హోతృ +
ఋకారః = హోతృకారః, భాశృ + లికారః = భాశృ
కారః - ఋకార లికార యోగస్స వర్ణ్యతే దీర్ఘః లికారస్య
ఋకారః - అన్యన్యదాహరణాప్రయోగాభావానో
దాహృతాని || ఏవమగ్రే ||

2. — గుణసంస్కృతిః. — అకారాంతా, దాకారాంతాద్వా
ఇతి పరేపూర్వపరియోగః స్థానే ఏకోగుణాదేతస్సాన్యతే || య
ధా. — వద + ఇతి = వదేతి, రాజా + ఇవ = రాజేవ, ధన +
ఈశః = ధనేశః - రమా + ఈశః = రమేశః, కూప + ఉదకమ్ =
కూపోదకమ్, గజ్ఞో + ఉదకమ్ = గజ్ఞోదకమ్, రామ + ఉహః =
రామోహః, రామా + ఉరూ = రామోరూ, కృష్ణ + ఋ
ద్ధిః = కృష్ణద్ధిః, తవ + లికారః = తవల్కారః || ఋకారవిషయే
ప్రకృతిభావోఽత్యుతే.

3. — వృద్ధిసంస్కృతిః. — అకారాంతా, దాకారాంతాద్వా,
ఏచి పరేపూర్వపరియోగస్థానే వృద్ధిరేకాదేతస్సాన్యతే. య
ధా. — తస్య + ఏషః = తస్యేషః, పరిధృ + ఏకవచనమ్ =
ప్రధమైకవచనమ్, గృహ + ఓషధిః = గృహౌషధిః, గజ్ఞా +
ఓషుః = గజ్ఞౌషుః, దేవ + ఐశ్వర్యమ్ = దేవైశ్వర్యమ్, రమా +
ఐశ్వర్యమ్ = రమైశ్వర్యమ్, కృష్ణ + దౌత్యమ్ = కృష్ణదౌత్యమ్,
రమా + దౌత్యమ్ = రమదౌత్యమ్. అత్ర విశేషః.

శబ్దరత్నావళి.

4.---అకారాంతాదువసగ్ధాత్ ఋకారాదాధాతాప
 రేవృద్ధిరేకాదేశఃస్యాత్. యథా---ప్ర+ఋచ్చతి=ప్రార్ఛ
 తి. ఏవము పార్శవీత్యాది || తత్రవి శేషః-నామధాతాపరే
 తి వా. ప్ర+ఋషభిశుతి=ప్రవృత్తిశుతి=ప్రవృత్తిశుతిత్యాది.

5.---అకారాత్ ఏజాద్యోః ఇచ్ఛా త్వేధధాత్వోః
 పరయోః; యోదే శేపరేవ (పరయంపంగుణాబ్ధిత్వాః
 వృద్ధిర్భవతి) యథా---ఉప+ఏలి=ఉపైతి, ప్ర+ఏధతే=ప్రే
 ధతే, ప్రప్ర+ఊహః=ప్రహేహః.

6.---పిత్వవసగ్ధాత్ ఊహ, ఊధ, ఊఢి, ఎష, ఏవ్య,
 ఋణ, ఏషు పరేషువృద్ధిః. క్రమేణోదాహరణాని. ప్రాహః
 ప్రాధి, ప్రాధి, ప్రైషః, ప్రైవ్యః, ప్రార్ణమ్ || పేషః, ప్రేవ్య
 ఇత్యాదౌ ప్ర+ఈష, ఈవ్య ఇత్యేయమ్.

7.---అక్షశబ్దాత్ ఊహినీశబ్దేవరేః స్వశబ్దాత్ ఈర,
 ఈరిక్ శబ్దేవరే; వత్సతర, కమ్బల, వసస, దశ, ఋణ, ఏభ్యః
 ఋణశబ్దేవరే; శృతీయాసఘాసే ఋతశబ్దేవరే; వృద్ధిసాన్య
 త్ || క్రమేణోదాహరణాని-అక్షాహిణీ; స్వేరి, స్వేరిణీ; వత్స
 తరార్ణమ్, కమ్బలార్ణమ్, వసనార్ణమ్, దశార్ణమ్=దేశః నదీ
 చదశార్ణా, ఋణార్ణమ్=ఋణాపనయనాయకృతవస్య
 దృణమ్; సుఖార్తః=సుఖేనఋతః. అన్యత్రపరమర్తః.

8.---యథాదేశసన్నిః--- ఇకాంస్థానేయణః స్మర
 నవర్ణే అచివగే దధి+అత్ర=దధ్యత్ర, సుధీ+తపాశ్యః=సు

ఘృపాస్యః, అతి + ఊర్ధ్వమ్ = అత్యుర్ధ్వమ్, మతి + బుద్ధిః = మత్త్యుద్ధిః, అపి + ఏవమ్ = అప్యేవమ్, దధి + ఓదనః = దధ్యోదనః, హరి + విశ్వర్యమ్ = హర్యైశ్వర్యమ్, బుద్ధి + బౌత్కణ్యమ్ = బుద్ధ్యైత్కణ్యమ్; మధు + అరిః = మధ్వరిః, పితృ + అంశః = పిత్రంశః; ౧ + అకృతిః = లాకృతిః - శేషమూహ్యమ్.

9. — యాన్తాదేశసన్నిః, వాన్తాదేశసన్నిశ్చ. — ఏచాన్తా నేత్రమాత్ అయ్, అవ్, ఆయ్, ఆవ్, ఏతే ఆదేశాస్సురచిపరే. హరే + ఏ = హరయే, విష్ణో + ఏ = విష్ణవే, నై + అకః = నాయకః, పా + అకః = పావకః॥ అత్రవిశేషః.

10. — యకారాదౌప్రత్యయేపరే ఓకారాకారయోః అవ్, ఆవ్, ఏతావాదేశాస్తః. గో + యత్ = గవ్యమ్, నో + యత్ = నావ్యమ్, (గో + యూతిః = గవ్యూతిః) ఏవంలవ్యమ్, అవశ్యలావ్యమ్॥ యాన్తాదేశవిషయే - శక్యార్థేత్యుజయ్య వితి; క్రయణార్థమేవేత్యర్థేక్రయ్యమితివవిశేషః. అన్యత్ర తే తుంయోగ్యం తేయమ్, జేతుంయోగ్యం జేయమ్; కేయవ = క్రయణార్థమ్.

11. — పూర్వరూపసన్నిః. — పదాన్తాత్ ఏజఃప్రసావకారేపరేపూర్వరూపం (పూర్వపరయోఃస్థానే)స్యాత్. హరే + అవ = హరేఽవ, విష్ణో + అవ = విష్ణోఽవ.

12. — పరరూపసన్నిః. — అవర్తాంతోఽవర్తాత్ ఏజాదాధాతౌపరే పరరూపం నిత్యంస్యాత్ : ఏజాదాసుబ్జ

ధాతౌ యైవ-సమాసే ఓప్తశబ్దే, ఓతుశబ్దే - ఏవా || ప్ర + ఏజతే = ప్రేజతే, ఉప + ఓషతి = ఉపోషతి, ఉపేషతి గుతి. ఉపైషతీ గుతి-బిమ్బు + ఓత్తః = విమ్బోత్తః, బిమ్బోత్తః స్థూలోత్తః, స్థూలౌత్తః. (అసమాసే తవౌష్ఠభిప్రేవ)

13. — శకస్థావిగణపరితేషుః* టేః పరరూపం వక్తవ్యమ్. శక + అన్ఠః = శకన్ఠః. మనన్ + ఈషా = మనీషా. మనః + అజ్ఞానిః = పతజ్ఞానిః. కుల + అటా = కులటా. ఎచు లాగ్నీమసా, కర్కన్ఠః, మార్తన్దో, సీమన్తః = కేశవేశః తద్భిన్నాన్దేసీమన్తకత్యాద్భిన్నమ్. శకస్థావిరాకృతిగణః.

14. — అవధ్వాత్ ఓహ్కారే, అజివపరే, అనవధారణార్థకే ఏవశబ్దేపరేవ పరరూపం య్యై. శివాయ - ఓంనమః = శివాగ్నానమః, శివ + ఆ + ఇహి = శివేహి సీచనువేహీత్యాది; క్వ + ఏవభోక్త్యసే = దేవభోక్త్యసే - అవధారణార్థేవైవ || అనుకరణే విశేషః. పటత్ + ఇతి = పటితి, పటత్పటత్ + ఇతి = పటత్పటేతి, పటత్పటటిత్యాది.

15. — అవజాదేశసన్ధిః. — స చా నై గోశబ్దస్య అచి పరే అవజాదేశో (క్వచిత్) వాస్యాత్; ఇన్ద్రశబ్దేపరేనీత్యమ్. గో + అగ్నిమ్ = గవాగ్నిమ్, గో - గ్రమ్. గో + ఈశః =

* టిర్మాను క్వచిదన్యైర్విద్ధిః, క్వచిద్విజ్ఞానపరవాన్యైర్విద్ధిః. యథా, శక ఇత్యుక్త అకారః, మనన్ ఇత్యుక్త అస్, పతత్ ఇత్యుక్త ఆత్ - ఏవం సర్వత్రజోధ్యత.

గజేశః, గవీశః, (చిత్రమ్) గవాక్షః; గో + ఇన్ద్రః = గజేన్ద్రః॥
ఇత్యచ్ఛద్ధిః॥.....*

అథప్రకృతిభావసద్ధిః

16.—పదాంతా ఇఃః అసవర్ణే అచిపరే ప్రసృత్యాస్యః
హ్రస్వశ్చవాభవతి. సమానేయన. చక్రి + అత్ర = చక్రి అత్ర
చక్రి అత్ర చక్రిత్ర. సమానే వాపీ + అశ్వః = వా ప్యశ్వః.

17.—పదాంతస్య అకః ఋకారేపరే సమ్బద్ధిమిత్ర
కౌకారస్య ఇతిశబ్దపరే, గోశబ్దస్య హ్రస్వాకారేపరేచప్రకృ
తిభావో వాస్యాత్. సప్త + ఋషయః = సప్త ఋషయః,
సప్తయః; విష్టో + ఇతి = విష్టో ఇతి, విష్టవితి గో + అగ్రమ్ =
గో అగ్రమ్, గోఽగ్రమ్.

18.—ఈ, ఊ, ఏ, ఎవదప్రద్వివచనేభ్యః (మీ,
మూ) ఎతదనాదదశ్శబ్దాత్, వృతాత్ ఓకారాంతసాతాచ్చః
అచిపరేప్రకృతిభావః స్యాత్. క్రమాదుదాహరణాని.—
హరి + ఏతా = హరి ఏతా, విష్ణూ + ఇమా = విష్ణూ ఇమా,
గజే + అమూ = గజే అమూ, అమీ ఈశాః, అమూ ఆసా
తే; హేచ్ఛిష్ఠి ఆగచ్ఛ; అహూ ఈశాః, భో ఆయుష్క॥
*॥ ఇప్రకృతిభావసద్ధిః ॥ *॥.....*

అథహల్సద్ధిః.

19.—శ్చుత్వసద్ధిః—పూర్వత్ర పరత్రవా శకారచవ
గ్గాన్యతరయోగేనతి సకారతదగ్గయోక్రమాత్ శకారచవ

రౌఢః. యథా. — హరిన్ + శేతే = హరిశేతే, రామన్ + చిహ్నితే = రామశ్చిహ్నితే, సత్ + చిత్ = సచ్చిత్, శాక్తి = క్ + జయ = శాక్తికజయ, (శాత్పరతవర్గస్య న-విశ్నః, ప్రశ్నః)

20. — స్తుప్త్యన్ధిః. — సకారతవర్గయోగక్రమేణషకారటవర్గస్తః పకారటవర్గయోగ్యోగేనతి; నతు పదాన్తస్థాత్ టవర్గాత్పరయోస్సకారతవర్గయోః; నచాపితవర్గస్య షకారేవరే. రామన్ + పప్తః = రామప్తః, హరిన్ + టీకతే = హరిట్టికతే, పేష్ + తా = పేష్టా, తత్ + టీకా = తట్టికా, చక్రిన్ + థాకనే = చక్రేణాః సే; షట్ + సంతః = షట్సంతః, షట్ + తే = షట్టే, సన్ పప్తః.

21. — జత్వన్ధిః. — పదాన్తేవర్తమానానాం యుగలాంఘ్రానే సవర్ణాజశస్యః అచ్ + అంతః = అజంతః-అజ్వర్ణః, అవ్ + లిజ్గమ్ = అబ్లిజ్గమ్, అచిన్ద్రియమ్, వాక్ + ఈశః = వాగీశః-వాగ్వీర్యః, షట్ + లిజ్గమ్ = షడ్జ్గమ్-షడ్వీర్యమ్, చిత్ + రూపమ్ = చిద్రూపమ్-చిదంతః.

22. — అనునాసికన్ధిః. — పదాన్తస్యయరః అనునాసికేఽశసవర్ణానునాసికోవాస్యాత్, తత్రఅనునాసికాదిప్రశ్యయేపశేన్యిష్. తత్ + మురారిః = తస్మరారిః, తద్దురారిః, కకుష్ + నేతా = కకుష్మేతా, కకుష్మేతా, వాక్ + మహిమా = వాక్మహిమా, వాక్మహిమా, విట్ + మూత్రమ్ = విత్మూత్రమ్, విడ్మూత్రమ్; చిత్ + మయమ్ = చిన్మయమ్, చిన్మాత్రమ్; (గరుత్మాక్ కకుద్వన్త్రత్యాదౌఃపాతనాన్న)

23.—అనుస్వారసన్నిధిః—అపదాంత మకార,నకార
యోర్ధ్వలిపరే,మకారాంతవదస్యహలిపరేచ అనుస్వారః(0)
స్యాత్. ఆక్రమ్+స్యతే=ఆక్రంస్యతే, యశాన్+సి=య
శాంసి, హరిమ్+వద్దే=హరింవద్దే॥రాట్ శబ్దేపరేసమోమస్య
నానుస్వారః- సమ్+రాట్=సమ్రాట్.

24.—పరసవర్ణసన్నిధిః—అపదాంతానుస్వారస్య య
యిపరే నిత్యంపరసవర్ణస్యాత్;పదాంతానుస్వారస్యతువా;త
గ్రస్యలకారేపరనిత్యమ్॥అఙ్గితః,అఙ్గితః,కుణ్డితః,శాన్తః,
గుమ్భితః, త్వంకరోషి, త్వజ్జురోషి - త్వంచతురః, త్వచ్చ
తురః - తంధర్మమ్, తన్ధర్మమ్. ఏవంసంయంతా, సయ్యంతా,
సంవత్సరః, సవ్వత్సరః, యంలొకం, యల్లొకమ్,తత్ +
లయః=తల్లయః - విద్వాన్+లిఖతి=విద్వాల్లిఖతి॥

25.—పూర్వసవర్ణసన్నిధిః—ఋయప్లపరస్య హకా
రస్య పూర్వసవర్ణోవాస్యాత్; ఉదుపసర్గాత్పరయోః స్థా,
స్తమ్భ, ధాతోవేనిత్యమ్॥ వాక్+హరిః=వాగ్గురిః, షట్,
హయాః=షడ్ధయాః, తత్ + హితమ్=తద్ధితమ్, అప్ +
హవిః=అబ్భహిః, రూపాంతరాణి సిద్ధాని; ఉత్ + స్థానమ్,
ఉత్థానమ్, ఉత్ + స్తష్ఠనమ్=ఉత్తష్ఠనమ్.

26.—ఛత్వసన్నిధిః—ఋయప్లపరస్య శకారస్య ఛకా
రోవాస్యాత్ అమిపరే. తత్ + శివః=(శ్చుత్వమ్) తచ్చి
వః. తత్ + శ్లోకః=తస్మాక్, అత్రవిశేషః.

27.—చర్మసన్నిః—ఖరిపరే యులాంస్థానే చరః
స్యః, తచ్ఛివః, తచ్ఛ్లోకః, షట్ శాస్త్రమ్, వాక్పతిః,
తత్ సరః, కకుప్పతిః.

28.—సత్వసన్నిః—అమృరకచ్చవిపరతఃనా న్తస్య
పదస్యః, అమృరకఖయిపరతః పుష్పశబ్దస్యః కాస్మకారస్యా
మ్రేడితే పరేపిరుఃస్యాత్తతగ్రహార్యమనుస్వారచ్చః ప్రశాన్తశ
బ్దస్య॥ తస్యదోః విసర్గః విసర్గస్య సకారఇతిజ్ఞేయమ్. చ
క్రే+త్రాయస్వ, (చక్రిరు+త్రాయస్వ, చక్రిలః+త్రాయ
స్వ, చక్రిన్+త్రాయస్వ)=చక్రిస్త్రాయస్వ. ఏవం. శాన్గీ-
న్+భిన్ధి=శాన్గీంభిన్ధి, రాజన్+టక్కారః=రాజంట్ట
క్కారః; పుష్+పుత్రః=పుంస్పుత్రః, పుష్+కోకిలః=
పుంస్కోకిలః; కాన్+కాన్=కాంస్కాన్; ప్రశాన్+త
నోతి=ప్రశాన్తనోతి.

29.—తుగాగమసన్నిః—అజన్తస్య ఛకారేపరే, తు
గాగమోనిత్యంస్యాత్. ఆచ్ఛాజ్ భిన్నపదాన్త దీర్ఘస్యతు
వా. (కిత్వాదంతావయవః) యథా—రామచ్చత్రమ్, చే
చ్చిద్యతే, లక్ష్మీ+ఛాయా = లక్ష్మీచ్చాయా, లక్ష్మీఛాయా
(ఆచ్చాదయతి-మాచ్చిదతే) ॥ నాన్తపదస్యశకారేపరేపి వా
తుగాగమః. పక్షే ఛత్వంశ్చత్వ మనుస్వారపరసవర్ణాచ॥
సన్+శివః=సంభివః, సజ్ధోచ్ఛివః, సజ్ధోచ్ఛివః, సజ్ధో
శివః. ఏవంరూపచతుష్టయమ్.

30.—ధుడాగమసన్ధిః—డకారాత్పరస్య, నకారాత్పరస్యచ, సకారస్య ధుడాగమోవాస్యాత్ - (టిత్వాదాద్యవయవః. చర్వమ్) షడ్ + సన్తః, (షడ్ధీసన్తః) షట్ తో సన్తః=షట్ త్సన్తః, షట్ సన్తః. సత్ + సః=సన్తః, సస్యః.

31.—జముడాగమసన్ధిః—హ్రస్వాత్పరోయో జమ్ తదన్తం యత్పదం తస్మాత్పరస్యలచః నిత్యం జముడాగమస్యాత్. ప్రత్యక్షే + ఆత్తా=ప్రత్యజ్ఞాత్తా, సుగణ్ + ఈశః సుగణ్ణీశః. సన్ + అచ్యుతః=సన్నచ్యుతః॥*॥ ఇతిహల్ సన్ధిః.

అ ధ వి స ర్గ స ధిః.

32.—పదాన్తసకారస్య గేఘదేశః. తస్యఖరిపరే, అవసానేచ విసర్గః స్యాత్. యథా — రామన్ + ఖాదతి రామర్ + ఖాదతి=రామః ఖాదతి; హరిన్, హరిర్. హరిః, ఏవమ్, పునర్=పునః, ప్రాతర్=ప్రాతః.

33.—విసర్గస్య ఖరిపరేసకారదేశః; శరివరేణువా, శర్పరక ఖరిపరే విసర్గస్య విసర్గ ఏవనాన్యః. హరిః + తరతి=హరిస్తరతి, రామః + చరతి=రామశ్చరతి; హరిః, శేతే=హరిశ్చేతే, హరిః శేతే—గసాః పట్, రసాష్టట్. జనాః సర్వే, జనాస్సర్వే; కఃత్సరుః- అద్భిః ప్సాతమ్. నరః క్షుభ్యతీత్యాది.

34.—ఖర్పరకశరిపరే నా విసర్గస్య లోపస్యాన్యత్ పక్షేనత్యం విసర్గశ్చ. రామఃస్థాతా, రామస్థాతా, రామస్థాతా. ఏవం హరిః స్ఫురతి, హరిస్ఫురతి, హరిస్ఫురతి

35.—విసర్గస్య కఖయోః పఫ యోశ్చ పరయోః
క్రమాత్ జిహ్వమూలీయో, పథ్వా నీయావాస్తః, పక్షే
విసర్గశ్చ కల్గకపిః, కంకపిః, యల్లఖిలః, యఃఖిలః, కల్గ
పఠతి, కఃపఠతిః ద్రుగ్గిఫలతి, ద్రుఃఫల తీత్యాది. అత్రవిశేషః.

36 — పాశ, కల్ప, క, కామ్య, ప్రత్యయేషుపర
తః అనవ్యయస్య విసర్గస్య సకారాదేశః ఇణగ్ల పరస్య వి
సర్గస్యాపితధైవ షకారస్యాత్ యధా. పయస్పాశమ్ =
కుత్సితంవయః, యశస్కల్పమ్, యశస్కమ్, పయస్కా
మ్యతిః సర్పిష్పాశమ్, సర్పిష్కల్పమ్, సర్పిష్కమ్, సర్పిష్టా
మ్యతి|| సర్పిష్కల్పజికాది గణపరితానామపిషః. ధనుష్క
పాలమ్, భ్రాతు ష్పుత్రః (నూతుగ్గిక్పా) ఆకృతిగణః.

37.—ఇకారో, కారో, * పథస్యా ప్రత్యయస్య
విసర్గస్య షకారాదేశః కవర్గేషవర్గేషవరే; (ముహుశ్శబ్దస్య
న.) ఆవిః + కృతః = ఆవిష్కృతః ఏవం దుష్కృతమ్, నిష్ప్ర
త్యూహమ్, బహిష్కృతమ్; (ముహుల్లకామా) అగ్నిగ్గి
రోతి, గురుగ్గిరో తీత్యాదా విసర్గస్య ప్రత్యయ సమ్బంధి
త్వాన్నషత్వమ్.

38.—ఇన్, ఉన్, ప్రత్యయ విసర్గస్య; కృత్వసుచ్
ప్రత్యయార్థే (క్రియాధ్యావృత్తిగణనే) విద్యమాన విసర్గ
స్యచ షకారోవాస్యాత్కవర్గేషవర్గేషవరే. సర్పిన్ + కరో

తి=సర్పిష్కరోతి, సర్పిర్లకరోతి. ఏవం ధనుష్కరోతి, ధనుర్లకరోతి, ద్విష్కరోతి, ద్విర్లకరోతిత్వాది.

39.—అకారాత్పరస్యా నవ్యయస్య విసర్గస్య సమాసే నిత్యం సకారాదేశః స్యాత్, కృ, కమ్, ధాతోఽఽఽ కంస, కుమ్భ, పాత్ర, కుశా, కర్ణిషుచ పరేషు, గతినభోజ్జకయోఽఽఽ పురన్, నమ, శ్శబ్దయోర్విసర్గస్య కవర్గపవర్గయోః పరతశ్చ; నిత్యం సకారాదేశః తథాభూతతిరశ్శబ్దస్యతు వా. యధాక్రమ ముదాహరణాని.—యశస్కారః, యశస్కామః, అయస్కంసః, పయస్కువృః, పయస్పాత్రమ్, అయస్కుశా, అయస్కుర్ణిః పురస్కుత్య, నమస్కుత్యః తిరస్కుర్తా, తిరగ్గకర్తా.

40.—న్యూనిత్యస్య పకారేపరేనకారస్య వావిసర్గః, పక్షే ఉపధానీయశ్చవా. నౌ + పాహి=న్యూఃపాహి, న్యౌఽపాహి, న్యూన్పాహి. || *|| ఇతివిసర్గసన్నిః || *||

అథస్వాదిసన్నిః.

41.—ప్రస్యాకారాత్పరస్య పదాంత సకారస్య ఉ ఇత్యాదేశస్యాత్ ప్రస్యాకారే, హశిచపరే. యధా. రామన్ + అర్చ్యః (రామఉ + అర్చ్యః ఇతిస్థితేగుణః, (సూ2, 11,) పూర్వరూపఞ్చ.) = రామోఽర్చ్యః; శివన్ + వంద్యః = శివోవంద్యః | మనన్ + రథః = మనోరథః.

42.—అవర్ణాత్పరస్య పదాంత సకారస్య అశివరే
యాదేశః. దేవాన్ + ఇహ, దేవాన్ + నమ్యాః = దేవాయ్
ఇహ, దేవాయ్ + నమ్యాః. ఇతిస్థితేనతి.

43.—అవర్ణాత్పరయోగిపదాంతయకార, వకార
యోః, అశివరే వాలోపః, తత్రహాలిపరేః. నిత్యమ్. లోప
పక్షే అచివరే గుణాదికార్యం నభవతి. యధా = దేవా
ఇహ, దేవాయహ; దేవానమ్యాః॥ అన్యాన్యదాహరణాన్.
హరే + ఏహి = హరయేహి, హరఏహి; (సూ॥) శ్రీమై + ఉ
ద్యతః = శ్రీయాయుద్యతః; శ్రీయా ఉద్యతః; విష్ణో + ఇహ =
విష్ణవిహ, విష్ణిఇహ, గురౌ + ఉత్కః = గురావుత్కః; గురా
ఉత్కః॥ మనన్ + ఏవ = మన ఏవేత్యాదిచజ్జేయమ్.

44.—రేఘస్య, థకారస్యచ, క్రమాద్రేఫే, థకా
రేచ పరేలోపః స్యాత్.

45.—తథా రేఘథకారలోపనిమిత్తఘాతయోః
రేఘథకారయోః పరతః పూర్వస్య అణః దీర్ఘః స్యాత్. య
ధా—పునర్ + రమతే (పున + రమతే) = పునారమతే, లిఢ్
+ థః (లిఢః) = లీఢః, ఏవం, హరీరమ్యః, గురూరాజతేః

46.—హాలిపరే ఏత, త్తదోః, సుప్రత్యయస్య నిత్యం
లోపః స్యాత్ (నభో సమాసే, కాత్పరస్యచ న) ఏషన్ + రు
ద్రః = ఏషరుద్రః, సన్ + శివః = సశివః (అసశ్శివః, ఏషశో
రుద్రః) అచివరేతు ఏషోఽత్ర. తచ్చబ్దస్యతు—

47.—అచిపరేతచ్చబ్రసమ్మన్థినస్సప్రత్యయస్య లో
పస్సన్యత్ లోపేనైవచేత్వాద పూరణమ్. లోపాన స్తరం
గుణాదికంభవత్యేవ. యథా.—సేమామవిధిప్రభృతిమ్,
నైషదాశరధీరామః, ఇత్యాది. లోపేనైవేత్యవధారణేన
“సోఽహమాజన్మశుద్ధానామ్, సదీపముక్త్యా మఘవస్త
మూచే” ఇత్యాదానేతి బోధ్యమ్.

48.—అహన్మబ్జ నకారస్య రూప రాత్రి రాత్ర
రధస్తర శబ్దేషు పరేషుః సుపిపరైచ ఉ ఇత్యాదేశః; అన్య
త్రరేఫాదేశః. (గుణః) అహః + రూపమ్ (అహ ఉ +
రూపమ్) = అహూరూపమ్, అహూరాత్రిః, అహూరా
త్రః, అహూరధస్తరమ్; (అహః + భ్యామ్ = అహ ఉ +
భ్యామ్) = అహూభ్యామ్ ; అహన్ + గణః = అహర్గణః.
అహరహః, అహర్వతిః, అహర్లపతిః, అహఃపతిః.

ఇతిగన్ధి ప్రకరణమ్.

అధసుబస్తప్రకరణమ్.

లోకేశబ్దా స్సర్వేషి ప్రాతిపదికః ధాతుమూలకాః
సుబస్త తిజ్జస్తభేదేనద్వివిధాః. సుబిత్తుక్తా.—* స్వాజన
మాట్ ఛస్తాభ్యామ్ భిన్ జేభ్యామ్ భ్యన్ జసిభ్యామ్ భ్యన్
జసోసామ్జ్యోస్సువ్ || ౪- ౧- ౨ || ప్రాతిపదికాత్పర ఏతే
ఏకవింశతిప్రత్యయాస్సన్యః || అనేనస్వాజసిత్వత్ర(సు) ఇత్యా

* ధాతుభిన్నప్రత్యయభిన్నప్రత్యయా వైభిన్నమర్థవచ్ఛబ్దరూపం
కృదస్త, తద్ధితాస్త, సమాసాశ్చ, ప్రాతిపదికసంజ్ఞాస్సన్యః. * సు,
జస్యోరుకార, కారా, జ, శ, ట, జ, హ, శ్చేత్సంజ్ఞా కాస్సన్తైలుష్యన్తే.

రభ్యోస్సుచిత్యస్తంసూత్రావ్యభూత వకాకణ (సూ2)
 ప్రత్యహాకృతే సుబితభవతి, తదస్తాశ్చబ్దాః సుబస్తాః. తే
 అష్టవిధాః॥ ౧॥ పుల్లిక్లాః॥ ౨॥ స్త్రీలిక్లాః ॥ ౩ ॥ నపుంస
 కలిక్లాః॥ ౪॥ పుంస్త్రీలిక్లాః॥ ౫॥ స్త్రీనపుంసకలిక్లాః॥ ౬॥
 పున్నపుంసకలిక్లాః॥ ౭ ॥ త్రిలిక్లాః॥ ౮ ॥ అవ్యయానిచేతి॥
 తత్రసామాన్యతః అజీస్తేషు విసర్గ, దీర్ఘ, చిష్ట, ప్రభృతి
 చిహ్నానాం, పుం, స్త్రీ, స్త్రీదాః, క్రమాద్దేయాః, హలస్తేషు
 తులిక్లానుశాసనతః ॥ ౧ ॥ రామః హరిః గురుః మరుత్
 ఋత్విక్ ॥ ౨॥ రమా గౌరీ దిక్ ఆశీః వహూః॥ ౩॥ ధనమ్,
 వనమ్, అహః, ధనుః, దధి॥ ౪॥ దాక్షిః, దాక్షిః మృగః,
 మృగీః ఇత్యాద్యపత్యాస్త, జాతిభేదాదయశ్చ ॥ ౫ ॥ మైత్ర్య
 మ్, మైత్రీ, సౌచిత్యమ్, సౌచితీ, త్రిఖిట్వమ్, త్రిఖిట్వీ॥ ౬॥
 కళత్రః, కళత్రమ్. కణ్ఠకః కణ్ఠకమ్॥ ౭॥ తటః, తటీ, తటమ్, పా
 త్రః, పాత్రీ, పాత్రమ్॥ ౮॥ లిక్లి విభక్తివచన శూన్యాని. “కిల,
 పరితః, దోషా, సాకమ్, అహా” ఇత్యాదీన్యవ్యయాని తత్ప్ర
 కరణే వత్స్యంతే॥ తథాపృథక్ తిజ్జన్తాఅపి॥ సుబస్తేషు సర్వ
 త్ర (అవ్యయభిన్నేషు) ప్రథమా, సమ్బోధనప్రథమా,
 ద్వితీయా, తృతీయా, చతుర్థీ, పంచమీ, షష్ఠీ, సప్తమీచేతి
 విభక్తయోఽష్టాష్టేయాః. తత్రతదాదీనాం సర్వనామ్నాం
 సమ్బోధన ప్రథమానాస్తీతివిశేషః. ఏకైకస్యాం విభక్తౌ
 త్రిణి త్రిణి వచనానీతి బోధ్యమ్. యథాః—

ఏకవచనమ్.	ద్వివచనమ్.	బహువచనమ్	
సు.(స్)	ఔ.	ఋ(అస్).	ప్రగమావిభక్తిః, సమ్భాధనప్రధమాచ
అమ్.	ఔట్(ఔ)	శస్(అస్).	ద్వితీయావిభక్తిః.
టా. (అ.)	భ్యామ్	భిస్.	తృతీయావిభక్తిః.
జే. (ఏ)	భ్యామ్.	భ్యస్.	చతుర్థీ విభక్తిః.
జసి (అస్.)	భ్యామ్.	భ్యస్.	పంచమీ విభక్తిః.
జస్ (అస్.)	ఓస్,	ఆమ్.	షష్ఠీవిభక్తిః.
జి. (ఇ.)	ఓస్.	సువ్.(సు)	సప్తమీ విభక్తిః.

* అథశబ్దానుక్రమణికా.

1. ధ్యాత్వా క్రితురగ్రీవం బాలవృత్పత్తి నిధయే॥
అనుక్రమణికా శబ్దరత్నానాం క్రియతే ౭ధునా॥
2. త్రిఘలిక్లేష్వమీ తుల్యరూపాః షట్ పఞ్చసప్తచ॥
అష్టానవేత్యాదినాస్తాని కత్యస్తజ్యస్త్యదీతథా॥
3. రామన్యతమకృష్టాశ్చ స్వశ్చజ్ఞాతిధనార్థకః॥
సంక్షాంతాయామవ్యవస్థాయాంపూర్వాదిస్తుల్యవాక్సమః॥
4. అస్తరశ్చేలబా హ్యస్య వాచీచైతేనమాఃస్పృతాః ॥ ౧౦॥
సర్వశ్చవిశ్వని కతరగ్ కతమాన్యతరాన్యకాః ॥
5. ఇతరస్త్యస్యనసిమాపపితుల్యదశేరితాః ॥ ౧౦ ॥
ఉభోభయాతధానేమస్త్రయో౭ మీభేదశాలినః॥

* సుబదైషుమిరోవిభిన్నాశ్శబ్దా ఇయన్తపివేతిమాహేశ్వరసూ
త్రోక్తవర్ణాన్తక్రమేణపరిగణ్యన్తే ॥ తేషాంరూపాణితుపరిష్టాత్ప్రదర్శ
యిష్యన్తే అకారాదిమాకారాన్తవర్ణాన్తక్రమేణ.

6. పూర్వప్రపరావరాచాపి దక్షిణోఽపర ఉత్తరః॥
అధరస్సన్వస్తరావేతే నవతుల్యగ్గ ప్రకీర్తితాః॥౧౨॥
7. ఏకశబ్దస్సర్వ వత్సాన్విది వ్రతీయస్తు తృతీయవత్॥ 3॥
ప్రథమశ్చరమశ్చైతే ద్వితయాల్పావిమాతభా॥
8. అర్థగతిపయశ్చైతేతుల్యష్టత్పరి కీర్తితాః॥ ౬॥
నిర్జరగ్గహదదస్తా దమాసయాష్టాచభిన్న కాః॥౧౪॥
9. ద్వ్యహ్నవ్యహ్నాచసాయాహ్నస్సమావితేత్రయస్సృతాః
అదస్తేషుచపుల్లిష్టా ఏకపద్మాశదీరితాః॥౧౫॥
10. విశ్వహస్సోమపాస్తుల్యోహాశబ్దస్తు భిద్యతే॥
మర్యాహరిశ్చ క్రింత్య భిన్నాగ్గతిపతిస్సభా॥ ౮॥
11. ద్విలింగద్వైరభ్యైరేఽపీదస్తా ఇతీతాః॥
వాతప్రాయస్య యావం పశ్చిరావతప్రమీరసా॥ ౯॥
12. క్షిబ్ధస్తేషుపి ఇస్సోక్తా విషయతీరితి॥
విషయత్రయస్ససాహిత్యేషుప్రసాదా॥
13. గ్రాహ్యేషు తుహారితి క్షిబ్ధస్తే చ్చపిభిన్నకాః॥
మోహస్సభిన్న తుకారాస్తా ఇతీతాః॥౧౦॥
14. గురువామూ సమాక్రోష్టా నన్నస్సాన్విదిత్యుదస్తకాః॥
మిథోభిన్నాప్రయోఽమిశ్చ్యక్తాహాంతివమూస్సవిభాః॥
15. వర్షాభూఖలపూశబ్దౌ పునర్భూశ్చతథానుబాః॥
చత్వారి విలేతుల్యాస్సు క్షిత్వాదస్తాస్సమీరితాః॥౧౧॥
16. భాతానప్రాతకోదాతా తుల్యాస్సు ఏర్మాతు భిద్యతే॥
పితౄభాతాచజామాతాసమాఇతి ఋదస్తకాః॥౧౨॥
17. క్షౌత్యశబ్దౌచఋదస్తా ఏకారాస్తా గమాశకాః॥
వికారాస్తాస్తృతేశ్చబ్ద వికారాస్తాస్తూరాస్తృతాః॥ ౧౩ ॥

18. గోశబశ్చతథానుద్యోత్యో దిస్తాసమీరితా॥
బౌకారాంతా తుపరితౌ ధ్నోస్సుసౌశ్చహవాబ్జితైః॥ ౪ ॥
19. ఇత్యజస్తేషు పున్లిజ్ఞోస్సమాప్తిమగమన్నిహ॥ ౯౯॥
రమాడుగ్గామ్మికాస్తుల్యా ఆమ్బశబ్దస్తుభిద్యతే॥ ౪ ॥
20. సర్వా విశ్వాచకతరా కతమాస్యతరేతరా॥
పూర్వాపరావరాదక్షీణోత్తరాస్వాపరాధరా॥
21. సమాసీమాత్వాస్తరాన్మా అలౌ ఏకోసవింశతిః॥౧౯॥
పూర్వోత్తరాదికమనీ తస్మాభైకేచభిన్నకాః॥
22. ద్వితీయావత్తృతీయాస్య జ్వరాబ్దస్తుభిద్యతే॥
సాసీరాచ నికాశబ్దో భిద్యతేస్తతనాతథా॥
23. గోపాశబ్దస్తధాసన్నత్యాదనాం ప్రకీర్తితాః॥ ౧౦౧॥
మతిగోకతిద్విత్రిశద్వా ఇకారాంతాః ప్రభేదకాః॥
24. గౌరీవత్సాన్యతనవీశబ్దోలక్ష్మీస్తేస్త్రీస్సుస్త్రిప్రకీః॥
నీశ్చభిన్నాస్సమాప్తీర్భిరీకారాంతా ఇమేస్త్వతాః॥౧౦౪॥
25. భేనుతన్వాదయశ్చబ్దా ఉకారాంతా ఇహేరితాః॥
వధూర్భుగ్రియశ్చపిదా భూత్యాదంతాః ప్రభిన్నకాః॥
26. సప్తశబ్దోమాతృశ్చ ఋదంతాభేదశాలినా॥
ఓదస్తస్తుభవేద్ద్యోశ్చ నారాదంతాః ప్రకీర్తితాః॥౧౦౬॥
27. ఇత్యజస్తేషుమే ప్రోక్తాస్తేన్రిజ్ఞాశ్చాబ్జికో త్తైః॥౧౦౭॥
సమంజ్ఞానశ్చాన్యతమంకతరత్కతమత్తథా॥
28. ఇతరాన్యతరాన్యాని పశ్యతుల్యాఅధాజరమ్॥
హృదయశ్చాన్యముదకంమాంసమిత్యపిభిన్నకాః॥
29. సర్వవత్సాన్యదేకతర మిన్యదంతాస్సమీరితాః॥ ౧౦౮॥
వార్యనాది సభిద్విత్రిశద్వా ఏతేప్రభిన్నకాః॥
30. దరిశక్యక్షీచాస్తీతి సమాప్తిప్రోక్తాదంతాః॥ ౯ ॥
మధుశబ్దస్సాను చాయాభి శ్చేదే ఇత్యదంతాః॥ ౩ ॥

31. కర్తృకర్తృఋకారానావిత్యజ్ఞానశుంసకే॥౨౦॥
హలంతాఅకధ్యస్తే లిఙ్గుగ్ధ్రుగ్విశ్వవాటధా॥
32. అసద్వాంశ్చతురాపాటృ హానాఃస్యర్థేదశాలినః॥
సుద్యోతివకారాస్త శ్చతుశ్చబ్దస్తురాస్తకః॥౧॥
33. కిమిదఞ్చ ప్రశాంశ్చామీ మాన్తాభిన్నాస్సమీరితాః॥
ణాస్తగుగబ్ధిజస్త సాస్య త్కి విబస్తశ్చేత్సగుణితి॥౧౧॥
34. రాజాశ్రతిదివాభిన్నాయజ్ఞాబ్రహ్మసమావృభా॥
యశస్విశాన్తిణామల్యోసమా పూషార్యమాచతా॥
35. వృత్రహమఘవాత్వాఽర్వా యువాచామీ ప్రభిన్నకాః॥
పథామథాస్సహాత్రోక్తా వృభుత్వాస్తువిశిష్టతే॥
36. పఞ్చిన్ సప్తన్నవన్ శబ్దా దశన్ శబ్దిభిమేసమాః॥
అష్టన్ శబ్దస్తు భిన్నసాస్య దేకవింశతినాస్తకాః॥౨౦॥
37. ధకారాస్తస్తభుచ్చబ్ధో, యజ్జుయుశ్చేదశాలినా॥
పరివ్రాట్ పరిమృట్ దేవేట్ రాట్పృత్రాడ్విశ్వసృట్సమాః॥
38. విశ్వారాట్ శ్రుట్పభిద్యేతే ఋత్విశూర్కృ సహస్త్వతా॥
ద్వాదశేమే జకారాన్తా, స్తత్యచ్చబ్దౌ సహస్త్వతా॥
39. యదేతద్యత్తదత్తత్సపాచ్చబ్దా భేదశాలినః॥౨౦॥
దకారాన్తా ఇమేసప్తః ధకారాన్తాఽగ్నిమత్సన్యతః॥౧౧॥
40. ప్రాజ్ఞప్రత్యజ్ఞుదజ్ సమ్యజ్ సద్ర్యక్షిర్యజ్సపృట్టధా॥
పయోముగప్యముమయజ్ భిన్నాశ్చాన్తానవేతాః॥౧౧॥
41. మహాస్థవంశ్చభిద్యేతేభీమాంశ్చ మఘవాన్ భవాన్॥
త్రయస్తుల్యఅధమరుజ్జక్ష జ్జాగద్దడద్దధత్॥
42. దరిద్రచ్చతథాశాసచ్చకా సచ్చసమాభిమే॥౧౩॥
త్రయోదశతకారాన్తా, పాన్తాగుప్పబ్ధతః॥౧౪॥

43. కాస్తావిత్ భిద్యతేతాదృ గృహతస్పృక్ స్పృగిమేసమాః॥
పాస్తాభిన్నాదధృగ్తముత్పట్ దోగ్ధపివరసి॥౧౯॥
44. విద్వాంశ్చ సేదివాన్వేధా అనేహశ్చుశనాపుమాన్॥
చన్ద్రమాశ్చ సువశ్చ సాభిన్నా సస్సైతానవేరితాః॥౨౦॥
45. ఇత్థంహలన్తాగ్ధుల్లిజ్ఞాస్సమాప్తి మగమన్మహా॥౨౧॥
స్త్రీయాముపాసదుష్టికృహన్తాభిన్నాచ వాన్తకః॥
46. దివశబ్దోఽధః రాస్తా ద్వాభిన్నా గోగృహాశ్చధూస్సమాః॥
భిన్నశ్చతుః ర్మకారాన్తా కిమిదంభేదశాలినా॥
47. నాన్తాద్వాసీమదామానా బహుయజ్ఞాచక్రీర్తితః॥
వీరుత్ ముత్సుగ్ధకారాన్తాస్తుల్యస్స గ్ధాన్త ఈరితః॥
48. త్వత్తచ్చబ్దావిమాతుత్యా భిన్నావేతద్యదాచుతా॥
ముత్సమ్పదాసమావేతేదాన్తాశ్చ వస్తువాక్ స్పృతః॥
49. అపృబ్ధస్తుచకారాన్తశ్చాన్తా దిగ్ధుక్సమాచుతా॥
త్విట్వా గ్ధృషాసజూషాన్తాస్సైతా వాశీరసాపృథక్॥
50. ఇత్థంహలన్తః స్త్రీలింగద్వాచత్రిం శతృక్రీర్తితః॥౨౨॥
క్లిబేస్యాత్సన్వనదుద్ధానౌవాన్తస్సన్వత్సదుశ్చబ్దకః॥
51. రేఫాన్తాచచతుశ్చబ్ధవార్షబ్దౌ భేదశాలినా॥
భిన్నాచకిమిదమాన్తా బ్రహ్మహర్షణ్ణిబ్దకాః॥
52. భిన్నానాన్తా జకారాన్తగ్ధీ బేఽస్సృక్చబ్దఈరితః॥౨౩॥
దాన్తాన్తద్యత్సమావేతచ్ఛబ్దో భిన్నానశుంసకే॥
53. గవాక్చబ్దస్యరూపాణిక్లిబేఽర్చాగతి భేదతః॥౨౪॥
అసన్ధ్యవజ్జూర్వరూపైర్నవాధికశతంమతమ్॥
54. స్వకుసుపునవషడాభదౌపత్కే-స్సు త్రైణిజశ్చసోః॥
చత్వారిశేషేదశకే రూపాణితి విభావయ॥
55. ఊహ్యమేషం ద్విర్వచనానునాసికవి కల్పనాత్॥
రూపాణ్యశ్వాక్షీభూతాని (౧౨౭) భవన్తీతిమనీషిభిః॥

56. సమానాతు పచద్దీవ్యచ్ఛబ్దౌ తుత్యాదదద్దధత్ ||
 రుదద్యకృచ్ఛకృచ్ఛపిభిన్నాస్సు యితితా న్తకాః || 2 ||

57. స్వచ్ఛబ్దస్తుపకారా న్నష్టాన్తౌ పడ్రత్నముట్టథా ||

వచోధనురదశ్యద్వాస్సాన్తాభిన్నాన్తపరస్పరమ్ || 1 ||

58. సశ్చుంసకా హలస్తేషు సప్తవింశతిర్ రితాః || 22 ||

౨౪౦౮గ్రహసలగుణాః (3౩౯) శబ్దాబోధ్యామనీషిభిః ||

ఏషాశబ్దానుక్రమణీయస్య కణ్ఠే విభాతిసః ||

సభాయాంకాబ్దికైర్లపూజ్య ఇహాముత్రచమోదరే ||

108
 108
 339

ఇతిశబ్దానుక్రమణికా సమాప్తా.

అథ అజన్తప్రశ్లిష్ఠసాధారణశబ్దాః.

అకారాన్తప్రశ్లిష్ఠో రావశబ్దః (రాముడు.) (శ్లో||8.)

రావః చనమ్, ద్వివచనమ్. బహువచనమ్, విభక్తినామాని.

రామః రామా రామాః ప్రథమావిభక్తిః

హే రామ సేరామా హేరామాః సమ్బోధన
 ప్రథమావిభక్తిః

రావసు రామా రామాః ద్వితీయావిభక్తిః

రామేణ రామాభ్యామ్ రామైః తృతీయావిభక్తిః

రామాం రామాభ్యామ్ రామేభ్యః చతుర్థీవిభక్తిః

రామాత్ రామాభ్యామ్ రామేభ్యః పంచమీవిభక్తిః

రామస్య రామయోః రామాణాం షష్ఠీవిభక్తిః

రామే రామయోః రామేషు సప్తమీవిభక్తిః

ఏవం కృష్ణ ముకన్ద శివ నిలయ లోక వృత్తా దయః.

సంస్కృతవిభక్తయః.

ప్ర॥ న - - ఔఅన్.

సహ॥ ” ”

ద్వి॥ అష్ - ఔ - అష్.

త్వ॥ ఆ - భ్యాష్ - భిన్.

చ॥ ఏ - భ్యాష్ - భ్యన్.

చం॥ అస్ - భ్యాష్ - భ్యస్.

ష॥ అస్ - ఓన్ - అష్.

శు॥ ఇ - ఓస్ - శు.

అస్థివిభక్తయః

దం-ము-పు-లు

ఓ-పియ-పిరి-పిసి

ని-ను-ల-గురించి

చేత-ప-తోడ-తో

కై-కొ-తకు

వలన-క-పే-పట్టి

కి-కు-యొక్క-లో-లోపల

అందు-ఇందు-న

కర్ణాటకవిభక్తయః

ఉ-అం-అర్-గ్

వి-ఎ-ఎ-లై

అన్-అం

ఇం-ఇంద-ఇందె

కె-గె-ఇగె-ఇంగె

దె-నెయింద-అత్తబింద

అ

అన్-పి-శ్

వచనములు.

సంస్కృతమ్.

రామం

రామా

రామాః

హేరామ

హేరామా

హేరామాః

రామమ్

కర్ణాటకార్యః

రామను

ఇబ్బరురామరు

బహురామరు

ఎలైరామనే

ఎలైయిబ్బరురామరే

ఎలైబహురామరు

రామనన్న

ద్రావిడార్యః

రామన్

ఇరెందురామర్క్క

వెహురామర్క్క

పరామనే

పియరెందురామర్క్క

పివెహురామర్క్క

రామనై

విభక్తవిభక్తయః.

ద్యౌః॥	రామా	ఇద్దఱురాముల	ఇబ్బిరురామరమ్మ	ఇరెండురామర్కశై
ద్వౌః॥	రామాకా	బహురాముల	బహురామరమ్మ	వెహురామర్కశై
తృపి॥	రామేణ	రామునిచేత	రామునింద	రామనాథ్
తృద్వ్య॥	రామాభ్యామ్	ఇద్దఱురాములచే	ఇబ్బిరురామరింద	ఇరెండురామర్కశాత్
తృచ॥	రామైః	బహురాములచే	బహురామరింద	వెహురామర్కశాత్
చ॥పి॥	రామాయ	రామునికై	రామంగె	రామస్మ
చ॥ద్వ్య॥	రామాభ్యామ్	ఇద్దఱురాములకై	ఇబ్బిరురామగెకా	ఇరెండురామర్కు
చ॥బి॥	రామేభ్యః	బహురాములకై	బహురామగెకా	వెహురామర్కు
చ॥పి॥	రామాత్	రామునివలన	రామునదెనెయింద	రామనిడత్తనిసం
చ॥ద్వ్య॥	రామాభ్యామ్	ఇద్దఱురాములవలన	ఇబ్బిరురామరదెనెయిం	ఇరెండురామర్కశిడత్తనిసం
చ॥బి॥	రామేభ్యః	బహురాములవలన	బహురామరదెనెయిం	వెహురామర్క శిడత్తనిసం
చ॥పి॥	రామస్య	రామునియొక్క	రామన	రామనడైయ
చ॥ద్వ్య॥	రామయోః	ఇద్దఱురాములయొక్క	ఇబ్బిరురామర	ఇరెండురామర్కభుడైయ
చ॥బి॥	రామాణామ్	బహురాములయొక్క	బహురామర	వెహురామర్కభుడైయ
స॥పి॥	రామే	రామునియందు	రామునల్లి	రామనిడత్తన్
స॥ద్వ్య॥	రామయోః	ఇద్దఱురాములయందు	ఇబ్బిరురామరల్లి	ఇరెండురామర్కశిడత్తన్
స॥బి॥	రామేషు	బహురాములయందు	బహురామరల్లి	వెహురామర్కశిడత్తన్

ఈరీతి నన్ని శబ్దములకును వచనార్థముల నైఋంగవలయును.

ఇకాస్తగిపుల్లిశ్లో హరిశబ్దః (విష్ణుపు.) (శ్లో||10.)

ఏకవచనమ్.	ద్వివచనమ్.	బహువచనమ్.	
హరిః	హరీ	హరయః	ప్ర
హేహరే	హేహరీ	హేహరయః	సం
హరిమ్	హరీ	హరీః	ద్వి
హరిణా	హరిభ్యామ్	హరిభిః	తృ
హరయే	హరిభ్యామ్	హరిభ్యః	చ
హరేః	హరిభ్యామ్	హరిభ్యః	పం
హరేః	హర్యోః	హరిణామ్	ష
హరా	హర్యోః	హరిషు	స

ఏవమ్ అగ్నిశ్రీపతి రవి కవి భూపత్యాదయః.

ఉకారాస్తగి పుల్లిశ్లో గురుశబ్దః (గురుపు.) (శ్లో||14.)

గురుః	గురూ	గురవః	ప్ర
హేగురో	హేగురూ	హేగురవః	సం ప్ర
గురుమ్	గురూ	గురూః	ద్వి
గురుణా	గురుభ్యామ్	గురుభిః	తృ
గురువే	గురుభ్యామ్	గురుభ్యః	చ
గురోః	గురుభ్యామ్	గురుభ్యః	పం
గురోః	గుర్యోః	గురుణామ్	ష
గురా	గుర్యోః	గురుషు	స

ఏవం విధు విష్ణు భాను శమభు వాయు బాహ్యదయః||

ఋకారాస్తగి పుల్లిశ్లో ధాతృశబ్దః (బ్రహ్మ) (శ్లో||16.)

ధాతా	ధాతారా	ధాతారః	ప్ర
------	--------	--------	-----

శబ్దరత్నావళి.

హేధాతః	హేధాతారా	హేధాతారః సం.	ప్ర॥
ధాతారం	ధాతారా	ధాతూ	ద్వి॥
ధాత్రా	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభిః	తృ॥
ధాత్రే	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభ్యః	చ॥
ధాతుః	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభ్యః	పం॥
ధాతుః	ధాత్రోః	ధాతూణామ్	ష॥
ధాతరి	ధాత్రోః	ధాతృషు	స॥

ఏవం నప్తా ఉద్ధాతా కర్తా శంస్తేత్యాదయః.

ఓకారాంతగుణిణ్యో గోశబ్దః (ఎద్దు) (శ్లో॥ 18.)

ప్రథమా	గాః	గావా	గావః
సం॥ప్రథమా	హేగాః	హేగావా	హేగావః
ద్వితీయా	గామ్	గావా	గాః
తృతీయా	గవా	గోభ్యామ్	గోభిః
చతుర్థీ	గవే	గోభ్యామ్	గోభ్యః
పంచమీ	గోః	గోభ్యామ్	గోభ్యః
షష్ఠీ	గోః	గవోః	గవామ్
సప్తమీ	గవి	గవోః	గోషు

ఏవం సుద్యౌః స్పృతౌః ఇత్యాద్యోకారాంతాః.

ఇత్యుజంతగుణిణ్ణ సామాన్య శబ్దాః.

ఆకారాంతః స్త్రీలింగ్యో రమాశబ్దః (లత్తీ) (శ్లో॥ 19.)

ప్రథమా	రమా	రమే	రమాః
సం॥ప్ర॥	హేరమే	హేరమే	హేరమాః
ద్వితీయా	రమామ్	రమే	రమాః

తృతీయా	రమయా	రమాభ్యామ్	రమాభిః
చతుర్థీ	రమాయై	రమాభ్యామ్	రమాభ్యః
పంచమీ	రమాయాః	రమాభ్యామ్	రమాభ్యః
షష్ఠీ	రమాయాః	రమయోః	రమాణామ్
సప్తమీ	రమాయామ్	రమయోః	రమాసు

ఏవమ్ అమ్మికా దుగ్ధా సీతా భామా పద్మాదయః.

ఇకారాస్త్రీలిజ్జో మతిశబ్దః (బుద్ధి) (23.)

ప్ర॥	మతిః	మతీ	మతయః
సం॥ ప్ర॥	హేమతే	హేమతీ	హేమతయః
ద్వి॥	మతిమ్	మతీ	మతీః
తృ॥	మత్యా	మతిభ్యామ్	మతిభిః
చ॥	మత్యై, మతయే	మతిభ్యామ్	మతిభ్యః
ష॥	మత్యాః, మతేః	మతిభ్యామ్	మతిభ్యః
వ॥	మత్యాః, మతేః	మత్యోః	మతీనామ్
స॥	మత్యామ్, మతౌ	మత్యోః	మతిషు

ఏవం శ్రుతి స్మృతి బుద్ధి ఘృణి రుచ్యాదయః

ఈకారాస్త్రీలిజ్జో గారీశబ్దః (పార్వతి) (24.)

ఋ॥	గారీ	గౌర్యా	గౌర్యః
సం॥ ప్ర॥	హేగారి	హేగౌర్యా	హేగౌర్యః
ద్వి॥	గారీమ్	గౌర్యా	గౌరీః
తృ॥	గౌర్యా	గౌరీభ్యామ్	గౌరీభిః
చ॥	గౌర్యై	గౌరీభ్యామ్	గౌరీభ్యః
షం॥	గౌర్యాః	గౌరీభ్యామ్	గౌరీభ్యః

ష॥	గార్యాః	గార్యోః	గారీణామ్
స॥	గార్యామ్	గార్యోః	గారీషు

ఏవం పత్నీ సఖీ వాణీ పార్వతీ నద్యాదయః.

ఉకారాంతః స్త్రీలింగో ధేనుశబ్దః (ఆపు) (25.)

ప్ర॥	ధేనుః	ధేనూ	ధేనవః
సం॥ప్ర॥	హేధేనో	హేధేనూ	హేధేనవః
ద్వి॥	ధేనుమ్	ధేనూ	ధేనూః
తృ॥	ధేన్వా	ధేనుభ్యామ్	ధేనుభిః
చ॥	ధేన్వై, ధేనవే	ధేనుభ్యామ్	ధేనుభ్యః
పం॥	ధేన్వాః, ధేనోః	ధేనుభ్యామ్	ధేనుభ్యః
ష॥	ధేన్వాః, ధేనోః	ధేన్వోః	ధేనూనామ్
స॥	ధేన్వామ్, ధేనా	ధేన్వోః	ధేనుషు.

ఏవం తనుః కగేణుః కాకుః ఇత్యాదయః

ఉకారాంతః స్త్రీలింగో వధూశబ్దః (ఆడుది) (26.)

ప్ర॥	వధూః	వధ్వా	వధ్వః
సం॥ప్ర॥	హేవధూ	హేవధ్వా	హేవధ్వః
ద్వి॥	వధూమ్	వధ్వా	వధూః
తృ॥	వధ్వా	వధూభ్యామ్	వధూభిః
చ॥	వధ్వై	వధూభ్యామ్	వధూభ్యః
ష॥	వధ్వాః	వధూభ్యామ్	వధూభ్యః
ష॥	వధ్వాః	వధ్వోః	వధూనామ్
స॥	వధ్వామ్	వధ్వోః	వధూషు

ఏవం తనూః చమూః కమ్మూః రమ్భూరూః ఇత్యాదయః.

ఋకారాంతః స్త్రీలిక్తి స్వస్వశబ్దః (చెల్లెలు) (26.)

ప్ర॥ స్వసా స్వసారా స్వసారః
సం॥ప్ర॥ హేస్వసః హేస్వసారా హేస్వసారః
ద్వి॥ స్వసారమ్ స్వసారా స్వస్రూః

శేషం పులిక్తోక్తధాతృ శబ్దవత్ । ఏవంననాదా దుహితే
త్యాదయః॥ ॥*॥ ఇత్యజన్త స్త్రీలిక్తిసాధారణశబ్దాః॥*॥
॥*॥ అథ అజన్త నపుంసకలిక్తి సాధారణశబ్దాః॥*॥

అకారాన్త నపుంసకలిక్తి ఫలశబ్దః (పండు) (27.)

ప్ర॥ ఫలమ్ ఫలే ఫలాని
సం॥ప్ర॥ హేఫల హేఫలే హేఫలాని
ద్వి॥ ఫలమ్ ఫలే ఫలాని
త్వ॥ ఫలేన ఫలాభ్యామ్ ఫలైః
చ॥ ఫలాయ ఫలాభ్యామ్ ఫలేభ్యః
పం॥ ఫలాత్ ఫలాభ్యామ్ ఫలేభ్యః
ష॥ ఫలస్య ఫలయోః ఫలానామ్
స॥ ఫలే ఫలయోః ఫలేషు

ఏవం జ్ఞాన ధన వన వచన వదనాదయః.

ఇకారాన్త నపుంసకలిక్తి వారిశబ్దః (ఉదకము) (29.)

ప్ర॥ వారి వారిణీ వారిణి
సం॥ప్ర॥ హేవారే, హేవారి హేవారిణీ హేవారిణి
ద్వి॥ వారి వారిణీ వారిణి
త్వ॥ వారిణా వారిభ్యామ్ వారిభిః

చ॥	వారిణే	వారిభ్యామ్	వారిభ్యః
పం॥	వారిణః	వారిభ్యామ్	వారిభ్యః
ష॥	వారిణః	వారిణోః	వారీణామ్
స॥	వారిణి	వారిణోః	వారిషు

ఏవం కరాక్షి- పాదపాణి- ఇత్యాదయః.

ఉకారాంత నపుంసకలిక్తో మధుశబ్దః (తేన) (30.)

ప్ర॥	మధు	మధునీ	మధూని
సం॥	మేమధో, మేమధు	మేమధునీ	మేమధూని
ద్వి॥	మధు	మధునీ	మధూని
తృ॥	మధునా	మధుభ్యామ్	మధుభిః
చ॥	మధునే	మధుభ్యామ్	మధుభ్యః
పం॥	మధునః	మధుభ్యామ్	మధుభ్యః
ష॥	మధునః	మధునోః	మధూనామ్
స॥	మధుని	మధునోః	మధుషు

ఏవ మమ్బుత్త్రశు జత్ర ఇత్యాదయః

ఇత్యజంత నపుంసకలిజ్జసాధారణశబ్దాః.

అధ హలంత సాధారణశబ్దాః.

చకారాంతర్ల ఫల్లిక్ల పయోముక్చబ్దః (మేఘము) (40.)

పయోముక్ (గ్)	పయోముచౌ	పయోముచః
పయోముచమ్	పయోముచౌ	పయోముచః
పయోముచా	పయోముచ్ఛామ్	పయోముచ్ఛిః

సీ హలంతేషు (ప్రి) ఏవంచిహితస్థలే సమ్బాధన ప్రథమాపి ప్రథమా విశక్తివర్జిత్యా.

పయోముచే	పయోముగ్భ్యమ్	పయోముగ్భ్యః
పయోముచః	పయోముగ్భ్యమ్	పయోముగ్భ్యః
పయోముచః	పయోముచోః	పయోముచామ్
పయోముచి	పయోముచోః	పయోముక్షు

ఏవం జలముక్ సువాక్ ఇత్యాదయః.

జకారాస్తగ్ పుల్లిశ్లో భిషక్ష్బః (వైద్యుడు) (38.)

భిషక్ (గ్) ఏ	భిషజౌ	భిషజః
భిషజమ్	భిషజౌ	భిషజః
భిషజా	భిషగ్భ్యమ్	భిషగ్భ్యః
భిషజే	భిషగ్భ్యమ్	భిషగ్భ్యః
భిషజః	భిషగ్భ్యమ్	భిషగ్భ్యః
భిషజః	భిషజోః	భిషజామ్
భిషజి	భిషజోః	భిషక్షు

ఏవం సుయుక్ ఋత్విక్ తనుత్యక్ ఇత్యాదయః.

తకారాస్తగ్ పుల్లిశ్లో మరుష్బః (గాలి) (41.)

మరుత్ ఏ	మరుతౌ	మరుతః
మరుతమ్	మరుతౌ	మరుతః
మరుతా	మరుద్భ్యమ్	మరుద్భ్యః
మరుతే	మరుద్భ్యమ్	మరుద్భ్యః
మరుతః	మరుద్భ్యమ్	మరుద్భ్యః
మరుతః	మరుతోః	మరుతామ్
మరుతి	మరుతోః	మరుక్షు

ఏవం జక్షత్ నాగ్రత్ చదత్ దధత్ ఇన్ద్రజిత్ సోమసుత్

శాస్త్రకృత్ దరిద్రత్ శాసత్ చకాసత్ జుహ్వత్ విభ్యత్
బోధువ దిత్యాదయః.

దకారాస్తగ్ పుల్లిజ్జో దివిషచ్ఛబ్దః (వేల్పు)

దివిషత్	దివిషదా	దివిషదః
దివిషదమ్	దివిషదా	దివిషదః
దివిషదా	దివిషద్యామ్	దివిషద్భిః
దివిషదే	దివిషద్యామ్	దివిషద్భ్యః
దివిషదః	దివిషద్యామ్	దివిషద్భ్యః
దివిషదః	దివిషదోః	దివిషదామ్
దివిషది	దివిషదోః	దివిషత్సు

ఏవం శాస్త్రవిత్ తాపసుత్ క్రవ్యాత్ ఇత్యాదయః

నకారాస్తగ్ పుల్లిజ్జో రాజన్యబ్దః (తేడు) (34.)

రాజా	రాజానా	రాజానః
హేరాజ్	హేరాజానా	హేరాజానః
రాజానమ్	రాజానా	రాజ్ఞః
రాజ్ఞా	రాజభ్యామ్	రాజభిః
రాజ్ఞే	రాజభ్యామ్	రాజభ్యః
రాజ్ఞః	రాజభ్యామ్	రాజభ్యః
రాజ్ఞః	రాజ్ఞోః	రాజ్ఞామ్
రాజ్ఞి, రాజని	రాజ్ఞోః	రాజసు

ఏవం మహిమా సుత్రామా ఇత్యాదయః.

నకారాస్తగ్ పుల్లిజ్జో యజ్వన్యబ్దః (సోమయాజి)

యజ్వా	యజ్వానా	యజ్వానః
-------	---------	---------

హేయజ్వక్	హేయజ్వానా	హేయజ్వానః
యజ్వానమ్	యజ్వానా	యజ్వనః
యజ్వనా	యజ్వభ్యామ్	యజ్వభిః
యజ్వనే	యజ్వభ్యామ్	యజ్వభ్యః
యజ్వనః	యజ్వభ్యామ్	యజ్వభ్యః
యజ్వనః	యజ్వనోః	యజ్వనామ్
యజ్వని	యజ్వనోః	యజ్వసు

ఏవం సహకృత్వా పాప్తా ఆత్మా బ్రహ్మ ఇత్యాదయః-
నకారాస్తప్రల్లింగో యశస్విన్నబ్ధః (కీర్తిగలవాఁడు) (34.)

యశస్వీ	యశస్వినా	యశస్వినః
హేయశస్విక్	హేయశస్వినా	హేయశస్వినః
యశస్వినమ్	యశస్వినా	యశస్వినః
యశస్వినా	యశస్విభ్యామ్	యశస్విభిః
యశస్వినే	యశస్విభ్యామ్	యశస్విభ్యః
యశస్వినః	యశస్విభ్యామ్	యశస్విభ్యః
యశస్వినః	యశస్వినోః	యశస్వినామ్
యశస్వినీ	యశస్వినోః	యశస్విషు

ఏవం కరీ శుణీ ధనీ శాక్తీ శాస్త్రీ ఇత్యాదయః.

శకారాస్తప్రల్లింగో విఙ్చబ్ధః (వ్రేళ్ళుడు) (43.)

విట (విడ్) రీ	విశా	విశః
విశమ్	విశా	విశః
విశా	విఙ్చభ్యామ్	విఙ్చిభిః
విశే	విఙ్చభ్యామ్	విఙ్చ్యభ్యః

విశః	విడ్భ్యమ్	విడ్భ్యః
విశః	విశోః	విశామ్
విశి	విశోః	విట్సు, విట్సు

ఏవం మృత్ భట్ ఇత్యాదయః.

షకారాంతగి పుల్లిజ్జో రత్నముట్టబ్బః (రత్నపుదొంగ) (43.)

రత్నముట్ (డ్)కి	రత్నముషే	రత్నముషః
రత్నముషమ్	రత్నముషే	రత్నముషః
రత్నముషా	రత్నముడ్భ్యమ్	రత్నముడ్భిః
రత్నముషే	రత్నముడ్భ్యమ్	రత్నముడ్భ్యః
రత్నముషః	రత్నముడ్భ్యమ్	రత్నముడ్భ్యః
రత్నముషః	రత్నముషోః	రత్నముషామ్
రత్నముషే	రత్నముషోః	రత్నముట్సు, (ట్సు)

ఏవం నీలత్విత్ ద్విత్ దేహపుట్ ఇత్యాదయః.

నకారాంతగి పుల్లిజ్జో వేధశ్శబ్దః (బ్రహ్మ) (44.)

వేధాః	వేధసా	వేధసః
హేవేధః	హేవేధసా	హేవేధసః
వేధసమ్	వేధసా	వేధసః
వేధసా	వేధోభ్యామ్	వేధోభిః
వేధసే	వేధోభ్యామ్	వేధోభ్యః
వేధసః	వేధోభ్యామ్	వేధోభ్యః
వేధసః	వేధసోః	వేధసామ్
వేధసి	వేధసోః	వేధస్సు

ఏవం చంద్రమాః సుమనాః ఇత్యాదయః.

సకారా నైపుల్లిజ్ఞో విద్వచ్ఛబ్దః (సండితుఁడు) (44.)

విద్వాక్	విద్వాంసా	విద్వాంసః
హేవిద్వక్	హేవిద్వాంసా	హేవిద్వాంసః
విద్వాంసమ్	విద్వాంసా	విదుషః
విదుషా	విద్వద్భ్యమ్	విద్వద్భిః
విదుషే	విద్వద్భ్యమ్	విద్వద్భ్యః
విదుషః	విద్వద్భ్యమ్	విద్వద్భ్యః
విదుషః	విదుషోః	విదుషామ్
విదుషి	విదుషోః	విద్వత్సు

ఏవం సేదివాక్ తస్థివాక్ ఉపేయివాక్ ఇత్యాదయః.

హకారా నైపుల్లిజ్ఞో మహీరుట్ఛబ్దః (చెట్టు) (౩1.)

మహీరుట్ శ్	మహీరుహా	మహీరుహః
మహీరుహమ్	మహీరుహా	మహీరుహః
మహీరుహః	మహీరుడ్భ్యమ్	మహీరుడ్భిః
మహీరుహే	మహీరుడ్భ్యమ్	మహీరుడ్భ్యః
మహీరుహః	మహీరుడ్భ్యమ్	మహీరుడ్భ్యః
మహీరుహః	మహీరుహాః	మహీరుహమ్
మహీరుహి	మహీరుహాః	మహీరుట్సు(ట్సు)

ఏవం లిట్ దామలిట్ ఇత్యాదయః.

హకారా నైపుల్లిజ్ఞో ధుక్ఛబ్దః (పాలుపిదుకువాడు) (౩1)

ధుక్, ధుగ్ శ్	దుహా	దుహః
దుహమ్	దుహా	దుహః
దుహః	ధుగ్భ్యమ్	ధుగ్భిః

దుహే	ధుగ్భ్యమ్	ధుగ్భ్యః
దుహః	ధుగ్భ్యమ్	ధుగ్భ్యః
దుహః	దుహాః	దుహామ్
దుహి	దుహాః	ధుత్స

॥॥ ఇతి హలస్త పుల్లిజ్ఞ సాధారణశబ్దాః॥ ॥

చకారాస్తఃస్త్రీలింగో వాక్చబ్దః (వాకు) (48)

వాక్, వాగ్	వాచా	వాచః
వాచమ్	వాచా	వాచః

ఇత్యాది సర్వం పయోనుక్చబ్దవత్ ఏవమ్ త్వక్. (పు-34.)

జకారాస్తఃస్త్రీలింగః స్రక్చబ్దః (మాలిక)

స్రక్	స్రజా	స్రజః
స్రజమ్	స్రజా	స్రజః

ఇత్యాది భిషక్చబ్దవత్ (పు-35)

హలస్తేషు తకారాస్తాః; నకారాస్తాశ్చ; స్త్రీలింగే ప్రాయశః ఈకారాస్తాః మ్యః—ధీమతీ, భగవతీ, దదతీ, చకాసతీ, శాసతీ, జాగ్రతీ, భాతీ-భాస్తీ, జుహవతీ, విభ్యతీ, సున్వతీ, తుదన్తీ-తుదతీ, రుద్ధతీ, క్రీణతీ, కుర్వతీ-చోరయన్తీ, భవన్తీ, దీప్యన్తీ, పుత్రీయన్తీ, చిక్రీయన్తీ, బోధువతీ; నామ్నీ, రాక్షీ, మనోహరిణీ, కరిణీ, గుణిణీ; ఇత్యాదయ స్సర్వేషి గౌరీశబ్దవ ద్భేద్యాః॥ హరిత్, పుణ్యకృత్, ఇత్యాదయః కేచిత్ మరుచ్ఛబ్దవ త్తకారాస్తా ఏవ. (పు-35)

దకారాంతాః ముత్, సమ్పత్, ఇత్యాదయః దివిషచ్ఛబ్దవత్ జ్ఞేయాః. (పు-36)

భకారాంతః స్త్రీలింగ కకుష్పబ్దః (దిక్కు-)

కకుష్	కకుభా	కకుభః
కకుభమ్	కకుభా	కకుభః
కకుభా	కకుబ్భాన్యమ్	కకుబ్భిః
కకుభే	కకుబ్భాన్యమ్	కకుబ్భిః
కకుభః	కకుబ్భాన్యమ్	కకుబ్భిః
కకుభః	కకుభాః	కకుభామ్
కకుభి	కకుభాః	కకుభస్స.

కేఫారాంతః స్త్రీలింగో గీర్షబ్దః (వాక్కు-||) గీః-గీరా
గీరః | గీరమ్- గీరా - గీరః | గీరా - గీర్భాన్యమ్ - గీర్భిః
గీరే - గీర్భాన్యమ్- గీర్భిః | గీరః - గీర్భాన్యమ్- గీర్భిః
గీరః - గీరోః - గీరామ్ గీరే - గీరోః - గీర్షు, గీర్షు||
ఏవమ్ పూః ధూః ఇత్యాదయః.

శకారాంతః స్త్రీలింగో దిక్ష్బ్దః (దిక్కు-) [49.]

దిక్	దిశా	దిశః దిశమ్ - దిశా - దిశః దిశా -
దిక్షాన్యమ్ - దిక్షిః దిశే - దిక్షాన్యమ్ - దిక్షిః దిశః -		
దిక్షాన్యమ్ - దిక్షిః దిశః - దిశాః - దిశామ్ దిశి-		
దిశాః - దిక్షు ఏవం దృక్.		

షకారాంతః స్త్రీలింగస్తేటబ్దః (కాంతి) (49.)

త్విత్	త్విషా	త్విషః ఇత్యాది సర్వం రత్నముట్టు
బ్దవత్ ఏవం ప్రావృత్, విపాట్.		

సకారాంతః స్త్రీలింగ స్సుమనశ్శబ్దః (మంచిమనస్సుగల)
[పు-39] సుమనాః - సుమనసౌ - సుమనసః ! ఇత్యాది
సర్వం వేదశబ్దవత్ |

॥*॥ ఇతి హలంత స్త్రీలింగ సాధారణశబ్దాః॥*॥

చకారాంత నపుంసకలింగః సువాక్యబ్దః (మంచివాక్కు-
గలకులము) వీ సువాక్ - సువాచీ- సువాఞ్చి | పునస్త
ద్యత్ | శేషం పయోముక్త్యబ్దవత్. (పు-34)

తకారాంత నపుంసకలింగ పచచ్ఛబ్దః (వండునది) [56]

పచత్ రీ	పచన్తీ	పచన్తి
పచత్	పచన్తీ	పచన్తి
పచతా	పచద్భ్యామ్	పచద్భిః

శేషం మరుచ్ఛబ్దవత్ (పు-35) ఏవందీవ్యత్, భవత్, శృత్యత్, ఇత్యాది భ్వాది దివాది ధాతుప్రకృతికా శబ్దాః

తకారాంత నపుంసకలింగో దదచ్ఛబ్దః (ఇచ్చునది) [56.]

దదత్ రీ	దదతీ	దదన్తి, దదతి
దదత్	దదతీ	దదన్తి, దదతి
దదతా	దదద్భ్యామ్	దదద్భిః

శేషం మరుద్ద్యత్ | ఏవం జక్షత్ జాగ్రత్ శాసత్.

తకారాంత నపుంసకలింగః తుదచ్ఛబ్దః (పీడించునది) [56]

తుదత్ రీ	తుదన్తీ, తుదతీ	తుదన్తి
----------	----------------	---------

తుదత్	తుదస్తీ, తుదతీ	తుదస్తి
తుదతా	తుదద్భ్యామ్	తుదద్భిః

శేషం మరుద్వత్ | ఏవం భాత్, ఉల్లసత్, నుదత్.

నకారాంత నపుంసకలిక్ష్మో బ్రహ్మన్నట్టః [51.]

బ్రహ్మ	బ్రహ్మణీ	బ్రహ్మణి
హేబ్రహ్మణ్	}	హేబ్రహ్మణీ
హేబ్రహ్మ		
బ్రహ్మ	బ్రహ్మణీ	బ్రహ్మణి
బ్రహ్మణా	బ్రహ్మభ్యామ్	బ్రహ్మభిః
బ్రహ్మణే	బ్రహ్మభ్యామ్	బ్రహ్మభ్యః
బ్రహ్మణః	బ్రహ్మభ్యామ్	బ్రహ్మభ్యః
బ్రహ్మణః	బ్రహ్మణోః	బ్రహ్మణామ్
బ్రహ్మణి	బ్రహ్మణోః	బ్రహ్మసు

ఏవం భర్త కర్త వర్త శర్త నర్తే త్యాదయః.

నకారాంత నపుంసకలిక్ష్మో నామన్నట్టః (పేరు) [51.]

నామ	నామ్నీ, నామనీ	నామాని
హేనామణ్	}	హేనామాని
హేనామ		
నామ	నామ్నీ, నామనీ,	నామాని
నామ్నా	నామభ్యామ్	నామభిః

శేషం రాజణ్ శబ్దవత్ (పు-36) ఏవం ధామ సురాజ
దామ యోమే త్యాదయః.

శకారాస్త నపుంసకలిజ్ఞోస్తాదృశ్శబ్దః (అటువంటిది.)

తాదృక్	తాదృశీ	తాదృశి
తాదృక్	తాదృశీ	తాదృశి

శేషం దిక్పబ్జవత్ | ఏనం యాదృక్ వీతాదృక్.

షకారాస్త నపుంసకలిజ్ఞో రత్నముట్టశబ్దః || రత్నముట్-
రత్నముషీ . రత్నముంషి | పునస్తద్వత్ | శేషంపుంవత్ |
ఏవం సితత్వవత్.

సకారాస్త నపుంసకలిజ్ఞో వచశ్శబ్దః (వాక్కు) [57.]

వచః శ్రి	వచసీ	వచాంసీ
వచః	వచసీ	వచాంసీ
వచసా	వచోభ్యామ్	వచోభిః

శేషం వేదశ్శబ్దవత్ (పు-39) ఏవం మనః వయః పయః.

హకారాస్త నపుంసకలిజ్ఞోలిక్పబ్జః (అస్వాదించునది) [50]

లిక్ శ్రి	లిహీ	లింహీ
లిక్	లిహీ	లింహీ

శేషం మహీరుట్పబ్జవత్ (పు-39)

||*|| ఇతిహలస్త నపుంసకలిజ్ఞో సాధారణశబ్దాః ||*||

అథసర్వ నామశబ్దాః.

సర్వ విశ్వ ఉభ ఉభయ ఉతర ఉతమ * అన్య
|| అన్యతర ఇతర త్వ (త్వత్) సమ సిమ నేమ +
పూర్వ పర అవర దక్షిణ ఉత్తర అపర అధర

స్వ అస్తర త్యద్ తద్ యద్ వీతద్ ఇదమ్
అదన్ ఏక ద్వి యుష్మద్ అస్తద్ భవత్ కిమ్
ఇతి॥ ౩౫॥ ఏషాం లింగత్రయేఽపి క్రమేణ రూపభేదాన్
వక్ష్యామః. తథాహి;—

అకారాంత్రు లింగ సర్వశబ్దః. (అంతయు) [4]

సర్వః	సర్వా	సర్వే
హేసర్వ	హేసర్వా	హేసర్వే
సర్వమ్	సర్వా	సర్వాన్
సర్వేణ	సర్వాభ్యామ్	సర్వైః
సర్వస్మై	సర్వాభ్యామ్	సర్వేభ్యః
సర్వస్మాత్	సర్వాభ్యామ్	సర్వేభ్యః
సర్వస్య	సర్వయోః	సర్వేషామ్
సర్వస్మిన్	సర్వయోః	సర్వేషు

ఏవం విశ్వ కతర కతమ అన్యతర అన్య ఇతర త్వ నమ
సిమ శబ్దానాంరూపాణిజ్ఞేయాని.

* ఏతౌప్రత్యయా. తేన తదంతాః కతర యతర తతర ఏకతర
కతమ యతమ తతమ ఏకతమ ఇత్యాదయో గృహ్యంతే ॥ అన్య
తరశబ్దవత్ అన్యతమశబ్దో నజ్ఞేయః. కిన్తు రామవదేవ.

† పూర్వ పర అపర దక్షిణ ఉత్తర అపర అదర ఈ
శబ్దములు ఒకవస్తువునకు సంజ్ఞ (చేరు) అయినప్పుడును; వ్య
వస్థ (వ్యవస్థ=ఇది దీనికంటే పూర్వము, ఇది దీనికంటేపరము, లేక
ఉత్తరము దక్షిణము అను అవధినియము) లేనప్పుడును; రామ
శబ్దమువలె తెలియ దగినవి. మఱియు సదృశార్థకమైన సమశబ్దమును,
జ్ఞాతిధనవాచకమైన స్వశబ్దమును, బాహ్యవస్తు భిన్నార్థకమైన
అస్తర శబ్దంబును, రామశబ్దమువలె తెలియవలయు.

అకారా న్తగ్గ పుల్లిజ్జో నిత్యంద్వివచనా న్త ఉభశబ్దః.

ఉభా ఉభా ఉభాభ్యామ్ ఉభాభ్యామ్
ఉభాభ్యామ్ ఉభయోః ఉభయోః (శ్లో॥ 5.)

అకారా న్తగ్గ పుల్లిజ్జ ఉభయశబ్దో ద్వివచనరహితః.

(రెండవయవములుగలిది) ప్ర॥ ఉభయః- ఉభయే॥ సం-ప్ర॥
హేఉభయ - హేఉభయే॥ ద్వి॥ ఉభయమ్ - ఉభయా॥
త్య॥ ఉభయేన - ఉభయైః॥ చ॥ ఉభయస్యై - ఉభయేభ్యః॥
పం॥ ఉభయస్మాత్ - ఉభయేభ్యః॥ ష॥ ఉభయస్య- ఉభయే
షామ్॥ స॥ ఉభయస్మిన్ - ఉభయేషు॥ (5 శ్లో॥)

అకారా న్తగ్గ పుల్లిజ్జో నేమశబ్దః (సగము) [5.]

ప్ర॥ నేమః నేమా నేమే, నేమాః
సంప్ర॥ హేనేమ హేనేమా హేనేమే, హేనేమాః.

ఇయానేవవిశేషః శేషంసర్వవత్.

అకారా న్తగ్గ పుల్లి గ్గ పూర్వశబ్దః (పూర్వము) [6.]

ప్ర॥ పూర్వః పూర్వా పూర్వే, పూర్వాః
సం॥ ప్ర॥ హేపూర్వ హేపూర్వా హేపూర్వే, హేపూ
ద్వి॥ పూర్వమ్ పూర్వా పూర్వాన్ [ర్వాః
త్య॥ పూర్వేణ పూర్వాభ్యామ్ పూర్వైః

చ॥ పూర్వస్మై పూర్వాభ్యామ్ పూర్వేభ్యః

ప॥ పూర్వస్మాత్, పూర్వాత్ పూర్వాభ్యామ్ పూర్వేభ్యః

ష॥ పూర్వస్య పూర్వయోః పూర్వేషామ్

స॥ పూర్వస్మిక్, పూర్వే పూర్వయోః పూర్వేషు

ఏవం షర అవర దక్షిణ అవర ఉత్తర అధర స్వ
అస్తర ఏతే తుల్యరూపాః.

అకారాంతపుల్లెశ్వరశ్వావాచకో నిత్యైక వచనా
న ఏకశబ్దః. ** (ఒకట) (7.) ప్ర॥ ఏకః-సం॥ ప్ర॥ హే

ఏక - ద్వి॥ ఏకమ్-త్య॥ ఏకేన-చ॥ ఏకస్మై-పం॥ ఏకస్మాత్.

ష॥ ఏకస్య-స॥ ఏకస్మిక్.

ఇకారాంతపుల్లెశ్వో నిత్యం ద్వివచనాస్తాః ద్విశబ్దః (ఇద్దరు)

(II.) ప్ర॥ ద్వా-ద్వి॥ ద్వా-త్య॥ ద్వాభ్యామ్-చ॥ ద్వా
భ్యామ్-పం॥ ద్వాభ్యామ్ - ష॥ ద్వయోః-స॥ ద్వయోః.

** శ్లో॥ ఏకోఽన్యార్థే ప్రధానేచ ప్రథమే కేవలే తథాసాధార
ణే సమానైర్వే సజ్ఞాయాచ్ఛప్రయజ్యతే॥

* అస్య సజ్ఞాత్వే ఉపసర్జనత్వేచ ద్విః ద్వి ద్వయః ఇతి
హరిశబ్దవదే, రూపాణి జ్ఞేయాని- ఏవం సర్వాదిగణపరితానాం సజ్ఞో
జ్ఞోపసర్జనీభూతానాం సర్వనామసజ్ఞాప్రయక్త కార్యంనా స్తిభవ
చ్ఛబ్దః హలంత విశేష శబ్దేషు కథ్యతే

దకారాన్తగ్రుల్లిజ్ఞప్తచ్ఛబ్దః (వాడు) యచ్ఛబ్దశ్చ (ఏవడు)

నః	తా	తే	యః	యా	యే
తమ్	తా	తాన్	యమ్	యా	యాన్
తేన	తాభ్యామ్	తైః	యేన	యాభ్యామ్	యైః
తస్మై	తాభ్యామ్	తేభ్యః	యస్మై	యాభ్యామ్	యేభ్యః
తస్మాత్	తాభ్యామ్	తేభ్యః	యస్మాత్	యాభ్యామ్	యేభ్యః
తస్య	తయోః	తేషామ్	యస్య	యయోః	యేషామ్
తస్మిన్	తయోః	తేషు	యస్మిన్	యయోః	యేషు.

దకారాన్తగ్రుల్లిజ్ఞప్తచ్ఛబ్దః (వాడు) స్యః-త్యా-త్యే । త్యమ్-త్యా-త్యాన్ । ఏవం తచ్ఛబ్దవత్. (38-39.)

దకారాన్తగ్రుల్లిజ్ఞ ఏతచ్ఛబ్దః. (ఏడు) [38.]

ఏషః	ఏతా	తే
ఏతమ్, ఏనమ్	ఏతా, ఏనా	ఏతాన్, ఏనాన్
ఏతేన, ఏనేన	ఏతాభ్యామ్	ఏతైః
ఏతస్మై	ఏతాభ్యామ్	ఏతేభ్యః
ఏతస్మాత్	ఏతాభ్యామ్	ఏతేభ్యః
ఏతస్య	ఏతయోః, ఏనయోః	ఏతేషామ్
ఏతస్మిన్	ఏతయోః, ఏనయోః	ఏతేషు

దకారాన్తగ్రుల్లిజ్ఞో యష్టచ్ఛబ్దః (నీవు) (39.)

స్వమ్	యువామ్	యూయమ్
త్వామ్, త్వా	యువామ్, వామ్	యుష్మాక్, వః
త్యయా	యువాభ్యామ్	యుష్మాభిః

తుభ్యమ్, తే	యువాభ్యామ్, వామ్	యుష్మభ్యమ్, వః
త్వత్	యువాభ్యామ్	యుష్మత్
తవ, తే	యువయోః, వామ్	యుష్మాకమ్, వః
త్వయి	యువయోః	యుష్మాసు

మకారాంతగి పుల్లిజ్ఞోఽస్త్యచ్చబ్దః (నేను) (39.)

అహమ్	అహమ్	వయమ్
మామ్, మా	అవామ్, నా	అస్మాక్, నః
మయా	అవాభ్యామ్	అస్మాభిః
మహ్యమ్, మే	అవాభ్యామ్, నా	అస్త్యభ్యమ్, నః
మత్	అవాభ్యామ్	అస్త్యత్
మమ, మే	అవయోః, నా	అస్మాకమ్, నః
మయి	అవయోః	అస్మాసు

అనయో ర్యుష్మ దస్త్య చ్చబ్దయోః లిజ్జత్రయేపి ఏ
తాన్యేవ రూపాణీతి జ్ఞేయమ్.

మకారాంతగి పుల్లిజ్ఞగి కిమ్ శబ్దః (ఎవడు?) [33.]

ప్ర॥ కః - కా - కే | ద్వి॥ కమ్ - కా - కాన్ |
తృ॥ కేన - కాభ్యామ్ - కైః | చ॥ కస్మై - కాభ్యామ్ -
కేభ్యః | పం॥ కస్మాత్ - కాభ్యామ్ - కేభ్యః | ష॥ కస్య -
కయోః - కేషామ్ | స॥ కస్మిన్ - కయోః - కేషు॥

మకారాంతగి పుల్లిజ్ఞ ఇదమ్ శబ్దః (ఏడు) [33.]

అయమ్ ఇమా ఇమే

ఇమమ్, ఏనమ్	ఇమా, ఏనా *	ఇమా, ఏనా
అనేన, ఏనేన	అభ్యామ్,	ఏభిః
అస్మై	అభ్యామ్	ఏభ్యః
అస్మాత్	అభ్యామ్	ఏభ్యః
అస్య	అనయోః, ఏనయోః	ఏషామ్
అస్మిక్	అనయోః, ఏనయోః	ఏషు

సకారాంతగలల్లిజ్జోఽదశ్యః (వేదం) (44.)

అసా	అమా	అమి
అముమ్	అమా	అమూ
అమనా	అమూభ్యామ్	అమీభిః
అముస్మై	అమూభ్యామ్	అమీభ్యః
అముస్మాత్	అమూభ్యామ్	అమీభ్యః
అముస్య	అముయోః	అమీషామ్
అముస్మిక్	అముయోః	అమీషు

||*|| ఇతి సర్వనామ్నాం పుంసీ రూపాణి ||*||

* త్విత్కార్యం విధాతు ముపాత్తస్య కార్యాద్యం విధాతుం పునరుపాదాన మన్వాదేశ ఇత్యుచ్యతే - తస్మిన్నర్థే ఇదమే తద్వర్ణయోః ఏనాదేశోఽపి ద్విధీయాయాం టాప్రత్యయానాం ప్రత్యయయోః పరం “అనేన వ్యాకరణ మనీతం. ఏనం శబ్దోఽన్యాశయ. అనయోః పవిత్రముమ్. ఏనయోః ప్రభూతంస్వ” మితి.

ఆకారాంతః ప్రీతిశ్శర్వా శబ్దః. [20.]

సర్వా	సర్వే	సర్వాః
హేసర్వే	హేసర్వే	హేసర్వాః
సర్వామ్	సర్వే	సర్వాః
సర్వయా	సర్వాభ్యామ్	సర్వాభిః
సర్వస్యై	సర్వాభ్యామ్	సర్వాభ్యః
సర్వస్యాః	సర్వాభ్యామ్	సర్వాభ్యః
సర్వస్యాః	సర్వయోః	సర్వాసామ్
సర్వస్యామ్	సర్వయోః	సర్వాసు

ఏవం విశ్వాప్రభృతి [21.] అన్యాన్తానామ్ రూపాణి
ఆకారాంతః. ప్రీతిశ్శో నిత్యం ద్వివచనాంత ఉభాశబ్దః॥
ఉభే ఉభే ఉభాభ్యామ్ ఉభాభ్యామ్ ఉభాభ్యామ్
ఉభయోః ఉభయోః.

ఏకాశబ్దః సర్వావత్ బోధ్యః. సజ్జ్యార్థేతు ని
త్యైక వచనాంతః. యథా.—ఏకా, ఏకామ్, ఏకయా,
ఏకస్యై, ఏకస్యాః, ఏకస్యాః, ఏకస్యామ్. (21.)

ఉభయశబ్దస్య పుంసీవ వచననియమః. రూపాణి
తు సర్వావత్.

ఇకారాంతః ప్రీతిశ్శోద్విశబ్దః - ద్వే, ద్వే, ద్వాభ్యా
మ్, ద్వాభ్యామ్, ద్వాభ్యామ్, ద్వయోః, ద్వయోః.

దకారాంతఃస్త్రీలింగ స్తచ్ఛబ్దః (అది) యచ్ఛబ్దశ్చ [48.]

సా	తే	తాః	యా	యే	యాః
తామ్	తే	తాః	యామ్	యే	యాః
తయా	తాభ్యామ్	తాభిః	యయా	యాభ్యామ్	యాభిః
తస్యై	తాభ్యామ్	తాభ్యః	యస్యై	యాభ్యామ్	యాభ్యః
తస్యాః	తాభ్యామ్	తాభ్యః	యస్యాః	యాభ్యామ్	యాభ్యః
తస్యాః	తయోః	తాసామ్	యస్యాః	యయోః	యాసామ్
తస్యామ్	తయోః	తాసు	యస్యామ్	యయోః	యాసు

స్యా త్యే త్యాః - ఇతిత్యచ్ఛబ్దస్తచ్ఛబ్దవత్

దకారాంతః స్త్రీలింగ ఏతచ్ఛబ్దః (ఈమె) [48.]

ఏషా	ఏతే	ఏతాః
ఏతామ్, ఏనామ్	ఏతే, ఏనే	ఏతాః, ఏనాః
ఏతయా, ఏనయా	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభిః
ఏతస్యై	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభ్యః
ఏతస్యాః	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభ్యః
ఏతస్యాః	ఏతయోః, ఏనయోః	ఏతాసామ్
ఏతస్యామ్	ఏతయోః, ఏనయోః	ఏతాసు

మకారాంతః స్త్రీలింగకిమ్శబ్దః- (ఎవతె) ప్ర॥ కా

క - కాః | ద్వి॥ కామ్ - కే - కాః | త్వి॥ కయా - కాభ్యామ్ - కాభిః | చ॥ కస్యై - కాభ్యామ్ - కాభ్యః | ప॥ కస్యాః - కాభ్యామ్ - కాభ్యః | ష॥ కస్యాః - కయోః - కాసామ్ | స॥ కస్యామ్ - కయోః - కాసు.

మకారాంతః స్త్రీలిక్ల ఇదమ్ శబ్దః. (ఈమే) (46.)

ఇయమ్	ఇమే	ఇమాః
ఇమామ్, ఏనామ్	ఇమే, ఏనే	ఇమాః, ఏనాః
అనయా, ఏనయా	అభ్యామ్	అభిః
అస్యై	అభ్యామ్	అభ్యః
అస్యాః	అభ్యామ్	అభ్యః
అస్యాః	అనయోః, ఏనయోః	అసామ్
అస్యామ్	అనయోః, ఏనయోః	అసు

సకారాంతః స్త్రీలిక్లో దశ్శబ్దః (ఈమే) (49.)

అసౌ	అమూ	అమూః
అమూమ్	అమూ	అమూః
అముయా	అమూభ్యామ్	అమూభిః
అముయై	అమూభ్యామ్	అమూభ్యః
అముప్యాః	అమూభ్యామ్	అమూభ్యః
అముప్యాః	అముయోః	అమూషామ్
అముప్యామ్	అముయోః	అమూషు

॥*॥ ఇతిసర్వనామ్నాం స్త్రీలిక్లరూపాణి ॥*॥

అకారాంత నపుంసకలిక్ల స్సర్వశబ్దః. (29.)

సర్వమ్	సర్వే	సర్వాణి
హేసర్వ	హేసర్వే	హేసర్వాణి
సర్వమ్	సర్వే	సర్వాణి

శేషంపుంవత్ ఏవం విశ్వాదీనాం । పూర్వాదీనాం
నవానాం పఞ్చమీ సప్తమ్యేకవచనయోః పుంసేవ తావ

ద్యయమ్. ఏకోభోభ యశబ్దానాం తః పుల్లిజ్జవదేవ వ
చననియమః. ఉభాశబ్దస్య స్త్రీలిజ్జవద్రూపాణి.

అకారాంత నపుంసకలిక్ల కతరశబ్దః. (27.) కీ కతర
త్ - కతరే - కతరాణి | కతరత్ - కతరే - కతరాణి |
శేషంపుంవత్ - ఏవం కతమత్, ఇతరత్, అన్యతరత్ ||
అన్యతమశబ్దస్త, అన్యతమమ్ - అన్యతమే - అన్యతమా
నీతి ఫలశబ్దవద్యోశ్యః.

దకారాంత నపుంసకలిక్లస్తచ్చబ్దః (అది) తత్ - తే-
తాని | పునస్తద్వత్ | శేషంపుంవత్ (పు-48.) ఏవం త్య
త్ యత్.

దకారాంత నపుంసకలిక్ల ఎతచ్చబ్దః | ప్ర॥ ఏతత్ - ఏతే-
ఏతాని | ద్వి॥ ఏతత్ - ఏతే - ఏతాని, ఏనత్ - ఏనే-
ఏనాని | శేషంపుంవత్. (పు-48.)

మకారాంత నపుంసకలిక్ల కిమ్శబ్దః | ప్ర॥ కిమ్ - కే-
కాని | ద్వి॥ కిమ్ - కే - కాని | శేషంపుంవత్.

మకారాంత నపుంసకలిక్ల ఇదమ్శబ్దః | ప్ర॥ ఇదమ్ -
ఇమే - ఇమాని | ద్వి॥ ఇదమ్, ఏనత్ - ఇమే, ఏనే - ఇ
మాని, ఏనాని | శేషంపుంవత్.

సకారాంత నపుంసకలిక్లోఽదశ్చబ్దః (ఇది) ప్ర॥ అదః-
అమూ - అమూని | ద్వి॥ అదః- అమూ - అమూని | శే
షంపుంవత్. || ఇతి సర్వనామ్నాం నపుంసకరూపాణి ||

||*|| ఇతి సర్వనామ శబ్దాః ||*||

అధాజంత విశేషశబ్దాః.

అకారాంతగుప్తుల్లిగ్గో ద్వితీయశబ్దః (రెండవవాడు) (7.)
 శృతీయావిభక్తిపర్యంతం రామవత్-విశేషస్తు.

చ॥ { ద్వితీయస్యై } ద్వితీయాభ్యామ్ ద్వితీయేభ్యః
 { ద్వితీయాయ }

ప॥ { ద్వితీయస్తాత్ } ద్వితీయాభ్యామ్ ద్వితీయేభ్యః
 { ద్వితీయాత్ }

ష॥ ద్వితీయస్య ద్వితీయయోః ద్వితీయానామ్

స॥ { ద్వితీయస్త్రిక్ } ద్వితీయయోః ద్వితీయేషు.
 { ద్వితీయే }

ఏవం తృతీయశబ్దస్యాపి రూపాణి బోధ్యాని.

అకారాంతగుప్తుల్లిగ్గోప్రథమశబ్దః (7-8.) ప్ర॥ ప్రథమః
 ప్రథమా - ప్రథమే, ప్రథమాః॥ సం॥ ప్ర॥ హేప్రథమ-
 హేప్రథమా - హేప్రథమే, హేప్రథమాః॥ శేషం రామ
 వత్. ఏవం చరమః ద్వితీయః అల్పః అర్ధః కతిషయః.

అకారాంతః పుల్లిగ్గో నిర్జరశబ్దః (వేల్పు) (8.)

ప॥ నిర్జరః { నిర్జరసౌ } నిర్జరసః
 { నిర్జరా }

సం.ప్ర॥ హేనిర్జర { హేనిర్జరసౌ } హేనిర్జరసః
 { హేనిర్జరా }

ద్వి॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసమ్ \\ నిర్జరమః \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసా \\ నిర్జరా \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసః \\ నిర్జరాన్ \end{array} \right.$
తృ॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసా \\ నిర్జరేణ \end{array} \right.$	నిర్జరాభ్యామ్	నిర్జరైః
చ॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసే \\ నిర్జరాయ \end{array} \right.$	నిర్జరాభ్యామ్	నిర్జరేభ్యః
పం॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసః \\ నిర్జరాత్ \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరాభ్యామ్ \\ నిర్జరయోః \end{array} \right.$	నిర్జరేభ్యః
ష॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసః \\ నిర్జరస్య \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసాః \\ నిర్జరయోః \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసామ్ \\ నిర్జరాణామ్ \end{array} \right.$
స॥	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసి \\ నిర్జరే \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} నిర్జరసాః \\ నిర్జరయోః \end{array} \right.$	నిర్జరేషు

అకారాంతస్య పుల్లిజ్జస్య పాదశబ్దః (పాదము)

ప్ర॥పాదః	పాదా	పాదాః
సం॥ప్ర॥హేపాద	హేపాదా	హేపాదాః
ద్వి॥పాదమ్	పాదా	$\left\{ \begin{array}{l} పదః * \\ పాదాన్ \end{array} \right.$

* పాద, దస్త, నాసికా, ముఖ, హృదయ, నిశా, అస్మక్ యూష, దోష, యకృత్, శకృత్, ఉదక, ఆస్య, మాంస పృత, నా, సాను- ఏతేషాం శసాదా రూపద్వయమ్, తతస్త్విప్రాక్షనస్వా వి చక్షువచనేషు ప్రకృతిరూపం సార్వత్రికమ్. వికృతిరూపస్తు ప్రయోగమను సృత్యప్రయోజ్యమ్.

తృ॥	{ పదా పాదేన	{ పద్యామ్ పాదాభ్యామ్	{ పద్భిః పాదైః
చ॥	{ పదే పాదాయ	{ పద్యామ్ పాదాభ్యామ్	{ పద్భ్యః పాదేభ్యః
పం॥	{ పదః పాదాత్	{ పద్యామ్ పాదాభ్యామ్	{ పద్భ్యః పాదేభ్యః
ప॥	{ పదః పాదస్య	{ పదోః పాదయోః	{ పదామ్ పాదానామ్
స॥	{ పది పాదే	{ పదోః పాదయోః	{ పక్షు పాదేషు

అకారాంతపుష్పిజ్జోదంతశబ్దః (పల్లు) (8.)

ప్ర॥	దంతః	దంతా	దంతాః
ద్వి॥	దంతమ్	దంతా	{ దతః దంతాన్
తృ॥	{ దతా దంతేన	{ దద్యామ్ దంతాభ్యామ్	{ దద్భిః దంతైః
చ॥	{ దతే దంతాయ	{ దద్యామ్ దంతాభ్యామ్	{ దద్భ్యః దంతేభ్యః
పం॥	{ దతః దంతాత్	{ దద్యామ్ దంతాభ్యామ్	{ దద్భ్యః దంతేభ్యః
ప॥	{ దతః దంతస్య	{ దతోః దంతయోః	{ దతామ్ దంతానామ్

స॥ $\begin{Bmatrix} దతి \\ దస్తే \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} దతోః \\ దస్తయోః \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} దత్సు \\ దస్తేషు \end{Bmatrix}$

అకారాంతస్థ పుల్లిజ్ఞో మాసశబ్దః (నెల) (8.)

ప్ర॥ మాసః మాసౌ మాసాః

ద్వి॥ మాసమ్ మాసౌ $\begin{Bmatrix} మాసః \\ మాసాన్ \end{Bmatrix}$

తృ॥ $\begin{Bmatrix} మాసా \\ మాసేన \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభ్యామ్ \\ మాసాభ్యామ్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభిః \\ మాసైః \end{Bmatrix}$

చ॥ $\begin{Bmatrix} మాసే \\ మాసాయామ్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభ్యామ్ \\ మాసాభ్యామ్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభ్యః \\ మాసేభ్యః \end{Bmatrix}$

పం॥ $\begin{Bmatrix} మాసః \\ మాసాత్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభ్యామ్ \\ మాసాభ్యామ్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాభ్యః \\ మాసేభ్యః \end{Bmatrix}$

ష॥ $\begin{Bmatrix} మాసః \\ మాసస్య \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాసోః \\ మాసయోః \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాసామ్ \\ మాసానామ్ \end{Bmatrix}$

స॥ $\begin{Bmatrix} మాసి \\ మాసే \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాసోః \\ మాసయోః \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} మాస్సు \\ మాసేషు \end{Bmatrix}$

అకారాంతస్థ పుల్లిజ్ఞో యూషశబ్దః (కవ్వము)

ప్ర॥ యూషః యూషౌ యూషాః

ద్వి॥ యూషమ్ యూషౌ $\begin{Bmatrix} యూష్టః \\ యూషాన్ \end{Bmatrix}$

తృ॥ $\begin{Bmatrix} యూష్టా \\ యూషేణ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} యూషభ్యామ్ \\ యూషాభ్యామ్ \end{Bmatrix}$ $\begin{Bmatrix} యూషభిః \\ యూషైః \end{Bmatrix}$

చ॥	{ యూష్టే యూషాయ	{ యూషభ్యామ్ యూషాభ్యామ్	{ యూషభ్యః యూషేభ్యః
ప॥	{ యూష్టః యూషాత్	{ యూషభ్యామ్ యూషాభ్యామ్	{ యూషభ్యః యూషేభ్యః
ష॥	{ యూష్టః యూషస్య	{ యూష్టోః యూషయోః	{ యూష్టామ్ యూషాణామ్
స॥	{ యూష్టి యూషణి యూషే	{ యూష్టోః యూషయోః	{ యూషసు యూషేషు

అకారా న్త ప్ర ల్లి జ్ఞో ద్వ్యహ్నశబ్దః (9.)

స॥	{ ద్వ్యహ్ని ద్వ్యహని ద్వ్యహ్నే	{ ద్వ్యహ్నయోః శైవంరామవత్	ద్వ్యహ్నశు
----	--------------------------------------	-----------------------------	------------

అకారా న్త ప్ర ల్లి జ్ఞో విశ్వపాశబ్దః (జగత్పాలకుడు.) (10)

ప్ర॥	విశ్వపాః	విశ్వపా	విశ్వపాః
ద్వి॥	విశ్వపామ్	విశ్వపా	విశ్వపః
త్ర్య॥	విశ్వపా	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభిః
చ॥	విశ్వపే	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభ్యః
ప॥	విశ్వపః	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభ్యః
ష॥	విశ్వపః	విశ్వపాః	విశ్వపామ్
స॥	విశ్వపి	విశ్వపాః	విశ్వపాసు

ఏవం సోమపాద్యాకారా న్త ధాత్వవైశ్మత్యాః

అకారాస్తగ్ల పుల్లిజ్జోహహశబ్దః (గర్భర్షుడు)

ప్ర॥హహఃః १	హహహ	హహః
ద్వి॥హహమ్	హహహ	హహహః
తృ॥హహః	హహహ్యామ్	హహహః
చ॥హహై	హహహ్యామ్	హహహః
పం॥హహః	హహహ్యామ్	హహహః
ష॥హహః	హహహః	హహహమ్
స॥హహే	హహహః	హహహమ్

ఇకారాస్తగ్ల పుల్లిజ్జోనిత్యం బహువచనాస్తగ్ల కతిశబ్దః
(ఎన్ని) [10] ప్ర॥ కతి- ద్వి॥ కతి- తృ॥ కతిభిః - చ॥ కతిభ్యః
పం॥ కతిభ్యః - ష॥ కతీనామ్-స॥ కతిషు-అయం త్రిషుల్లిజ్జే
వ్యపితుల్యరూపః. (శ్లో॥2.)

ఇకారాస్తగ్ల పుల్లిజ్జగ్ల పతిశబ్దోహరివత్-విశేషస్తు

పత్య	పతిభ్యామ్	పతిభిః	తృ॥
పత్యై	పతిభ్యామ్	పతిభ్యః	చ॥
పత్యః	పతిభ్యామ్	పతిభ్యః	పం॥
పత్యః	పత్యోః	పతీనామ్	ష॥
పత్యై	పత్యోః	పతిషు	స॥

ఇకారాస్తగ్ల పుల్లిజ్జగ్లస్సఖిశబ్దః- (చెలికాడు) [10.]

సఖా	సఖాయా	సఖాయః
హేసఖై	హేసఖాయా	హేసఖాయః

సఖాయమ్	సఖాయా	సఖీక
సఖ్యా	సఖిభ్యామ్	సఖిభిః
సఖ్యై	సఖిభ్యామ్	సఖిభ్యః
సఖ్యుః	సఖిభ్యామ్	సఖిభ్యః
సఖ్యుః	సఖ్యోః	సఖీనామ్
సఖ్యై	సఖ్యోః	సఖిషు

అన్యతత్పురుషాన్తత్వే రామవద్రూపమ్. రామస్యసఖా
రామసఖిః రామసఖౌ రామసఖాః. ఏవంకృష్టసఖిః॥ కర్త
ధారయేబహుప్రీహశాచవిశేషః. — శోభనస్సఖాసుసఖా-
సుసఖాయా సుసఖాయః- సం॥ హేసుసఖే. ద్వి॥ సుసఖాయం
సుసఖాయా - సుసఖీక - సుసఖినేత్యాది శేషం హరివత్.
ఏవమ్-అతిశయితఃసఖా అతिसఖా-పరమః సఖా యస్యసఃపర
మసఖా ఇత్యాదయః. సఖీమతిక్రాంతో ౭ తిసఖిః. అయంహ
రివదేవబోధ్యః.

ఇకారాన్తర్గ పుల్లిజ్ఞో నిశ్యం బహువచనాన్తస్త్రిశబ్దః.
ముగ్గురు. [11] స॥ త్రయః. ద్వి॥ త్రీక. తృ॥ త్రిభిః.
చ॥ త్రిభ్యః. పం॥ శ్రీభ్యః. ష॥ త్రయాణామ్. స॥ త్రిషు
ఈకారాన్తర్గ పుల్లిజ్ఞో వాతప్రమీశబ్దః. గాలినికొలుచువాడు.

వాతప్రమీః	వాతప్రమ్యా	వాతప్రవ్యః,
హేవాతప్రమీః	హేవాతప్రమ్యా	హేవాతప్రవ్యః
వాతప్రమీమ్	వాతప్రమ్యా	వాతప్రమీక

వాతప్రమ్యా	వాతప్రమిభ్యామ్	వాతప్రమిభిః
వాతప్రమ్యై	వాతప్రమిభ్యామ్	వాతప్రమిభ్యః
వాతప్రమ్యః	వాతప్రమిభ్యామ్	వాతప్రమిభ్యః
వాతప్రమ్యః	వాతప్రమ్యోః	వాతప్రమ్యామ్
వాతప్రమీ	వాతప్రమ్యోః	వాతప్రమీషు

ఏవం యా న్త్యనేనేతి యయీః (మార్గము.) పాతిలో
కమితి వపీః (సూర్యుడు) ఇత్యాదయః॥ క్వీబ న్తవాతప్రమీ
శబ్దస్యతు, అమి, శసి జౌచ విశేషః. ద్వి॥ ఏ॥ వాతప్రమ్య
మ్, ద్వి॥ బ॥ వాతప్రమ్యః, స ॥ ఏ ॥ వాతప్రమ్యి, శేషం
పూర్వవత్.

ఈకారా న్త్యపుల్లిజ్ఞో బహుశ్రేయసీశబ్దః (మిక్కిలి
శ్రేయస్సుగలవాడు). [12]

బహుశ్రేయసీ బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయస్యః
హేబహుశ్రేయసి హేబహుశ్రేయస్యో హేబహుశ్రేయస్యః
బహుశ్రేయసీమ్ బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయసీమ్
బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయసీభ్యామ్ బహుశ్రేయసీభిః
బహుశ్రేయస్యై బహుశ్రేయసీభ్యామ్ బహుశ్రేయసీభ్యః
బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయసీభ్యామ్ బహుశ్రేయసీభ్యః
బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయసీనామ్
బహుశ్రేయస్యమ్ బహుశ్రేయస్యో బహుశ్రేయసీషు

ఏవమతిలక్ష్మీశబ్దః. (సంపదనత్రిమించినవాడు.) ప్రథ

మాయాం పిశిష్యతే. అతిలక్ష్మీః, అతిలక్ష్మ్య, అతిలక్ష్మ్యః.

ఈకారాంత గ పులిగ ప్రధీశబ్దః. ధ్యానించువాడు. (13.)

ప్రధీః	ప్రధ్యా	ప్రధ్యః
ప్రధ్యమ్	ప్రధ్యా	ప్రధ్యః
ప్రధ్యా	ప్రధీభ్యామ్	ప్రధీభిః
ప్రధ్యే	ప్రధీభ్యామ్	ప్రధీభ్యః
ప్రధ్యః	ప్రధీభ్యామ్	ప్రధీభ్యః
ప్రధ్యః	ప్రధ్యోః	ప్రధ్యామ్
ప్రధ్య	ప్రధ్యోః	ప్రధ్య

ఏవం గ్రామణిః సేనానీః ఉన్నీః అగ్రణీః ఇత్యాదయః. ఏషాంనీశబ్దాంతానాంసప్తమ్యాంవిశేషః - గ్రామణ్యామ్ గ్రామణ్యోః గ్రామణీషు. కుమారీమిచ్ఛన్ కుమారీవాచరన్ వాబ్రాహ్మణః కుమారీ, అయం బహుశ్రేయసీవత్. ద్వితీయాయాంవిశేషః కుమార్యం- కుమార్యో- కుమార్యః-ఇతి.

ఈకారాంత గ పులిగ సుధీశబ్దః (జ్ఞానముగలవాడు (14))

సుధీః	సుధియా	సుధియః
హేసుధీః	హేసుధియా	హేసుధియః
సుధియమ్	సుధియా	సుధియః
సుధియా	సుధీభ్యామ్	సుధీభిః
సుధియే	సుధీభ్యామ్	సుధీభ్యః
సుధియః	సుధీభ్యామ్	సుధీభ్యః

సుధియః సుధియోః సుధియామ్
 సుధియ సుధియోః సుధీషు

ఏవం శుద్ధధీః - సుశ్రీః - యవక్రీః - నీః ఇత్యాదయః.
 వీశబ్దస్య సప్తమ్యాంవిశేషః, నియాం నియోః నీషు.

ఉకారాంతపున్లిజ్జగ్రక్రోష్టశబ్దః (నక్క) (14.)

క్రోష్టా	క్రోష్టారా	క్రోష్టారః
హక్రోష్టో	హక్రోష్టారా	హక్రోష్టారః
క్రోష్టారమ్	క్రోష్టారా	క్రోష్టాక్
క్రోష్టాః, క్రోష్టనా	క్రోష్టభ్యామ్	క్రోష్టభిః
క్రోష్టైః, క్రోష్టవే	క్రోష్టభ్యామ్	క్రోష్టభ్యః
క్రోష్టః, క్రోష్టాః	క్రోష్టభ్యామ్	క్రోష్టభ్యః
క్రోష్టః }	క్రోష్టాః }	క్రోష్టానామ్
క్రోష్టాః }	క్రోష్టావ్యః }	
క్రోష్టరి }	క్రోష్టాః }	క్రోష్టషు
క్రోష్టా }	క్రోష్టావ్యః }	

ఉకారాంతపున్లిజ్జగ్రహహాశబ్దః (ఒకగద్యర్పడు.) (14)

హహాహాః	హహాహావ్య	హహాహావ్యః
హహాహామ్	హహాహావ్య	హహాహావ్యక్
హహాహావ్య	హహాహాభ్యామ్	హహాహాభిః
హహాహావ్య	హహాహాభ్యామ్	హహాహాభ్యః
హహాహావ్యః	హహాహాభ్యామ్	హహాహాభ్యః

హలూహ్వః	హలూహెహ్వః	హలూహ్వమ్
హలూహ్వీ	హలూహెహ్వః	హలూహలూషు

చమూమతిక్రాంతః అతిచమూః (సేనసతిక్రమంచినవాడు)
 ప్ర॥ అతిచమూః - సం॥ ప్ర॥ హే అతిచము - చ॥ అతి
 చమై - పం॥ , ష॥ అతిచమ్యాః - ష॥ బ॥ అతిచమూ
 నామ్ - సం॥ అతిచమ్యామ్. శేషంహలూహలూవత్.

ఉకారాంతస్థి నైపుల్లిజ్ఞ స్వభూశబ్దః (బ్రహ్మ.) (14.)

స్వభూః	స్వభూవౌ	స్వభూవః
హెస్వభూః	హెస్వభూవౌ	హెస్వభూవః
స్వభూవమ్	స్వభూవౌ	స్వభూవః
స్వభూవా	స్వభూభ్యామ్	స్వభూభిః
స్వభూవె	స్వభూభ్యామ్	స్వభూభ్యః
స్వభూవః	స్వభూభ్యామ్	స్వభూభ్యః
స్వభూవః	స్వభూవోః	స్వభూవామ్
స్వభూవి	స్వభూవోః	స్వభూషు

ఏవమాత్మభూః, స్వయమ్భూః ఇత్యాదయోభూశబ్దా
 న్తాః, లూః - కటపూః ఇత్యాదయశ్చ॥ వర్ణాభ్యాదయ
 శ్చత్వారోహూహూవత్ ద్వితీయాయాం విశేషః. వర్ణాభ్య
 మ్ - వర్ణాభ్యా - వర్ణాభ్యః. (శ్లో॥ 15.)

ఋకారాస్త్రపుల్లిజిపిత్వశబ్దః (తండ్రి.) (16)

ప్ర॥ పితా	పితరా	పితరః	} శేషంధా తృవత్.
స॥ హిపితః	హిపితరా	హిపితరః	
ద్వి॥ పితరమ్	పితరా	పితౄణా	

ఏవంజామాతృ భ్రాతృదయః, నృశబ్దస్యకుష స్థ్యామే

వవిశేషః. నుః, న్రోః	నృణామ్, నూణామ్	} ష॥ శేషంపిత్వవత్.

స్మృతః ఇః=కామః యేనసఃస్మృతేః ఏకారాస్త్రపుల్లిజిఃస్మృతేశ్శబ్దః (స్తరించబడినకాముడుగలవాడు)(17)

స్మృతేః ి	స్మృతయా	స్మృతయః
స్మృతయమ్	స్మృతయా	స్మృతయః
స్మృతయా	స్మృతేభ్యామ్	స్మృతేభిః
స్మృతయే	స్మృతేభ్యామ్	స్మృతేభ్యః
స్మృతేః	స్మృతేభ్యామ్	స్మృతేభ్యః
స్మృతేః	స్మృతయోః	స్మృతయామ్
స్మృతయి	స్మృతయోః	స్మృతేషు

ఏవమి నాసహవ ర్తతఇతినైః ఇత్యాదయోబోధ్యాః.

ఐకారాస్త్రపుల్లిజ్జోరేశబ్దః (ధనము.) (17)

రాః ి	రాయా	రాయః.
రాయమ్	రాయా	రాయః.

రాయా	రాభ్యామ్	రాభిః.
రాయె	రాభ్యామ్	రాభ్యః
రాయః	రాభ్యామ్	రాభ్యః.
రాయః	రాయోః	రాయామ్
రాయి	రాయోః	రాసు.

బౌకారాన్తపులింగో గ్లాశబ్దః. (చందుడు,) (13.)

గ్లాఃః	గ్లావా	గ్లావః
గ్లావమ్	గ్లావా	గ్లావః
గ్లావా	గ్లాభ్యామ్	గ్లాభిః
గ్లావే	గ్లాభ్యామ్	గ్లాభ్యః
గ్లావః	గ్లాభ్యామ్	గ్లాభ్యః
గ్లావః	గ్లావోః	గ్లావామ్
గ్లావి	గ్లావోః	గ్లావు

ఏవం-సునాః-ఇత్యాదయః-

ఇత్యజ నపులింగవిశేషశబ్దాః.

అమ్బ అక్క అల్లాశబ్దాః మాతృవాచకాః రమా శబ్దవత్ (పు|| 31-32) బౌధ్యాః విశేషస్తు-హే అమ్బ-హే అమ్బే-హే అమ్బః-ఏవం-హే అక్క-హే అల్ల.

అకారాన్తః స్త్రీలింగః పూర్వోత్తరాశబ్దః చతుర్థీమార భ్య విశిష్యతే. శేషం రమావత్.

పూర్వోత్తరస్యై } పూర్వోత్త } { పూర్వోత్త } చ.
 పూర్వోత్తరాయై } రాభ్యామ్ } { రాభ్యః. }
 పూర్వోత్తరస్యాః } పూర్వోత్త } { పూర్వోత్త } పం.
 పూర్వోత్తరాయాః } రాభ్యామ్ } { రాభ్యః. }
 పూర్వోత్తరస్యాః } పూర్వోత్త } { పూర్వోత్తరాసామ్
 పూర్వోత్తరాయాః } రయోః } { పూర్వోత్తరాణామ్
 పూర్వోత్తరస్యామ్ } పూర్వోత్త } { పూర్వోత్తరాసు
 పూర్వోత్తరాయామ్ } రయోః } { పూర్వోత్తరాసు

అకారాంతః స్త్రీలింగోద్వితీయాశబ్దః. (రెండవది) (22.)

ద్వితీయస్యై } ద్వితీయాభ్యామ్ ద్వితీయాభ్యః చ.
 ద్వితీయాయై } ద్వితీయాభ్యామ్ ద్వితీయాభ్యః పం.
 ద్వితీయస్యాః } ద్వితీయాభ్యామ్ ద్వితీయాభ్యః పం.
 ద్వితీయాయాః } ద్వితీయాయోః ద్వితీయానామ్ ప.
 ద్వితీయస్యాః } ద్వితీయాయోః ద్వితీయానామ్ ప.
 ద్వితీయస్యామ్ } ద్వితీయాయోః ద్వితీయాను స.
 ద్వితీయాయామ్ } ద్వితీయాయోః ద్వితీయాను స.

శేషంరమాశబ్దవత్, ఏవంత్వతీయాశబ్దః.

అకారాంతః స్త్రీలింగోజరాశబ్దః ముసలితనము. (22)

జరా } జరసా } జరసః } ప్ర॥
 జరే } జరాః }

హెజరె	హెజరసా	హెజరసః	హెజరాః	సంప్ర॥
జరసమ్	జరసా	జరసః	జరా	ద్వి॥
జరామ్	జరె	జరా		
జరసా	జరాభ్యామ్	జరాభిః		త్వ॥
జరయా				
జరసె	జరాభ్యామ్	జరాభ్యః		చ॥
జరాయై				
జరసః	జరాభ్యామ్	జరాభ్యః		పం॥
జరాయాః				
జరసః	జరసోః	జరసామ్		ష॥
జరాయాః	జరయోః	జరాణామ్		
జరసి	జరసోః	జరాసు		స॥
జరాయామ్	జరయోః			

అకారా నస్త్రీలిక్ష్మీ నాసికాశబ్దః. రమావత్. (మక్కు)-(22)

నాసికామ్	నాసికె	నసః, నాసికాః
నసా	నోభ్యామ్	నోభిః
నాసికయా	నాసికాభ్యామ్	నాసికాభిః
నసె	నోభ్యామ్	నోభ్యః
నాసికాయై	నాసికాభ్యామ్	నాసికాభ్యః
నసః	నోభ్యామ్	నోభ్యః
నాసికాయాః	నాసికాభ్యామ్	నాసికాభ్యః

ననః	}	నసోః	}	నసామ్
నాసికాయాః		నాసికయోః		నాసికానామ్

నసి	}	నసోః	}	నస్సు
నాసికాయామ్		నాసికయోః		నాసికాసు

అకారాంతస్త్రీలింగోనిశాశబ్దః. రమావత్. (22) (రాత్రి)

నిశామ్	నిశే	నిశః, నిశాః.
--------	------	--------------

నిశా	}	నిడ్భ్యమ్	}	నిడ్భిః.
నిశయా		నిశాభ్యామ్		నిశాభిః.

నిశే	}	నిడ్భ్యమ్	}	నిడ్భ్యః.
నిశాయై		నిశాభ్యామ్		నిశాభ్యః.

నిశః	}	నిడ్భ్యమ్	}	నిడ్భ్యః.
నిశాయాః		నిశాభ్యామ్		నిశాభ్యః.

నిశః	}	నిశోః	}	నిశామ్.
నిశాయాః		నిశయోః		నిశానామ్.

నిశి	}	నిశోః	}	నిట్త్సు, నిట్సు.
నిశాయామ్		నిశయోః		నిశాసు.

పుతనాశబ్దస్యద్వితీయాబహువచనమారభ్యరమాశబ్దవ
 స్తరుచ్ఛబ్దవచ్ఛరూపాణిజ్ఞేయాని. (సేన) పుతనామ్ - పు
 తనే- పుతః, పుతనాః| సృతా, పుతనయా- పుత్సభ్యమ్,
 పుతనాభ్యామ్ - పుత్సభిః, పుతనాభిః|| పుతే, పుతనాయై
 ఇత్యాది. గోపాశబ్దః పల్లిజ్ఞోక్తవిశ్వపావత్ (పు-59.)

ఈకారాంతఃస్త్రిలింగోలక్ష్యశబ్దః. (సిరి) (24.)

లక్ష్యః. లక్ష్యో. లక్ష్యం. శేషంగారివత్.

ఈకారాంతఃస్త్రిలింగః స్త్రిశబ్దః అడుది.

స్త్రి	స్త్రియా	స్త్రియః
హస్త్రి	హస్త్రియా	హస్త్రియః
స్త్రియమ్ } స్త్రిమ్ }	స్త్రియా	{ స్త్రియః స్త్రిః
స్త్రియా	స్త్రిభ్యామ్	స్త్రిభిః
స్త్రియై	స్త్రిభ్యామ్	స్త్రిభ్యః
స్త్రియాః	స్త్రిభ్యామ్	స్త్రిభ్యః
స్త్రియాః	స్త్రియోః	స్త్రిణామ్
స్త్రియామ్	స్త్రియోః	స్త్రిషు

ఈకారాంతఃస్త్రిలింగ స్త్రీశబ్దః. లక్ష్యః.

స్త్రీః	స్త్రీయా	స్త్రీయః
స్త్రీయమ్	స్త్రీయా	స్త్రీయః
స్త్రీయా	స్త్రీభ్యామ్	స్త్రీభిః
స్త్రీయై, స్త్రీయే	స్త్రీభ్యామ్	స్త్రీభ్యః
స్త్రీయాః, స్త్రీయః	స్త్రీభ్యామ్	స్త్రీభ్యః
స్త్రీయాః } స్త్రీయః }	స్త్రీయోః	{ స్త్రీణామ్ స్త్రీయామ్
స్త్రీయామ్, స్త్రీయి	స్త్రీయోః	స్త్రీషు

సుధీశబ్దస్యతు సుష్టుధీరితి విగ్రహేశ్రీవత్ మతాంతరేతు
పుంవత్. ప్రధీశబ్దస్యతు పశ్యష్టాధీరితి విగ్రహేలక్ష్మీవత్
అమిశసిచ ప్రధ్యమ్, ప్రధ్య ఇతివిశేషః | మతాంతరేతుభా
షితపుంసక-త్వాత్పుంవద్రూపమ్ || సీశబ్దః సుధీశబ్దవత్, స
ప్తమ్యూంవిశేషః. నియామ్ నియోః నీఘ. ప్రోః, భీః, ధీః,
ఇత్యాదయః శ్రీవదేవబోధ్యాః.

ఊకారాంతఃస్త్రీలిక్తోఽధూశబ్దః (కనుబామ) (25)

చూః	ఢు	భువా	భువః
భువమ్	భువా	భువః	భువః
భువా	భూభ్యామ్	భూభిః	
భువై, భువే	భూభ్యామ్	భూభ్యః	
భువాః, భువః	భూభ్యామ్	భూభ్యః	
భువాః }	భువోః	{ భూణామ్	
భువః }		{ భువామ్	
భువామ్, భువి	భువోః	భూష	

ఏవం-సుధూః ఇత్యాదయోఽభాషితపుంసకః

ఋకారాంతః స్త్రీలిక్తోఽకారాంతా భవన్తి. కర్త్రీ-భో
క్త్రీ - x_నీ ఇత్యాదయః గౌరీశబ్దవదైయః. స్వస్వశబ్దో
ధాన్యశబ్దవత్. శసి—స్వస్మాః మాతృశబ్దః పితృశబ్దవత్
శసి—మాతృః. ఇయనేవవిశేషః. (శ్లో॥ 26.) || ద్యౌశబ్దః
గౌశబ్దవత్ || నాశబ్దః గ్లాశబ్దవత్ || రాగిపుంవత్ ||

ఇత్యుజన్తస్త్రీలిక్తోవిశేషశబ్దాః

అకారా న్ననపుంసకలిక్ష్ణోఽజరశబ్దః. (ముదిమిలేనిది.)

అజరమ్ రీ	అజరసీ	}	అజరాంసి	ప్ర॥
	అజరై		అజరాణి	
అజరసమ్	}	అజరసీ	}	అజరాంసి
అజరమ్		అజరై		అజరాణి ద్వి॥

శేషంనిర్జరశబ్దశబ్దః. (పు-56. క్షో॥ 28.)

అకారా న్ననపుంసకలిక్ష్ణో హృదయశబ్దః (టోమ్ము.)

హృదయమ్	హృదయై	హృదయాని
హేహృదయ	హేహృదయై	హేహృదయాని
హృదయమ్	హృదయై	} హృద్వి హృదయాని
హృదా	హృద్యామ్	
హృదయేన	హృదయాభ్యామ్	} హృద్భిః హృదయైః
హృదే	హృద్యామ్	
హృదయాయ	హృదయాభ్యామ్	} హృద్భ్యః హృదయైభ్యః
హృదః	హృద్యామ్	
హృదయాత్	హృదయాభ్యామ్	} హృద్భ్యః హృదయైభ్యః
హృదః	హృదోః	
హృదయస్య	హృదయయోః	} హృదామ్ హృదయానామ్
హృది	హృదోః	
హృదయే	హృదయయోః	} హృత్సు హృదయేషు

అకారాంత నపుంసకలిజ్ఞ ఆశ్యశబ్దః (ముఖము.)

ఆశ్యమ్	ఆశ్యే	ఆశ్యాని
హేఆశ్య	హేఆశ్యే	హేఆశ్యాని
ఆశ్యమ్	ఆశ్యే	ఆశాసి, ఆశ్యాని
ఆశ్న	ఆసభ్యామ్	ఆసభిః
ఆశ్యేన	ఆశ్యాభ్యామ్	ఆశ్యైః
ఆశ్నై	ఆసభ్యామ్	ఆసభ్యః
ఆశ్యాయ	ఆశ్యాభ్యామ్	ఆశ్యైభ్యః
ఆశ్నః	ఆసభ్యామ్	ఆసభ్యః
ఆశ్యాత్	ఆశ్యాభ్యామ్	ఆశ్యేభ్యః
ఆశ్నః	ఆశ్నోః	ఆశ్నామ్
ఆశ్యశ్య	ఆశ్యయోః	ఆశ్యానామ్
ఆశ్ని, ఆశని	ఆశ్నోః	ఆశసు
ఆశ్యే,	ఆశ్యయోః	ఆశ్యేషు.

అకారాంతనపుంసకలిజ్ఞ ఉదకశబ్దః (జలము.)

ఉదకమ్	ఉదకే	ఉదకాని
హేఉదక	హేఉదకే	హేఉదకాని
ఉదకమ్	ఉదకే	ఉదాసి, ఉదకాని
ఉద్న	ఉదభ్యామ్	ఉదభిః
ఉదకేన	ఉదకాభ్యామ్	ఉదకైః
ఉద్నై	ఉదభ్యామ్	ఉదభ్యః
ఉదకాయ	ఉదకాభ్యామ్	ఉదకేభ్యః

అపస్తంబసంకల్ప విధానము.

ఉన్నః	}	ఉన్నభ్యాః	}	ఉన్నః
ఉదకాత్		ఉదకభ్యామ్		ఉదకేభ్యః
ఉద్దః	}	ఉద్దః	}	ఉద్దామ్
ఉదకస్య		ఉదకయోః		ఉదకానామ్
ఉద్ని, ఉదని	}	ఉద్దః	}	ఉదను
ఉదకే		ఉదకయోః		ఉదకేషు

అకారాస్తంబసంకల్పో మోమాంసశబ్దః (మాంసము.)

మాంసమ్	మాంసే	మాంసాని		
హేమాంస	హేమాంసే	హేమాంసాని		
మాంసమ్	మాంసే	మాంసి, మాంసాని		
మాంసా	}	మాంసభ్యామ్	}	మాంసిభ్యః
మాంసేన		మాంసాభ్యామ్		మాంసైః
మాంసే	}	మాంసభ్యామ్	}	మాంసభ్యః
మాంసాయ		మాంసాభ్యామ్		మాంసేభ్యః
మాంసః	}	మాంసభ్యామ్	}	మాంసభ్యః
మాంసాత్		మాంసాభ్యామ్		మాంసేభ్యః
మాంసః	}	మాంసోః	}	మాంసామ్
మాంసస్య		మాంసయోః		మాంసానామ్
మాంసి	}	మాంసోః	}	మాంసస్సు
మాంసే		మాంసయోః		మాంసేషు

ప్రథితబ్దోభాషితపుంసకం-అథ స్తస్యవృత్తియామారభ్య
అజాదివిధక్తౌ పుంసత్క్లిబవచ్ఛరూపం బోధ్యమ్.

ప్రధ్యా, ప్రధినా	ప్రధిభ్యామ్	ప్రధిభిః
ప్రధ్యే, ప్రధినే	ప్రధిభ్యామ్	ప్రధిభ్యః
ప్రధ్యః, ప్రధినః	ప్రధిభ్యామ్	ప్రధిభ్యః
ప్రధ్యః	ప్రధ్యోః	ప్రధ్యామ్
ప్రధినః	ప్రధినోః	ప్రధీనామ్
ప్రధ్య	ప్రధ్యోః	ప్రధిషు
ప్రధిని	ప్రధినోః	

ఇకాగా న్తనపుంసకలిజ్జస్సుధిశబ్దః (మంచిబుద్ధిగలది.)

సుధియా, సుధినా	సుధిభ్యామ్	సుధిభిః
సుధియే, సుధినే	సుధిభ్యామ్	సుధిభ్యః
సుధియః, సుధినః	సుధిభ్యామ్	సుధిభ్యః
సుధియః	సుధియోః	సుధియామ్
సుధినః	సుధినోః	సుధీనామ్
సుధియి	సుధియోః	సుధిషు
సుధిని	సుధినోః	

ఇకారా న్తనపుంసకలిజ్జోఽనాదిశబ్దః (మొదలులేనిది) (29)

అనాదయే	}	అనాదిభ్యామ్	అనాదిభ్యః	చ॥
అనాదినే				
అనాదెః	}	అనాదిభ్యామ్	అనాదిభ్యః	షం॥
అనాదినః				
అనాదేః	}	అనాద్యోః	}	అనాదీనామ్ ష॥
అనాదినః		అనాదినోః		

అనాదౌ } అనాద్యోః } అనాదిషు స॥
అనాదిని } అనాదినోః }

శేషంవారివత్, ఏవంసఖశబ్దః.

ద్విశబ్దస్త్రీలిక్ష్వత్, త్రిశబ్దస్తు, త్రిణి- త్రిణి- త్రిభిః- త్రి
భ్యః, త్రిభ్యః- త్రయాణామ్- త్రిషు.

ఇకారాంతనపుంసకలిక్ష్వో దధిశబ్దః (పెఱుగు) (80.)

దధి		దధినీ	దధీని
హేదధే	}	హేదధినీ	హేదధీని
హేదధి			
దధి		దధినీ	దధీని
దధ్నా		దధిభ్యామ్	దధిభిః
దధ్నే		దధిభ్యామ్	దధిభ్యః
దధ్నః		దధిభ్యామ్	దధిభ్యః
దధ్నః		దధ్నోః	దధ్నామ్
దధ్ని,దధని		దధ్నోః	దధిషు

ఏవంసక్తి, అపీ, అస్థి ఇత్యాదయః. ఇతీదంతాః.

అకారాంతనపుంసకలిక్ష్వస్సానుశబ్దః (కొండజరి.)

సాను	సానునీ	సానుని
హేసానో, హేసాను	హేసానునీ	హేసానుని
సాను	సానునీ	} సూనుని } సానుని

స్ననా	}	స్నభ్యామ్	}	స్నభిః
సాసనా	}	సాసభ్యామ్	}	సాసభిః
స్ననై	}	స్నభ్యామ్	}	స్నభ్యః
సాసనై	}	సాసభ్యామ్	}	సాసభ్యః
స్ననః	}	స్నభ్యామ్	}	స్నభ్యః
సాసనః	}	సాసభ్యామ్	}	సాసభ్యః
స్ననః	}	స్ననోః	}	స్నానామ్
సాసనః	}	సాసనోః	}	సాసానామ్
స్నని	}	స్ననోః	}	స్నను
సాసని	}	సాసనోః	}	సాసను

ఋకారాంత నపుంసకలిజ్జకర్తృశబ్దః. (చయనది) (31.)

కర్తృ		కర్తృణి		కర్తృణి
హెకర్తః	}	హెకర్తృణి		హెకర్తృణి
హెకర్తృ	}	హెకర్తృణి		హెకర్తృణి
కర్తృ		కర్తృణి		కర్తృణి
కర్తృ	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభిః
కర్తృణా	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభ్యః
కర్తృ	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభ్యః
కర్తృణి	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభ్యః
కర్తృః	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభ్యః
కర్తృణః	}	కర్తృభ్యామ్		కర్తృభ్యః
కర్తృః	}	కర్తృణోః	}	కర్తృణామ్
కర్తృణః	}	కర్తృణోః	}	కర్తృణామ్

శబ్దరత్నావళి

వీచంసమ్యక్, సద్ర్యక్, విషద్ర్యక్, నేవద్ర్యక్, అద
ద్ర్యక్, సర్వద్ర్యక్ ఇత్యాదయః.

చకారాంతః పుల్లిజ్జ ఉదక్ష్పబ్జః.

ఉదక్ష్	ఉదక్షౌ	ఉదక్షుః	ప్ర.
ఉదక్షమ్	ఉదక్షౌ	ఉదీచః	ద్వి.
ఉదీచా	ఉదగ్భ్యమ్	ఉదగ్భిః	తృ.
ఉదీచి	ఉదీచోః	ఉదత్సు	స.

శేషం ప్రత్యక్షబ్జవత్.

చకారాంతః పుల్లిజ్జస్తిర్యక్ష్పబ్జః - అడ్డముగానడుచువాడు.

* తిర్యక్	తిర్యక్షౌ	తిర్యక్షుః
తిర్యక్షమ్	తిర్యక్షౌ	తిరశ్చః
తిరశ్చ	తిర్యగ్భ్యమ్	తిర్యగ్భిః
తిరశ్చై	తిర్యగ్భ్యమ్	తిర్యగ్భ్యః
తిరశ్చః	తిర్యగ్భ్యమ్	తిర్యగ్భ్యః
తిరశ్చః	తిరశ్చోః	తిరశ్చమ్
తిరశ్చి	తిరశ్చోః	తిర్యత్సు.

ఏషాం పూజార్థకాంబుధాత్వైవైతేషాం కతివయ రూ
పాణి భిద్యంతే. యథా.—

చకారాంతఃపుల్లిజ్జప్రాజ్ శబ్దః.

* ప్రాజ్	ప్రాక్షౌ	ప్రాక్షుః
----------	----------	-----------

ప్రాళ్చమ్	ప్రాళ్చొ	ప్రాళ్చిః
ప్రాళ్చొ	ప్రాళ్చొమ్	ప్రాళ్చిః
ప్రాళ్చొ	ప్రాళ్చొమ్	ప్రాళ్చొః
ప్రాళ్చిః	ప్రాళ్చొమ్	ప్రాళ్చొః
ప్రాళ్చిః	ప్రాళ్చొః	ప్రాళ్చొమ్
ప్రాళ్చొ	ప్రాళ్చొః	ప్రాళ్చొ

ఏవంపూజార్థే ప్రత్యజ్ఞాదయః. [40.]

చకారా న్నపుల్లిజ్జస్సవృట్కబ్బః - ఛేదకడు.

*సువృట్ } *సువృడ్ }	సువృశొ	సువృశ్చిః
సువృశ్చమ్	సువృశొ	సువృశ్చిః
సువృశొ	సువృశ్చొమ్	సువృశ్చిః
సువృశ్చొ	సువృశ్చొమ్	సువృశ్చొః
సువృశ్చిః	సువృశ్చొమ్	సువృశ్చొః
సువృశ్చిః	సువృశ్చొః	సువృశ్చొమ్
సువృశ్చొ	సువృశ్చొః	సువృశ్చొ

(చ- పుం- గ) అముముయక్కబ్బః- (వీనింబూజించువాడు.)

* అముముయక్కే | అముముయశ్చొ | అముముయశ్చిః

అముముయశ్చొమ్ | అముముయశ్చొమ్ | అముము-ఈవః

అముము-ఈచా | అముముయగ్భొమ్ | అముముయగ్భిః

అముము ఈచే | అముము ఈగ్భ్యమ్ | అముము ఈగ్భ్యమ్
 అముము ఈచే | అముము ఈగ్భ్యమ్ | అముము ఈగ్భ్యమ్
 అముము ఈచే | అముము ఈచే | అముము ఈచే
 అముము ఈచే | అముము ఈచే | అముము ఈచే

జకారాంతః పుల్లజ్యోయకృబ్ధః. (కలసినవాడు)

అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్
అముమ్	అముమ్	అముమ్

జకారాంతః పుల్లజ్యోపరివ్రాజకృబ్ధః. యతి. (37.)

అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ
అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ	అపరివ్రాజకృ

ఏవం పరివ్రాజకృపరివ్రాజకృ.

ఐకారా నైపుణ్యో విశ్వరాట్సర్వః, (౪౮.)

ఐవిశ్వరాట్	విశ్వరాజౌ	విశ్వరాజః.
విశ్వరాజమ్	విశ్వరాజౌ	విశ్వరాజః.
విశ్వరాజా	విశ్వరాజ్ఞమ్	విశ్వరాజ్ఞః.
విశ్వరాజే	విశ్వరాజ్ఞమ్	విశ్వరాజ్ఞః.
విశ్వరాజః	విశ్వరాజ్ఞమ్	విశ్వరాజ్ఞః.
విశ్వరాజః	విశ్వరాజ్ఞః	విశ్వరాజ్ఞమ్.
విశ్వరాజి	విశ్వరాజ్ఞః	విశ్వరాజ్ఞమ్.

ఐకారా నైపుణ్యో భృత్సర్వః-(౪౯వవాడు.)

ఐభృత్ } భృద్	భృజౌ	భృజ్ఞః
భృజమ్	భృజౌ	భృజ్ఞః
భృజా	భృజ్ఞమ్	భృజ్ఞః
భృజే	భృజ్ఞమ్	భృజ్ఞః
భృజః	భృజ్ఞమ్	భృజ్ఞః
భృజః	భృజ్ఞః	భృజ్ఞమ్
భృజి	భృజ్ఞః	భృజ్ఞమ్

ఐకారా నైపుణ్యో సుగణోఽపి.

ఐసుగణ్	సుగణౌ	సుగణః	ప్ర.
సుగణమ్	సుగణౌ	సుగణః	ద్వి.

సుగణా	సుగణాభ్యై	సుగణ్యైః	తృ.
సుగణే	సుగణాభ్యై	సుగణ్యైః	ప.
సుగణః	సుగణాభ్యైమ్	సుగణ్యైః	చ.
సుగణః	సుగణోః	సుగణామ్	ష.
సుగణే	సుగణోః	సుగణ్యైః సుగణ్యైః	స.

ఏవం సుగాణో, (చక్క-గలెక్క-చేయువాడు.)

తకారాంత్రస్థుల్లిజ్యో మహచ్చబ్దః- (పూజ్యుడు.)

మహాక	మహాంతా	మహాంతః
హేమహాక	హేమహాంతా	హేమహాంతః
మహాంతమ్	మహాంతా	మహాంతః
మహాతా	మహాద్యైమ్	మహాద్భిః
మహాతే	మహాద్యైమ్	మహాద్భ్యైః
మహాతః	మహాద్యైమ్	మహాద్భ్యైః
మహాతః	మహాతోః	మహాతామ్
మహాతి	మహాతోః	మహాత్యు

తకారాంత్రస్థుల్లిజ్యో భవచ్చబ్దః. (41.)

* భవక	భవంతా	భవంతః
భవంతమ్	భవంతా	భవంతః
భవతా	భవద్యైమ్	భవద్భిః

శేషం మహద్భ్యై.

తకారాస్త్రాల్లిజ్ఞో ధీమచ్ఛబ్దః-మహద్వత్ (బుద్ధిమంతుడు)

ధీమాన్	ధీమస్తా	ధీమంతః
హేధీమన్	హేధీమస్తా	హేధీమంతః
ధీమన్తమ్	ధీమస్తా	ధీమతః

ఏవం మఘవాన్, భవాన్.

తకారాస్త్రాల్లిజ్ఞో అగ్నిమచ్ఛబ్దః - అగ్నినిచిలుకువాడు

* అగ్నిమత్	}	అగ్నిచక్షా	అగ్నిమథః
అగ్నిమర్			
అగ్నిమధమ్		అగ్నిచక్షా	అగ్నిమథః
అగ్నిమధా		అగ్నిమచ్ఛాన్	అగ్నిచక్షిః
అగ్నిమథే		అగ్నిమచ్ఛాన్	అగ్నిమచ్ఛిః
అగ్నిమధః		అగ్నిమచ్ఛాన్	అగ్నిమచ్ఛిః
అగ్నిమధః		అగ్నిమథోః	అగ్నిమథామ్
అగ్నిమధి		అగ్నిమథోః	అగ్నిమత్స

దకారాస్త్రాల్లిజ్ఞ స్సుపాచ్ఛబ్దః.

* సుపాత్	}	సుపాదా	సుపాదః
సుపార్			
సుపాదమ్		సుపాదా	సుపాదః
సుపదా		సుపాచ్ఛాన్	సుపాచ్ఛిః
సుపదే		సుపాచ్ఛాన్	సుపాచ్ఛిః

సుపదః	సుపాద్యమ్	సుపాద్యః
సుపదః	సుపదోః	సుపదామ్
సుపది	సుపదోః	సుపాత్సు

ధకారాంతగి పులిజ్గో భుచ్చబ్బః తెలిసినవాడు.

ఋఘత్	బుధౌ	బుధః
బుధమ్	బుధౌ	బుధః
బుధా	భుద్యమ్	భుద్భిః
బుధే	భుద్యమ్	భుద్భ్యః
బుధః	భుద్యమ్	భుద్భ్యః
బుధః	బుధోః	బుధామ్
బుధి	బుధోః	భుత్సు

నకారాంతగి పులిజ్గి ప్రతిదివకశబ్దః (34.)

ప్రతిదివార్య	ప్రతిదివానౌ	ప్రతిదివానః
ప్రతిదివానమ్	ప్రతిదివానౌ	ప్రతిదీన్నః
ప్రతిదీవా	ప్రతిదివభ్యామ్	ప్రతిదివభిః
ప్రతిదీవై	ప్రతిదివభ్యామ్	ప్రతిదివభ్యః
ప్రతిదీన్నః	ప్రతిదివభ్యామ్	ప్రతిదివభ్యః
ప్రతిదీన్నః	ప్రతిదీవోః	ప్రతిదీవామ్
ప్రతిదీవి	ప్రతిదీవోః	ప్రతిదివసు.

నకారా న్దగి పుల్లిజ్ఞో పూషణశబ్దః-సూర్యుఁడు.

పూషా	పూషణౌ	పూషణః
హేపూషణ	హేపూషణౌ	హేపూషణః
పూషణమ్	పూషణౌ	పూష్ణః
పూష్ణా	పూషభ్యామ్	పూషభిః
పూష్ణై	పూషభ్యామ్	పూషభ్యః
పూష్ణః	పూషభ్యామ్	పూషభ్యః
పూష్ణః	పూష్ణోః	పూష్ణామ్
పూష్ణి	} పూష్ణోః	పూషసు
పూషణి		

ఏవమర్యమా,

నకారా న్దగి పుల్లిజ్ఞో వృత్రహణశబ్దః. (ఇంద్రుఁడు) (85.)

వృత్రహ	వృత్రహణౌ	వృత్రహణః
హేవృత్రహణ	హేవృత్రహణౌ	హేవృత్రహణః
వృత్రహణమ్	వృత్రహణౌ	వృత్రఘ్నః
వృత్రఘ్నా	వృత్రహభ్యామ్	వృత్రహభిః
వృత్రఘ్నై	వృత్రహభ్యామ్	వృత్రహభ్యః
వృత్రఘ్నః	వృత్రహభ్యామ్	వృత్రహభ్యః
వృత్రఘ్నః	వృత్రఘ్నోః	వృత్రఘ్నామ్
వృత్రఘ్ని	} వృత్రఘ్నోః	వృత్రహసు
వృత్రహణి		

నకారాంతగ్రన్థిజ్ఞో మఘవచ్చబ్బః. (ఇంద్రుడు.)

మఘవా	మఘవానా	మఘవానః
హేమఘవక్	హేమఘవానా	హేమఘవానః
మఘవానమ్	మఘవానా	మఘానః
మఘూనా	మఘవభ్యామ్	మఘాభిః
మఘూనే	మఘవభ్యామ్	మఘవభ్యః
మఘూనః	మఘవభ్యామ్	మఘవభ్యః
మఘేనః	మఘేనోః	మఘేనామ్
మఘేని	మఘేనోః	మఘవసు

నకారాంతగ్రన్థిజ్ఞః శ్వక్శబ్దః- (కుశు.) (౩౪.)

శ్వా	శ్వానా	శ్వానః
హేశ్వక్	హేశ్వానా	హేశ్వానః
శ్వానమ్	శ్వానా	శునః
శునా	శ్వభ్యామ్	శ్వభిః
శున	శ్వభ్యామ్	శ్వభ్యః
శునః	శ్వభ్యామ్	శ్వభ్యః
శునః	శునోః	శునామ్
శుని	శునోః	శ్వసు

నకారాంతగ్రన్థిజ్ఞో లర్వక్శబ్దః. (గుఱ్ఱము.)

లర్వా	లర్వనా	లర్వనః
హేలర్వక్	హేలర్వనా	హేలర్వనః

అర్వన్తమ్	అర్వనౌ	అర్వనః
అర్వతా	అర్వద్భ్యమ్	అర్వద్భిః
అర్వతే	అర్వద్భ్యమ్	అర్వద్భ్యః
అర్వతః	అర్వద్భ్యమ్	అర్వద్భ్యః
అర్వతః	అర్వతోః	అర్వతామ్
అర్వతి	అర్వతోః	అర్వత్సు

నకారా న్తసపుల్లికౌ యచశబ్దః. (శరణుడు.)

యువా	యువానౌ	యువానః
హేయువక	హేయువానౌ	హేయువానః
యువానమ్	యువానౌ	యువానః
యూనా	యువభ్యమ్	యువభిః
యూనై	యువభ్యమ్	యువభ్యః
యూనః	యువభ్యమ్	యువభ్యః
యూనః	యూనోః	యూనామ్
యూని	యూనోః	యూనసు

నకారా న్తః పుల్లికగిపథిశబ్దః. (మార్గము.)

పథాః	పథానౌ	పథానః
హేపథాః	హేపథానౌ	హేపథానః
పథానమ్	పథానౌ	పథః
పథా	పథిభ్యమ్	పథిభిః

పదే	పధిభ్యామ్	పధిభ్యః
పధః	పధిభ్యామ్	పధిభ్యః
పధః	పధోః	పధామ్
పధి	పధోః	పధిషు

ఏవంశుద్ధాః. కవ్యము.

నకారాంతగ్రుల్లిజ్ఞ ఋభుక్షీకశబ్దః - ఇంద్రుడు. (35.)

ఋభుక్షాః	ఋభుక్షాణౌ	ఋభుక్షాణః	ప్ర॥
హేఋభుక్షాః	హేఋభుక్షాణౌ	హేఋభుక్షాణఃసం॥	
ఋభుక్షాణమ్	ఋభుక్షాణౌ	ఋభుక్షః	ద్వి॥
ఋభుక్షా	ఋభుక్షీభ్యామ్	ఋభుక్షీభిః	తృ॥
ఋభుక్షీ	ఋభుక్షోః	ఋభుక్షిషు	స॥

ఇత్యాదిపధికశబ్దవత్. నకారాంతగ్రుల్లిజ్ఞ నిత్యంబ
హువచనాంతగ్ర పఞ్చక్షశబ్దః-పఞ్చ-పఞ్చ-పఞ్చభిః - పఞ్చ
భ్యః-పఞ్చభ్యః-పఞ్చనామ్-పఞ్చసు॥ ఏవంసప్తక, నవక,
దశక, శబ్దాబోధ్యాః- అప్తక శబ్దస్యతు పఞ్చక్షశబ్దవదేకం
రూపమ్, అన్యత్తు - అష్టా అష్టా అష్టాభిః అష్టాభ్యః అష్టా
భ్యః - అష్టానామ్ అష్టాసు (శ్లో॥36)

పకారాంతగ్రుల్లిజ్ఞ గుప్తుబ్దః. (రక్షించువాడు.)

గుప్, గుప్	గుపా	గుపః
గుపమ్	గుపా	గుపః

గుపా	గుచ్ఛ్యమ్	గుచ్ఛిః
గుపే	గుచ్ఛ్యమ్	గుచ్ఛ్యః
గుపః	గుచ్ఛ్యమ్	గుచ్ఛ్యః
గుపః	గుప్రోః	గుపామ్
గుపి	గుప్రోః	గుప్స

మకారా న్తగ్గపుల్లికగ్గ ప్రశాశ్శబ్దః.

ప్రశాశ్	ప్రశామా	ప్రశామః
ప్రశామమ్	ప్రశామా	ప్రశామః.
ప్రశామా	ప్రశాన్భ్యమ్	ప్రశాన్భిః.
ప్రశామే	ప్రశాన్భ్యమ్	ప్రశాన్భ్యః.
ప్రశామః	ప్రశాన్భ్యమ్	ప్రశాన్భ్యః.
ప్రశామః	ప్రశామోః	ప్రశామామ్.
ప్రశామి	ప్రశామోః	{ ప్రశామ్న ప్రశామ్నః

రేఫా న్తగ్గపుల్లిక శ్చతుర్శబ్దో నిత్యంబహువచనా న్తః.
(నలుగురు.) చత్వారః చతురః చతుర్భిః చతుర్భ్యః చతు
ర్భ్యః చతుర్థామ్ చతుర్థు॥

వకారా న్తగ్గపుల్లికస్సుదివ్శబ్దః. (మంచిస్వర్గముగలవాడు.)

సుదువ్యః	సుదివా	సుదివః.
సుదివమ్	సుదివా	సుదివః.

సుదివా	సుద్యభ్యామ్	సుద్యభిః.
సుదివే	సుద్యభ్యామ్	సుద్యభ్యః.
సుదివః	సుద్యభ్యామ్	సుద్యభ్యః.
సుదివః	సుదివోః	సుదివామ్.
సుదవి	సుదివోః	సుద్యభు.

శకారాంతసప్తలిప్తి స్తావృత్తబ్ధిః- అట్టివాడు.

తాదృక్, తాదృగ్ తాదృశా	తాదృశా	తాదృశః
తాదృశమ్	తాదృశా	తాదృశః
తాదృశా	తాదృశ్యామ్	తాదృశ్యః
తాదృశే	తాదృశ్యామ్	తాదృశ్యః
తాదృశః	తాదృశ్యామ్	తాదృశ్యః
తాదృశః	తాదృశోః	తాదృశామ్
తాదృశి	తాదృశోః	తాదృశు

ఏవం ఘృతస్పృక్, స్పృక్ యాదృక్.

శకారాంతసప్తలిప్తి స్తావృత్తబ్ధిః.

నకౌ, నగౌ నకట్, నడౌ	}	నకా	నకః	
నకమ్		నకా	నకః	
నకా	{	నక్యామ్	{	నక్యః
		నక్యామ్		నక్యః

నశే	{ నగ్భయమ్ నద్యభయమ్	{ నశ్భయః నద్యభయః
నశః	{ నగ్భయమ్ నద్యభయమ్	{ నశ్భయః నద్యభయః
నశః	నశోః	నశమ్
నశి	నశోః	{ నతు, నత్తు నత్తు

షకారా నరసింహో దధృక్పః.

దధృక్, దధృగ్	దధృషే	దధృషః
దధృషమ్	దధృషే	దధృషః
దధృషా	దధృగ్భయమ్	దధృశ్భయః
దధృషే	దధృగ్భయమ్	దధృశ్భయః
దధృషః	దధృగ్భయమ్	దధృశ్భయః
దధృషః	దధృషోః	దధృషామ్
దధృషి	దధృషోః	దధృషు

షకారా నరసింహో దధృక్పః - చాహువచనాంతః.

షట్ షట్ షడ్భిః షడ్భయః షడ్భయః - షడ్భామ్ షడ్భుః

షకారా నరసింహో దోశ్శబ్దః - చాహువు.

దోషః	దోషే	దోషః
దోషమ్	దోషే	దోష్టః, దోషః

దోషా	}	దోర్భాస్యమ్	}	దోష్ఠిః
దోష్ఠా		దోషభ్యామ్		దోషభిః
దోషే	}	దోర్భాస్యమ్	}	దోర్భ్యః
దోష్ఠే		దోషభ్యామ్		దోషభ్యః
దోషః	}	దోర్భాస్యమ్	}	దోర్భ్యః
దోషః		దోషభ్యామ్		దోషభ్యః
దోషః	}	దోషోః	}	దోషామ్
దోష్ఠః		దోష్ఠోః		దోష్ఠామ్
దోషి	}	దోషోః	}	దోష్ఠు
దోష్ఠి		దోష్ఠోః		దోష్ఠు
దోషణి				దోషసు

షకారాంతపుల్లగ్గరి విపరీశ్వబ్దః.

*విపరోః	విపరిషా	విపరిషః
విపరిషమ్	విపరిషా	విపరిషః
విపరిషా	విపర్భాస్యమ్	విపర్భిః
విపరిషే	విపర్భాస్యమ్	విపర్భ్యః
విపరిషః	విపర్భాస్యమ్	విపర్భ్యః
విపరిషః	విపరిషోః	విపరిషామ్
విపరిషి	విపరిషోః	విపరిషు, (ష్ఠు)

సకారా న్తగ్రుల్లిజ్ఞోఽనేహశ్శబ్దః. (కాలము.)

అనేహః	అనేహసౌ	అనేహసః
హేఅనేహః	హేఅనేహసౌ	హేఅనేహసః

ఇత్యాది. శేషం వేధశ్శబ్దవత్.

సకారా న్తగ్రుల్లిజ్ఞ ఉశనశ్శబ్దః. (శుక్రము.)

ఉశనా	ఉశనసౌ	ఉశనసః
హేఉశనః	}	హేఉశనసః
హేఉశనః		
హేఉశన		

శేషం వేధశ్శబ్దవత్.

సకారా న్తగ్రుల్లిజ్ఞగ్రిపున్ శబ్దః- (పురుషుడు.)

పుమాన్	పుమాంసౌ	పుమాంసః
హేపుమన్	హేపుమాంసౌ	హేపుమాంసః
పుమాంసమ్	పుమాంసౌ	పుంసః
పుంసా	పుమ్భ్యామ్	పుమ్భిః
పుంసే	పుమ్భ్యామ్	పుమ్భ్యః
పుంసః	పుమ్భ్యామ్	పుమ్భ్యః
పుంసః	పుంసోః	పుంసామ్
పుంసి	పుంసోః	పుంస్సు

హకారా న్తగ్రుల్లిజ్ఞోఽధుక్శబ్దః- (పాలుపితుకునది.)

ధుక్ (గ్)	దుపశా	దుహః
హేధుక్	హేదుపశా	హేదుహః

దుహమ్	దుహశా	దుహః
దుహః	దుగ్ధ్యమ్	దుగ్ధిః
దుహే	దుగ్ధ్యమ్	దుగ్ధ్యః
దుహః	దుగ్ధ్యమ్	దుగ్ధ్యః
దుహః	దుహూః	దుహమ్
దుహి	దుహూః	దుహు

హస్తప్రతిజ్ఞో ద్దుక్ష్పబ్ధిః ప్రోహము చేయువాఁడు.

$\left. \begin{array}{l} \text{దుక్-దుక్} \\ \text{దుక్-దుక్} \end{array} \right\}$	దుహశా	దుహః
దుహమ్	దుహశా	దుహః
దుహః	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధ్యమ్} \\ \text{దుగ్ధ్యమ్} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధిః} \\ \text{దుగ్ధిః} \end{array} \right\}$
దుహే	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధ్యమ్} \\ \text{దుగ్ధ్యమ్} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధ్యః} \\ \text{దుగ్ధ్యః} \end{array} \right\}$
దుహః	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధ్యమ్} \\ \text{దుగ్ధ్యమ్} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{దుగ్ధ్యః} \\ \text{దుగ్ధ్యః} \end{array} \right\}$
దుహః	దుహూః	దుహమ్
దుహి	దుహూః	$\left\{ \begin{array}{l} \text{దుహు} \\ \text{దుహు} \\ \text{దుహు} \end{array} \right.$

హాలస్తపుల్లిశ్చ విశేషశబ్దాః.

హ-పు-శ్చౌవిశ్వవాట్చబ్దః - జగమునువహించువాడు.

విశ్వవాట్ శ	విశ్వవాపశా	విశ్వవాహః.
విశ్వవాహమ్	విశ్వవాపశా	విశ్వవాహః.
విశ్వోహః	విశ్వవాడ్భ్యమ్	విశ్వవాడ్భిః.
విశ్వోహే	విశ్వవాడ్భ్యమ్	విశ్వవాడ్భ్యః.
విశ్వోహః	విశ్వవాడ్భ్యమ్	విశ్వవాడ్భ్యః.
విశ్వోహః	విశ్వోహేహః	విశ్వోహమ్.
విశ్వోహి	విశ్వోహేహః	విశ్వవాట్సు. (ట్సు)

హకారాస్తపుల్లిశ్చౌనమచ్ఛబ్దః. ఎద్దు. (32)

అనడ్వాక్	అనడ్వాపశా	అనడ్వాహః.
హేఅనడ్వాక్	హేఅనడ్వాపశా	హేఅనడ్వాహః
అనడ్వాహమ్	అనడ్వాపశా	అనడుహః.
అనడుహః	అనడుడ్భ్యమ్	అనడుడ్భిః.
అనడుహే	అనడుడ్భ్యమ్	అనడుడ్భ్యః.
అనడుహః	అనడుడ్భ్యమ్	అనడుడ్భ్యః.
అనడుహః	అనడుహేహః	అనడుహమ్.
అనడుహి	అనడుహేహః	అనడుత్సు.

హకారాస్తపుల్లిశ్చస్తరామాట్చబ్దః - ఇంద్రుడు.

తురామాట్ శ	తురాసాపశా	తురాసాహః.
తురాసాహమ్	తురాసాపశా	తురాసాహః.

తురాసాహః తురాషాడ్భ్యమ్ తురాషాడ్భిః
 తురాసాహే తురాషాడ్భ్యమ్ తురాషాడ్భ్యః-
 తురాసాహః తురాషాడ్భ్యమ్ తురాషాడ్భ్యః-
 తురాసాహః తురాసాహః తురాసాహమ్.
 తురాసాహి తురాసాహః తురాషాట్సు(ట్సు)

॥*॥ ఇహిహలస్తపుల్లిక్కివిశేషశబ్దాః ॥*॥

పాక్ష ప్రత్యక్ష ఉదజ్జ సమ్యక్ సద్ర్యజ్ తిర్యజ్ ఇ
 త్యాయ అచ్చధాత్వనాశ్చబాః స్త్రీలిక్ష్ణే ప్రాచీ ప్రతీచీ
 ఉదీచీ సమీచీ సద్రీచీ తిరశ్చీ ఇత్యేవం గౌరీశబ్ద వద్రూపాణి
 లభస్తే. శ్లో॥ (40.) ॥ ధకారాంతాః వీరుత్ తుత్ క్రు
 త్ ఏతే భుచ్చబ్దవద్యధ్యాః. (శ్లో॥ 47-పు-86.) ॥ నాంతా
 సీమదామన్ శబ్దా రాజస్థబ్దవత్ । బహుయజ్వాతు
 పుష్వత్ ॥ బహు రాజశబ్దః స్త్రీలిక్ష్ణేనాంత ఆకారాంత
 ఈకారాంతశ్చేతి త్రిధాభవతి. నాంతః రాజస్వత్. బహు
 రాజేత్యాకారాంతః రమావత్. బహురాజ్ఞీ ఇతీకారాంత
 స్తుగౌరీవత్ బోధ్యః ॥ షకారాంతః స్త్రీలిక్ష్ణో నిత్యం బహు
 వచనాంత అచ్చబ్దః. (నీళ్ళు) ప్ర॥ ఆపః. ద్వి॥ అపః. తృ॥
 అద్భిః. చ॥ అద్భ్యః. పం॥ అద్భ్యః. ష॥ అపామ్. స॥
 అప్పు॥ రేఫాంతః స్త్రీలిక్ష్ణో నిత్యం బహువచనాంత శ్చతు
 ర్శబ్దః. ప్ర॥ చతస్రః. ద్వి॥ చతస్రః. తృ॥ చతస్పథిః. చ॥
 చతస్పథ్యః. పం॥ చతస్పథ్యః. ష॥ చతస్పథామ్. స॥ చత

ఉపానహః	ఉపానద్యభ్యమ్	ఉపానద్భ్యః
ఉపానహే	ఉపానద్యభ్యమ్	ఉపానద్యభ్యః
ఉపానహః	ఉపానద్యభ్యమ్	ఉపానద్యభ్యః
ఉపానహః	ఉపానహేః	ఉపానహేమ్
ఉపానహే	ఉపానహేః	ఉపానత్స

హస్తస్త్రీలింగ ఉష్ణిచ్ఛబ్దః. (ఛందోభేదము) 45.

ఓ ఉష్ణిక్ (గ్)	ఉష్ణిహశా	ఉష్ణిహః
ఉష్ణిహమ్	ఉష్ణిహా	ఉష్ణిహః
ఉష్ణిహః	ఉష్ణిగ్భ్యమ్	ఉష్ణిగ్భ్యః
ఉష్ణిహే	ఉష్ణిగ్భ్యమ్	ఉష్ణిగ్భ్యః
ఉష్ణిహః	ఉష్ణిగ్భ్యమ్	ఉష్ణిగ్భ్యః
ఉష్ణిహః	ఉష్ణిహేః	ఉష్ణిహేమ్
ఉష్ణిహే	ఉష్ణిహేః	ఉష్ణిత్స

ఇతి హలస్త్రీలింగ విశేషశబ్దాః.

చకారాస్త్ర నపుంసకలింగ ప్రత్యచ్ఛబ్దః. (వేత్తెనది.)

ప్రత్యక్ ప్రతీచీ ప్రత్యఞ్చి. పునస్తద్వత్ శేషంపుష్వత్.
తిర్యక్. తిరశ్చీ, తిర్యఞ్చి; ఉదక్ ఉదీచీ ఉదఞ్చి. పునస్తద్వత్.
శేషంపుష్వత్. ఏవంసమ్యగాదయః.

చకారాస్త్ర నపుంసకలింగో గవాచ్ఛబ్దః (53-54.)

ప్ర॥ గవాక్, గవాగ్, గోఅక్, గోఅగ్, గోక్, గో
గ్, గవాజ్, గోఅజ్, గోజ్, గోచీ, గవాఞ్చి, గోఅ

ఇచ్చి, గోఇచ్చి, గవాఇచ్చి, గోఅఇచ్చి, గోఇచ్చి, ||పునస్తద్వద్వితీ
 యాయామ్ || తృ || గోచా, గవాఇచ్చి, గోఅఇచ్చి, గోఇచ్చి
 గవాగ్భ్యమ్, గోఅగ్భ్యమ్, గోగ్భ్యమ్, గవాజ్భ్యమ్
 గోఅజ్భ్యమ్, గోజ్భ్యమ్, | గవాస్యిః, గోఅస్యిః, గోస్యిః,
 గవాజ్ఞిః, గోఅజ్ఞిః, గోజ్ఞిః || చ || గోచే, గవాఇచ్చి, గోఅఇచ్చి,
 గోఇచ్చి | భ్యామిప్రాగ్వత్ | గవాగ్భ్యః, గోఅగ్భ్యః, గో
 గ్భ్యః, గవాజ్భ్యః, గోఅజ్భ్యః, గోజ్భ్యః || పం || గోచః, గవా
 ఇచ్చి, గోఅఇచ్చి, గోఇచ్చి | భ్యామిప్రాగ్వత్ | భ్యసిప్రాగ్వత్
 || ష || జసి జసివత్ | గోచోః, గవాఇచ్చి, గోఅఇచ్చి, గోఇచ్చి |
 గోచామ్, గవాఇచ్చిమ్, గోఅఇచ్చిమ్, గోఇచ్చిమ్, || స || గోచి,
 గవాఇచ్చి, గోఅఇచ్చి, గోఇచ్చి | ఓసిప్రాగ్వత్ | గవాత్సు,
 గోఅత్సు, గోత్సు, గవాజ్ఞు, గోఅజ్ఞు, గోజ్ఞు, గవాజ్ఞు
 గోఅజ్ఞు, గోజ్ఞు ||

జాస్తనపుంసకలింగోఽస్పృచ్ఛబ్దః- (రక్తము.) (52.)

అస్పృక్	అస్పృజే	అస్పృజ్జే
అస్పృక్	అస్పృజే	అసాసి, అస్పృజ్జే
అసా	అసభ్యామ్	అసభిః
అస్పృజా	అస్పృగ్భ్యమ్	అస్పృగ్భిః
అస్పృ	అసభ్యామ్	అసభ్యః
అస్పృజే	అస్పృగ్భ్యమ్	అస్పృగ్భ్యః

అన్నః	}	అసభ్యామ్	}	అసభ్యః
అస్యజః	}	అస్యగ్భ్యామ్	}	అస్యగ్భ్యః
అన్నః	}	అసోఽః	}	అసామ్
అస్యజః	}	అస్యజోః	}	అస్యజామ్
అస్మి, అససి	}	అసోఽః	}	అససు, అస్మత్సు.
అస్యజి	}	అస్యజోః	}	

జాస్తనపుంసకలిక్టౌ బహూర్-శబ్దః (చాలాబలముగలది)

బహూర్-	}	బహూర్జీ	}	బహూర్జ్వి
బహూర్	}	బహూర్జీ	}	బహూర్జ్వి

పునస్తద్వత్ శేషంస్రక్ ఛబ్దవత్.

తాస్తనపుంసకలిక్టౌ యకృచ్చబ్దః (రోగవిశేషము) (56.)

యకృత్	న	యకృతీ	యకృన్తి
యకృత్		యకృతీ	యకాని, యకృన్తి
యక్న	}	యకభ్యామ్	}
యకృతా		యకృదభ్యామ్	
యక్నే	}	యకభ్యామ్	}
యకృతే		యకృదభ్యామ్	
యక్నః	}	యకభ్యామ్	}
యకృతః		యకృదభ్యామ్	
యక్నః	}	యకోఽః	}
యకృతః		యకృతోః	
			యకృతామ్

యక్ష్మి, యకసి } యక్ష్మోః } యకసు
యక్ష్మతి } యక్ష్మతోః } యక్ష్మత్సు

ఏవంశక్యత్, శసమారభ్యరూపద్వయమ్ బోధ్యమ్.

సకారాస్తనపుంసకలిక్ష్ణో హకశబ్దః (దినము.)

అహః	అహ్నో, అహని	అహని
అహః	అహ్నో, అహని	అహని
అహ్న	అహనాభ్యామ్	అహనాభిః
అహ్న	అహనాభ్యామ్	అహనాభ్యః
అహ్నః	అహనాభ్యామ్	అహనాభ్యః
అహ్నః	అహ్నః	అహ్నమ్
అహ్న, అహని	అహ్నః	అహస్సు.

సాస్తనపుంసకలిక్ష్ణ స్వప్నభృత్. (మంచినీళ్లుగలది.)

స్వప్	స్వప్నీ	స్వప్ని, స్వాప్ని.	ప్ర॥ ద్వి॥
స్వప్న	స్వప్నాభ్యామ్	స్వప్నః	త్వ॥
స్వప్న	స్వప్నః	స్వప్న	స॥

రేఫాస్తనపుం సకలిక్ష్ణశ్చతుర్శబ్దో నిత్యంబహువచనా
స్తః. చత్వారి చత్వారి చతుర్భిః చతుర్భ్యః చతుర్భ్యః చతు
ర్ణామ్ చతుర్న్ || రేఫాస్తనపుంసకలిక్ష్ణో వార్శబ్దః (ఉదకము)
వాః వారి వారి పునస్తద్వత్ శేషంస్త్రీలిక్ష్ణోక్తద్వార్
శబ్దపత్. (పు. 99.)

చాస్తనపుంసకలిక్లస్సుదివ్ శబ్దః. (పు-91.)

సుద్య సుదివీ సుదివి ప్ర. } శేషంపుష్వత్
సుద్య సుదివీ సుదివి ద్వి. }

సాస్తనపుంసకలిక్ల ధనుశ్శబ్దః (పిల్లు.) (శ్లో॥ 57.)

ధనుః	ధనుషీ	ధనూంషి
ధనుః	ధనుషీ	ధనూంషి
ధనుషా	ధనుర్భ్యామ్	ధనుర్భిః
ధనుషే	ధనుర్భ్యామ్	ధనుర్భ్యః
ధనుషః	ధనుర్భ్యామ్	ధనుర్భ్యః
ధనుషః	ధనుషోః	ధనుషామ్
ధనుషి	ధనుషోః	ధనుషు- ధనుష్టు.

ఏవమ్ చత్సర్వపిరాదయః.

హకారాస్తనపుంసకలిక్ల స్వనడుచ్చబః.

స్వనడుత్, స్వనడుద్ స్వనడుషీ స్వనడ్వాంహీ

పునస్తద్వత్ - శేషమనడుచ్చబవత్. (శ్లో॥ 50. పు-97)

ఇతిహలస్తనపుంసకలిక్ల శేషశబ్దాః

—:0:—

అథావ్యయాని నిరూప్యంతే.

క్లౌనద్యశంత్రిషుల్లిజేషు సర్వాసుచవిభక్తిషు |

వచనెషుచసర్వేషుయస్మయ్యేతితదవ్యయమ్ ||

విభక్తిప్రతిరూపాణి వక్ష్యామోఽతావ్యయానితు | ఆ

స్వవ్యయోచ్చైస్తికార్థమహమర్థే ౨ స్తిచావ్యయమ్ || ౧ ||
 ఆహూవాచబభూవాస వాయువావేవ మూహ్యతామ్ |
 అస్యస్యాహసవామాది విభక్తిప్రతిరూపకమ్ || ౨ ||
 క్వాల్యప్రముణ్ణముత్ ముఖ్యాఅవ్యయాఖ్యాక్రీతస్సన్ని
 తాః || శ్రుత్వాస్పృష్టాద్వష్టాష్టాత్వాక్వాన్వైవ్యాయజ్ఞ
 ధితమ్ || ౩ || అధిగత్యవిహస్య విధాయపఃత్యజ్య ల్యబంతం
 స్యాత్ | భవతుం యాతుం గన్తుం కర్తుం భక్తుం తము
 గ్నంతమ్ || ౪ || ఇములస్తావ్యయముక్తస్తారంస్తారం కిధజ్ఞా
 రమ్ | అభతద్ధితా నమవ్యయమామన్తంకద్యతేనీతరామ్ || ౫ ||
 పవతితరాంపవతితమాం సుతిరాంసుతమాంస్తృతం సిత
 మామ్ | వశ్యస్త్రబ్రాహ్మణవన్నిధురావచ్చైత్రవత్రద్యత్
 ౬ || తసీలస్తావ్యయముక్తంయతగికుతస్సర్వతోమతః | సర్వ
 త్రయత్రకుత్రాస్యత్రపరత్రత్రలన్తంస్యాత్ || ౭ || క్వాదన్తం
 హన్తమిహస్యాద్దాన్తంసర్వదాయధేత్యాది | ఏతర్హితర్హి
 యర్హిహీలన్తమధునాన్తమధునాస్యాత్ || ౮ || దానీమన్తమి
 దానీంద్యసన్తముక్తం సమేహ్నసద్యస్యాత్ | పరుడిత్యద
 న్తముక్తంపూర్వాబ్దేద్యాన్తమద్యాహ్ని || ౯ || అస్మిన్నబ్దేస
 మసన్ణన్తంస్యాదైషమోఽవ్యయంసిద్ధమ్ | అబ్దేపూర్వతరే
 స్యాదవ్యయమిహయశ్చరారిచార్యన్తమ్ || ౧౦ || అపరేద్యు
 రేద్యుసన్తంపూర్వేద్యుశ్చద్యుసన్తముభయద్యుః | భవన్తమి
 త్తముక్తంచైద్యవ్యన్తంపరేద్యవిప్రోక్తమ్ || ౧౧ || అస్యస్తచ్చ
 పురోధస్థాలన్తంసర్వధాయధేత్యాది | దక్షిణతస్యాత్పర

తోఽవరతోఽతసుజ న్తము త్తరతః॥౧౨॥ అస్తాతిలుగ్యధాప్రా
 క్పృత్యగుదక్స్యద్విల న్తముపరీతి| రిష్టాతిల న్తముపరిష్టాదా
 త్యస్తజ్చదక్షిణాదధరాత్ ॥ ౧౩ ॥ ఆజ న్తము త్తరాస్యాధా
 న్తంహోధైకధాద్విధాబహుధా| ఆహ్య న్తము త్తరాహిధ్య
 ముఖ న్తం ప్రోక్తమైకధ్యమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఏధాజ న్తంత్రేధాధ
 ముఖ న్తంద్వైధమిత్యాది | కృత్వసుజ న్తంప్రోక్తంపఙ్క్తి
 త్వర్గపఞ్చకృత్వశ్చ ॥ ౧౫ ॥ ద్విప్రీస్తుజ న్తమవ్యయము క్తం
 సకృదితివసుజ్జగ న్తంస్యాత్ | బహుశోఽల్పశశ్చన న్తంతస్య
 న్తంవర్ణతస్సవరతః॥౧౬॥ కృష్టితిచ్యవ్య న్తంస్యాజ్ఞాజ న్తంపఙ్క్తి
 పటేత్యాది॥ కృష్టికరోతగజ్జీబఘావభద్రాకరోతీతి॥ ౧౭॥
 విప్రత్రాదేవత్రా త్రాన్తావ్యయమగ్నిసాత్సాహిః॥ వివరణ
 మేషాము పరిప్రదర్యతే కారికోక్తమార్గేణ ॥౧౮॥

లిక్లవిభక్తివచనశూన్యా న్యవ్యయాని, తానిద్వైధా.
 ప్రతిపదోక్తానిలాక్షణికానిచేతి, తత్రసూత్రకృతాస్వరాది
 చాద్యార్యాది ప్రాదిసాక్షాత్ప్రభృత్యాదిరూపేణ స్వతో
 నిపాతితానిప్రతిపదోక్తాని, తాన్యమరకోశావ్యయ వగైద్ర
 ప్రవ్యాని, తత్రకతిచిద్వత్ప్రాయః కారికోక్తప్రకారేణ.

అస్తి=అస్తికేధే, సత్తాయామ్॥ అస్తి=అహమధై, అహం
 వచ్చిత్వర్థః॥ ఆహ=ఉవాచైత్యధై, ఆస=బభూవైత్యధై, వా
 మ్=యువామధై॥

శాస్త్రసిద్ధాన్యవ్యయాని లాక్షణికాని-తానిత్రేధా, అ
 వ్యయీభావావ్యయ కృతనైవ్యయతద్ధితా న్తావ్యయానిచేతి,

శబ్దరత్నావళి.

హని॥ ఉత్ = పరుత్ = పూర్వవత్సరే॥ ద్య = అద్య = అస్మిన్న
హని॥ స మనః = ఐషమః = అస్మిన్నద్యై॥ ఆరి = పరారి = పూ
ర్వతరవత్సరే॥ ఏయ్యన్ = అపరేద్యై ఇత్యాది॥ ద్యున్ = ఉ
భయద్యై॥ ధము = ఇత్థమ్, కథమ్॥ ఏద్యవి = పరేద్యవి = పర
స్మిన్నహని॥ అసిః = పురః, అధః ఇత్యాది॥ ధాల్ = సర్వధా
యధా తథా ఇత్యాది॥ ఆతసుచ్ = దక్షిణతః, పరతః॥ అస్తా
తిలుక్ = ప్రసాక్, ప్రత్యక్, ఉదక్॥ రిల్ = ఉపరిష్ఠాతిల్ = ఉ
పరిష్ఠాత్॥ ఆతిః = దక్షిణాత్, అధరాత్॥ ఆచ్ = ఉత్తరా, ద
క్షిణా॥ ధా = యోధా, ఏకధా, ద్విధా, బహుధా॥ ఆహి =
ఉత్తరాహి, దక్షిణాహి॥ ధ్యముఞ్ = ఐకధ్యమ్॥ ఏధాచ్ =
ద్వేధా త్రేధా॥ ధముఞ్ = ద్వైసమ్, త్రైధమ్॥ కృత్వసు
చ్ = పటప్రశ్వాః, పశ్చిమకృత్వః॥ సుచ్ = ద్విః, త్రిః, చతుః॥ సు
జ్ఞుక్ = సకృత్॥ శన్ = బహుశః, అల్పశః, ద్విశః, మాషశః॥
తసిః = వర్ణతః, స్వరతః, ఆదితః॥ చ్విః = కృష్టి కరోతి-
గర్జీ భవతి॥ డాచ్ = పటపటాకరోతి, సుఖాకరోతి॥
త్రా = విప్రత్రాకరోతి, దేవత్రాకరోతి॥ సాతిః = అగ్ని సా
త్కరోతి॥ ఏనచ్ = ఉత్తరే, దక్షిణేన॥ *॥ ఇన్యన్యాయానిః॥

అధసమాసవృత్తిః.

పరార్థాభిధానం వృత్తిః-చృత్త్యైదావబోధకం వాక్యం వి
ప్రహం. సమానైకశేషతద్ధితకృత్సనాద్యస్తధాతురూపాన్
ః శ్చృత్తయః తత్రశిష్యమాణానకపదవృత్తిసమాసవృత్తిః.

పదసంఖ్యసమాసస్సాన్యదైకపద్యముపాశ్రితః|తదర్థబోధ
కంవాక్యంవిగ్రహస్సద్విధామతః ||౧|| తాకికో-తాకిశ్చైతి
ప్రయోగార్హస్తుతాకికః | సమాససంపన్నధాన్యేయస్సామా
న్యాదిప్రభవతః||౨||సమాససంపన్నవిధః-సామాన్యసమాసః
అవ్యయాభావసమాసః, తత్పురుషసమాసః, బహువ్రీహీస
మాసః, ద్వంద్వసమాసశ్చైతి * తత్రఅవ్యయాభావాదిచతు
ష్టయభిన్నసామాన్యసమాసః, అవ్యయాభావాదీనాస్తుత
తత్పదైరేవసంజ్ఞాబోధ్యాః|| కేచిత్తు “పూర్వపదార్థప్ర
ధానో-వ్యయాభావః, ఉత్తరపదార్థప్రధానస్తత్పురుషః,
అన్యపదార్థ ప్రధానోబహువ్రీహీః, ఉభయపదార్థప్రధా
నోద్వంద్వ” ఇత్యాహుః ఏతాఃలక్షణానిప్రాయకాభిప్ర
యాణి, ఉన్మత్తగజమ్, అర్థపిప్పలీ, పచ్చసాః, పాణిపాద
మిత్యాదిష్యవ్యయాభావాదిషు తత్తల్లక్షణాభావాత్సమా
సాంతర లక్షణత్వాచ్చ||

సామాన్యసమాసశ్చతుర్విధః, ఇవసమాసః, ఇవార్థస
మాసః, గుణసమాసః, క్రియావిశేషణసమాసశ్చైతి|| తత్ర.
ఇవసమాసోయధా.—వాగర్థసదృశోవాగర్థావివ|| ఇవార్థ
సమాసోయధా.—కాకాగవనమివతాళ పతనమివ కాక
తాళమ్-కాక తాళమివకాక తాళీయమ్|| గుణసమాసోయ
ధా.—విస్పష్టంపటుఃవిస్పష్టపటుః||క్రియావిశేషణసమాసో
యధా—పూర్వంభూతోభూతపూర్వః. ||*కృతసామాన్య
సమాసః. * ||

అధావ్యయిభావ సమాసస్త్రివిధః-అవ్యయరహితః.
 అవ్యయపూర్వపదః, అవ్యయో త్తరపదశ్చైతి|అవ్యయరహి
 తావ్యయిభావసమాసోయథా.-గణ్గాయాపారేపారే
 గజమ్, గణ్గాయాఃమధ్యేమధ్యేగజమ్, ఉన్నతాగణ్గాయ
 స్త్రినైశేతదున్నతగజమ్, ఆయాన్తిగావో యస్మిన్-లేత
 దాయతీగవమ్ || అవ్యయపూర్వపదావ్యయిభావస
 మాసోయథా - * దిశోర్మధ్యే అపదిశమ్. హరౌ అధిహరి,
 కృష్ణస్య సమీప ముపకృష్ణమ్, మద్రాణాం సమృద్ధిః సు
 మద్రమ్. యవనానాం వ్యుద్ధిః దుర్యవనమ్, మక్షికాణా
 మభావో నిర్మక్షికమ్. హిమస్యాత్యయోఽతిహిమమ్,
 నిద్రాసమ్ ప్రతిసయజ్యత ఇత్యతినిద్రమ్, హరిశబ్దస్య ప్రకా
 శః ఇతి హరి, విష్ణోఽపి వశ్చాదనువిష్ణు, రూపస్య యోగ్య
 మనురూపమ్, వృక్షం వృక్షం ప్రతివృక్షమ్, శక్తిమనతిక్రమ్య
 యథాశక్తి, హరెస్సాదృశ్యం సహరి, జ్యేష్ఠస్యానుపూర్వ్యే
 జేత్యనుజ్యేష్ఠమ్, చక్రేణ యుగపత్ సచక్రమ్, సదృశస్స
 ఖ్యాససఖి, తుత్రాణాం సమ్ప్రతిస్సత్తుత్రమ్, ఋధేరాధిక్యం
 సమృద్ధిః, తృణమప్యపరిత్యజ్య సత్పణమ్, రామాయణపర్య
 న్తం సరామాయణమ్, యావంతశ్లోకాః యావచ్ఛ్లోకమ్,

* అవ్యయం విభక్తిసమీపసమృద్ధివ్యుద్ధృతిభావాత్ప్రయా
 సమ్ ప్రతిశబ్దప్రాదుర్భావపశ్చాద్యథాను పూర్వయా గపద్యసాదృశ్య
 సమృద్ధిసాకల్యాప్తవచనేషు. || సూ|| ౨-౧-౬ ||

వనాద్భహిర్భహిర్వనమ్, వనాత్పాక్రప్రాగ్వనమ్, చలాన
భివ్యాప్య ఆదాలమ్. అగ్నిష్పృతిప్రత్యగ్ని, అపఃపాఃఅప
విష్టు, పరివిష్టాఃపరివిష్టు, ముక్తింపినా ఆముక్తి- ఇత్యాద
య సూక్ష్మశ్రోత్రమాదోచ్ఛ్ఛాఢ్యాః.

అవ్యయోత్తరవదోయధా — శాకస్యలేశఃశాకప్రతి,
అక్షేణవిపరీతం వృత్తనతుపరీత్యాది||త్రివిధోఽవ్యవ్యయీభా
వసమాసోఽవ్యయమేవ||ఇత్యవ్యయీభావసమాసః|| * ||

అధతత్పురుషః.

తత్పురుషో ద్వివిధః-వ్యధికరణస్స మానాధికరణశ్చేతి.
తత్రవ్యధికరణసమాసస్త్వై కాదశవిధః - ప్రథమాతత్పురు
షః, ద్వితీయాతత్పురుషః, తృతీయాతత్పురుషః, చతుర్థీ త
త్పురుషః, పంచమీతత్పురుషః, షష్ఠీతత్పురుషః, సప్తమీత
త్పురుషః, నభోతత్పురుషః, ప్రాదిసమాసః, ఉపపదసమా
సః, మయాగవ్యంసకాది సమాసశ్చేః||

ప్రథమాతత్పురుషోయధా-మాసోజాతస్యయస్య మా
సజాతః, అథంపీష్పల్యా అథపీష్పలీ, ఋచోఽర్థమర్థర్చమ్.
అయమేవ ఏకదేశి సమాసస్తత్పురుషప్రభేద ఇతి, ప్రథమా
తత్పురుషోనాస్తీతిచ, ప్రామాణికాః. ప్రథమాపద ముద్దిశ్య
ద్వితీయాదివత్తత్పురుష విధానాభావాత్.

ద్వితీ తత్పురుషోయధా.—కృష్ణం వృష్ణశ్రితః
గ్రామంగణో గ్రామగతః. ఏశందుగ్గిఖాతీతః బుభుక్షుః

తృతీయాతత్పురుషోయధా- శబ్దలయాఖిణ్డః శబ్ద-
లాఖిణ్డః, ధాన్యేనార్థో ధాన్యార్థః, మాసేనపూర్వోమా-
సపూర్వః. ఏవంపితృసదృశః. వాక్కులహః. మాసావరః.

చతుర్థీతత్పురుషోయధా - కుణ్డలాయహిరణ్యం కుణ్డల-
హిరణ్యమ్, ద్విజాయాయద్విజార్థః. యూపదారు.

పంచమీ తత్పురుషోయధా.—చౌరాద్భయం చౌరభ-
యమ్, జలాజ్ఞాతం జలజాతమ్, సుఖాపేతః, స్వర్గపతితః.

షష్ఠీ తత్పురుషోయధా, రాజ్ఞః పురుషోరాజపురుషః,
దేవానాంపూజకః, దేవపూజకః, సీతాపతిః.

సప్తమీ తత్పురుషోయధా, అక్షేషశాన్డో అక్షశా-
న్డః, స్థాల్యాం సర్వః స్థాలీపర్వః.

నభోతత్పురుషోయధా. శ్లో॥ తత్సాదృశ్యమభావశ్చ త-
దన్య త్వన్తదల్పతామ్రపాశస్త్యంవిరోధశ్చ నభిధాక్షత్ప్రీ-
కీర్తితాః(క్రమేణషణ్ణాముదాహరణాని)సాదృశ్యేబ్రాహ్మణ-
సదృశోబ్రాహ్మణః, అభావే-సన్దేహస్యాభావోసన్దేహః
తదన్యత్వే - అశ్వగ్నినోసన్దేహః, తదల్పతాయామ్ - అల్పము
దర మనుదరమ్, అమ్రపాశస్త్యే-అమ్రశస్త్రాః శశవోపశవః,
విరోధే-సురవిరోధినోనురాః.

ప్రాదిసమాసోయధా.—ప్రాదయ ఉదాహృతాః
(శ్ర-4) ప్రగతఆచార్యః ప్రాచార్యః, అక్రైకావ్రోమాలామతి

మాలః, అవక్ష్పష్టకోకిలయా అవకోకిలః, పరిగ్లానోఽ
 ధ్యయనాయ పర్యధ్యయనః, నిష్కాన్తస్య కౌశామ్బయిని
 హ్మేశామ్బిః, ప్రకర్షేణత్రాశయి త్వాప్రత్రాశ్య. శోభనః
 పురుషః సుపురుషః, కుశ్శితోరాజా కింరాజా, కుశ్శితః
 పురుషః కాపురుషః-ఇత్యాదయః.

ఉపపద సమాసోయధా.—కుమ్భంకరోతీతి కుమ్భకా
 రః, సోమే నెష్టవాన్ సోమయాజీ, జలాజ్ఞాతం జలజమ్,
 మద్దరాయాం జాయత ఇతిమద్దరజః, స్వామంకృత్వా
 స్వాదుజ్ఞానమ్, అగ్రేభుక్త్వా అగ్రేభోజమ్, ఇత్యాదయః.

మయూరవ్యం సకాదిసమాసోద్వివిధః, సుబ న్తసమాస
 స్తిజ్జన్తసమాసశ్చేతి॥ సుబ న్తసమాసోయధా|వ్యంసకశ్చ
 సౌమయూరశ్చమయూరవ్యంసకః, ఉదక్చవాక్చ ఉచ్ఛావ
 చమ్, నిశ్చిగంవచితంచ నిశ్చప్రణమ్, నాస్తికిచ్ఛనయ
 స్యసః అకిచ్ఛనః, నాస్తికుతోభయం యస్యసః అకుతోభ
 యః॥ తిజ్జన్తసమాసోద్వివిధః, క్రియాపూర్వపదః, క్రియో
 భయపదశ్చేతి॥ ఆద్యోయధా, జహిజోడంజహి జోడమితి
 అభిజ్ఞేనయ ఆహ సజహిజోడః । ద్వితీయోయధా, ఖాదత
 మోదతేతి యస్యాంక్రియాయాం సాఖాదతమోదత, ఏ
 హేడ ఇతియస్మిన్కర్తృణి తదేహేడమ్, ఇత్యాది॥ ఇతివ్యధిక
 రణ తత్పురుషః॥

అధనమానాధికరణ తత్పురుషోద్వివిధః-కర్తృధారయో
ద్విగుశ్చేతి. అధకర్తృధారయసమాసః.

కర్తృధారయో దశవిధః, విశేషణపూర్వపదః, విశేష్య
పూర్వపదః, విశేషణోభయపదః, ఉపమానపూర్వపదః, ఉ
పమానోత్తరపదః, సమ్భావనా పూర్వపదః, అవధారణా
పూర్వపదః, భిన్నపూర్వపదః, భిన్నోత్తరపదః, లుప్తమ
ధ్యమ పదశ్చేతి॥

విశేషణ పూర్వపద కర్తృధారయాయధా.—నీలశ్చా
సౌఘటశ్చనీలఘటః, నీలౌచితౌఘటౌచ నీలఘటౌ, నీలాశ్చ
తే ఘటౌశ్చనీలఘటౌః, రక్తావసాపటీచ రక్తపటీ, రక్తేచ
తే వత్సౌచరక్తపత్నౌ, రక్తాశ్చతాః పట్నశ్చరక్తపట్నః,
నీలఞ్చతే ఉత్పలఞ్చ నీలోత్పలమ్, నీలేచతే ఉత్పలేచనీలో
త్పలే, నీలానిచతాని ఉత్పలానిచ నీలోత్పలానిః ఏవము త్తరత్ర.

విశేష్య పూర్వపద కర్తృధారయాయధా.—వైయాక
రణశ్చాసౌఖిసూ చిచ్ఛవైయాకరణఖిసూచిః, మీమాంసక
శ్చాసౌ దుర్దురూటశ్చ మీమాంసకదుర్దురూటః॥ విశేషణో
భయ పదోయధా-కృష్ణశ్చాసౌసారజ్జశ్చకృష్ణసారజ్జః, (వర్ణ
విశేషావేత్తా)స్సౌశ్చాసౌ అనులిప్తశ్చస్సౌతానులిప్తః.

ఉపమాన పూర్వపదోయధా.—చన్ద్ర ఇముఖం చ
న్ద్రముఖమ్, ఘనభరశ్యాహః ఘనశ్యాహః.

ఉపమానోత్తరపదోయధా. — పురుషోవ్యాఘ్రః ఇవ పురుషవ్యాఘ్రః. నాసింహ ఇవ సృసింహః.

సమ్భాచనా పూర్వపదోయధాః — గుణ ఇతిబుద్ధిః గుణబుద్ధిః ముఖమితిపద్మం ముఖపద్మమ్, సహ్యానగః.

అవధారణా పూర్వపదోయధా. — ముఖమేవచన్ద్రః ముఖచన్ద్రః, విద్యైకధనం విద్యాధనమ్.

భిన్నపూర్వపదోయధా. — అశ్రేణయః శ్రేణయః సప్తద్యమానాగకృతాః శ్రేణీకృతాః, కృతఞ్చతత్ అకృతఞ్చకృతాకృతమ్, ఏవంశుక్లీభూతః కృష్ణీకృతః.

భిన్నోత్తరపదోయధా. — అన్యోరాజా రాజాన్తరమ్ చిదేవచిన్తాత్రమ్. ఏవంమాగ్ధాన్తరమిత్యాది.

లుప్తమధ్యమ పదోయధా. శాకప్రియర్థపార్థివః శాకపార్థివః, దేవపూజకోబ్రాహ్మణః దేవబ్రాహ్మణః.

అథద్విగు సమాసః.

సజ్జ్ఞాపూర్వస్తత్పురుషవిశేషోద్విగురిత్యుచ్యతే, సత్రివిధః - తథితార్థద్విగుః, ఉత్తరపదద్విగుః, సమాహారద్విగుః తేతి తథితార్థద్విగుర్యధా - పూర్వస్యాంశాలాయాంభవః పూర్వశాలః, షష్టాంమాతృణానుపత్యంపుమాఽషాష్టాతురః, ద్వయోర్మైత్రో రపత్యంపుమాఽద్వైమాతురః, అష్టసుక్తపాలేషు సంస్కృతస్కపురోడాశః అష్టాకపాలః ఇత్యాది.

ఉత్తరపదద్విగుర్యధా.—పఞ్చగావోధనంయస్యసః
పఞ్చగవధనః, దశసుగృహేషు ప్రవిష్టః, దశగృహ ప్రవిష్టః.

సమాహారద్విగుర్యధా.—త్రయాణాంలోకానాం స
మాహారస్త్రిలోకే, పఞ్చానాంతత్త్వంసమాహారః పఞ్చతక్షీ
పఞ్చతక్షిణ్చ | పఞ్చానాంపాత్రాణాం సమాహారఃపఞ్చ
పాత్రమ్. ఏవంత్రిభువనమ్, చతుర్భుగమ్, పఞ్చగవమ్
ఇత్యాదయోబోధ్యాః॥ ఇతితత్త్వరుషః *.

అ థ బ హు వ్రీ హిః.

బహువ్రీహిఃపఞ్చదశవిధః, ద్విపదబహువ్రీహిః, బహు
పదబహువ్రీహిః, వ్యధికరణబహువ్రీహిః, వికారబహువ్రీ
హిః, అభ్యాసబహువ్రీహిః, వికల్పబహువ్రీహిః. సామీప్య
బహువ్రీహిః, దిగంతరాళ బహువ్రీహిః, వ్యతిహారలక్షణ
బహువ్రీహిః, సమసమృద్ధబహువ్రీహిః, ఉపమానపూర్వ
పదబహువ్రీహిః, విశేష్యపూర్వపదబహువ్రీహిః, క్రియా
పూర్వపదబహువ్రీహిః, నష్టబహువ్రీహిః, ప్రాదిబహు
వ్రీహిశ్చైతి॥తత్ర. ద్విపదబహువ్రీహిస్సప్తవిధః, ద్వితీయా
బహువ్రీహిః, తృతీయాబహువ్రీహిః, చతుర్థీ బహువ్రీహిః,
పఞ్చమీబహువ్రీహిః, షష్ఠీబహువ్రీహిః, సప్తమీ బహువ్రీ
హిః, క్రియావిశేషణబహువ్రీహిశ్చైతి.

ద్వితీయా బహువ్రీహిర్యధా.—ప్రాప్త ఆనన్దోయం
సః ప్రాప్తానన్దః. ఏవంప్రాప్తకామ ఇత్యాది.

తృతీయ బహుప్రహీర్యధా. — ఉత్థోరథోయేనసః ఉ
థరథః (అనద్వాక్.) కృతకృత్యః-ధృతవస్త్ర ఇత్యాది.

చతుర్థీ బహుప్రహీర్యధా. — ఉపహృతగపశుః యస్యై
సః ఉపహృతపశుః, (రుద్రః),

పంచమీ బహుప్రహీర్యధా. — ఉద్ధృతః ఓదనో యస్యా
స్స ఉద్ధృతౌదనా (స్థావీః) [వృరః.

షష్ఠీ బహుప్రహీర్యధా. — వీతమమృరంయస్యసః వీతా
సప్తమీ బహుప్రహీర్యధా. — వీరాగ్ పురుషాయస్మిన్
సః వీరపురుషః - (గ్రామః);

క్రియావిశేషణ బహుప్రహీర్యధా - నిర్గతా శక్త్యా
స్మిన్ కర్తృణితద్యథా భవతితథా నిశ్శబ్దమ్ - (ఏవమగ్రేపి.)

బహుపద బహుప్రహీర్యధా || ప్రియాశ్చిత్రాగా నో
యస్యసః ప్రియచిత్తగుః ఏవంచిత్ర జరణవీకః.

వ్యధికరణ బహుప్రహీర్యధా - కణ్ఠేకాలో యస్యసః
కణ్ఠేకాలః; దణ్డపాణిః. ఇత్యాదయః.

వికారబహుప్రహీర్యధా. — సువర్ణవికారః అభరణం
యస్యసః సువర్ణా భరణః;

అధ్యాస బహుప్రహీర్యధా. - త్రిరాష్ట్రతైదశ త్రిదశాః.

వికల్ప బహుప్రహీర్యధా ద్వైవాత్రయోవాద్విత్రయః
పంచ షడ్వా - పంచషాః.

సామీప్య బహుప్రీహిర్యధా | దశానాంసమీపేయైసన్తి
తేఉపదశాః |

దిగస్తరాశ బహుప్రీహిర్యధా - దక్షిణస్యాశ్చపూర్వ
స్యాశ్చ దిశోర్యదస్తరాశం సాదక్షిణభూర్వా-

వ్యతిహరిలక్షణ బహుప్రీహిర్యధా.—కేశేషు కేశేషు
గృహీత్వేదంయుద్ధంప్రవృత్తం కేశాకేశి- బాహుభిర్బాహు
భిర్ప్రవృత్తేదం యుద్ధం ప్రవర్తత ఇతిబాహుబాహవి.
ఏవం ముష్టిముష్టి - దణాదణ్ణి.

సమస్తస్పృష్టబహుప్రీహిర్యధా - పుత్రేణసహవర్తతఇతి
సప్రత్రః. సధనః-సవిద్యః ఇత్యాది.

ఉపమానపూర్వపద బహుప్రీహిర్యధా - చంద్రవివము
ఖంయస్యాస్సాచంద్రముఖీ - సూర్యస్యప్రభేవప్రభాయస్య
సః సూర్యప్రభః.

విశేష్యపూర్వపదబహుప్రీహిర్యధా- గడుగకణ్ఠేయస్య
సఃగడుకణ్ఠః - చక్రంపాణాయస్యసః - చక్రపాణిః.

క్రియాపూర్వపదబహుప్రీహిర్యధా.—అస్తిక్షీరం య
స్యాస్సఅస్తిక్షీరా (గౌః). [అధనః.

నభ్యో బహుప్రీహిర్యధా—అవిద్యమానంధనంయస్యసః

పాద్రీదిబహుప్రీహిర్యధా—ప్రపతితంపర్ణంయస్తాత్సఃప్ర
పర్ణః - ఇహిబహుప్రీహిః.

అథ ద్వంద్వః.

ద్వంద్వవిధిః | ఇతరేతరయోగద్వంద్వః - సమాహార
ద్వంద్వశ్చేతి || ఇతరేతరయోగద్వంద్వోగః ధా - రామ
శృలక్ష్మణశ్చ రావలక్ష్మణౌ - రమాచవాణీచరిగూవాణ్యౌ -
సుఖిభ్యదుఃఖిభ్యమహత్వభ్య సుఖిదుఃఖివహత్వాసి - ఏవం
అర్థధర్మై, ధర్మైర్తా-దమ్పతీ, జమ్పతి - హూతా పోతా
నైష్ఠాద్ధాతారిః హూత్సహస్యనైష్ఠాద్ధాతారశ్చేత్యాది.

సమాహారద్వంద్వోగః ధా - వాణీచ పాదౌచపపాం
సమాహారః - వాణీపాదమ్ - ధైర్యశ్చ సహశ్చ ఏపాం
సమాహారః ధైర్యపటహమ్ - హస్తినశ్చ అశ్వశ్చరథాశ్చ
పాదాతాశ్చ ఏపాంసమాహారః-హస్త్యశ్వరథ పాదాతమ్
గజాశ్చసింహాశ్చ ఏపాంసమాహారః గజసింహమ్. ఏవంగో
వ్యాఘ్రమ్-అహానకులమ్-అశ్వమహిషమ్. శీతోష్ణమ్, శీతో
ష్ణే. ఇత్యాది. * ఇతిద్వంద్వః. * వ్రనస్సచాయంసమాసో
ద్వివిధః-లుక్సమాసః అలుక్సమాసశ్చేతి- నిరూపిత ఏవలుక్స
మాసః. అలుక్సమా సప్రతిధిః- ద్వితియాలుక్సమాసః- తృతీ
యా లుక్సమాసః - చతుర్థ్యా లుక్సమాసః - పంచమ్యా లుక్స
మాసః - షష్ఠ్యాలుక్సమాసః - సప్తమ్యాలుక్సమాసశ్చేతి - అ
థక్రమేణోదాహరణాని - పురందధాతీతిపురస్థీ - ఓజసా
కృతమ్ - ఓజసాకృతమ్ - ఆత్మనేపద్యతఇతి ఆత్మనేపదమ్.

స్తోకాస్తుక్తః - స్తోకాస్తుక్తః ! పశ్యతోహరతీతిపశ్యతోహ
రః - సరసిజాయతఇతిసరసిజమ్ - యుధిస్థిరః-యుధిష్ఠిరః-క
ణ్ఠేకాలోయస్యసః కణ్ఠేకాలః-ఇత్యలుక్సమాసః.

అథైకశేషవృత్తిః.

శిష్యమాణానేకపదార్థకైకపదవృత్తిగేకశేషవృత్తిః-
ద్వంద్వాపవాద ఏకశేషః - సద్వివిధః-సరూపైకశేషోవిరూ
పైకశేషశ్చైతి - సరూపైకశేషోయథా - రామశ్చరామశ్చ
రామా - రామశ్చరామశ్చ రామశ్చరామాః || ఏరూపై
కశేషోద్వివిధః - ఏకార్థవిరూపైకశేషోభిన్నార్థవిరూపైక
శేషశ్చైతి|| ఏకార్థవిరూపైకశేషోయథా-వక్రదణ్డశ్చకుటి
లదణ్డశ్చవక్రదణ్డై-కుటిలవక్ట్రౌవా| భిన్నార్థవిరూపైకశేషో
యథా-వత్సస్యగోత్రపత్యంపుమా౯వాత్స్యః - వత్సస్య
యువావత్సంపుమా౯వాత్స్యైయనః; వత్సశ్చవాత్స్యై
యనశ్చవాత్స్యై; శివాచశివశ్చశివా; స్వసాచభ్రాతౌచ
భ్రాతరా|దుహితాచపుత్రశ్చపుత్రౌ - మాతాచపితౌచపి
తరా-మాతాపితరావా; శ్వశ్రూశ్చశ్వశురశ్చ శ్వశురౌ స
చదేవదత్తశ్చతౌ | సచయశ్చ, యాతౌవా| సాచదేవదత్త
శ్చతౌ | తచ్చదేవదత్తశ్చతౌ | ఇమచ ఇమాశ్చఇమాః
(గావః) వీష్ణాయామపి క్వచిద్వద్వ్యః-అహానిచదివాచ అ
హర్దివమ్ అహర్నిశమ్ ఇత్యాదయః||

ఇత్యేకశేషవృత్తిస్సమూహార్థా || * ||

అధ్యతద్ధితవృత్తిః.

ప్రాతిపదికాధికారోక్త ప్రత్యయాన్త ప్రాతిపదికవృత్తిస్తద్ధితవృత్తిః ॥ ॥ తత్రాపత్యార్థక తద్ధితోయధా-
 రఘురపత్యంపుమాన్ రాఘవః - దశరథస్యాపత్యంపు
 మాన్దాశరథిః-దితేరపత్యంపుమాన్ దేవ్యః-వ్యాసస్యాపత్యం
 పు మాన్వైన్యూసకిః - కన్యాయా అపత్యంపు మాన్కా-
 సీనః - వినతాయా అపత్యంపుమాన్వైన్తేయః - పితృష్వ
 సురపత్యంపుమాన్ ప్రైతృష్వసేయః, ప్రైతృష్వసీయశ్చ.
 రాజ్ఞోఽపత్యంపు మాన్రాజన్యః-క్షత్రస్యాపత్యం పుమాన్
 క్షత్రియః - కులస్యా పత్యంపుమాన్ కులీనః-కురోరపత్యం
 పుమాన్ రాజాచకొరవ్యః-ఏవమ్ ఇత్వాకోరపత్యంపుమా
 న్ రాజాచైత్వాకః * రోహిణ్యా అపత్యం రాహిణేయః-

* శ్లో॥ రూఢ్యాదేశస్సరాజ్ఞశ్చ కస్యోద్వాచకా ఇమః । అజ్ఞవ
 జ్ఞా దయోద్వ్యచాగ్గ కోసలాద్యాస్తు కీర్తితాః ॥ ౧ ॥ త
 స్యరాజన్యపత్యే ఽపిసుజసార్దృశ్యతే భిదా । తథావిధానాంశ్చ
 నాం రూపభేదోత్రకన్యతే ॥ ౨ ॥ అజ్ఞస్య రాజాచాజ్ఞస్సన్య రజ్ఞాప
 త్యం పుమాంసః । రాజానోఽజ్ఞా స్త్యవత్యాని పుమాంసశ్చైవ మూ
 హ్యతామ్ ॥ ౩ ॥ అజ్ఞ అజ్ఞాజనీత్వజ్ఞా బహుత్వే ప్రత్యయస్యలుక్ । రా
 జాపత్యవివక్షాయాం నస్త్రీయా స్త్యేష నిర్ణయః ॥ ౪ ॥ వాక్ష్మోవాక్ష్మ
 వజ్ఞాస్త్యింహస్త్యింహస్త్యతాస్త్రింహః । కారవ్యక్తకారవ్యాకురహస్సున్
 త్యైవమన్యేషి ॥ ౫ ॥ హతోన్య మత్సాన్యవివంపారవ్యక్త పూరవద్వ్య

ఉపగోరపశ్యంతుమానా వగవః కులటాయాఅవత్యం కౌల
 తినేయః కౌలతేయః * గర్గస్యగోత్రా పశ్యంతుమాన్
 గార్గ్యః-అపత్యా నిశ్రమాంసుగర్గాః-ఎవంవత్సా ఇత్యాది.
 గర్గస్యముచా పశ్యంతుమాన్ గార్గ్యానుణ ఇత్యాది.

పాక్షాః॥ వైద్యశ్చేదయ ఏవంవాణ్ణ్యస్తే పాణ్ణవగ్గిప్రోక్షాః ॥ ౬ ॥ త
 స్యాంయమితిఏవ యాయామపితే పాణ్ణవాణ్ణ్యాయః । పాణ్ణాల్లగ్గపథ్యా
 లాగ్గి రాగ్గిచైకకీన్ద్రాశ్చ ॥ ౭ ॥ ఆనుభవ్యశ్చ మృష్టాసౌవీర్యపైతు
 సౌవీరాః । నైషకోనిషధాస్తేసౌరమసోజనీతుసూరమసాః ॥ ౮ ॥ ఆ
 జాద్యశ్చాజాదాగ్గికౌసల్య కోసలాఅపిచ । మాగధవతేమగధాశ్చావ
 న్యోఽవస్తయశ్చామి ॥ ౯ ॥ ప్రాత్యగ్రధిరేకత్వేతేతు ప్రత్యగ్రధాజ్ఞే
 యాః ॥ ౧౦ ॥ సామ్రాట్కలహాటిరేకకలమాటావినమశ్యేషి ॥ ౧౦౪ ॥

* స్తో॥ అగగోత్రమపర్వస్తు పాత్రప్రభృతి కళ్యతే ॥ గర్గస్యగో
 ర్రాపర్వము మగ్నాగ్గోజనీయశ్చ ॥ ౧ ॥ తేగర్గా బౌర్వ ఉర్వాశ్చ
 వాతోన్యవత్సాశ్చలైస్త్పరాః । బైదోవిదాశ్చవాతణ్డోభవతణ్డా ఏవ
 మూహ్యతామ్ ॥ ౨ ॥ కొణ్ణాయస్యశ్చలైకణ్ణాయ నాస్తద్భగా అపి
 స్యాస్తేత్రేయోమిత్రందవా ఆలైయశ్చాత్రయస్తథా ॥ ౩ ॥ భార్గవో
 భృగవస్తద్వత్కౌశ్యగ్గి కత్సాః ప్రకీర్తితాః । ఆగ్నిరశ్చాగ్నిరసో
 గౌతమో గోతమా అపి ॥ ౪ ॥ అగస్త్యోగస్తయశ్చైవకాణ్డిన్యగ్గిమణ్డి
 నాస్తథా । ఆద్ధునిభాష్ట నాయాధిష్ఠిరిశ్చైవ యధిష్ఠిరాః ॥ ౫ ॥ యశే
 షవిధినాలోమ్నోఽహవత్తైత్వకారవత్ । అపత్యముదులోమ్న
 సాన్యదౌదులోమిస్తుతేపునః ॥ ౬ ॥ ఉడులోమా బహుత్వేస్యరేవం
 కేచి ద్విశేషగాః ॥ యథా బౌదులోమిః బౌదులోమి ఉడులోమాః
 హేబౌదులోమే హేబౌదులోమి హేఉడులోమాః । బౌదులోమిమ్
 బౌదులోమి ఉడులోమాన్ । ఏవంరీత్యూరూపాణి బోధాన్ని.

అసరక్తార్థకః = కమోమోఽసరక్తంకాపాయంపస్త్రమ్-
 కీర్త్యారక్తం నీలమ్ | యుక్తార్థకః లద్ధిగోమధా - పుష్కేణ
 యుక్తం పౌష - పుష్కేణ యుక్తారాత్రం పాషీ | దృ
 ష్టార్థకః లద్ధిగోమధా - పుష్కేణ సద్భిక్షుత్వం వాసిష్ఠం నామ - ఊశస
 సాద్భిక్షుత్వం సామ బౌశసమ్, బౌశససమ్ | పరిష్కృతార్థకః
 = వస్త్రైస్సరివృత్తో వాస్త్రోరీరథః - శరావేక్షద్భృతశ్చ
 రావ ఓషసః | శయిత్రార్థకః = స్థణ్ణిలే శేతేస్తాణ్ణిలోభిక్షుః |
 సంస్కృతార్థకః = వశ్మ సంస్కృతం వాధిక్షమ్ - ఉద్యోతి
 సంస్కృతా బౌద్ధస్వగః - క్షేత్రసంస్కృతా ద్రేయీ | అ
 ధికరణార్థకః = వాషీపార్థమాసీ అస్మిన్వర్తత భటిపాషో
 మాసః - ఫాల్గునీపార్థమాసీ అస్మిన్వర్తత ఫాల్గునీకః, ఫా
 ల్గునోమాసః - వీరంశ్రావణీకః, శ్రావణీకః - కార్తికీకః, కార్
 తికీకః - చైత్రీకః, చైత్రీకః | దేవతార్థకః = భక్త్యోదేవ
 తాఽన్యేతి ఐన్ద్రీహవిః | భక్తిార్థకః = పితృర్భక్తి
 పితృభ్యః - మాతృర్భక్తి మాతృభ్యః | పితృగృహపితృనామః -
 మాతృగృహమాతృనామః | సమాహారార్థకః = శుకానాం
 సమాహారశ్లోకమ్ - గర్భిణీ - సమాహారశ్లోకమ్ - యువ
 తీనాం సమాహారీయావలీయ, యావలీయ - దినానాం స
 మాహారజనతా - వీరం గ్రామతా - స్థూతా - గజతా - సహ
 యతా - రాజన్యతా - వార్ధకమ్ - బ్రాహ్మణానాం సమా
 హార బ్రాహ్మణ్యమ్ - ఇత్యాది | అధ్యోగే దేవతార్థకః = గృహకర

ణవధీతే వేత్తివా, వైయాకరణః - ఏవంనై యాయకః.
 పారాణికఇత్యాది । సాధ్వర్థకః = శరణేసాధుఃశరణ్యః ।
 శైషీకార్థకోయధా - చతుషాగృహ్యతేచాతుషంరూపమ్ -
 శ్రావణశృబ్ధః - అశ్వైరుహ్యతే ఆశ్వోరధః - గ్రీవాయా
 అలఙ్కారః గై వేయకః - దివిభవందివ్యమ్ - ప్రాచ్యమ్ -
 అమా (సహ) క్షిప్తతీతిఅమాత్యః - ఏవంక్షవ్యత్యః - ఇహ
 త్యః - తతస్త్యః - తత్రత్యః - నిత్యః - తస్యాయస్తదీయః
 భవతశ్చాత్రః భావత్యః - భవదీయః - భావతః - అరణ్యే
 భవ అరణ్యకః - పరస్యేధంపరకీయమ్ - జనకీయమ్ - రా
 జకీయంస్వకీయమిత్యాది - యవయోర్యుష్మాకంవా అయం
 యష్టదీయః - అస్తదీయః - యాష్మాకీణః - ఆస్తాకీణః -
 యాష్మాకః - ఆస్తాకః - తవమమవా అయంతావకీణః -
 తావకః - మామకీణః - మామకః - త్వదీయః - మదీయః -
 మాసేభవం మాసికమ్ - సాంవత్సరికమ్ - ప్రావృషిభవః ప్రా
 వృషేణ్యః - వర్షాసుసాధు వాషిక్ - పథిజాతః పద్ధకః -
 వైధవః - కోశేసమ్భూతంకౌశేయమ్ - మాసేదేయమృణం
 మాసికమ్ - వసేభవఃవన్యః - దిశిభవందిశ్యమ్ - గాంభీర్యమ్ - అ
 ధ్యాత్వేభవం ఆధ్యాత్మికమ్ - ఆధిదైవికమ్ - ఆధిభౌతికమ్ - ఐ
 హలౌకికమ్ - పారలౌకికమ్ ॥ తీర్థాదాగతస్తైర్థకః - పితృక్ -
 పైతృకమ్ - మక్షికాభిఃకృతంమాక్షికమ్ - (మధు) అధిశృశృ
 తగ్రథార్థకః = శకుంతలాపధిశృశృతోగ్రథశ్శకుంత

లః | ప్రోక్తార్థకః = పాణినీ ప్రోక్త ముష్కజ్ఞాతంవా పాణి
 నీయమ్ | సమృద్ధసామాన్యార్థకః = వశరథస్యాన్తాశరథః-
 పృథాయాఅయమ్పర్థః. ఉపగోరిదమ్ ధౌగవమ్-వికా
 రార్థకః = మయూరస్య వికారో = వయవోవా = మాయూ
 రఃమయూరమయచ్ఛ - గోగ్రురీషం గోమయమ్ - గోర్వి
 కారః గన్యమ్. పయసో వికారఃపయస్యమ్ - జశనోవికా
 రః జాతుషమ్, ఏవంత్రాపుషమ్ | సో = స్వేత్యర్థకః = భరతా
 యోధారో = స్వసజ్జగ్రామస్యభారతః-పశ్చిరాదిరస్యతి
 పాశ్చః ప్రగాధః | పృచ్ఛత్యర్థకః = సుస్మాతం పృచ్ఛతి
 సౌస్మాతికః | తరణార్థకః = నావాతరతినావికః | చర
 త్యర్థకః = రథేనచరతరధికః | జీవత్యర్థకః = ధనుషాజీవతి
 ధానుషః | రక్షత్యర్థకః = సమాజంరక్షతి సామాజికః | ని
 ర్వృత్తార్థకః = అక్షన్యూతేన నిర్వృత్తమాక్షన్యూతికం
 వైరమ్-కృత్యానిర్వృత్తం కృతిమమ్ - పక్వానిర్వృ
 త్తంపక్తిమమ్-పాకేననిర్వృత్తం పాకిమమ్-త్యాగిమ
 మ్-యాచితేన నిర్వృత్తంయాచితకమ్-అపమిత్యనిర్వృత్త
 మాపమిత్యకమ్ | శబ్దకర్తృర్థకః = శబ్దంకరోతిశాబ్దికః | ధ
 ర్మంచరతీత్యర్థకః = ధర్మంచరతిధార్మికః, అధర్మంచరతి
 ఆధర్మికః | ప్రహరణార్థకః = ధనుగిప్రహరణ మస్యధాను
 షః, ఏవమాసికః, పారశ్వధికః, శాక్తికః, యష్టికః |
 అస్తీత్యాద్యర్థకః = అస్తీపరలోకత్యేయం మతిర్యస్యస ఆ

స్త్రీకః- నా స్త్రీ పరలోకభయేషం మతిర్యస్య నా స్త్రీకః - ద్వి
మితిమతిర్యస్య సదైష్టికః | కీలమిత్యర్థకః = అపూర్వభటుం
శీలమస్య అపూర్వకః- కర్మణః కార్మకత్యాది | నిర్మితాద్య
ర్థకః = ఉరసా నిర్మితబౌరగః కర్మణః | గజహితలగ్యమ్,
ఆత్మనేహిత మ- త్తనీనమ్, ఏకవిష్వజనీనమ్, రాజభోగీ
నః, సర్వస్త్వేహితంసార్యం సర్వోపమత్యాది | తద్వహత్యా
ద్యర్థకః = రథంపహతిర్యః, రథగంపహతియగ్యః, ధురం
పహతి ధుర్యః, ధౌరేయః, ధురీణశ్చ - శకటంపహతి శాక
టః, నావాతార్యగనాప్యమ్, విమేణపథ్యః వివ్యః, తుల
యాసన్నితంతుల్యమ్- ధర్మాదనపేతంధర్మమ్ ఏవంపద్య
మ్, అధ్యాయ, న్యాయ్యమిత్యాది || తస్యేశ్వరస్త్రవీదిత ఇత్య
ర్థకః = సర్వభూమిశివ్యర సాన్వభౌమః, సర్వభూమావిది
తసాన్వభౌమః | క్రితార్థకః = విమేణక్రితంనైష్కికమ్, శ
తేనక్రితం శతీక, శశ్యమ్, ద్విశతేనక్రితం ద్విశతీకమ్, ప
చ్చభిః క్రితం పచ్చకం | అర్హార్థకః = దణ్డసహితదణ్డ్యః, అ
ర్హ్యః, పక్ష్యః | సమ్యమిత్యర్థకః = బ్రాహ్మణేనతుల్యం
బ్రాహ్మణవత్ (అభీతే) | తత్రతస్యేవేత్యర్థకః = మధురా
యాయుర మధురావత్ (సుశ్చైప్రాకారః) చైత్రస్యేవచై
త్రవత్ || సస్య సస్య ఇత్యర్థకతద్ధితోయధా - గోర్భావః
గోత్వం, గోతా- వృశస్యభావఃదార్థ్యం, ద్రథిమా-బ్రాహ్మ
ణస్యభావః బ్రాహ్మణ్యమ్- గురోర్భావః గౌరవమ్- గుర

త్వం, గరిమా- రాజ్ఞోభావః కర్మవారాజ్యమ్- శ్రోత్రియ
 స్యభావః క్రాత్రమ్, అర్హతోభావః అర్హస్తి- అయధాత
 గాధావః అయధాతభ్యమ్, అయాధాతభ్యమ్, పారో
 హిత్యమ్, దూశ్యమ్- సశ్యమ్, శౌచమ్, కౌశల్యమ్, కౌశ
 ల మిత్యాది || తదస్య సజ్జాతమిన్ద్రకః = తారకాస్సజ్జా
 తా అస్య తారకేనః భః | తదస్య ప్రమాణ మిన్ద్రకః = ఊ
 యా ప్రమాణమస్య ఊరుద్వయసమ్, ఊరుదభ్యమ్, ఊరు
 మాత్రమ్ | పరిమాణార్థకః = యత్పరిమాణమస్య యా పాణ్,
 ఏవంతావాణ్, ఏతావాణ్, కియాణ్, ఇయాణ్, సజ్జా
 యాస్తు కతి, కియాస్తు | అపయవార్థకః = సజ్జా అపయవా
 అస్య పజ్జాతయమ్, ఏవం ద్వితయమ్, ద్వయమిత్యాది | పూర
 ణార్థకః = పజ్జానాం పూరణః పజ్జమః, ఏవం పప్తః, ద్వితీ
 యః, విశతేతమ ఇత్యాది | తదస్యాస్త్యస్తీచ్ఛిన్ద్రకః =
 లక్ష్మీరస్యాస్తీన్వాస్తీతి లక్ష్మీవాణ్, గోమాణ్, దణ్డవాణ్,
 దణ్డీ, ఏవం చ శస్త్వ, యశస్వాణ్, కశీ, కేశవాణ్, కేశిన్,
 కేశవః, కుష్టిలః, కశ్యలః, వాగ్మీ, అహంయు రిత్యాది |
 అతిశయార్థకః = అతిశయనయో రతిశయై సలఘః | అఘాతరః
 లఘియాణ్, అయజేనామతిశయై సలఘః, లఘాతమః, లఘి
 వ్యః, అతిశయై సవియతై విజయతేతరామ్, విజయతేత
 మామ్, అతిశయై నద్రశస్యః శ్రేయాణ్, శ్లేష్ఠః, జ్యాయాం
 శ్చ, అతిశయై నాన్దిక సైన్యః, నేదీయాణ్, అతిశయై సహ

లః స్థవిష్టః స్తవియాః- అతిశయేనగురుః-గరిష్టః, గరియాః
 అతిశయేనప్రియః-ప్రియః-ప్రేయాః | ప్రశంసార్థకః=ప్రశ
 స్తపటః పటరూపః, ప్రశస్తృపచతిపచతిరూపమ్, ప్రశ
 స్తామృత, మృతాన్ని-మృతాన్ని | ఈషదసమాప్తావిత్యర్థకః=
 ఈషమానోవివాహ, విద్వత్కల్పః, విద్వద్దేశ్యః, విద్వద్దేశీ
 యః, ఈషమానగ్గపటః, బహుపటః, పటకల్పః, పట
 ప్రకారపటజాతీయః | అజ్ఞాతార్థకః=కన్యామహిమోప
 శ్చకః | శీలార్థకః=తూష్ణీశీలః తూష్ణీకః | అనుకమ్యద్యర్థ
 కః=అనుకమ్పితగుప్తత్రః పుత్రకః, కుత్సితోపశోషకశ్చకః,
 అశ్వేనప్రకృతిః అశ్వకః, ఏవంవ్యాఘ్రకః, తైలకః, స్థూల
 కః, అణుకః ఇత్యాది | క్రియాభ్యామృత్యర్థకః=పశ్చివారాః
 కురుతేపశ్చిక్యశ్చ, బహుకృత్యిత్వాది | తత్ప్రకృతవచ
 నార్థకః=ప్రాచ్యైశా ప్రస్తుత మన్నవన్నమయమ్-ఏవ
 మపూవమయమ్ | తాదర్థ్యార్థకః=పితృదేవతాయై పితృ
 దేవత్యమ్, పాదార్థముదకం పాద్యమ్, ఏవమర్ఘ్యమ్, అతి
 భ్యమిత్యాది | స్వార్థకః=ప్రజ్ఞాఏవ ప్రాజ్ఞః, మృదేవమృ
 త్తికా | అభూతతద్భావార్థకః=అకృష్ణగ్గృష్ణస్సమృద్యతే
 తజ్జురోతికృష్ణీకరోతి. శుచీభవతి-శ్రేణీస్యాత్ | బహుల్ప
 థకః=బహునిదదాతి బహుశః, అల్పశః | పరివాపణార్థ
 కః=ముష్ణానైససంస్కరోతి చుద్రాకరోతి, ఏవంభద్రాకరో
 తీత్యాదయోబోధ్యామ్ || (ఇతితద్ధిశవృత్తిసంస్కరహః.

—* అధ్యక్షవృత్తిః *

తత్రధాత్వధికారోక్తప్రశ్నయనపాతిపదకవృత్తిని
కృష్ణవృత్తిః - ధాలోదేవకర్తృకర్మణిభావాదాచకృత్ప్ర
శ్నయాభవనిః తత్రసకర్మకేభ్యోధాతుభ్యఃకర్మణికర్తృవ-
అకర్మకేభ్యోధాతుభ్యోభావేకర్తృచేతిజ్ఞేయమ్ ॥

కృష్ణవృత్తిర్ద్వివిధా | కారకకృష్ణవృత్తిః-భావకృష్ణవృత్తి
శ్చేతి ॥ తత్రకారకకృష్ణవృత్తిషడ్విధా ॥ క్షో ॥ కర్తృచ కర్మ
కరణంసమ్ ప్రదానంతథైవచ | అపాదానాధికరణే ఇతి
షట్కారకాణివై ॥ ప్రమేణోదాహరణాన-కర్తృకారకకృ
ష్ణవృత్తిర్యథా. కరోతీకర్తా - కుశ్చంకరోతీతి కుశ్చకా
రః . వసతీతివాస్తవ్యః - నర్తయతీతి నర్తకః - ప్రతిష్ఠతఇతి
ప్రథోగాః- ఆత్మనంబిభర్తీతిఆత్మభదః- అనాథ్యుభ్యోభ
వతీతి ఆధ్యుభ్యవిష్ణుః- శ్రయతీతిశ్రయః శ్రితవాక్ - వచతీతివ
చక్ - వచమానః-స్పృహయతీతి స్పృహయా శుః - ఏవంద
యాశుః - శయాశుః - కర్తుమిచ్ఛతీతి చిక్షీర్షుః - వేత్తీతివి
ద్వాన్ - శాస్త్రంకరోతీతిశాస్త్రకృదిత్యాది.

కర్మకారకకృష్ణవృత్తిర్యథా, —రక్ష్యతఇతిరక్షణీయఃర
క్షితవ్యః రక్ష్యః-త్వయావదావా. ఏవంవచనీయగప
క్తవ్యగపాక్యః-త్రాయతఇతిత్రాయః. త్రాణి-క్షేతుంశక్యం
క్షయ్యం - క్షేతుంశక్యంజయ్యమ్ - దుగిశేనాపిగన్తు మశక్యః
దుర్గః- సుఖేనభ్యత ఇతిసుఖభ ఇత్యాది.

కరణకారకకృద్వృత్తిర్యథా—సౌ స్త్యనేనేతి సౌ
 నీయమ్=చూర్ణమ్|సహస్త్వనేనేతిరహ్యం=చెకటం | స
 ఇచ్చర స్త్యనైన చిచ్చరః=మార్గః| అపస్పృశ్యత్వైనేన వ్యా
 ధ్యాదితిత్యపామార్గః|అనియ నైసత్స్యేదయోఽనేనేత్యా
 నాయః | స్తప్త్యైనహన్యత ఇతిస్తప్త్యుష్మః, స్తప్త్యునుః||

సమప్రదానకారకకృద్వృత్తిర్యథా-దీయతేఽస్మైదానీ
 యోవిప్రః| గాంహన్తిశస్త్రైగోఘ్నః (అంధిః)

అపాదానకారకకృద్వృత్తిర్యథా-విభవ్యస్తాదితిభిమః-
 భిష్టుః భయానకః వహ ఇత్యాది.

అధికరణకారకకృద్వృత్తిర్యథా | జలానిధీయనైస్త్రి
 స్త్రిజలనిధిః అధీచానైస్త్రినిత్యధ్యాయః | గార్దుహ్యతే
 ఽస్యాయుర్యోహోహనీస్తాలీ-గావశ్చరస్త్రస్త్రినితిగోచరః|

అధభావకృద్వృత్తైకతిదిదుదాహ్రీయన్తై || భూయతఇ
 తిభవ్యం-భవనీయం-భవితవ్యం-భవనం-భూతిః - భావః | బ్ర
 హ్మణోభావోబ్రహ్మభూయమ్-నన్దనంనన్దధుః-స్నాతం
 మయా-స్తతిః-త్రుతిః-అన్వేషణా-శంసంశంకాయా-దు
 ష్కరః-సుకరః-భోజనా-క్షయః-ఏవంత్వక్తుంగన్తుం
 యాగం-భోజనోత్తరం-భుక్త్యా-వత్సక్త్యా-గత్వా
 పిధాయ-అగత్వా-విప్ర-యోగయాఉత్థాయశయోత్థా
 యమ్-అనుదంస్యత్వా=స్తారంస్తారమ్-త్రావంత్రా
 వమ్-స్వాదుకృత్వాస్వా-జ్వారమ్-ముష్టింగృహీత్వా

ముష్టిగ్రాహమ్-ముఖతోదూత్వాముఖతోభావమ్ - నానా
భూత్వానానాభూతమ్-నానాభావమ్ - తూష్టిశబ్దేచపవదే
ప్యేవమ్॥ ఇతి కృష్ణార్పణముక్తిః హరిః॥

—* అథ సనాతన నాథాత్మవృత్తిః *—

సనాది సత్యసూత్రనాథాత్మవృత్తిః సనాతన నాథాత్మవృ
త్తిః! సాద్యాదశధా ॥ శ్లో ॥ ససహ్యచాగ్రహ్యచాగ్రహ్య
యోధాచారక్వబ్దిజ్యోతాతధా । యగాయ ఈయజ్జిజ్ఞేతి
ద్వాదశామీసనాదయః ॥ తత్ర సన్వృత్తిః - పరితమిచ్ఛ
తిపరిపతి, భవితు మిచ్ఛోబుధూదతి । కర్తుమిచ్ఛతిచిక్షతి
అత్తుమిచ్ఛతిజిఘత్సతి । ఏవంహం దిశ్యతి, దిశ్యతే । గృ
హీతుంజిఘత్సతి । గస్తుంజిఘత్సతి । ఆస్తుంజిఘత్సతి । హా
తుంజిహాసతి । రస్తురిరంసతే । శోతుంశుశ్రూషతే । పతితుం
పిపతిషతి, స్వాధైతు-కిశ-చిక్షతి । క్యజ్వృత్తిఃపుత్రమాత్మన
ఇచ్ఛతిపుత్రీయతి । రాజాగమాత్మన ఇచ్ఛతిరాజీయతి । గి
రమాత్మనఇచ్ఛతి గీయతి । ఏమపూర్వతి, త్వద్యతి, యుష్మా
ద్యతీత్యాది. కామ్యజ్వృత్తిః = పుత్రమాత్మన ఇచ్ఛతిపుత్ర
కామ్యతి - యశఆత్మన ఇచ్ఛతియశస్కామ్యతి , ఏవంసర్పి
ష్కామ్యతి , కింకామ్యతీత్యాది ॥ క్యజ్జీవృత్తిః—కృష్ణఇవా
చరతికృష్ణాయతే కష్టాయ క్రమతేకష్టాయతే - తపశ్చరతి
తపస్యతి సుఖంవేదయతే సుఖాయతే, విద్వానివాచరతివి
ద్వాయతే, విద్వస్యతి, కుమారీవాచరతి కుమారాయతే

హరిణీవాచరతిహరితాయతే - అప్సరాయతభాష్యాసి || క్యష్
 వృత్తిః—అలోహితఃలోహితభవాచరతిలోహితాయతి-లో
 హితాయతే-పటపటాయతి-తే|| ఆచారక్లిష్టవృత్తిః—కృష్ణ
 భవాచరతికృష్ణతి-మాలెవాచరతిమాలాతి | కవిరివకవయతి
 రాజెవరాజానతి| పితేవపితరతి | భూరివభవతి || ణిజ్జ్వ
 త్తిః—సత్యంకరోత్యాచప్తేవాసత్యాపయతి-(తే)| సేన
 యాభియాతి, అభిషేణయతి-(తే)|లోమాన్యనుమార్జిఅను
 లోమయతి-(తే) ! అశ్వేనాతిక్రామతి అశ్వయతి-(తే) |
 కంసవధమాచప్తేకంసంఘాతయతి-(తే)| అసినాహన్తిఅస
 యతి-(తే) | భవంతప్రేరయతిభావయతి-(తే) || హ
 స్తానిరస్యతిహస్తయతి-(తే) || స్వాధైపిచోరయతి-(తే)|
 యజ్జ్వత్తిః—పునర్లపునర్లశయేనవాభవతిబోధాయతే|
 ఏవంబెభిద్యతే| కదీయతే| వరీవృశ్యతే ఇత్యాది|| యక్జ్వ
 త్తిః—కణ్డూయతి-(తే); ఏవంసుఖ్యతి, మహీయతే, తిర
 స్యతి, ఉపస్యతి, సమరయతీత్యాదయః|| ఆయవృత్తిః—
 గోపాయతి-ధూపాయతి(స్వాధైపి)ఈయజ్జ్వత్తిః—ఋతి
 యతే (స్వాధై)| ణిజ్జ్వత్తిః—పుచ్చముదస్యతిఉత్పన్నయ
 తే | భాణ్డానిసమాచిన్తోతిసమ్భాజ్జయతే | చీవరాన్యార్జ
 యతిపరిధత్తేవాసజ్జీవరయతే(భిక్షుః) | హస్తానిరస్యతిహ
 స్తయతే|స్వాధైతుకామయతే|| ఇతిసనాద్యంతధాతువృత్తిః||

విభక్త్యర్థప్రబోధన పణ్ణితోజాయతేజనః । తస్మాత్తై
ప్రతిపాద్యస్తేవిభక్త్యర్థాభిహానునా ॥ విభక్తిర్ద్వివిధా,
సుబ్బిభక్తిస్తిజ్జీభక్తిశ్చైతి । తత్రసుబ్బిభక్తిరుదాహృతా
(పు- ౨౦ - ౨౧) ౧-ఉక్తకర్తృకర్తృదా సావ్యర్థేప్రథమా,
సమ్బోధనేపిప్రథమా । ౨ - అనుక్తకర్తృణిద్వితీయా । ౩ -
అనుక్తకర్తరికరణేవ తృతీయా । ౪ - అనుక్తసమ్ప్రదానే
చతుర్థీ । ౫ - అనుక్తలపాదానేపంచమీ । ౬ - సమ్బంధార్థే
షష్ఠీ । అనుక్తలరికరణేసప్తమీ । అసామ్, రామోజనాన్ధ
నైగస్త్యైదారిద్యాన్నగరేపితుః । రక్షత్యాలోచ్యతాస్తా
ర్థంధర్మజ్ఞోరాజసత్తమ" ఇత్యత్ర క్రమేణోదాహరణానివ
త్యౌమః । తత్రతావత్తిజ్జీభక్త్యర్థాః । క్రియావాచినోభ్యా
దయోధాతవః । (సర్వేపిసకర్తృకాః) తెద్వివిధాః । సక
ర్తృకాఅకర్తృకాశ్చ ॥ తత్రసకర్తృకభ్యోధాతుభ్యంకర్తృణికర్త
రివ, అకర్తృకభ్యోభావేకర్తరివ, లదాదయస్సన్యః । తెతుద
శవిధాః । లట్-లిట్-లుట్-లృట్-లేట్-లూట్-లజ్-లజ్-లు
జ్-లృజ్-ఇతి ॥ శ్లో॥ లడ్వర్తమానలెడ్వేదేభూతెలుజ్జజ్జిటస్త
ధా । విధ్యాశియోస్తులిజ్జోబౌలుజ్జుల్లుట్చభవివ్యతి ॥ ఏమాదశ
లకారాణామపి * తిజాచె శోభవతి తిజ్ తప్రత్యాహారేణ
బోధ్యః. (నూ॥ ౨॥-పు-౨)

* తిప్తస్యేనీ పథమిబ్వస్తస్తాత్యాథాసాథాన్యమిడ్వహుహి
జ్ ॥ పా-౩-౪-౭౦ ॥ ఏతేఽష్టాదశరాదేశాస్సన్యః. ఎమపట్నుతితే
మక్రతాదేవైకస్త్రిన్రితే ఏకవచనద్వివచనబహువచనసభ్యోజ్జాజ్ఞేయా.

పురుషః. ఏ. ద్వి. బ. సర్వజ్ఞా

ప్రథమః=తిత్ - తన్ - ర్ని. } ఇదన్తి బాచినవకం పర
 నద్యమః=సిత్ - ధన్ - థ. } స్తైపదసర్వజ్ఞకంభవతి.
 త్రయః=మిత్ - చిన్ - ంన్

ప్రథమః=శ - ఆతామ్ - య } ఇదన్తాచినవక మాత్త నే
 నద్యమః=ధాన్ - ఆధామ్ - ధ్వన్ } పదసర్వజ్ఞకంభవతి.
 త్రయః=భిత్ - హి - మహిజ్

తిజుక్తైక ర్తరికర్మణిచ అష్టదిప్రయుజ్యమానే అప్రయు
 జ్యమానేఽపి ఉత్తమః । తిజుక్తైక ర్తరికర్మణిచ యష్టదిప్ర
 యుజ్యమానేఽప్రయుజ్యమానేఽపి మధ్యమః । (శేషే ప్రథ
 మః) అష్టద్యుష్టద్భిన్న తిజుక్తైక ర్తరికర్మణిచ రామాదిరూపే
 ప్రయుజ్యమానే అప్రయుజ్యమానేఽప్రథమః । యధారక్ష
 పాలన ఇత్యస్తాత్ర ర్తరితిజ్ ॥ రక్షతి రామో జనాన్ - అత్ర
 తిజుక్తైక ర్తరిరామే (ఉక్తైక ర్తకర్తా) దాస్వాధైప్రథమా
 ఇత్యనై రామ ఇత్యత్ర ప్రథమా విభక్తిః ॥ జనానిత్యత్ర రక్షతీ
 తితిజాకర్మణోఽనుక్త త్వాత్ (అనుక్తైక ర్తణిద్వితీయా) ఇత్య
 నై నద్వితీయా విభక్తిః । ఏవం రామారక్షతః విప్రం విప్రా
 విప్రాన్వాః రామారక్షన్తి విప్రం విప్రా విప్రాన్వేత్యాది
 బోధ్యమ్ ॥ ఇతిక ర్తరిప్రయోగః * * । రామేణ రక్ష్యతే

* * (౧) అకర్మకక ర్తరిప్రయోగః । (౨) సకర్మకక ర్తరి
 ప్రయోగః । (౩) కర్మణిప్రయోగః । (౪) ద్విక ర్మకక ర్తరిప్రయోగః
 (౫) ద్విక ర్మకక ర్తరిప్రయోగః । (౬) ద్విక ర్మకక ర్మణిప్రయోగః ।

జనఇత్యత్రతిజాకర్తణ ఉక్తత్వాత్ (ఉక్తకర్తకర్తా)జా
స్వార్థేప్రథమా) ఇత్యనేనజనఇత్యత్రప్రథమా । యదాకర్త
ఉక్తంతదాకర్తుగనుక్తత్వాత్ అనుక్తకర్తరికరణేవ తృతీ
యా)అనేనరామేణేత్యత్ర తృతీయా-హేరామ త్వంరక్షసివి
ప్రంవిప్రవిప్రాన్వా-ఏవమ్ అహంరక్షామిత్వంరక్ష్యసేరా
మేణరామాభ్యాం రామైస్త్వయామయావా-ఏవమ్ అహంర
క్ష్యేఇత్యత్రచక్రమేణతిజాకర్తకర్తణోరుక్తత్వాత్ (తిజు
క్తకర్తకర్తణి యుక్తునిలస్త్వనిచ, ప్రయుజ్యమానేప్ర
యుజ్యమానేపి ఇత్యనేనసాధ్యమోత్తమపురుషేభవతః అ
నుక్తసంఖ్యానియమోనాస్తీతి ద్వివచన బహువచనాన్తప్ర
యోగఉపపద్యతే । “హేరామ” ఇత్యత్ర (సమ్బోధనే
పిప్రథమా) ఇత్యనేనసమ్బోధన ప్రథమావిభక్తిః - ఇతి
కర్తణి ॥ రామేణత్వయా మయావాఘాయతే, ఆత్రభా

(2) ద్వికర్తకర్తణిప్రయోగః । (౩) కర్తకర్తప్రయోగః । (౪) భావే
ప్రయోగ ఇతిప్రయోగానవః॥ ఏషాంక్రమేణోదాహరణానిబోధ్యాని.
యథా.— (౧) రామోవిరాజతే (౨) రామోభూత్తలమపాలయత్
(౩) ఉపార్జితాచరామేణకీర్తిరన్యాద్యభిధృత (౪) రామచన్ద్రోదశగ్రీవం
వరలోకమనీనయత్ (౫) బన్ధయాజునకపిషిన్సేతుంసీతానరేన్ద్ర
యమ్ (౬) వాయుపుత్రేణరామేణలజ్జాకారేదశస్త్వసాత్ (౭) చరా
స్యోజానకీర్తనత్రివిప్రపమనాయచ (౮) వసుదేవేనదేవైరిన్ద్రం
స్తూరితోగుణైః । శూర్యతేచస్వయంరామా (౯) రామచన్ద్రేణభూ
యతే ॥ ఏవంచాలప్రబోధార్థంప్రయోగానవక్తృరాః ॥

వేలకారః । భావోనామధాత్వర్థః । సవవతిజుక్తః । అత్ర
 యుష్కదన్తద్భ్యం సామానాధి కరణ్యాభావాన్నమధ్య
 'మోత్తమాకింతుప్రథమపురుషవ(శేషేప్రథమ)ఇత్యత్రమ
 ధ్యమోత్తమయోరవిషయోప్రథమఇతివ్యాఖ్యానాత్ 'నకేవ
 లాప్రకృతిః ప్రయోక్తవ్యానాపికేవలాః ప్రత్యయా' ఇతిప్ర
 థమపురుషైకవచన మాత్రస్య సాధుత్వార్థత్వాచ్చేతి ॥
 రామేశేత్యాదా(అనుక్తైక_ర్థకరణేచ్ఛేతి) క_ర్తరితృతీయా॥
 పూర్వోక్త పఞ్చేధనైరిత్యత్రధనానాంరక్షణ సాధనత్వా
 త్కరణేతృతీయా॥ ఏవంరామోజనాన్ధనైరిత్యత్ర ప్రథమా
 దయోబోధ్యాః । కీర్త్య=ఇత్యత్రక్రియయా యమభిప్రేతి
 ససమ్ప్రదానమిత్యుక్తత్వాత్ (అనుక్తేసమ్ప్రదానవతుర్ధీ)
 ఇత్యనెనవతుర్ధీవిభక్తిః । దారిద్ర్యాత్-ఇత్యత్రఅనుక్తే అపా
 దానెపఞ్చమీ, ఇత్యనెన పఞ్చమీవిభక్తిః । నగరైఇత్యత్ర(అ
 నుక్తేఅధికరణేసప్తమీ) ఇత్యనెన సప్తమీవిభక్తిః । పితురిత్య
 త్ర (సమ్ప్రదేషస్తీతి) షష్ఠీవిభక్తిః॥ ఇతికారకవిభక్తయః॥॥
 అథోపపదవిభక్తయః॥ 'ఇత్యుదాహృత యోదత్తాస్స
 ప్తస్వపివిభక్తిషు ॥ కేనచిత్కారణేనా సామన్యత్రావ
 స్థి_ర్యధా ॥౧॥ శీఙ్గస్థా సామధిపూర్వాణామాధారగి
 కర్తృతద్యధా॥ అధిశేతేవనం రామో_ధ్యాస్తైచాప్యధి
 తిష్ఠతి ॥౨॥ అన్వధిప్రతిశబ్దానాం యోగకర్తృభవేద్యధా/
 అధిరామం రమెరామంప్రతిధావతిమేవనః ॥౩॥ అనురా

మం ప్రతిదినం మానసం మే ప్రసీదతి | కాలాధ్వనోశ్చ సంయో
గేదినం క్రోశంఘీదతి || ౪ || అంతరేణాంతరా యోగ ద్వితీ
యాస్యాద్వి నాపిచ | సముక్తిర్జ్ఞాయతే రామమంతరేణాంతరా
వినా || ౫ || సమయానికషాహః ధి గుపర్యధ్యధసామపి | ఆశ్చ
యోగేచ భవేద్ద్వితీయా తదుదాహృతిః || ౬ || కాననం సమయా
రామో భరతోనికషాపురమ్ | హసీతాంవిపినేశూన్యే రావ
ణంధిగ్జహరయః || ౭ || హరమూర్ధానముపరిగచ్ఛాభాతిహరే
రపి | అధిపాదామ్బుజమథోరామపాదావహంరమే || ౮ || ఆ
రామపాదమని శంప్రణతిక్రియతేమయా || రామమావసతి
స్వాంతంమదీయం నావసీదతి || ౯ || క్రియావిశేషణం కర్తృనపుం
సకమితీవ్యతే | యథానిశ్చజ్జమసశంలక్ష్మం రామవిలోక
తే || ౧౦ || తృతీయాజాయతేహేతా తథేత్యమ్భాతలక్షణే | రా
మభక్త్యాభవేస్తుక్తీరామశ్చపేనకాననై || ౧౧ || సహాధే
పియథారామోలక్ష్మణేన సహాచ్ఛితి | వినాయోగే యథా
రామోలక్ష్మణేన వినానహి || ౧౨ || తృతీయా సమ్ప్రదా
నాథే నిన్దాచేత్తదుదాహృతిః | మాలాండాస్యాకిపాపీ
యాన్ బ్రాహ్మణస్సమ్ప్రయచ్ఛతే || ౧౩ || చతుర్థీగమనా
థేస్యధాతోగి కమణివాయథా | జగామరామచన్ద్రో
పి వనాయపితురాజ్ఞయా || ౧౪ || తాదధ్యేపియథాదారు
రామయాపాయతిష్ఠతి | క్రియాయోగయథారామో
భోజనాయప్రవతతే || ౧౫ || నమస్త్వస్త్వాదియోగేవయ

ధా రామానుజతేనమః | స్వస్తి రామాయదేవాయ స్వా
 హాపితేస్వధాసదా ||౧౬|| సీతావిరహా భిన్నోపిరామో
 లలంరావణాయచ | వషటాఽవ్యైచతుర్థీ స్యాన్తస్య కర్మ
 ణ్యనాదరే||౧౭|| యథాత్వాహం తృణంమన్యే మన్యేహం
 త్వాం తృణాయవా | తథాచతుర్థీ రుచ్యథాధాతోగ్రప్రీ
 తౌభవేద్యధా ||౧౮|| రామాయరోచతే నిత్యం రావణస్య
 వధోద్యమః | ఈస్సితేస్పృహధాతోశ్చ రామాయస్పృహ
 యాప్యహమ్ ||౧౯|| ఉత్తమశ్లేచధారేస్తు తుభ్యంస్వం
 ధారయామ్యహమ్ | క్రోధాదికర్మణిస్యాత్సరామగృహ్యతి
 శత్రవే ||౨౦|| క్రుధ్యత్యసూయతి ద్రుహ్య త్యలమిర్వ్యతిస
 జ్గరే | రామశ్శత్రుగణాయేతిచతుర్థీసముదాహృతా ||౨౧||
 పశ్చిమజాయతే హేతౌరామాస్తుక్తిగ ప్రజాయతే | భ
 యహేతాయధారామా ద్భిభేతియుధిరావణః||౨౨|| యత
 స్త్రాణంత త్రయధారామత్రాయస్వ మాంభయాత్ | య
 తోఽధీతేయధాధీతే రామాత్సద్దేశమాజ్ఞానిః ||౨౩|| యతో
 జన్మయధాగక్లాహరిపాదా త్ప్రజాయతే | యస్తాత్ప్ర
 కషఃస్తత్రాపి యధారామోవరోన్యతః ||౨౪|| వార
 ణంచయత స్తత్రయధాదుర్విసయాత్ప్రీతా | తనయంవార
 యత్యేషరామోమాంసర కాణవాత్||౨౫|| అన్యాధా
 దిప్రయోగేచ యథాన్యో రామఈశ్వరాత్ | భిన్నాగృ
 ష్టాత్ప్రజాస్సృష్టాభిన్నోరామాద్విభీషణః ||౨౬|| రామా

నైవేతరస్సేవ్యోనచరామాద్య తెనుశమ్|దిగ్దేశకాల సం
 యోగేగ్రామా త్పూర్వస్థితిర్ముఖమ్ ||౨౭|| ఉత్కలాశ్చచ్ఛి
 మం జ్ఞేయం షట్టణాద్రాజ్యముత్తమమ్ | రామోఽసౌల
 త్తూణా జ్యేష్ఠోవి నాయోగేఽపిదృశ్యతే ||౨౮|| వినారామా
 న్నముక్తిసాన్యద్యతసాన్య జ్యేష్ఠతాంతతః|షట్చమి స్యాద్య
 ధారామగ్రప్రాసాదాత్ప్రేక్షతేపురమ్ ||౨౯|| స్మరణార్థ
 స్య ధాతోర్వాపస్తీకర్షణితద్యధా | స్మరామిరామ చన్ద్ర
 స్య చరణాశ్చౌజయోరహమ్||౩౦ || హింసార్థస్యయ
 ధారాసశ్చతోరుచ్చాట యత్యలమ్ | పినష్టిరుజతీత్యాదిజ్ఞే
 యంసర్వత్రవణ్ణితై||౩౧|| తృప్త్యర్థధాతోక్తరణేవా పస్తీ
 జాయతేయధా | తృప్తోరామగ్ర ఫలై రేవ ఫలానాంవా
 వనెవసన్||౩౨|| అనాదరేవపస్తీస్యాత్ సప్తమీచయధాతవ|
 వశ్యతో హరతిద్రవ్యం తస్మరస్తవ్యిపశ్యతి||౩౩|| నిధాన్
 రణేవపస్తీస్యా త్సప్తమీచయధావరః | రామోన్మపా
 ణాంశూరాణాంనృపేవపిధనుర్ధరః ||౩౪|| కృత్యయో
 గేఽధవాపస్తీభవేత్కతారితద్యధా|రావణస్య పురీలజ్ఞా
 గస్తవ్యారావభూపతేః ||౩౫|| సప్తమీసతియోగేస్యాత్
 సతిరామేకుతోభయమ్ | సత్యర్థయోగేషియధారామేసరకఫీ
 ర్మహి||౩౬|| నిమిత్తాత్కర్తృసంయోగేశాదూలంహ నిచర్మ
 ణీ | నిమిత్తేపి యధాముక్తారామోఽయం సేవ్యతేమయా
 ||౩౭|| క్రియయాచేత్క్రియాలత్యోగత్రస్యాత్సప్తమీచయధా

మయిభూదతిరామోఽగాన్తయ్యాచామత్యపాగతః॥౩౮॥
 వీవంసర్వేషు లిక్లేషు విభక్తివచనైషుచ | ఉక్తానుసారివిశ్లే
 య ముదాహరణము త్తమమ్” ॥౩౯॥ “అధషట్కారకాణీ
 హకధ్యస్తేకధితాస్యసి | అర్థాయతో విభక్తీనాం కారకత్వే
 నదర్శితాః ॥౪౦॥ కర్తావకర్తకరణంసమ్ప్రదానంతథైవచ |
 అపాదానంతధాధార ఇతిషట్కారకాణీవై ॥౪౧॥ సకర్తా
 యుక్తిక్రియాంసామౌదత్పాదయతినర్వశః | తత్కర్తృక్రియ
 యాయత్తు విషయాక్రియతేతరామ్ ॥౪౨॥ క్రియానిష్పాద్య
 తేయేన కరణంతదుదాహృతమ్ | సమ్ప్రదానంతదాఖ్యాతం
 యస్తేసమ్యక్ప్రదీయతే ॥౪౩॥ యదపాదీయతేనూనంతద
 పాదానముచ్యతే | యత్రైవాధీయతేసర్వం సవీవాధార
 ఇవ్యతే ॥౪౪॥ స్వతస్త్రిహేతుకర్తోక్తానుక్తకర్తేతిపళ్ళుధా |
 ఉదాహరణవీవైషాంయూవమావిర్భవిష్యతి ॥౪౫॥ స్వతస్త్రి
 కర్తాసభవేన్నిరకేక్షుక్రియాసుయః | యధాభజావ్యహం
 రామంభక్తేరామఃప్రసీదతి ॥౪౬॥ సహేతుకర్తాభవతికుర్వ
 న్తంప్రేరయేత్తుయః | యధాయాతివనంరామఃపితృతంయూ
 పయత్యదః ॥౪౭॥ గతిబుద్ధ్యవసానార్థశబ్దకర్తృస్వకర్తసు |
 అహేతౌయోభవేత్కర్తాసహేతౌకర్తజాయతే ॥౪౮॥ గ
 మనార్థేయధారామౌవనంగచ్ఛతిభూర్తికః | రామందశర
 థోరాజావిపినంగమయత్యముమ్ ॥౪౯॥ నీవహ్యోర్గమవా
 ర్థేతుప్రతిషేధోభవేద్యధాజానకీంసయిత్రీమానయోధ్యాం

రఘునందనః ॥౫౦॥ జనకోనాయయత్యేనాంసీతాంరామేణధీ
 మతా । ఏవంవహేరుదాహార్యమథబుద్ధ్యర్థధాతుషు ॥౫౧॥
 లక్ష్మణోబుద్ధ్యతేకార్యంరామస్తంబోధయత్యదః । భక్షణా
 ర్థేయధారామోభక్తంభుజ్జైత్సుధాకులః ॥౫౨॥ రామం
 భోజయతిప్రీతాసీతాసఘృతమోదనమ్ । భక్షణార్థేనిషేధ
 స్సాన్యదదిఖాద్యోస్తుతద్యధా ॥౫౩॥ రామోన్నమత్ప్రీతా
 న్నంరామేణాదయతీప్సితమ్ । ఏవంఖాదతిరామోన్నంతే
 నఖాదయతిప్రియా ॥౫౪॥ శబ్దకర్తృసురామోసౌశాస్త్రం
 పఠతినిత్యశః । తంగురుగపాఠయత్యేనం నిషేధోహ్వయ
 తేర్యధా ॥౫౫॥ రావణంహ్వయతేశ్రీమా రామస్తంరావ
 ణంరిపుమ్ । రామేణహ్వయయత్యేషమహాబలవిఘ్నే ॥౫౬॥
 లకర్తృసుయధారామశ్చేతేతంశాయయత్యసౌ । సీతా ని
 షేధగక్రన్దేశ్చతథాశబ్దాయతేరపి ॥౫౭॥ యధాసౌక్రన్ద
 తేసీతా సీతయాక్రన్దయత్యసౌ । రామచన్ద్రస్యవిరహాదేవం
 శబ్దాయతేరపి ॥౫౮॥ హరతేశ్చకరోతేరప్యభివాదదృశోరపి ।
 వికల్పగ్గకధితప్రాజ్ఞేస్తదుదాహ్రయతేమయా ॥౫౯॥ పా
 థేయంరామచన్ద్రస్యలక్ష్మణోహరతిస్వయమ్ । హరయత్యే
 షపాథేయంలక్ష్మణంలక్ష్మణేనవా ॥౬౦॥ కరోతిలక్ష్మణగికా
 ర్యంరామగికారయతిద్రుతమ్ । లక్ష్మణంకార్యమధునాలక్ష్మ
 ణేనేతివాభవేత్ ॥౬౧॥ అభివాదయతేరామోగురుం హేతౌత

ధాపునః|అభివాదయ తేరామంగురుంరామేణవాపితాఽ॥
 లఙ్కాంపశ్యతి రామోఽయంరామందర్శయతెకపిః । ల
 ఙ్కాంరామేణచేత్యేవముదాహరణమూహ్యతామ్ ॥౬౩॥
 ఉక్తాదన్యత్రనాస్త్యేవహేతౌకర్తుశ్చకర్తతా । పాచకాశ్చ
 పచన్త్యన్నంపాచకైఃపాచయత్యసౌ ॥౬౪॥ ప్రాపయ
 త్యేషశూద్రేణ దాసయత్యేషతేనవై । ఇత్యేవమాదిబోధ
 వ్యసనుక్తమపిబాలకైః ॥౬౫॥ కర్తకర్తాయధారామేణో
 దన్గపచ్యతెస్వయమ్ । ఉక్తకర్తాయధారామోరావణం
 హన్తిసాయకైః ॥౬౬॥ అనుక్తకర్తాచయధారామేణాహ
 న్యతేరిపుః । సర్వత్రచోక్తప్రథమాత్మతీయానుక్తకర్తణి
 ॥౬౭॥ నిర్వర్త్యుచ్చవికార్యుచ్చప్రాప్యభేతితిధాభవేత్ ।
 కర్తతత్సప్తధాజ్ఞేయమిస్సితానీస్సితాదినా ॥౬౮॥ అనిర్వృ
 త్తంహీయత్పూర్వంతన్నిర్వర్త్యమదాహృతమ్|యధారా
 మపటం తస్మాన్తస్తువాయగి కరోత్యసౌ ॥౬౯॥ ఘటయా
 మినువర్తానిరామచన్ద్రస్యకుణ్డలే । ఇత్యాదినిర్వర్త్యమిదమ
 నుక్తమపిచేప్సితమ్ ॥౭౦॥ కృతంక్రియతేయత్తుతద్వికార్య
 మదాహృతమ్ । రామగికాణ్డంలునాత్యేషకాణ్డకారోఽతి
 కాశలీ ॥౭౧॥ సిద్ధమేవాన్యతోయత్ప్రాప్యతేప్రాప్యమీ
 దృశమ్ । యధాన్తరామిరావళ్ళ రామచన్ద్రం నయామ్య
 హమ్ ॥౭౨॥ కన్దర్పశరమూఢాత్మా సీతాంహరతిరావణః|
 కోధాన్దగిఖాదతివిషమిణి ప్రాప్యచనీప్సితమ్ ॥౭౩॥ ఈప్సి

తాసీప్సితంప్రాప్యం యధాబాలఃక్షుధాకులః । భునక్తిసర
జసాగ్నంఫలం ధూళిమలీమసమ్ ॥౭౪॥ కృష్ణైనదుహ్యతే
దుగ్ధంగాఢేషాస్త్రీపయస్వినీ । ఇదఞ్చాకధితం ప్రాప్యముక్త
జ్ఞేత్యవగమ్యతామ్ ॥౭౫॥ ఉపయోగనిమిత్తం యత్తదేవా
కధితంమతమ్ । కర్తృకర్తృయధారామస్సీతాం కారయ
తీప్సితమ్ ॥౭౬॥ కరణంద్వివిధం ప్రోక్తం బాహ్యమాభ్యంత
రంతథా । శరీరావయవంయత్తదాభ్యంతరముదాహృతమ్
॥౭౭॥ తద్భిన్నం బాహ్యమాభ్యంతం తయోర్బాహ్యంఽగ
ద్యతే । రామో రావణమూర్ధానం సిక్పంతతిశితైశ్శరైః ॥౭౮॥
అయోధ్యాంఢోలయా యతిజానక్యాసహరాఘవః । ఆ
భ్యంతరంయధారామం మానసేనభజామ్యహమ్ ॥౭౯॥ సీ
తావలోకతేరామం నయనాన్తేగసస్త్రితమ్ । సానురాగక
టాక్షేణరామస్సీతాం విలోకతే ॥౮౦॥ సమృదానంతిధా
ప్రోక్తం ప్రేరకఞ్చానుమన్త్రికమ్ । అనిరాకర్తృకజ్ఞేతిత
త్రప్రేరకముచ్యతే ॥౮౧॥ ముక్తింభక్తాయరామో ౭సౌద
దాతికరుణాన్వితః । మహ్యంముక్తిం ప్రదేహీతిప్రేరణా
త్ప్రేరకంమతమ్ ॥౮౨॥ అధానుమన్త్రికంకింశ్చిదుచ్యతేతాప
సోవనే । రామాయాతిథయేదత్తేభలమూలేయధావిధి ॥౮౩॥
అప్రేరణాత్ప్రేరకతస్య చానుమన్త్రేణకర్తృణా । ఆనుమన్త్రి
కమేతత్స్యాదనిరాకర్తృకర్తృకమ్ ॥౮౪॥ పఞ్చోపచారంరా
మాయభక్తలోకగిప్రయచ్ఛతి । అనిరాకరణాదేతదనిరాక

ద్భక్త్యర్థకమ్ || ౧౫ || అపాదానం ద్విధాప్రోక్తంచలజ్ఞాచల
 మేవచ | చలాదపాక్షాన్నారీణానిర్యాతివిషమంవిషమ్ || ౧౬ ||
 అచలాచ్ఛయథా వృక్షాత్పత్రం రామేవతత్పథః | హిమా
 ద్రేరాగతాగ్జ్ఞా సముద్రద్రతముత్థితమ్ || ౧౭ || చతుర్థా
 చాధికరణం తత్రాభివ్యాపకంయథా | రామభక్తాభవేస్తుక్తి
 స్సీతాయాఞ్చపతివ్రతమ్ || ౧౮ || తదావశ్లేషికంరామశ్రీ
 మాన్ సింహాసనేస్థితః | సస్థితం వీక్షతేభూయోవైదే
 హీంసవనేస్థితామ్ || ౧౯ || అథవైషయికం రామోఽయో
 ధ్యాయాం వసతిస్వయమ్ | వనేవసతిశార్దూలస్సింహస్తుగిరి
 గహ్వరే || ౨౦ || అథసామీపకంరామః కపిసేన్యసమన్వితః |
 అవాత్సీత్సాగరేఘోరే గ్జ్ఞాయాం వసతిస్వయమ్ || ౨౧ ||
 ననుసమ్బంధస్య కిన్నుకారకత్వమిహాచ్యతే | కారకంహి
 క్రియాహేతుసమ్బంధం స్యాత్ప్రధానతః || ౨౨ || సాక్షాత్కీ
 యాభిసమ్బంధం కారకంహివిదుర్బుధాః | స్వాతంత్ర్యస్య
 వివక్షాయాం స్థాలీంపచతిసేవకః || ౨౩ || పాచకగ్గవచతి
 త్యాదాయథాచ స్యాత్స్వతంత్రతా | నతథాక్వాపిసంబంధే
 యథారామస్య సేవకః || ౨౪ || || త్యాదిభిస్తద్భితైః
 కృద్భిస్సమాప్తేశ్వ విధీయతే | తదేవకారకం తత్రప్రథమై
 వనచాన్యతః || ౨౫ || ఉక్తానాంహిపదార్థానాంత్యాద్యైస్స
 జ్ఞేవగృహ్యతే | కృత్తద్భితసమాప్తేశ్వలింగసంఖ్యావిభక్తయః
 || ౨౬ || యథారహసిరామేణ సానురాగేణసాదరమ్ | ప్రీ

యస్తేప్రేయసీవాచస్సుధా రససహృదరాః॥౯౭॥ రిపుం
జయతిరామోఽయంరామై ర్వాజీయతేరిపుః । సీతాముఖే
నజీయేతేపూర్ణేన్దు వికచామ్బుజే ॥౯౮॥ రామోఽసౌకా
రకస్సీతాకారికాకారకంకులమ్ । అత్రకృతకర్తరీత్యస్యలిక్ష్ణా
దిం భజతేతరామ్ ॥౯౯॥ రామశ్చవై యాకరణస్సావైయా
కరణీవధూః । తద్వైయాకరణం ప్రేన్యమిత్థంభవతి తద్ధితః
॥౧౦౦॥ కృతప్రణామ రామోఽయం కృతప్రణతి త
త్కులమ్ । సీతాకృతప్రణామైషా సమాసగికారకేకృతః॥౧౦॥
ప్రకృతిర్వికృతిశ్చపి స్యాదుక్తాచేద్యదాతదా । వాచక్షేగి
ప్రకృతేస్సఖ్యాగృహ్యతే వికృతేర్నహి ॥౧౧॥ ఊయస్తేతన్త
వోరామ పటస్వర్ణానికుణ్డలే । క్రియస్తేరామచన్ద్రస్య ప
చ్యస్తేనవతన్జులాః ॥౧౨॥ తన్తవోరామచన్ద్రస్య పటోభూతా
శ్చతన్జులాః । కృతాఽదనమిత్యాదౌ లిక్ష్ణాదికమపీష్యతే ॥౧౩॥
అయోధ్యాం నీయతేసీతారామేణ గురుకర్తృణా । రామో
యంయాచ్యతే ముక్తింమయాసంసారభీరుణా ॥౧౪॥ ప్రధా
నేకర్తృణి భవేద్వాచ కోహిద్వికర్తృణామ్ । అప్రధానేదు
హాదీనాం హేతాకర్తుశ్చకర్తృణి ॥౧౫॥ రామోఽయంయా
చ్యతే పిత్రావనంసత్యవశాత్తనా । గురుణాభాష్యతేశివ్య
శ్చాస్త్రం వాభోజ్యతేపయః ॥౧౬॥ వ్యవచ్ఛేద్యం విశేష్యం
స్యాద్వ్యవచ్ఛేదక మత్రతః । తద్విశేషణమాఖ్యాతం రా
మదాశరథిర్యధా ॥౧౭॥ విశేష్యస్యచయల్లిక్ష్ణం విభక్తివచ

నేచయే । తానికార్యాణియోజ్యాని విశేషణపదేష్వపి ॥౯॥
 యథాదాశరథీ రామమాంరక్షతుసమంతతః । కౌసల్యాన
 న్దనంపదే రామచన్ద్రం కృపాణావమ్ ॥౧౦॥ శరణ్యేనచ
 రామేణ దుర్జయో రావణోజితః । జనకేనసుతాదత్తారా
 మాయబలశాలినే ॥౧౧॥ రామాద్ధిధృతకోదణ్ణాద్భిభేతియు
 ధిరావణి । రామస్యరావణానీకకాలస్యయుధివిక్రమః ॥౧౨॥
 రామేవిహరతిస్థితా విజయశ్రీరహర్నిశమ్ । జానకీవదనా
 మ్భాజమధుపానమధువ్రతే ॥౧౩॥ యత్రోద్దేశ్యవిధేయత్వం
 తత్రాయంనియమోనవా । స్యాత్తదస్యాజహల్లిక్లమజహద్వ
 చనశ్చయత్ ॥౧౪॥ రామభక్తిగ్రహమాణంస్యాత్కరుణా
 భాజనంహరిః । ముక్తిక్షేత్రమియంకాశీత్యజహల్లిక్లమిదృశ
 మ్ ॥౧౫॥ రామదారాశ్చసీతేయం స్త్రీయమప్సరసగ్గఖలు । రా
 మభక్తిర్ముక్తిగృహః అజహద్వచనంయథా ॥౧౬॥ బహుప్రీహి
 సమాసోహిస్వ లిక్ణానిజహత్యసౌ । సర్వాదయోవిశేష్యస్య
 లిక్ణాదికముపాసతే ॥౧౭॥ అజ్ఞీకృత ప్రణామాయంరా
 మోవీక్షితదారకః । అనాదృతాప్సరాసోమిత్యాద్య మవ
 గమ్యతామ్ ॥౧౮॥ ఉపమానోపమేయత్వం స్యాద్భేదాలిక్ల
 సఖ్యయోః । అభిన్నేవవిభక్తిస్స్యాదుపమానోపమేయ
 యోః ॥౧౯॥ లిక్లభేదేయధారామ పత్నిమన్తగతిగ్రహరమ్ ।
 మత్తమాతజ్గవత్సీతామజ్ఞువాగ్వరపుష్పవత్ ॥౨౦॥ యథా
 వచనశ్చదేవ కన్దర్పణవసున్దరాః । యాయంయవానోరా

మస్యభక్తా అహమివోత్తమాః ॥౨౦॥ త్వంరామమివప
శ్యామిరామేణేవ త్వయాజితాః | దుర్జయాశ్చత్రవస్సర్వేరా
మాయేవనమోఽస్తుతే॥౨౧॥ త్వత్తోరామాదివా కేషారణే
విభ్యతిశత్రవః | రామస్యేవత వహ్యేషాకీర్తిస్త్రోహక్యగా
మినీ ॥౨౩॥ త్వయిరామభవప్రీతిం భజన్తేసకలాజనాః | ఏ
వం లిజత్రయేపిస్యాద్వచన త్రితయేపిచ ॥౨౪॥ వింశత్యా
ద్యాసదైకత్వేనఘ్నోస్సఘ్నైయ సఘ్నయోః | సజ్జ్ఞాభ్యాయ
న్తేయదాసజ్జ్ఞా ప్రదాద్విత్వాదికం భవేత్ ॥౨౫॥ వింశ
తీరామభక్తాస్స్యుగ్గ్వింశతీ రామభక్తయః | సహస్రంరా
మభక్తాస్స్యుశ్చతం రామస్యభక్తయః ॥౨౬॥ లక్ష్మణురామ
భక్తాస్స్యుగ్గ్వింశతీరామస్యభక్తయః | సఘ్నైయన్తేయదా
ద్విత్వాత్తదాద్విత్వాదికం భవేత్ ॥౨౭॥ యథావింశత
యస్త్రోరామభక్తాశ్చతానిచ | చత్వారిభక్తయస్త్రోనస్త్రీ
స్త్రస్త్రీన్యానికోటయః ॥౨౮॥ సముచ్చయేనవాక్యోద్భేద్యహా
నాం వాద్వయోశ్చవా | లక్ష్మణ్యూత్రితాసఘ్నైవాచకా
నాం వికల్పతః ॥౨౯॥ శ్రీమాన్రామశ్చసీతాచ వనంగచ్ఛతి
గచ్ఛతః|రామశ్చ లక్ష్మణశ్చపిభరతశ్చ ప్రయాతిహి ॥౩౦॥
ప్రయాన్తివాపురీంస్వీయాం జేతాజేతారవీవవా | తెజస్వి
సశ్చతెజస్వీ గుణీగుణినవీవచ ॥౩౧॥ పురుషేషుత్రిషుభవేద్య
వీవపురుషగిపరః | సముచ్చయేనవీవస్యా త్సఘ్నైచాపిత
దాత్రితా ॥౩౨॥ యథారామశ్చసీతేత్వం గచ్ఛథోవిజనంవ

నమ్ | రామ స్తవమహామహ్యశుగచ్ఛ మోగురుశాసనాత్
 || 33 || అహంబుత్వంబు రామశ్చుగచ్ఛ మోనిర్జనంవనమ్ | ప్రథ
 మాదిక్రమాదేవప్రతీపోచ్చరితేపిచ || 34 || ముఖ్యోగోణోలా
 తుణికంగప్రయోగస్త్రివిధోభవేత్ | ముఖ్యస్సాన్వర్తేనసమృద్ధో
 యథాత్మస్మరఃసూద్యహః || 35 || గుణయోగాద్భవేద్దో
 ణోరామక్రోధోవిషం మహత్ | రావణం ప్రత్యయంరా
 మోసింహశ్చకరిణం ప్రతి || 36 || సావర్థాన్వయస్యబాధేన
 తాత్పర్యస్యా సురోధతః | అక్షణాకల్ప్యతేసాపి ద్వివి
 ధాస్యాత్ప్రయోగతః || 37 || జహత్సాన్వర్థాఽజహత్సాన్వర్థా
 తత్రాద్యాకథ్యతేమయా | సావర్థత్యాగోభవేద్యత్రజహ
 త్సాన్వర్థేతిసాయథా || 38 || రామోవసతిపాథోధాయ
 మునాయాంజనార్దనః | యష్టిరోఽజయఖడ్గాంశ్చఖిటావవ
 దతిసంసది || 39 || యత్రసాన్వర్థాపరిత్యాగోఽజహత్సాన్వర్థాచ
 సాయథా | ఛత్రిణోయాన్త్యమీకాశీం కాకేభ్యోదధిరత్యు
 తామ్ || 40 || పదార్థేప్యపదార్థేఽపితాత్పర్యాల్లక్షణాన్వ
 యః | ఏవంసర్వత్ర బోధ్యమనుక్తమపి బాలకైః || 41 ||
 అత్రైకత్వమతన్త్రాన్వయోద్భవజనే నాతిమానతా || బ్రాహ్మ
 ణానోఽజయేత్యుక్తేశ్రోతాత్రికభోజయత్యసా || 42 || జా
 తివ్యక్తి పరత్వేనద్విధాశబ్దప్రవర్తనమ్ | తత్రజాతిపరత్వేన
 యథాత్వంభోజయాతిధిమ్ || 43 || జాత్యాభోజయితుంనే
 వశక్నోమీత్యవధార్యతామ్ || త్రీనేవభోజయిత్వాతుతా

త్వర్యానవధారణే || ౪౪ || తాత్పర్యవిషయేశబ్దస్థ ప్రమాణ
మితినిశ్చితః | శ్రోతాతదను సారేణశాబ్దబోధేప్రవర్తతే ||
౪౫ || విశేష్యక్రియాయాంతస్య దుక్తకర్తాదికంభునః |
విశేషణక్రియాప్యాహతచేవేతివినిశ్చితమ్ || ౪౬ || యథా
భుక్త్యావనంరామః ప్రయాతి సహభాగ్యయా | రామేణ
గమ్యతేయోధ్యావనాద్భుక్త్యావళానిచ || ౪౭ || ఉక్తమ్
వోక్తతాంయాతిక్వచిదుక్తమనుక్తతామ్ | అనుక్తమపిచో
క్తంస్యాత్కచిదేవపదాంతరే || ౪౮ || ఓదనగివవ్యతేద్య
ప్రోమయా సత్పురుషోపయమ్ | ఆరూఢవానరోవృత్తభి
ద్యతేద్యశ్యతేపిచ || ౪౯ || పటోయంతితికోభాతి రామేణపరి
ధీయతే | కృదాదిభిర్యదేవోక్తంత్యాద్యై రపితదేవహి ||
౫౦ || నృత్యస్తంభనటంరామః విలోకయతికౌతుకీ | ఛాత్ర
ఞ్చవేయాకరణశబ్దాః పృచ్ఛతిలక్ష్మణః || ౫౧ || ఆరూఢ
వానరంవృక్షంరామఃపశ్యతిసాదరమ్ | కృదాదివోక్తమేవై
తదనుక్తంత్యాదినాభవేత్ || ౫౨ || నృత్యతేగీయతేరక్లేనరే
నస్థీయతేక్వచిత్ | భోక్తుంపచతి రామోయమోదనంతు
ద్వశంగతః || ౫౩ || రామభక్తస్సమానీయరామంపూజయ
తిస్వయమ్ | ఇత్యాద్యనుక్తమేవస్యాదనుక్తమితిబుద్ధ్యతామ్
|| ౫౪ || కర్తృజప్రత్యయోనాన్యత్కచిదప్యవ్యతేయథా |
కృష్ణైనదుహ్యతేగోభ్యః గవాంగోష్వధవాపయః || ౫౫ ||
మయాప్రయాచ్యతేముక్తిమూదామిన్యరామకే | పా

చ్యుతేగావచస్తే గ్రహపాచకేనోదనోఽద్భుతః ॥౫౬॥ క్వచి
త్కూలాదికేచై వసత్వేచాన్యస్యకర్తృణః | రామేణశూక్రియ
తేధర్మమాసంగితఞ్చగీయతే ॥౫౭॥ కాన్తోఽనుగమ్యతే
కోశంకాన్తయాస్నిగ్ధచేతసా | అనన్యకర్తృణోఽసత్వేకా
లాద్యంప్రాహకర్తృజః ॥౫౮॥ కుమ్భకణ్ఠేనసుప్యన్తేషణ్డా
సారామధూభుజా | వనేద్వాదశవర్షాణిస్త్రీయన్తేగురుశా
సనాత్ ॥౫౯॥ ఇత్యాదయోవిశేషాశ్చబోధవ్యాచాలక్తే
స్సదా | కారికాయస్యకణ్ఠస్థాస్సభాయాంమోదతేచనః॥
౬౦॥ ఇతివిభక్త్యర్థప్రకరణమ్॥

అధతిజ్ఞప్రప్రకరణమ్.

పూర్వోక్తాధాతవోదశవిధాః. (పు॥133) శ్లో॥ భ్వాద్య
దాదీజుహూత్యాదిర్దివాది స్వాదిరేవచ | తుదాదిశ్చరు
ధాదిశ్చతనక్ర్యాది చురాదయః॥ ఏభ్యః పరతః కర్తృర్థకే
సార్వధాతుకే క్రమేణ వత్సమాణా వికరణప్రత్యయాః
సంయోజ్యాః ॥ యథా.—భ్వాదిభ్యః పరతః శవ్ (అ),
ఇతిశిష్యతే-అదాదిభ్యః శపఃలుక్ (ఁ), జుహూత్యాదిభ్యః
శపః శ్లుః (ఁ), దివాభ్యః శ్యక్ (య), స్వాదిభ్యః శ్వుః
(సు), తుదాదిభ్యః శః (అ), రుధాదిభ్యః శ్నమ్ (న), తనా
దిభ్యః డః (ఉ), క్ర్యాదిభ్యః శ్నా (నా), చురాదిభ్యోణిచ్
తతశ్శక్ (ఇ+అ=అయ), ఇతి॥ తేభ్యోదశవిధ ధాతుభ్యోపి
లడాదయస్స్యుస్తే పూర్వమే వోక్తాః (పు. 133-134) ॥ అను

దాత్రేస్సోజ్జకేభ్యః, జకాశ్చోజ్జకేభ్యః, పరస్యలస్య
స్థానే ఆత్మనేపదమ్. యథా - మువ, ఏక - అత్ర అకార అను
దాత్రః - తతః మోదరే, ఏకతే ఇతి । సూక్ - సూతే ॥
స్వరితేతోఽఽతశ్చ, పరస్యలస్యక్రియాఫలైక ర్పగామిని ఆత్మ
నేపదమ్. పరగామినితు పరస్మైపదమ్. యాచ్య - యాచన్
యాచతే, దాహ్ - దదాతి - దత్తే. ॥ ఆత్మనేపదనిమిత్తక
హితార్థాలోః పరస్మైపదమ్. భూ - భవతి ఇత్యాది.

తత్ర లట్, లోట, లి, విధియిండు సామాన్య
లోరూపత్యంవరత ఇతి ఉదాతాని (సార్వధాతుకరూ
పాణి) లిఖిత్వా, తతః కిట్, లుట్, ల్యట్, ఆగ్ని, లుక్,
ల్యుక్, (ఆర్థధాతుక) రూపాణి ప్రదశయిష్యమే.
తదేవ దశగణీధాతుమ్ ప్రథమ చతుర్థ షష్ఠ దశమ గణీ
యాః పూర్వం, ద్వితీయ తృతీయ పంచమ సప్తమా ష్టమ
నవమ గణీయాశ్చ తదనంతరంవత్సమే తత్రాపి ప్రసిద్ధాః
సామాన్యధాతవః ప్రథమం; తతోవిశేషధాతవశ్చపరస్మై
పద్యాత్మనేపద్యభిముపదిక్రమేణబోధ్యాః.

భూ=సత్తాయామ్. (ఉండుట) అకర్తృకః * పరస్మై
పదీ. సేట్. కర్తృరేసార్వధాతుకేపరేధాతోశ్చ.
అఇతిశిష్యతే. యథా - భూ + అ + ని = భవతి. ఇత్యాది.

శ్లో॥ వృద్ధిక్షయ భయబీభత్సమరణం లజ్జాసత్తాన్తి గౌరవాన్
శయనక్రిడాపిదీప్తర్థం ధాతుగణం తమకర్తృకా వితది
నార్థకా ధాతవః ప్రాయేణసకర్తృకా ఇతిశ్చేయమ్.

వర్తమానక్రియావృత్తేర్ధాతోర్లటి.

ఏ.	ద్వి.	బ.	కర్తరిరూపాణిః		
ప్ర॥ తి - తః - అన్తి	}	భవతి	భవతః	భవన్తి**	
మ॥ నీ - ధః - ధ			భవసి	భవధః	భవధ
ఉ॥ మి - వః - మః			భవమి †	భవవః	భవమః

విధ్యాశీరాదిషు-లోటి.

మ,తాత్ - తామ్ - అన్తు	}	భవతు, భవతాత్ - భవతామ్ భవన్తు.		
హి,తాత్ - తమ్ - త		భవన్తి భవతాత్ - భవతమ్ భవతః.		
అసి, - అవ - అమ		భవాసి	భవావ	భవామ.

అనద్యతనధూలే లజి.

త్ - తామ్ - అత్	}	అభవత్	అభవతామ్	అభవత్.
స్ (ః) - తమ్ - త		అభవః	అభవతమ్	అభవతః.
అమ్ - వ - మ		అభవమ్	అభవావ	అభవామ.

విధ్యాదిషు లిజి.

ఇత్ - ఇతామ్ - ఇయః	}	ఇవేత్	ఇవేతామ్	ఇవేయః.
ఇః - ఇతమ్ - ఇతః.		ఇవేః	ఇవేతమ్	ఇవేతః.
ఇయమ్ - ఇవా - ఇమ.		ఇవేయమ్	ఇవేవ	ఇవేమ.

** అన్తి, అన్తు, అత్, ఏ, ఇత్యాదిషు పరతః పరరూపమ్. “అతో గుణః” ఇతి సూత్రేణ † యథాదౌ సార్వధాతుకే పరే అకారాన్తాః సృష్టిర్థః. ‘అతోద్ధిష్ఠ్యుః’ ఇత్యనేన మిష్, ఎస్, మస్, వహి, మహి, ఇత్యాదిషు పరేషు (సార్వధాతుకే) పూర్వస్వప్రసావ కారసప్తకారః.

‡ హి. ఇత్యేతత్ అవగ్రాన్తాత్, అసంయోగపూర్వకౌవ గ్రాన్తాచ్చ పరశ్చేష్టుస్యతే, అన్యత్రన; రూలన్తాన్ధాతోః, ముధాతోశ్చ షరస్యహి’ ఇత్యన్యన్ధానే ‘ధి’ ఇత్యదేశః యథా. — భవ వసి, మరు శృణు; యాహి స్తుహి, విద్ధి, రున్ధి, జుహుధి. ఏవంబోధ్యమ్.

భూతానద్యతనపరోక్షత్వ వివక్షాయాంబిటి.

అ	అతుః	ఉః	బభూవ	బభూవతుః	బభూవుః.
ధ	అధుః	అ	బభూవిధ	బభూవధుః	బభూవ
అ	వ	మ	బభూవ	బభూవివ	బభూవిమ

అనద్యతనభవివ్యతివివక్షితేలుటి.

తా	తాదా	తారః	భవితా	భవితారా	భవితారః
తానీ	తాస్య	తాస్థ	భవితానీ	భవితాస్య	భవితాస్థ
తాన్తి	తాస్యః	తాస్థః	భవితాన్తి	భవితాస్యః	భవితాస్థః

క్రియాధాయాంక్రియాయామసత్త్వాంసత్త్వాచ్చ భవిష్యతి. లృటి.

స్యతి	స్యతః	స్యన్తి	భవిష్యతి.	భవిష్యతః	భవిష్యన్తి.
స్యనీ	స్యథః	స్యథ	భవిష్యనీ	భవిష్యథః	భవిష్యథ.
స్యామి	స్యావః	స్యామః	భవిష్యామి	భవిష్యావః	భవిష్యామః

ఆశిషిఃజి *

యాత్	యాస్తాం	యానుః	భూయాత్	భూయాస్తామ్	భూయానుః
యాః	యాస్తమ్	యాస్త	భూయాః	భూయాస్తమ్	భూయాస్త
యాసమ్	యాస్వ	యాస్త	భూయాసమ్	భూయాస్వ	భూయాస్త

శ్రీ ఇత్యప్రత్యాహరఘటితవర్ణభ్యః, కవర్తాచ్చపరస్య ఆదేశావ
యవస్య, ప్రత్యయావయవస్య చ సకారస్యక్షకారాదేశః. భవిష్యతీ
త్యాది. అర్ర ఇకారస్తు ఇడాగమేనవిహితః. సచవలాద్యార్థధామి
కస్య అద్యవయవభవతి॥ అనిటాన్తుఇయన్తవివేతి వక్ష్యన్తే.

* విధినిహన్త్రితా మన్త్రణా భిష్టసమ్పత్తిపార్థినాశీష్ట
విక్షోభాస్త.

ఘాతత్వమాత్రే వివక్షితేలుజి.

త్	తామ్	ఆ	}	అభూత్	అభూతామ్	అభూవత్.
స్	(ః తమ్	త		అభూః	అభూతమ్	అభూత.
అమ్	వ	మ		అభూవమ్	అభూవ	అభూమ.

హేతుహేతుదుద్భవావిచ్ఛిన్నమిత్తే భవిష్యతిక్రియానుత్పత్త్యై.

స్యత్	స్యతామ్	స్యన్	}	అభవిష్యత్	అభవిష్యతామ్	అభవిష్యత్.
స్యః	స్యతమ్	స్యత		అభవిష్యః	అభవిష్యతమ్	అభవిష్యత.
స్యమ్	స్యవ	స్యమ		అభవిష్యమ్	అభవిష్యవ	అభవిష్యమ.

ఏవముకారాంతాః పరస్మైవదినః. సామాన్యధాతవః.

ముదహర్షే. (సంతోషించుట) ఆత్మనేపదీ. అక॥ సేట్.

లటిప్రత్యయరూపాణి.

లటిధాతురూపాణి.

ప్ర॥ తే	ఇతే	అన్తే	}	మోదతే	మోదేతే	మోదన్తే.
మ॥ సే	ఇథే	ధ్వే		మోదసే	మోదేథే	మోదధ్వే.
ఉ॥ ఏ	వహే	మహే		మోదే	మోదావహే	మోదామహే

లో టి .

తామ్	ఇతామ్	అన్తామ్	}	మోదతామ్	మోదేతామ్	మోదన్తామ్
స్వ	ఇథామ్	ధ్వమ్		మోదస్వ	మోదేథామ్	మోదధ్వమ్
వి	వహే	మహే		మోదే	మోదావహే	మోదామహే

ల జి .

త	ఇతామ్	అన్త	}	అమోదత	అమోదేతామ్	అమోదన్త
థాః	ఇథామ్	ధ్వమ్		అమోదథాః	అమోదేథామ్	అమోదధ్వమ్.
ఇ	వహే	మహే		అమోదే	అమోదావహే	అమోదామహే.

† లజ్, లుజ్, లృజ్, పరేషు హతాదిధాతునామాదౌ
అకారాగమః, అజాదీనాంధాతునామాదౌ ఆకారాగమః వృద్ధిశ్చ
భవం యథా - అభవత్, అభూత్, అభవిష్యత్ ; అవ్-అవత్,
అవీత్ అవిష్యత్ ఏథ్-విధత విధిష్ట. విధిష్యత, ఇతాదీ.

విధిలిజి— ఈత

ఈతాః
ఈయ

ఈయాతామ్
ఈయాథామ్
ఈవహి

ఈరణ్
ఈర్ణమ్
ఈవహి

మోదేత
మోదేథాః
మోదేయ

మోదేయాలామ్
మోదేయాథామ్
మోదేవహి

మోదేరన్.
మోదేర్ణమ్.
మోదేవహి

లిటి.— ఏ

గే
ఏ

అతే
అథే
వహే

ఇరే
ఇర్వే (ధ్వే)
మహి

ముముదే
ముముది-షి
ముమురే

ముముదాలె
ముముదాథే
ముముదివహే

ముముదిరే.
ముముదిర్వే
ముముదిమహి

లుటి.— తా

తాసే
తాహే

తారా
తాసాథే
తాస్వహే

తారః
తాధ్వ
తాస్వహే

మోదితా
మోదిలొసే
మోదితాహే

మోదితారా
మోదిలొసాథే
మోదిలొస్వహే

మోదితారః
మోదిలొసాధ్వ
మోదిలొస్వహే

ల్పటి.— స్మతే

స్మసే
స్మవ్య

స్మతే
స్మథే
స్మాహే

స్మసే
స్మథే
స్మాహే

మోదివ్యతే
మోదివ్యసే
మోదివ్యహే

మోది-వ్యతే
మోది-వ్యథే
మోది-వ్యహే

మోదివ్యసే
మోదివ్యథే
మోదివ్యహే

అశ్లిర్లిటి.— నీప్య

నీప్యాః
నీమ

నీయాస్తామ్
నీయాసామ్
నీవహి

నీరణ్
నీర్ణమ్
నీవహి

మోదిషి-ప్య
మోదిషి-ప్యాః
మోదిషి-ప్య

మోదిషి-యాస్తామ్
మోదిషి-యాసామ్
మోదిషి-వహి

మోదిషి-రన్,
మోదిషి-ర్ణమ్,
మోదిషి-మహి.

లలికి—	ఇష్ట ఇష్టాః ఇష్టి	ఇష్టత ఇష్ట్యమ్(ధ్వమ్)	అమోదిష్ట అమోదిష్టాః అమోదిషి	అమోదిమాతామ్ అమోదిమేథామ్ అమోదిష్యహి	అమోదిషత అమోదిష్యమ్(ధ్వమ్) అమోదిష్యహి
లృకి—	స్మృత స్మృతాః స్మృత్య	స్మృతమ్ స్మృతామ్ స్మృతహి	స్మృత స్మృత్యమ్ స్మృతహి	అమోదిష్టత అమోదిష్ట్యహి అమోదిష్యహి	అమోదిష్యస్త అమోదిష్య్యమ్ అమోదిష్య్యహి

ఏవం రుచ బుధ కక స్తుభాగయ ఆత్మనేషదిశః, సాధారణభాతపః.

ఋ యాచ్య=యాచా యామ్. (నేడుట) ఉభయపదీ, ద్విక రకః. నేట.
పరస్మైపదరూపాణి

ఆ
బ
౪
౫
౬
౭

లలికి—	యాచతి యాచసి యాచామి	యాచతః యాచథః యాచావః	యాచన్తి యాచథ యాచామః	యాచతే యాచసే యాచావే	యాచన్తే యాచథ్యే యాచామహే
లృకి—	యాచతుః యాచ, యాచతాత్ యాచాని	యాచతామ్ యాచతమ్ యాచావ	యాచన్తు యాచన్తమ్ యాచావ	యాచేతామ్ యాచేతమ్ యాచావై	యాచన్తామ్ యాచన్త్యమ్ యాచావైహ

ల.టి. — అయాచన్

అయాచతామ్

అయాచన్

అయాచత

అయాచేతామ్

అయాచన్

అయాచః

అయాచతమ్

అయాచత

అయాచత

అయాచేతామ్

అయాచన్

వి.టి. — యాచేత

యాచేతామ్

యాచేయః

యాచేత

యాచేయతామ్

యాచేరణమ్

యాచేః

యాచేతమ్

యాచేత

యాచేతాః

యాచేయతామ్

యాచేన్యమ్

యాచేయమ్

యాచేవ

యాచేమ

యాచేయ

యాచేవహి

యాచేమహి

వి.టి. — యయాచ

యయాచతుః

యయాచుః

యయాచే

యయాచాత్రి

యయాచిరే

యయాచిధ

యయాచన్

యయాచ

యయాచి.ప.

యయాచాశే

యయాచిశ్చే

యయాచ

యయాచిప

యయాచిశు

యయాచే

యయాచివహే

యయాచిమహే

బి.టి. — యాచితా

యాచితారౌ

యాచితారః

యాచితా

యాచితారౌ

యాచితారః

యాచితానీ

యాచితాస్థః

యాచితాస్థ

యాచితానీ

యాచితాసాశే

యాచితాశ్చే

యాచితానీ

యాచితాస్థః

యాచితాస్థః

యాచితాహే

యాచితాస్థహే

యాచితాస్థ

అ.టి. — యాచిష్యతి

యాచిష్యతః

యాచిష్యన్తి

యాచిష్యతే

యాచిష్యతామ్

యాచిష్యన్తే

యాచిష్యన్తి

యాచిష్యథః

యాచిష్యధి

యాచిష్యన్తే

యాచిష్యన్తామ్

యాచిష్యన్తే

యాచిష్యమి

యాచిష్యవః

యాచిష్యమి

యాచిష్యవః

యాచిష్యవః

యాచిష్యమి

అయాచన్

అశ్రిజి:--యూచ్యాత్ యూచ్యాసామ్
 యూచ్యాః యూచ్యాసమ్
 యూచ్యాసక్ యూచ్యాసమ్
 అయూచీత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచీః అయూచిష్టమ్
 అయూచిషమ్ అయూచిష్టమ్

యూచ్యాశుః యూచిష్టమ్
 యూచ్యాసః యూచిష్టమ్
 యూచ్యాసః యూచిష్టమ్
 అయూచిహః అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టమ్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టమ్ అయూచిష్టమ్

అశ్రి:--పర॥ అయూచిష్టత్
 అయూచిష్టః
 అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్
 అయూచిష్టః
 అయూచిష్టమ్

అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్
 అయూచిష్టత్ అయూచిష్టమ్

ఏవముఖయపదిసః॥ ఏవేషధాతృషు వక్ష్యమాణ రూపాణివి నా అస్యత్స్వర్యం సాధారణధాతు

వహువ్యాప్ వివంసర్యకణ్డవ్యసీ.
 ఇతిభ్యాది సాధారణసౌతవః॥

అ
 బ
 య
 య
 య
 య

అథ దీవాని పాథాని చాచ్యమ్.

దిశ = ద్రవాణి బిషావ్యచక్షురద్యున్ముతి మాదకుఁ స్యక్షణాన్
 నిగరియ. యథాయథమకర్తకం, సకర్తకశ్చ, చర్త్యకం సీత.
 శ్యాన్వికరణః దిశ్ + య + తి = దిశ్యాదిబోధ్యం. (ఆమటు
 వెలయుట మొదలైనవి.)

లటి.—	దీప్యతి	దీప్యతః	దీప్యన్తి	ప్రథమపురుషః
	దీప్యసి	దీప్యధః	దీప్యస్వ	మధ్యమపురుషః
	దీప్యామి	దీప్యావః	దీప్యామః	ఉత్తమపురుషః

లోటి.—	దీప్యతు, దీప్యతాత్	దీప్యతావ	దీప్యన్తు	ప్ర.
	దీప్య, దీప్యతాత్	దీప్యతవ	దీప్యత	మ.
	దీప్యాని	దీప్యావ	దీప్యామ	ఉ.

లశి.—	అదీప్యత్	అదీప్యతావ	అదీప్యన్	ప్ర.
	అదీప్యః	అదీప్యతవ	అదీప్యత	మ.
	అదీప్యమ్	అదీప్యావ	అదీప్యామ	ఉ.

విధిలిజి.—	దీప్యేత్	దీప్యేతావ	దీప్యేయ	ప్ర.
	దీప్యేః	దీప్యేతవ	దీప్యేవ	మ.
	దీప్యేయవ	దీప్యేవ	దీప్యేమ	ఉ.

గిటి.—	దిదేవ	దిదివతుః	దిదివుః	ప్ర
	దిదేవిధ	దిదివధుః	దిదివ	మ
	దిదేవ	దిదివివ	దిదివిమ	ఉ

౬౬. — దేవితా	దేవితారా	దేవితారః	ప్ర.
దేవితానీ	దేవితాన్యః	దేవితాన్య	మ.
దేవితాన్తి	దేవితాన్యః	దేవితాన్యః	ఉ.

౬౭. — దేవిష్యతి	దేవిష్యతః	దేవిష్యన్తి	ప్ర.
దేవిష్యనీ	దేవిష్యధః	దేవిష్యధ	మ.
దేవిష్యమి	దేవిష్యవః	దేవిష్యమః	ఉ.

౬౮. — దీవ్యాత్	దీవ్యాస్తామ్	దీవ్యానుః	ప్ర.
దీవ్యాః	దీవ్యాస్తమ్	దీవ్యాస్త	మ.
దీవ్యాసమ్	దీవ్యాస్వ	దీవ్యాస్త	ఉ.

౬౯. — అదేవీత్	అదేవిష్టామ్	అదేవిషుః	ప్ర.
అదేవీః	అదేవిష్టమ్	అదేవిష్ట	మ.
అదేవిషమ్	అదేవిష్వ	అదేవిష్వ	ఉ.

౭౦. — అదేవిష్యత్	అదేవిష్యతామ్	అదేవిష్యన్	ప్ర.
అదేవిష్యః	అదేవిష్యతమ్	అదేవిష్యత	మ.
అదేవిష్యమ్	అదేవిష్యవ	అదేవిష్యమ	ఉ.

వివంషిపు స్త్రిపు ఇత్యాదయశ్శ్యన్వికరణాః పరస్మైవదినః

విద = సత్తాయామ్ (ఉండుట) ఆత్మనేవచ్ఛి. అక॥ అనిట్.

౭౧. — విద్యతే	విద్యేతే	విద్యన్తే	ప్ర.
విద్యనే	విద్యేథే	విద్యధ్వే	మ.
విద్యే	విద్యావహే	విద్యామహే	ఉ.

౭౨. — విద్యతామ్	విద్యేతామ్	విద్యన్తామ్	ప్ర.
విద్యస్వ	విద్యేథామ్	విద్యధ్వమ్	మ.
విద్యే	విద్యావహై	విద్యామహై	ఉ.

అ.టి.—అవిద్యత	అవిద్యతావ	అవిద్యత్	ప్ర.
అవిద్యతాః	అవిద్యతావ	అవిద్యత్వమ్	మ.
అవిద్య	అవిద్యావహి	అవిద్యామహి	ఉ.

విధివిః.—విద్యత	విద్యయాతావ	విద్యరక్	ప్ర.
విద్యతాః	విద్యయాతావ	విద్యభ్యమ్	మ.
విద్యయ	విద్యవహి	విద్యమహి	ఉ.

వి.టి.— వివిదే	వివిదా	వివిదే	ప్ర.
వివిదిష్	వివిదాథే	వివిదిధ్యే	మ.
వివిదే	వివిదివహి	వివిదిమహి	ఉ.

బి.టి.—వేత్తా	వేత్తానా	వేత్తార	ప్ర.
వేత్తానే	వేత్తానాథే	వేత్తాధ్యే	మ.
వేత్తాహి	వేత్తాస్వహి	వేత్తాస్వహి	ఉ.

లృ.టి.—వేత్స్యతే	వేత్స్యతే	వేత్స్యతే	ప్ర.
వేత్స్యనే	వేత్స్యథే	వేత్స్యధ్యే	మ.
వేత్స్య	వేత్స్యవహి	వేత్స్యమహి	ఉ.

అక్షి.టి. విత్స్యిష్ట	విత్స్యిష్టావ	విత్స్యిరక్	ప్ర.
విత్స్యిష్టాః	విత్స్యిష్టావ	విత్స్యిభ్యమ్	మ.
విత్స్యియ	విత్స్యివహి	విత్స్యిమహి	ఉ.

అ.టి.—త	సాతావ	సత	} అవిత్త	అవిత్తావ	అవిత్తత్
తాః	సాతావ	తభ్యమ్		అవిత్తాః	అవిత్తాభ్యమ్
సి	స్వహి	స్వహి		అవిత్తసి	అవిత్తస్వహి

లృజి.—అవేత్స్వత అవేత్స్వతావ అవేత్స్వస్త్ర ప్ర
 అవేత్స్వధాః అవేత్స్వథావ అవేత్స్వధ్వమ్ మ.
 అవేత్స్వ అవేత్స్వవహి అవేత్స్వమహి ఉ.

నివంబుధ్, భిద్, యజ్, యధ్, పద్, మన్, ఇత్యాదయ
 ఆత్మనేపదినః శ్యన్వికరణాబోధ్యాః.

అశుచిర్ = పూతిభావే, (శుచియగుట, తడియగుట) ఉభయ
 యద్వి . అక॥ నేత్ . లటి-పర॥ శుచ్యతి శుచ్యతః శుచ్యంతి-ఆత్మ
 శుచ్యతే శుచ్యేతే శుచ్యంతే । లటి - శుచ్యతు - శుచ్యతామ్ ।
 లజి - అశుచ్యత్ - అశుచ్యత । విధిలిజి - శుచ్యేత్ - శుచ్యేత ।
 లిటి - శుశోచ - శుశుచే । లటి - శోచితానీ - శోచితానే ।
 లృటి - శోచిష్యతి - శోచిష్యతే । ఆశ్రిజి.— శుచ్యాత్-శోచి
 ప్తిష్ట । లజి - పరస్తైవదేరూపద్వయమ్ అశుచత్-అశుచరామ్
 అశుచత్, అశోచీత్ అశోచిష్టమ్ అశోచిమః; ఆత్మ- అశోచిష్ట
 అశోచిషాతామ్ అశోచిషత । లృజి- అశోచిష్యత్ - అశోచి
 ష్యత । శేషం యాచ్ ధాతువదూహ్యమ్ ॥

ఇతి శ్యన్వికరణ సాధారణ ధాతవః.

తుద=వ్యధనే. (హింసింతుట=పొడుచుట) సక॥ ఉభ
 యపది - అనిట్ - శవికరణః - తుద్ + శ + తి = తుద్ + అ +
 తి = తుదతీత్యాది. శస్యజిత్వాదు పధాగుశోన.

లటి.—పర॥ తుదతి	తుదతః	తుదన్తి
తుదనీ	తుదధః	తుదధ
తుదామి	తుదావః	తుదామః

1.—ఆత్మ	తుదతే	తుదేర్	తుదస్తే
	తుదసె	తుదే	తుదసే
	తుదే	తుదానసే	తుదానుసే

వి.టి.—చ॥ తుదసె, తుదరాత్ తుదరావ తుదస్త
 తుద, తుదరాత్ తుదతవ తుదస
 తుదాని తుదావ తుదా

2.—ఆత్మ	తుదతావ	తుదేరావ	తుదస్తావ
	తుదస్వ	తుదేశావ	తుదస్వసె
	తుదే	తుదావ	తుదాను

వి.టి.—చ॥ అతుదత్ అతుదతావ అతుదత్
 అతుదః అతుదతవ అతుదత
 అతుదవ అతుదావ అతుదాను

3.—ఆత్మ	అతుదత	అతుదేతావ	అతుదస్త
	అతుదథాః	అతుదేథావ	అతుదవ్వవ
	అతుదే	అతుదావహి	అతుదానుహి

విధివిశి.—చర॥ తుదేత్ తుదేతావ తుదేయః
 తుదేః తుదేతవ తుదేత
 తుదేయవ తుదేవ తుదేను

4.—ఆత్మ	తుదేత	తుదేయాతావ	తుదేరత్
	తుదేథాః	తుదేయాథావ	తుదేవ్వవ
	తుదేయ	తుదేవహి	తుదేనుహి

వి.టి.—చర॥ తుతోద తుతుదయః తుతుతుః
 తుతోదిధ తుతుదనుః తుతుద

	తుతోద	తుతుదివ	తుతుదిమ
,,—ఆత్మ॥	తుతుదే	తుతుదాతే	తుతుదిరే
	తుతుదిపె	తుతుదాధే	తుతుదిధ్వే(ధ్వ)
	తుతుదే	తుతుదివహే	తుతుదిమహే
బుటి.—ప॥	తోత్రా	తోత్రారా	తోత్రారః
	తోత్రానీ	తోత్రాస్థః	తోత్రాస్థ
	తోత్రాస్త్రి	తోత్రాస్త్వః	తోత్రాస్త్వః
,,—ఆత్మ॥	తోత్రా	తోత్రారా	తోత్రారః
	తోత్రానే	తోత్రాసాధే	తోత్రాధ్వే
	తోత్రాహే	తోత్రాస్త్వహే	తోత్రాస్త్వహే
బుటి.—ప॥	తోతస్యతి	తోతస్యతః	తోతస్యన్తి
	తోతస్యనీ	తోతస్యధః	తోతస్యధ
	తోతాస్యమి	తోతాస్యవః	తోతాస్యకుః
,,—ఆత్మ॥	తోతస్యతే	తోతేస్యతే	తోతస్యన్తే
	తోతస్యనే	తోతేస్యధే	తోతస్యధ్వే
	తోతేస్య	తోతాస్యవహే	తోతాస్యకుహే
ఆశ్శిర్జి.—ప॥	తుద్యాత్	తుద్యాస్తావ	తుద్యానుః
	తుద్యాః	తుద్యాస్తవ	తుద్యాస్త
	తుద్యాసవ	తుద్యాస్వ	తుద్యాస్త
,,—ఆత్మ॥	తుత్సీష్ట	తుత్సీయాస్తావ	తుత్సీరన్
	తుత్సీష్టాః	తుత్సీయాస్థావ	తుత్సీధ్వవ
	తుత్సీయ	తుత్సీవహి	తుత్సీకుహి

బ.చ. - పర. అచోత్సిత	అచోత్తామ్	అచోత్సుః
అచోత్సః	అచోత్తమ్	అచోత్త
అచోత్సమ్	అచోత్స్వి	అచోత్స్వి
అ. - అత్త॥ అరుత్త	అరుత్సారామ్	అరుత్సతి
అరుత్తః	అరుత్సారామ్	అరుత్స్వమ్
అరుత్సి	అరుత్స్విహి	అరుత్స్విహి
లృజి. - పర. అతోత్స్యత్	అతోత్స్యతామ్	అతోత్స్యత్
అతోత్స్యః	అతోత్స్యతమ్	అతోత్స్యత
అతోత్స్యమ్	అతోత్స్యహి	అతోత్స్యహి
అ. - అత్త॥ అతోత్స్యత	అతోత్స్యతామ్	అతోత్స్యత్
అతోత్స్యతః	అతోత్స్యతామ్	అతోత్స్యత్
అతోత్స్యే	అతోత్స్యహి	అతోత్స్యహి

ఏవం నుద్ ఖిన్ ఇత్యాదయః శబ్దకరణః సాధారణధావతః.

అథచురాదయః సాధారణధావతః.

చుర = నైయే (దొంగలించుట) సక ॥ గేట్. చురాదిశ్యః
స్వాధేజిచ్. 'ఇ' ఇతిశిష్యతే. చు = (గుణే) 'చోరి' ఇత్య
స్యధాతుత్వాల్ల దాదయః (పు133) కర్తృదేసార్వధాతుకే ప
రే జిజ్ఞాస్తాత్తోఃశబ్. చోరి + అ + తి = గుణాయాదేశ యోస్స
తోః చొరయశీత్యామ్యాహ్యమ్. జిజ్ఞాత్ ట్రియాఫలే కర్తృ
గామిని సతి అత్తనేపదమ్ పరగామినిసతిపరస్సేపదమితి చ.

౬౬౬ — పర॥ చోరయతి చోరయతః చోరయన్తి
 చోరయసి చోరయదః చోరయథ
 చోరయామి చోరయావః చోరయామః

,, — ఆత్మ॥ చోరయతే చోరయేతే చోరయన్తే
 చోరయసే చోరయేథే చోరయధ్వే
 చోరయే చోరయావహే చోరయామహే

లోటి. — పర॥ చోరయతు (తాత్) చోరయతామ్ చోరయన్తు
 చోరయ (తాత్) చోరయతమ్ చోరయత
 చోరయాణి చోరయావ చోరయామః.

,, — ఆత్మ॥ చోరయతామ్ చోరయేతామ్ చోరయన్తామ్
 చోరయస్య చోరయేథామ్ చోరయధ్వమ్
 చోరయై చోరయావహై చోరయామహై

౬౬౭. — పర॥ అచోరయతి అచోరయతామ్ అచోరయన్తామ్
 అచోరయః అచోరయతమ్ అచోరయత
 అచోరయమ్ అచోరయావ అచోరయామః

— ఆత్మ॥ అచోరయత అచోరయేతామ్ అచోరయన్తమ్
 అచోరయథాః అచోరయేథామ్ అచోరయధ్వమ్
 అచోరయే అచోరయావహి అచోరయామహి

౬౬౮. — పర॥ చోరయేత్ చోరయేతామ్ చోరయేయః
 చోరయేః చోరయేతమ్ చోరయేత
 చోరయేయమ్ చోరయేవ చోరయేమః.

॥—ఆత్మ॥ చోరయేత చోరయేయాతామ్ చోరయేరక్
 చోరయేఘాః చోరయేయాథామ్ చోరయేధ్వమ్
 చోరయేయ చోరయేవహి చోరయేమహి

లిటి.ప॥ చోరయాఞ్చకార చోరయాఞ్చక్రతుః చోరయాఞ్చక్రః
 చోరయాఞ్చకర్థ చోరయాఞ్చక్రఘః చోరయాఞ్చక్ర
 చోరయాఞ్చకార } చోరయాఞ్చక్రవ చోరయాఞ్చక్రమ
 చోరయాఞ్చకర

రూపాస్తరమ్.

చోరయామ్బభూవ చోరయామ్బభూవతుః చోరయామ్బభూవుః
 చోరయామ్బభూవిధ చోరయామ్బభూవఘః చోరయామ్బభూవ
 చోరయామ్బభూవ చోరయామ్బభూవివ చోరయామ్బభూవిమ

రూపాస్తరమ్.

చోరయామాస చోరయామాసఘః చోరయామాసుః
 చోరయామాసిధ చోరయామాసఘః చోరయామాస
 చోరయామాస చోరయామాసిన చోరయామాసిమ

లిటి.—ఆత్మ॥

చోరయాఞ్చక్రే చోరయాఞ్చక్రాతే చోరయాఞ్చక్రిరే
 చోరయాఞ్చక్రఘే చోరయాఞ్చక్రాథే చోరయాఞ్చక్రధ్వే
 చోరయాఞ్చక్రే చోరయాఞ్చక్రవహే చోరయాఞ్చక్రమహే

రూపాస్తరమ్ - ఆత్మ.

చోరయామ్బభూవ; చోరయామాసేతి పూర్వవత్

లిటి—పర॥ చోరయితానీ; ఆత్మ॥ చోరయితానే. } యాచితాయా
 ల్పిటి—పర॥ చోరయిష్యతి; ఆత్మ॥ చోరయిష్యతే } చిష్యతీ తివ తే

అశ్లిశి.—పర॥ చోర్యాత్ చోర్యాస్తామ్ చోర్యానుః
 చోర్యాః చోర్యాస్తమ్ చోర్యాస్త
 చోర్యాసమ్ చోర్యాస్వ చోర్యాస్త

,,-అత్త॥ చోరయిషిష్ట చోరయిషియాస్తామ్ చోరయిషిరణ్
 చోరయిషిష్టాః చోరయిషియాస్థామ్ చోరయిషిష్టమ్
 చోరయిషియ చోరయిషివహి చోరయిషిమహి

ఋ॥-పర॥ అచూచురత్ అచూచురతామ్ అచూచురణ్
 అచూచురః అచూచురతమ్ అచూచురత
 అచూచురమ్ అచూచురావ అచూచురామ

,,-అత్త॥ అచూచురత అచూచురేతామ్ అచూచురన్త
 అచూచురధాః అచూచురేధామ్ అచూచురభ్యమ్
 అచూచురే అచూచురావహి అచూచురామహి

అశ్లిశి.—పర॥ అచోరయిష్యత్, అత్త॥ అచోరయిష్యత. శేషం
 యాచవత్. ఏవంతుల, ఘుష, ముటాదయః.

అధఅదాదయః

అద = భతజే. (తినుట) సక॥ పరస్మైవద్. అనిట. అ
 దా దిభ్యః 'పరస్య భృఃః లుక్' (అదర్శనమ్.)

(సార్వధాతుకరూపాణి)

అటి

లోటి.

అత్తి	అత్తిః	అదని	}	అత్తి, అత్తల్	అత్తామ్	అదన్
అత్తి	అత్తిః	అత్తి		అత్తి, అత్తత్	అత్తమ్	అత్త
అత్తి	అత్తిః	అత్తి		అదాని	అదావ	అదామ

లజి.—

విధిలిజి.—

అదత్ అత్తామ్ అదత్	}	అద్యాత్ అద్యాతామ్ అద్యుః
అదః అత్తామ్ అత్త		అద్యాః అద్యాతమ్ అద్యాత
అదమ్ అద్వ అద్		అద్యామ్ అద్యావ అద్యాకు

లిటి.—

రూపాన్తరమ్.

అద ఆదతుః ఆదుః	}	జిఘాస జిఘ్రతుః జిఘః
అదిధ అదిధుః ఆద		జిఘనీథ జిఘ్రధుః జిఘ
అద ఆదివ అదిమ		జిఘ(ఘ)స జిఘ్రివ జిఘ్రిమ

లిటి.

లృటి.

అత్తా అత్తారా అత్తారః	}	అతస్యతి అతస్యతః అతస్యన్తి
అత్తానీ అత్తాన్తః అత్తాన్త		అతస్యనీ అతస్యధః అతస్యథ
అత్తాన్తి అత్తాన్తః అత్తాన్తః		అతస్యమి అతస్యవః అతస్యమః

అస్మిలిజి.— అద్యాత్	అద్యాస్తామ్	అద్యాసుః
అద్యాః	అద్యాస్తమ్	అద్యాస్త
అద్యాసమ్	అద్యాస్వ	అద్యాస్త

లిజి.— అఘసత్	అఘసరామ్	అఘసన్
అఘసః	అఘసతమ్	అఘసత
అఘసమ్	అఘసావ	అఘసామ

లృజి - అతస్యత్ అతస్యతామ్ అతస్యన్ - అతస్యః
 అతస్యతమ్ అతస్యత - అతస్యమ్ అతస్యవ అతస్యమ
 అస = ఉపవేశన. (కూర్చుండుట) అత్తనేపదీ. అకన్తేన్

ప్రత్యయరూపాణి. లటి. ధాతురూపాణి

జ	అత్	అత్త	}	అస్	అసాత్	అసత్
న్	అథ	థ్య		అస్	అసాథ	అథ్య
వ	వహ్	మహ్		అస్	అస్వహ్	అస్వహ్

అ.టి.

రావ	ఆరావ	అరావ	}	ఆస్తావ	ఆసాతావ	ఆసతావ
సవ	ఆథావ	అథావ		ఆసస్తావ	ఆసాథావ	ఆసథావ
వి	ఆవస్తా	అవస్తా		ఆస్తై	ఆసావస్తా	ఆసామస్తా

ల.టి.

త	ఆతావ	అత	}	ఆస్త	ఆసాతావ	ఆసత
థా	ఆథావ	అథావ		ఆస్థా	ఆసాథావ	ఆసథావ
ఇ	ఆహి	అహి		ఆసీ	ఆసాహి	ఆసహి

విధిలికానా ముదధాతావివ్రత్యయరూపాశి యోజనీయాని

వివశువ- 2-3-5-7-8-9 గణేషు సర్వత్రాత్తనేవదిష్యాన్యైవ

విధిలిజి.— ఆసీత ఆసీయాతావ ఆసీరణ

ఆసీధా ఆసీయాథావ ఆసీధవ

ఆసీయ ఆసీవహి ఆసీమహి

లిటి — ఆసాశ్చర్యే, ఆసామృతావ, ఆసామాస (చురవత్ -
 లిటి) లిటి - ఆసీరా, లిటి - ఆసీమ్యతే, ఆసీర్లిజి - ఆసీర్లిజి
 లిటి - ఆసీర్లిజి, లిటి - ఆసీమ్యత, శిష్టం ముదవత్ వివంవనై
 ఆసాన ఇత్యాది. లిటి - వవసే, ఆశవానే ఇతివిశేషః.

ద్విష = అస్మిన్ (సగ వేస్తుట) ఉభయపదీ. సక॥ అనిటా.

పర॥

అ.టి

అ.స్థి

ద్విష్ట	ద్విష్టః	ద్విష్టన్	}	ద్విష్టే	ద్విష్టాత్	ద్విష్టే
ద్విష్టే	ద్విష్టః	ద్విష్ట		ద్విష్టే	ద్విష్టాత్	ద్విష్టే
ద్విష్టే	ద్విష్టః	ద్విష్ట		ద్విష్టే	ద్విష్టాత్	ద్విష్టే

అ.టి. — పర॥ ద్విష్ట, ద్విష్టాత్ ద్విష్టావ ద్విష్టన్
 ద్విష్టే, ద్విష్టాత్ ద్విష్టావ ద్విష్ట
 ద్విష్టావ ద్విష్టావ ద్విష్టావ

॥—ఆత్మ	ద్విష్టాత్	ద్విష్టాతాత్	ద్విష్టాతాత్
	ద్విక్ష్య	ద్విష్టాథాత్	ద్విష్టాత్
	ద్వేష్టై	ద్వేష్టావై	ద్వేష్టామై
లజి. — పర॥ అద్వేష్టా, } అద్వేష్టా }	అద్విష్టాత్	{ అద్విష్టాః అద్విష్టాః }	
అద్వేష్టా, (క్ష)	అద్విష్టాత్	అద్విష్టాత్	
అద్విష్టాత్	అద్విష్టాత్	అద్విష్టాత్	
॥—ఆత్మ॥ అద్విష్టాత్	అద్విష్టాతాత్	అద్విష్టాత్	
అద్విష్టాః	అద్విష్టాథాత్	అద్విష్టాత్	
అద్విష్టా	అద్విష్టామై	అద్విష్టామై	
పర॥ ధాతురూ॥	విధిలిజి.	ప్ర॥ రూ॥	

ద్విష్టాత్	ద్విష్టాతాత్	ద్విష్టాః	} యాత్ యాతాత్ యః- యాః యా తాత్ యాత-యాత్ యావ యామ. ఏ వత్ 2, 3, 5, 7, 8, 9, ౧౦ శ్చ పరస్మై పదిషు యోజనీయత్
ద్విష్టాః	ద్విష్టాతాత్	ద్విష్టాత్	
ద్విష్టాత్	ద్విష్టావ	ద్విష్టామ	
	ఆత్మ॥		
ద్విష్టాత్	ద్విష్టాతాత్	ద్విష్టాత్	}
ద్విష్టాథాః	ద్విష్టాథాత్	ద్విష్టాత్	
ద్విష్టాయ	ద్విష్టామై	ద్విష్టామై	

లిటి - పర॥ దిద్వేష్టా దిద్విష్టాః దిద్విష్టాః - దిద్వేష్టాధ-
దిద్విష్టాత్ ఆత్మ॥ దిద్విష్టా దిద్విష్టాతే దిద్విష్టాతే- దిద్విష్టాత్॥ లిటి-
ద్వేష్టానీ- ద్వేష్టానీ॥ లిటి - ద్వేష్టాత్ - ద్వేష్టాతే॥ ఆత్మలిటి-
ద్విష్టాత్ - ద్వేష్టాతాత్ - ద్వేష్టాః॥ ఆ॥ ద్వేష్టాత్ - ద్వేష్టా
యాతాత్ - ద్వేష్టాత్ - ద్వేష్టాః - ద్వేష్టాయ.

అని.— పర॥ అద్విత్యత్ అద్విత్యతామ్ అద్విత్యత్
అద్విత్యః అద్విత్యతమ్ అద్విత్యత
అద్విత్యమ్ అద్విత్యతామ్ అద్విత్యతామ్

,— ఆ॥ అద్విత్యత అద్విత్యతామ్ అద్విత్యత్
అద్విత్యతామ్ అద్విత్యతామ్ అద్విత్యతామ్
అద్విత్యత్ అద్విత్యతామ్ అద్విత్యతామ్

అని.— పర॥ అద్విత్యత్ అద్విత్యతామ్ అద్విత్యత్

,— ఆ॥ అద్విత్యత అద్విత్యతామ్ అద్విత్యత్
వివంసామాన్యతః యైః శాస్త్రాశ్చ నిర్ధాతవః.

అధర్మజ్ఞానాత్మాదయః.

ము = దానాదనయః. (వెల్పుట-తినుట.) అక॥సక॥
అనిటి. పరస్తైపదీ. జుహోత్యాదిభ్యఃశవః శ్లః (అదర్శనమ్)
శ్లాసతి ద్విత్వాదికార్యమవగత్యమ్. అస్మిన్ గణేనర్వత్ర
ర్కున్య 'అత్' ఇత్యాదేశః ; జితి (లకాదా) 'ఉస్' ఇత్యాదేశః
ఉనీపరతః గుణాయశ్చబ్యోధాః.

అటి.— జుహోతి జుహుతః జుహ్వతి
జుహోషి జుహుతః జుహుత
జుహోమి జుహువః జుహుమః

అటి.— జుహోతు, జుహుతాత్ జుహుతామ్ జుహ్వతు
జుహుతి, జుహుతాత్ జుహుతమ్ జుహుత
జుహవాని జుహవావ జుహవామ

అజి.— అజుహోత్ అజుహుతామ్ అజుహుతః
అజుహోః అజుహుతమ్ అజుహుత
అజుహవమ్ అజుహువ అజుహుమ

విధిలిజి.— జుహుయాత్ జుహుయాతామ్ జుహుయాః
 జుహుయాః జుహుయాతమ్ జుహుయాత
 జుహుయామ్ జుహుయావ జుహుయామ

లిటి.— జుహావ జుహువతుః జుహువుః
 జుహావిధ, జుహూధ జుహువధుః జుహువ
 జుహావ, జుహావ జుహువివ జుహువిమ

రూపా } జుహవాఞ్చకార జుహవాఞ్చక్రతుః జుహవాఞ్చక్రః
 ూరమ్ } జుహవాఞ్చకర్థ జుహవాఞ్చక్రథుః జుహవాఞ్చక్ర
 జుహవాఞ్చకార } జుహవాఞ్చక్రవ జుహవాఞ్చక్రమ
 జుహవాఞ్చకర }

జుహవామృభూవ, జుహవామాసే, తిచ లిటిరూపచతుష్టయమ్.

ఋటి.— హేతా హేతారౌ హేతారః
 హేతానీ హేతాస్తః హేతాస్థ
 హేతాస్త్వి హేతాస్త్వః హేతాస్తః

ల్ఘటి.— హేతశ్చి హేతశ్చతః హేతశ్చన్తి
 హేతశ్చనీ హేతశ్చధః హేతశ్చధ
 హేతశ్చమి హేతశ్చవః హేతశ్చమః

అశ్లిరిజి.— హూయాత్ హూయాస్తామ్ హూయానుః
 హూయాః హూయాస్తమ్ హూయాస్త
 హూయాసమ్ హూయాస్వ హూయాస్త

ఋజి.— అహశ్శీత్ అహశ్శాప్తమ్ అహశ్శః
 అహశ్శీః అహశ్శమ్ అహశ్శ
 అహశ్శమ్ అహశ్శ్వి అహశ్శ్

లృః. — అహోష్యత్ అహోష్యతామ్ అహోష్యక్
 అహోష్యః అహోష్యతమ్ అహోష్యత
 అహోష్యస్ అహోష్యావ అహోష్యామ

ఏవమ్ భీ, క్రి, భృ, ధాహునాంరూపాః. విశేషస్తువక్ష్యతే
 మాత్ = మానేశబ్దేచ, (కౌలుచుట, శబ్దించుట) ఆత్మనేషన్.

లటి. — మిమీతే మిమాతే మిమతే
 మిమిషే మిమాథే మిమీధ్వే
 మిమే మిమీవహే మిమిమహే

లోటి. — మిమీతామ్ మిమాతామ్ మిమతామ్
 మిమీష్య మిమాథామ్ మిమీధ్వమ్
 మిమై మిమావహై మిమామహై

లకి — అమిమీత అమిమాతామ్ అమిమత
 అమిమీథాః అమిమాథామ్ అమిమీధ్వమ్
 అమిమి అమిమీవహి అమిమిమహి

విధిలిజి — మిమీత మిమీయాతామ్ మిమీరక్
 మిమీథాః మిమీయాథామ్ మిమీధ్వమ్
 మిమీయ మిమీవహి మిమీమహి

తిటి. — మమే మమాతే మమిరే
 మమిషే మమాథే మమిధ్వే
 మమే మమివహే మమిమహే

లుటి - మారా - మారానే | లృటి - మాస్యతే | అశ్లిజి -
 మాసీష్ట మాసీయాస్తామ్ మాసీరక్ - మాసీస్థాః - మాసీయః || లుజి -
 స్త సాతామ్ సత } అమాస్త అమాసాతామ్ అమాసత
 స్థాః సాథామ్ ధ్వమ్ } అమాస్థాః అమాసాథామ్ అమాధ్వమ్
 సి స్వహి స్తహి } అమాసీ అమాస్వహి అమాస్తహి

౧౨. అహస్యత । శేషం సువల్ (పు-173), ఏవమ్ ఓహమ్,
(మ) ద్వాన్ = దాన్. (ఇచ్చుట) ఉభయపది. సక. అనిట

పర॥	లటి	ఆత్మ॥
సదాతి దత్తః దదతి	దత్తే	దదాతే దదతే
దదానీ దత్తః దదన్	దత్తే	దదాన్ దదన్
దదామి దత్తః దదమి	దత్తే	దదామి దదమి

లోటి — పర॥ దదాతు దత్తాత్ దత్తామ్	దదతు
దేహి దత్తాత్ దత్తమ్	దత్త
దదాని దదాన	దదాను

,, — ఆత్మ॥ దత్తామ్	దదాతామ్	దదరామ్
దత్తస్వి	దదానామ్	దద్ధిమ్
దదై	దదావహ్	దదామహ్

లశీ. — పర॥ అదదాత్	అదత్తామ్	అదదః
అదదాః	అదత్తమ్	అదత్త
అదదామ్	అదద్వ	అదద్

,, — ఆత్మ॥ అదత్త	అదదాతామ్	అదదత
అదత్తాః	అదదానామ్	అదద్ధిమ్
అదతి	అదద్వహి	అదద్ధిహి

విధిలితి. పర॥ దద్యాత్	దద్యాతామ్	దద్యః
దద్యాః	దద్యాతమ్	దద్యాత
దద్యామ్	దద్యావ	దద్యామ

,, — ఆత్మ॥ దదీత	దదీయాతామ్	దదీరమ్
దదీధాః	దదీయానామ్	దదీన్యమ్
దదీయ	దదీవహి	దదీచహి

లృటి.—పర॥దకా

దదిః

దదుః

దదిధ, దదాధ

దదః

దద

దదా

దదివ

దదిమ

„—అత్త॥ దదే

దదాతే

దదిరే

దదిష్

దదాశే

దదిభ్యే, (భ్యే)

దదే

దదివహే

దదిమహే

లుటి. దాతానీ - దాతానే । లృటి - దాస్యతి - దాస్యతే ।

అత్తర్జిన్ - దేయాత్ దేయాస్తామ్ దేయానుః. దేయాః - దేయా

సమ్ ; దాన్తిష్ట దానీయాస్తామ్ దాసిరిక్ - దానీప్తాః - దానీయ

లుటి —పర॥అదాత్

అదాతామ్

అదుః

అదాః

అదాతమ్

అదాత

అదామ్

అదావ

అదామ

„—అత్త॥ అదిత

అదిపాతామ్

అదిత

అదిథాః

అదిపాథామ్

అదిభ్యమ్

అదిషి

అదిష్వహి

అదిష్వహి

లృటి - అదాస్యత్ - అదాస్యత. ఎవం ధాక్తో ధాతోరూపాణి

అధస్వాదిసామాన్యఘాతవః.

* ధాక్తో = అభిషవే (మునుగుట, ముద్ధించుట) ఖేత్. ఉభయ
పదే అత్త॥ సక॥ అనిట్. స్వాదిభ్యఃశ్చ. తస్యతిపి నీపి మిపిగుణః.

* ధాక్తోరాదిఘాతయోః షకారణకారయోః సకారసకారా
త్రమాత్ ప్రః - స్థా - స్థా. ష్టా - స్థా జీ - నీ ణ - ను
శవ - సద. ఇత్యాదయః.

- అ.టి.—ప॥ సుసోతి సుసుతః సుస్వతి
 సుసోషి సుసుభః సుసుద
 సుసోమి సుస్వః, సుసువః సుస్త్రి, సుసుమః
- ,,—ఆ॥ సుసుతే సున్వాతే సుస్వతే
 సుసుషే సున్వాధే సుసుభే
 సుస్వే సుస్వహే, సుసువహే సుస్త్వహే, సుసుమహే
- అ.టి.—ప॥ సుసోతు, సుసుతాత్ సుసుతాప్ సుస్వస్తు
 సుసు, సుసుతాత్ సుసుతప్ సుసుత
 సునవాని సునవావ సునవామ
- ,,—ఆ॥ సుసుతాప్ సున్వాతాప్ సుస్వతాప్
 సుసుష్వ సున్వాధాప్ సుసుభప్
 సునవై సునవావహై సునవామహై
- అ.టి.—ప॥ అసుసోత్ అసుసుతాప్ అసుస్వత్
 అసుసోః అసుసుతప్ అసుసుత
 అసునవప్ అసుసువ, అసుస్వ అసుసుమ, అసుస్త్
- ,,—ఆ॥ అసుసుత అసున్వాతాప్ అసుస్వత
 అసుసుభః అసున్వాధాప్ అసుసుభప్
 అసుస్త్రి అసుసువహి, అసుస్వహి అసుసుమహి, అసుస్త్హి
- వి.టి.లి.జి.—ప॥ సుసుయాత్ సుసుయాతాప్ సుసుయః
 సుసుయాః సుసుయాతప్ సుసుయాత్
 సుసుయాప్ సుసుయావ సుసుయామ
- ,,—ఆ॥ సుస్త్రిత సుస్త్రియాతాప్ సుస్త్రిరత్
 సుస్త్రిభః సుస్త్రియాధాప్ సుస్త్రిభప్
 సుస్త్రియ సుస్త్రివహి సుస్త్రిమహి

లిటి - ప॥ సుహవ సుహవశుః సుహవః
 సుహవిర. సుహవ సుహవశుః సుహవ
 సుహవ, సుహవ సుహవివ సుహవివ

..—ఆ॥ సుహవే సుహవాతే సుహవిరే
 సుహవిషే సుహవాధే సుహవిధే (కేవల)
 సుహవే సుహవివహే సుహవివహే

లిటి - ప॥ సోతా సోతాకా సోతారః-సోతాని-ఆ॥ సోతానే
 లృజి- ప॥ సోష్యతి సోష్యతః సోష్యంతి- ఆ॥ సోష్యతే సోష్యతే
 అశ్విజి.— ప॥ సూయాత్ సూయాస్తావ్ సూయానుః

..— ఆ॥ సోష్య సోష్యస్తావ్ సోష్యరక్
 సోష్యస్తాః సోష్యస్తావ్ సోష్యధ్వమ్
 సోష్యయ సోష్యవహి సోష్యకుహి

లిటి.—పర॥ అసావీత్ అసావిష్టావ్ అసావిషుః
 అసావీః అసావిష్టావ్ అసావిష్ట
 అసావిషావ్ అసావిష్వ అసావిష్వ

..—ఆ॥ అసోష్ట అసోషాతావ్ అసోషత
 అసోషాః అసోషాథావ్ అసోధ్వమ్
 అసోషి అసోష్యహి అసోష్టహి

లృజి. అసోష్యత్ - అసోష్యత. శేషం చువత్, ముద
 వచ్చ (పు - 154 - 173.) వివత్ శిఖ్, పిఖ్ కృఖ్, చిఖ్
 ఇత్యాదయః శ్మవికరణః

అనరుధాది సాధారణధాతవః.

రుధిర్ = అవరణే. (అర్థించుట - అగుట.) ఇరిత్
 ప్యరితే. ఉభయపదీ. సక॥ రుధాదిభ్యః శ్మ

మిత్వా దన్త్యాదచః పరః - రేణ త్వరత్వాన్నస్య ఇత్వమ్
 యుషః పరయోఃతథయోః ఛకారా దేశః జ్జితాస్యధాతుకే
 పరే శ్చమః అకారస్య లోపశ్చ బోధ్యః.

లటి.—ప॥ రుణ్ధి రున్ధః రున్ధన్తి
 రుణత్సి రున్ధః రున్ధన్తి
 రుణద్ధి రున్ధ్యః రున్ధ్యః

.,— ఆ॥ రున్ధే రున్ధాత్ రున్ధాత్
 రున్ధేన్ రున్ధాన్ రున్ధాన్
 రున్ధే రున్ధ్యే రున్ధ్యే

లోటి —ప॥ రుణ్ధు, రున్ధాత్ రున్ధామ్ రున్ధు
 రున్ధి, రున్ధాత్ రున్ధమ్ రున్ధి
 రుణధాని రుణధావ రుణధాను

.,— ఆ॥ రున్ధామ్ రున్ధాతామ్ రున్ధాతామ్
 రున్ధత్స్వి రున్ధాథామ్ రున్ధ్యత్
 రుణధై రుణధావన్ రుణధామన్

లజి.—ప॥ అరుణత్ (ద్) అరున్ధామ్ అరున్ధన్
 అరుణి, అరుణత్ అరున్ధమ్ అరున్ధి
 అరుణధమ్ అరున్ధ్య అరున్ధ్య

.,— ఆ ॥ అరున్ధ అరున్ధాతామ్ అరున్ధత
 అరున్ధాః అరున్ధాథామ్ అరున్ధ్యమ్
 అరున్ధి అరున్ధ్యహి అరున్ధహి

విధిలిజి.—ప॥ రున్ధ్యాత్ రున్ధ్యాతామ్ రున్ధ్యః
 రున్ధ్యాః రున్ధ్యాతమ్ రున్ధ్యాత
 రున్ధ్యామ్ రున్ధ్యావ రున్ధ్యాను

— ఆ॥	రుస్థిత	రుస్థియాతావ	రుస్థిరణ్
	రుస్థిధాః	రుస్థియాధావ	రుస్థిభవ
	రుస్థయ	రుస్థివహి	రుస్థిమహి

లిటి-ప॥ రురోధ రురుధయః । ఆ॥ రురుధ - రురుధిపే .

లిటి ప॥ రోద్ధా రోద్ధానా రోద్ధారః రోద్ధానీ, ఆ ॥ రోద్ధానే, ల్లిటి. ప॥ రోత్స్య త్తి, ఆ॥ రోత్స్యతే । అశీర్షిణి- ప॥ రు ధ్యాత్ ఆ॥ రున్న్యిష్ట । లిటి- ప॥ అరాత్సిత్ అరాధావ అరా త్సుః - అరాత్సి, అరాధ్ధవ అరాధ్ధ - అరాత్సువ అరాత్స్య అరాత్స్య, రూపాస్తరవ - అరుచల్ అరుధతావ అరుధణ్ - అరధః అరుధల్వ అరుధత - అరుధవ అరుధావ అరుధాకు, ఆ॥ అరుద్ధ అరుత్సాతావ అరుత్సత । ల్లిటి - ప॥ అరోత్స్యత్ । ఆ॥ అరోత్స్యత్ ॥ శేషంతుదధాతువల్ (పు-164.) వివంగు ది - చిది ఖిది ఇత్యాది

అధతనాదయః

తను = విస్తారే (విస్తరించుట - వెల్లడిచేయుట) స్వరి తేత్ - ఉచయపదీ. సక॥ నేట్. తనాదిభ్య ఉః - తస్యపిత్సు శుణః - చన్ + ఉ + తి = తనోత్తిత్యాది.

లిటి	ప॥	తనోతి	తనుతః	తన్వన్తి
		తనోషి	తనుభః	తనుభ
		తనోమి	తన్వః, తనువః	తన్వః, తనుమః
— ఆ॥		తనుతే	తన్వాతే	తన్వతే
		తనుషే	రన్వాదే	తనుభే
		తన్వే	తన్వహే, తనువహే	తన్వహే, తనుమహే

టోటి. ప॥ తనూతు, తనుతాత్ తనుతావ తన్వస్త
తను, తనుతాత్ తనుతవ తనుత
తనవాని తనవావ తనవామ

,,— ఆ॥ తనుతావ తన్వాతావ తన్వతావ
తనుష్వ తన్వాథావ తనుథ్వావ
తనవై తనవావహై తనవామహై

లజ్జి.—ప॥ అతనూత్ అతనుతావ అతన్వత్
అతనూః అతనుతవ అతనుత
అతనవవ అతన్వ, అతనువ అతన్వ, అతనుమ

,,— ఆ॥ అతనుత అతన్వాతావ అతన్వత
అతనుథాః అతన్వాథావ అతనుథ్వావ
అతన్వి అతన్వహి, అతనువహి అతన్వహి, అతనుమహి.

విధిలిజి—ప॥ తనుయాత్. ఆ॥ తన్వీత. షుభోవతో. (పు-177.)

లిటి.—ప॥ తరాన తేనతుః తేనుః
తేనిథ తేనథుః తేన
తతాన, తతన తేనివ తేనిమ

,,— ఆ॥ తేనే తేనాతే తేనిరే
తేనిపే తేనాధే తేనిధ్వే
తేనే తేనివహే తేనిమహే

జటి - తనితానీ - తనితానే । లృటి - తనిష్యతి - తనిష్యతే.

ఆశ్శ్రిజి - తన్యాత్ తన్యాస్తావ - తనిష్టీష్ట తనిష్టీయాస్తావ.

లజ్జి.—ప॥ అతానీత్, } అతానిష్టావ, } అతానిష్ఠః, }
అతనీత్ } అతనిష్టావ } అతనిష్ఠః }
అతానీః } అతానిష్టావ } అతానిష్ఠ }
అతనీః } అతనిష్టావ } అతనిష్ఠ }

అతానిషత్ }	అతానిష్ట }	అతానిష్ట }
అతనిషత్ }	అతనిష్ట }	అతనిష్ట }

అ.శి.—అ॥ అతనిష్ట, అతత అతనిషాతాత్ అతనిషత
 అతనిష్టః, అతథాః అతనిషాథాత్ అతనిష్టత్ (ధ్వం)
 అతనిష్ట అతనిష్టః అతనిష్టః

అ.శి.—అతనిష్టత్-అతనిష్టత్-శేషం యాచవత్-వివంసను
 క్షణాక్షణం యుగం తృణం ఘృణం ధాతవః-విశేషస్తువత్సత్.

అథక్ర్యాదిసామాన్యధాతవః.

దు క్రిష్త్ = ద్రవ్యవినిమయే (కొనుట.) ఇతి - ఉభ
 యపది. సక॥ అనిత్ క్ర్యాదిభ్యః శ్చాద్రత్యయః - నాఇతి
 స్థితే. సకరమభ్యాంపరశ్చే ణ్ణత్వం ప్రాప్నోతి. శ్చాద్రత్య
 యాకారస్య చాలాదిజ్ఞిత్సర్వధాతుశ్చ పరే ఈకారః. అజా
 వాతులూపః. క్రి+నా+తి=క్రిణాతి.

అ.శి.—ప॥	క్రిణాతి	క్రిణోతః	క్రిణన్తి
	క్రిణాసి	క్రిణోథః	క్రిణోథ
	క్రిణామి	క్రిణోమః	క్రిణోమః
„—అ॥	క్రిణోతే	క్రిణోతే	క్రిణోతే
	క్రిణోతే	క్రిణోతే	క్రిణోతే
	క్రిణోతే	క్రిణోతే	క్రిణోతే

అ.శి.—ప॥	క్రిణాతు, క్రిణోతాత్	క్రిణోతాత్	క్రిణన్తు
	క్రిణోమి, క్రిణోతాత్	క్రిణోతాత్	క్రిణోత
	క్రిణాని	క్రిణావ	క్రిణామ
„—అ॥	క్రిణోతాత్	క్రిణాతాత్	క్రిణతాత్
	క్రిణోమి	క్రిణాధాత్	క్రిణోధ్యత్
	క్రిణో	క్రిణావహ	క్రిణావహ

అ॥—ప॥ అక్రీణాత్ అక్రీణీతావ అక్రీణా
అక్రీణాః అక్రీణీతావ అక్రీణీత
అక్రీణావ అక్రీణీవ అక్రీణీమ
,,—అ॥ అక్రీణీత అక్రీణాతావ అక్రీణీత
అక్రీణీథాః అక్రీణాథావ అక్రీణీధ్వవ
అక్రీణీ అక్రీణీవహి అక్రీణీమహి

విధివిజి.—ప॥ క్రీణీయాత్ క్రీణీయాతావ క్రీణీయః
క్రీణీయాః క్రీణీయాతావ క్రీణీయాత
క్రీణీయావ క్రీణీయావ క్రీణీయామ
,,—అ॥ క్రీణీత క్రీణీయాతావ క్రీణీరణా
క్రీణీథాః క్రీణీయాథావ క్రీణీధ్వవ
క్రీణీయ క్రీణీవహి క్రీణీమహి

విటి.—ప॥ చిక్రాయ చిక్రియతుః చిక్రియః
చిక్రయిథ, చిక్రేథ చిక్రియధుః చిక్రియ
చిక్రాయ, చిక్రయ చిక్రియవ చిక్రియమ
,,—అ॥ చిక్రియే చిక్రియాతే చిక్రియిరే
చిక్రియిషే చిక్రియాథే చిక్రియిధ్వ(ధ్వ)
చిక్రియే చిక్రియివహే చిక్రియిమహే

విటి.—ప॥ క్రేతా క్రేతారా - క్రేతానీ - అ॥ క్రేతానీ ।

అ॥—ప॥ క్రేష్యతి క్రేష్యతః—అ॥ క్రేష్యతే క్రేష్యేతే.

అశ్రి॥—ప॥ క్రియాత్ క్రియాస్తావ క్రియానుః

,,—అ॥ క్రేష్యే క్రేష్యియాస్తావ క్రేష్యిరణా

విజి.—ప॥ అక్రేష్యీత్ అక్రేష్యీతావ అక్రేష్యః

అక్రేష్యీః అక్రేష్యీతావ అక్రేష్య

అక్రేష్యీవ అక్రేష్యీమహి అక్రేష్య

„—అ॥	అక్రష్ట	అక్రషాతామ్	అక్రషత
	అక్రష్టః	అక్రషాధామ్	అక్రష్టమ్
	అక్రష్ట	అక్రష్టహి	అక్రష్టహి
ప్రజీ.—ప॥	అక్రష్టత్	అక్రష్టతామ్	అక్రష్టన్
„—అ॥	అక్రష్టత	అక్రష్టతామ్	అక్రష్టత్ర

శిష్టం యాచనత్. వివంశీఞ్-శ్రీఞ్-మీఞ్-ఇత్యాదయః.

॥ * ॥ ఇతి సామాన్యధాతవః ॥ * ॥

అ ధ వి శే షాః.

చిత్తి = సజ్జ్ఞానే. (తెలియుట) చిదిత్. భృషిః. పర॥ సక॥ నేట్. చేతతి | చేతతు | అచేతత్ | చేతేత్ | చిచేత | చేతితా | చేతిష్యతి | చిత్వాత్ | అచేతీత్ | అచేతిష్యత్ | వివంశీఞ్, కిట్, చిట్, తిర్. ఇత్యాదయ ఇకారోపధాః.

బుధ = అవగమనే. (ఎఱుగుట.) బోధతి | బోధతు | అబోధత్ | బోధేత్ | బుబోధ బుబుధతుః బుబుధుః - బుబోధిథ బుబుధధుః బుబుధ- బుబోధ బుబుధివ బుబుధిమ | బోధితా | బోధిష్యతి | బుధ్యాత్ | అబోధీత్ అబోధిషామ్ అబోధిషుః | అబోధిష్యత్ ॥ వివంశుష్, శ్రుష్, రుష్, కుచ్, కుజ్, చ్యుత్ ఇత్యాదయ ఉకారోపధా ధాతవః.

చ్యుతిర్ = క్షరణే. (ప్రవించుట) ఇరిత్. అక॥ చ్యోతతి | బుజి=అచ్యుతత్ అచ్యుతతామ్ అచ్యుతక్, అచ్యోతిత్ అచ్యోతిష్టామ్ అచ్యోతిషుః ఇత్యాదిరూపద్వయం బోధ్యమ్. శేషంబుధీవత్, వివంశ్యుతిర్, శ్యుతిర్, ఉహిర్, తుహిర్, కుహిర్, బుధిర్, బృహిర్, ఘుషిర్, శుచిర్, బుద్ధిర్, కుదిర్, ఇత్యాదయ ఇరిత్యుత్థా కా ధాతవః.

వృష = నేచనే. (కురియుట) ఇదిత్. అక॥ నే॥
 వర్షతి । వర్షతు । అవర్షత్ । వర్షతే । వర్షన్ వర్షషరుః వర్షషాపి
 వర్షదీప వర్షపఃః వర్షప- వర్షన్ వర్ష', వ - ము. వర్షితా
 వర్షిష్యతి । వృష్యత్ । అవర్షిత్ । అవర్షిష్యత్ - వివంఘ్రప,
 హృష్ ఇత్యాదీనా మృకారోపధానాం ధాతూనాం రూపాః.

గద = వ్యక్తాయాంవాచి (చెప్పుట) సక॥ నే॥. *గదతి ।
 గదతు । అగదత్ । గదేత్ । జగద జగదతుః జగదుః - జగదిభ
 జగదభుః జగవ - జగద, జగవ జగదివ జగదిమ ॥ గదితా । గది
 ష్యతి । గద్యత్ । అగాదీత్ అగాదిష్వ అగాదిమః, అగది
 శ్ అగదిష్టావ్ అగదిమః । అగదిష్యత్ । వివమ్ భవ, గజ, మ
 స, వర, వద, బద, భదదయః.

* జీడి = కుత్సాయావ (నిండుచుట, మాటుట) ఇదిత్.
 నుమాగమః - సక॥ నే॥. నిద్దితి । నిద్దితు । అనిద్దిత్ । నిద్దితే । నిన్ది
 నిన్దితుః । నిన్దితా । నిన్దిష్యతి । నిన్దిష్యత్ । అనిన్దిత్ । అనిన్దిష్య
 త్ । వివంసది మధి కాక్షి ఇత్యాదయః ఇదితః.

శంసు = స్తుతౌ. (పొగడుట) సక॥ నే॥. శంసతి । అశ
 న్నిజినలోపః. శస్యాత్ శస్యాస్తావ్ శస్యానుః । వివం మన్త్ -
 మధ్యాత్, దంక్ దశ్యాత్ ఇత్యాదయ సకారోపధాః హలస్తా

* స్తోత్రసద పతపద ఘుమాస్యతి వాన్తియాతి వాతిద్రా
 తిప్పాతివపతివమాతి శామ్యతి చిసూతిద్యేషుచ ॥ ౮ - ౪ - ౧౭
 ఉపసర్గస్థాభ్యాం రేఫష తారాభ్యాంపరస్యనేః సస్యణస్సాగ్గత్ గ
 దాదిమహరేషు ణోపదేశ ధాతుస కారస్య చపృథక్. ప్ర + ని +
 గద = ప్రసిగదతి, ప్రజినదతిత్యాది ప్రజిన్దతి, ప్రణదతి, ప్రణమతి.

అనిదిధాతవః అచ్చుధాతోస్తు పూజాన్థే నకారః పాన - అచ్చుత్. గతౌతు అచ్చాత్ ఇతి విశేషః.

అర్చ = పూజాయామ్ (పూజించుట) సక॥ నేట్ అర్చితి ॥ విటి. అనర్చ అనర్చతుః అనర్చుః - అనర్చిథ అనర్చుః అనర్చ - అనర్చ అనర్చివ- అనర్చిమ | ఏవమ్ అర్ద అర్ద అర్థ అర్థ ఇత్యాదయః అజాదికాః ద్విహల్గధాతవః

భేత్ = పానే (త్రాగుట) సక॥ అనిట్. భే+అ+తి = అయాదేశే-ధయతి ధయతః ధయన్తి - ధయసి ధయథః ధయథ - చయామి ధయావః ధయామః | ధయతు | అధయత్ | ధయేత్ | * దధా దధతుః దధుః - దధిథ, దధాథ దధథః దధ - దధా దధివ దధిమ | ధాతా | ధాస్యతి | ధేయాత్ ధేయాస్తామ్ | అధాత్ అధాతామ్ అధుః; అదధత్ అదధతామ్ అదధత్; అధానీత్ అధానీష్టామ్ అధానీమః ఇత్యాది అజిత్రైరూప్యమ్ | అధాస్యత్. ఏవమేకారాంతః (శితి).

ధ్రై = చింతాయామ్ (తలచుట) అనిట్. సక॥ ధ్యాయతి, ధ్యాయతు | అధ్యాయత్ | ధ్యాయేత్ | దధ్యా దధ్యతుః దధ్యుః దధ్యిథ, దధ్యాథ- దధ్యివ | ధ్యాతా | ధ్యాస్యతి | ధ్యాయాత్ ధ్యాయాస్తామ్ ధ్యాయామః-ధ్యాయాః; ధ్యేయాత్ ధ్యేయా

* ఉపదేశే ఏకారాంతా ఓకారాంతా వికారాంతా శ్చధాతవః శిద్ధిన్న ప్రత్యయేపరే (అర్థధాతుకస్థలే) ఆకారాంతాభవన్తి | అశ్లిఙ్గిజిధారూపాణాం, దాఖదైవ భిన్నదారూపాణాం, స్థా, మా, నై, పానార్థకపా, ఓహ్, యే, విషాచ్చధాయనామ్ ఆకారస్య నిత్యమేకారాదేశః, తద్భిన్నానాం సంయక్తాదికానాం ధ్యాన్త ఇత్యాదికృతాకారాంతానాశ్చవికల్పేన ఏకార ఇతిజ్ఞేయమ్.

స్తామ్ । అధ్యాసీత్ అధ్యాసిష్టామ్ । అధ్యాస్యత్ । వివంక్షు -
ష్టై - కై - క్షై - ఇత్యాదయః.

పా = పావే(త్రాగుట) అనిట్ సక॥ ఇతి 'పిబ' ఇత్యా
దేశః * పిబతి పిబతః పిబన్తి । పిబతు । అపిబత్ । పిబేత్ ।
పపా పపతుః పపుః-పపిధ, పపాధ - పపివ । పాతా । పాస్యతి ।
-యాత్ । అపాత్ అపాతామ్ అపుః । అపాస్యత్.

ఘా = గన్ధాపాదానే (గన్ధమును గ్రహించుట) సక॥
అనిట్. జిఘ్రితి । జిఘ్రితు । అజిఘ్రిత్ । జిఘ్రిత్ । యజి -
అఘ్రిత్ అఘ్రితామ్ అఘ్రిః; అఘ్రిసీత్ అఘ్రిసిష్టామ్ ఇతి
రూపద్వయమ్. శేషం ద్వైవత్.

ద్వా = శబ్దాగ్ని సంయోగయోః (మ్రోయుట, ఊడుట)
అక॥ సక॥ ధదుతి । దద్వా విత్యాది ద్వైవత్

ష్టా = గతినివృత్తౌ (నిలుచుట) అక॥ తిష్ఠతి । ఆశ్రిజి-
స్థేయాత్ । యజి అస్థాత్ అస్థాతామ్ అస్థుః । శేషం ద్వైవత్॥

సమ్, అవ, ప్ర, విధి విభిర్యోగే ఆత్మ॥ సన్తిష్ఠతే సన్తిష్ఠే
తే సన్తిష్ఠన్తే । సన్తిష్ఠతామ్ । సమతిష్ఠత । సన్తిష్ఠేత । సన్తస్థే
స రస్థాతే సన్తస్థిరే సన్తస్థిషు । సంస్థాతానే సంస్థాస్యతే । సంస్థా
సీష్ట । సమస్థిత సమస్థిపాతామ్ సమస్థిపత (దావత్-పు-175) ।
సమస్థాస్యత. వివచనాది యోగేపి.

* పాఘ్రిద్వాస్థామ్నరాణాం దృశ్యర్థి సర్తిశదసదాం పిబజి
ఘ్రిధమతిష్ఠ మసయచ్చ పశ్యర్థభాషీయసీదాః॥ ౭ - ౩ - ౭౦॥
పాదీనాం పిబాదయ అదేశాశ్చుర్య రిత్వభోజ్ఞిక శకారాదాప్ర
త్యయేపరే॥ స్త్రి సమవప్రవిభ్యః స్థః॥ ౧ - ౩ - ౨౨॥ తచ్ఛా॥ దా
ధాఘ్నదామ్॥ ౧ - ౧ - ౨౦॥ స్థాఘ్నారిచ్చ॥ ౧ - ౨ - ౧౭॥

డాన్ = రానే. (ఇచ్చుట) సక॥ అనిట్. యచ్చతి ।
యచ్చతు । యచ్చత్ । యచ్చేత్ । దదా । ఇత్యాది । శేషం పావత్.

దృశీ = ద్రక్షణే. (చూచుట) ఇరిత్. సక॥ అనిట్.
పశ్యతి । పశ్యతు । అపశ్యత్ । పశ్యేత్ । దదర్శ దదృశతుః
పదృశుః - దదర్శిధ, దద్రష్ దదృశభుః దదృశ-దదర్శ దదృశివ
దదృశిమ । ద్రష్టా । ద్రక్ష్యతి । వృశ్యాత్ । అద్రాక్షీత్ అద్రా
ష్టావ్ అద్రాక్షుః - అద్రాక్షిః - అద్రాక్షవ్, అదర్శత్ అదర్శ
తావ్ అదర్శన్ - అదర్శుః - అదర్శవ్ । అద్రక్ష్యత్.

ఋ = గతిప్రావణయోః (ఏగుట- పొందుట) అనిట్,
సక॥ ఋచ్చతి । ఋచ్చతు । ఆర్ఘత్ । ఋచ్చేత్ । ఆర ఆర
తుః ఆరుః- ఆరిధ - ఆరివ । అర్తా । అరిష్యతి । ఆర్యాత్ ఆ
ర్యాస్తావ్ । ఆర్షీత్ ఆర్షణ్ అర్షుః । ఆరిష్యత్,

సృ = గతౌ. (వెళ్ళుట. పరిగతుటయందు అక॥) అ
నిట్. శీఘ్రగమనార్థే 'ధా' ఇత్యాదేశః. ధావతి । ధావతు । అధావత్ ।
ధావేత్ ॥ కేవలం గతౌతు - సరతి । సరతు । అసరత్ ।
సరేత్ । ససార సస్రతుః సస్రుః - సస్క సస్రభుః సస్ర -
ససార, ససర సస్రవ సస్రమ । సర్తా । సరిష్యతి । స్రీయా
త్ । అసాష్టిత్ । అసరిష్యత్. వివంహృ, గృ, ఘృ, ఇత్యాదయః.

శద్య = శాతనే. (వాడియగుట) అనిట్. గుదిత్. సా
ర్వధాతుకే ఆత్మనే పదమ్. శీయతే । శీయతామ్ । అశీయత ।
శీయేత్ । శశాద శేదతుః శేదుః- శేదిధ, శశత్- శేదివ । శత్తా ।
శత్స్యతి । శద్యాత్ । అశదత్ । అశత్స్యత్.

షద్య = విశరణగత్య వసాదనేఘ. (చీల్చుట - పొం
డుట) అనిట్. నీదతి । నీదతు । అనీదత్ । నీదేత్ । ససాద సే
దతుః సేదుః- శేషం శద్యవత్.

వస = నివాసే. (నివసించుట) అక || అనిట్. వసతి
వసతు | అవసత్ | వసేత్ | ఉవాస ఉషతుః ఉషుః - ఉవ
సీధ, ఉవస్థ ఉషధుః ఉష - ఉవాస, ఉవస ఉషివ - ఉషిమ
వసా | వత్స్యతి | ఉష్యాత్ | అవాత్సీత్ అవాత్తామ్ అవా
త్సుః-అవాత్సీః అవాత్తమ్ అవాత్త - అవాత్సమ్ అవాత్స్వఅవా
త్స | అవత్స్యత్,

వద = వ్యక్తాయాంవాచి. (పఠకుట.) నేట్. సక -
వదతి | లిటి - ఉవాద ఉదతుః ఉదుః-ఉవదిధ - ఉవదివ | వ
దితా | వదిష్యతి | ఉద్యాత్ | అవాదీత్, అవదీత్ | అవదిష్యత్.

పఠ్య = గతౌ. (పఠుట.) అక || నేట్. పఠతి | పఠా
త పేతతుః పేతుః-పేతిధ-పేతివ | పఠితా | పఠిష్యతి | పఠ్యా
త్ | అపఘ్నత్ అపఘ్నతామ్ అపఘ్న - అపఘ్నః అపఘ్నతమ్ అప
ఘ్నత - అపఘ్నమ్ అపఘ్నావ అపఘ్నామ | అపఠిష్యత్.

గమ్య = గతౌ. (వెళ్ళుట, పొండుట) అక || సక || అనిట్
గచ్ఛతి | గచ్ఛతు | అగచ్ఛత్ | గచ్ఛేత్ | జగామ జగ్మతుః
జగ్ముః - జగమిధ, జగన్త జగ్మధుః జగ్మ - జగామ, జగమ జగ్మివ
జగ్మిమ | గన్తా | గమిష్యతి | గమ్యాత్ | అగమత్ | అగమిష్యత్

యకు = ఉపరమే. (చాలించుట) అనిట్. యచ్ఛతి
యచ్ఛతు | అయచ్ఛత్ | యచ్ఛేత్ | యయామ యేమరుః
యేముః - యేమిధ, యయిన్త - యేమివ యేమిమ | యన్తా |
యంశ్యతి | యమ్యాత్ | అయం సీత్ అయంసీష్టామ్ అయం
సీషుః - అయంసీః - అయంసీషమ్ | అయంశ్యత్. ఏవంసమ్.

ణకు = ప్రహృష్టే శబ్దేచ (మ్రోకుట) అనిట్. సక ||
సకుతి | సకుతు | అసకుత్ | సమేత్ | సనామ | సన్తేత్యాది.

క్రము = పాదవిక్షేపే. (అడుగుబెట్టుట) సేట్. అక ।
 క్రామ్యతి, క్రామతి । క్రామ్యతు, క్రామతు । అక్రామ్యత్ ।
 అక్రామత్ । క్రామ్యేత్, క్రామేత్ । చక్రామ । క్రమితా,
 క్రమిష్యతి । క్రమ్యత్ । అక్రమిత్ । అక్రమిష్యత్. వివం
 భ్రష్, క్లష్, భ్రాశ్, భ్లాశ్, త్రస్, త్రుట్, లష్, ఏషం శిరియా
 పద్యయష్ బోధ్యష్

సృజ్య = గతౌ. (పాకుట - బరుగుట) అనిట్. గుదిత్.
 సర్పతి । ససర్ప । స్రప్తా, సప్తా । స్రప్యతి, సర్ప్యతి ।
 సృప్యత్ । అసృపత్ । అస్రప్యత్, అసర్ప్యత్ । శేషం
 పృష్వత్. వివంకృష్, తృష్, వృపాదయః.

క్షి = క్షయే. (సమయట) అనిట్. అక । క్షయతి ।
 క్షయతు । అక్షయత్ । క్షయేత్ । చిక్షాయ చిక్షియతుః చిక్షి
 యః-చిక్షయిథ, చిక్షేథ చిక్షియథుః చిక్షియ-చిక్షాయ, చిక్ష
 య చిక్షియవ - మ । క్షేతా । క్షేష్యతి । క్షీయాత్ । అక్షైషీ
 త్ అక్షైష్టాష్ అక్షేషుః । అక్షేష్యత్ । వివంజి, జ్జి. ఇత్యాదయ
 ఇకారాంతాః - విశేషస్తు.

జి = జయే (శ్రేష్ఠుడగుట, గెలుచుట.) అనిట్. జయతి|లిటి-
 జిగాయ జిగ్యతుః జిగ్యుః - జిగయిథ, జిగేథ జిగ్యుః జిగ్య -
 జిగాయ, జిగయ జిగ్యివ జిగ్యిమ । శేషంక్షివత్.

దు = గతౌ. అనిట్. దవతి । దవతు । అవవత్ । దవేత్ ।
 దుదావ దుదవతుః దుదవుః-దుదవిథ, దుదోథ - దుదవివ - మ ।
 దోతా । దోష్యతి । దూయాత్ । అదోషీత్ । అదోష్యత్ ।
 వివం ఘ, ద్రు, గ్రు, శ్రు, ఇత్యాదయ ఉకారాంతాః - విశేష
 స్తు.—లుజీ - అసావీత్ అసావిష్టాష్ అసావిషుః ; అసాషీత్

అసాష్టమ్ అసామః । ద్రు, స్రుధాత్వః లిటి.— దుద్రోద - దు
ద్రువ, సుస్రోధ- సుస్రువ । లుజి - అదుద్రువత్ అసుస్రువత్.

శ్రు = శ్రవణే. (వినుట) అనిటా. సార్వధాతుశ్చ 'శృ'
ఇత్యాదేశః శుప్రత్యయశ్చ । శృణోతి - శృణోషి-శృణోమి ।
శృణోతు|అశృణోత్|శృణుయాత్॥ శుక్రావ- శుశ్రోధ-శుశ్రువ|
శ్రోతేత్యాది దువత్. సార్వధాతు శ్చ ఋష్యత్ శు-175.

స్మృ = చింతాయామ్ (తలచుట) అనిటా. స్మరతి ।
లిటి - సస్మర సస్మరతుః సస్మరుః- సస్మర్థ - సస్మరివ - మ । ఆ
శ్లిషి - స్మర్యాత్ । శేషంస్మవత్ శు-188. వివం హ్యు,స్మృ
ఇత్యాదయస్సం యోగాదికాముదస్తాః, స్మృధాత్వం.—లిటి
సస్మర్థ, సస్మరిధ । స్మర్తా, స్మరితా । స్మరిష్యతి । లుజి -
అస్మాక్షీత్, ఇతివిశేషః.

తృ = జ్ఞవన తరణయోః - (ఈడుట, తేలుట, దాటు
ట) నేటా - తరతి । తరతు । తరత్ । తతార తేరతుః తేరుః-
తేరిథ తేరధుః తేర- తతార, తతర తేరివ - మ । తరితా, తరితా|
తరిష్యతి, తరిష్యతి । తీర్యాత్ । తారీత్ అతారిష్టామ్ అతారి
షుః । తరిష్యత్, తరిష్యత్ । వివమ్నాదస్తాః.

తప = సంతాపే. (తపించుట) అనిటా. తపతి । తతాప
తేపతుః తేపుః - తేపిధ, తతథ్ । తప్తా । తప్యతి । తప్యాత్ ।
అతాప్సిత్ అతాప్తామ్ అతాపుః । తప్యత్ - వివంహరిస్తా
అనిటాః.

త్యజ = హనౌ. (విడుచుట) అనిటా. త్యజతి । తత్యా
జ తత్యజతుః - తత్యజిథ, తత్యక్ - తత్యజివ । త్యక్తా ।
త్యక్యతి । త్యక్యాత్ । అత్యాక్షీత్ అత్యాక్తామ్ అత్యాక్షుః-

అత్యాక్షిః - అత్యాక్షమ్ । అత్యక్షత్, వివంజాన్తా శ్చన్తాశ్చ
అనిడాతవః.

గుహా = రక్షణే. (కాపాడుట) వేల్. అస్తాత్స్వాధే
ఆయవ్రత్యయః. ఆర్థధాతుకేవా. గోపాయతీత్యాది. ప || చుర్
వత్. విటి - గోపాయాశ్చకార (బహువ - ఆస) గోపాయ
తా, గోపితా; గోస్తా । గోపాయష్యతి, గోపిష్యతి; గోప్స్యతి ।
గోపాయాత్; గుహ్యాత్, అగోపాయాత్, అగోషీత్; అగోషీ
త్ । అగోపాయష్యత్, అగోప్స్యత్.

షష్ఠ = సజ్జే. (కలియుట) అనిట్. శపినలోపః. సజ
తి । సజతు । అసజత్ । సజేత్ । ససజ్జ ససజ్జతుః ససజ్జః-
ససజ్జధ, ససజ్జ - ససజ్జివ । సజ్జా । సజ్జ్యతి । సజ్జా
త్ । అసాజ్జీగ్రత్ । అసజ్జ్యత్ । వివంరజ్జ్, సస్జ్జేదం.

దహ = భస్మీకరణే. (కాల్చుట) అనిట్. దహతి । దహహ
దేహతుః దేహుః దేహిధ, దదగ్ధ - దేహివ । దగ్ధా దగ్ధారా దగ్ధ
రః । ధక్ష్యతి । దహ్యత్ । అధాక్షీత్ అధాగ్ధామ్ అధాహుః-అధా
హీః అధాగ్ధామ్ అధాగ్ధ-అధాక్షామ్ అధాక్ష్య అధాక్ష్య అధక్ష్యత్.

మిహ = నేచనే. (తడుపుట) అనిట్. మేహతి । మిమే
హ - మిమేహిధ । మేధా మేధారో మేధారః । మేక్ష్యతి । మి
హ్యత్ । అమిక్షత్ అమిక్షతామ్ అమేక్ష్యత్. ఏవంరుహ.

స్కన్దిర్ = గతిశోషణయోః. (జరుగుట - ఎండుట)
అనిట్. స్కన్దతి చస్కన్దస్కన్తా । స్కన్తత్యతి స్కన్త్యాత్,
అస్కన్దత్; అస్కన్తీత్ అస్కన్తామ్ అస్కన్తాత్పుః- అ
స్కన్తీత్ అస్కన్తామ్ అస్కన్త-అస్కన్తామ్ అస్కన్త
త్స్వ అస్కన్తత్స్వ । అస్కన్తత్యత్ । పు - 184.

(టుట) శ్వి = Xతివృద్ధ్యోః (నడచుట, వెనుగుట)
 నేట్ శ్వయతి । లిటి - శుశావ శుశువతుః - శుశవిధ, శుశు
 వివ - మ, శిశ్వాయ శిశ్వియతుః - శిశ్వయిధ - శిశ్వియవ ।
 శ్వయితా । శ్వయిష్యతి । శూయాత్ శూయాస్తామ్ శూయా
 సుః । బజీరూపత్రయమ్ అశ్వత్ అశ్వతామ్, అశ్వియత్
 అశ్వియతామ్, అశ్వయాత్ అశ్వయిష్టామ్ । అశ్వయిష్యత్.

ఇతిభాషాదౌపరస్తైషదినః

విధ = వృద్ధా (వెరుగుట) ఆత్మనేపదీ అక ॥ నేట్
 విధతే । విధతామ్ । విధత । విధేత । విధాశ్చక్రే, విధామ్బుభూ
 వ, విధామాస । విధితా । విధిష్యతే । విధిష్యేష్టు । విధిష్టు । విధి
 ష్యత । ముద్వత్ (పు 154 - 155) వివమ్ విజృ, ఈజ,
 ఊహ ఇత్యాదీనా మిజాది ధానూనాం రూపాణి

స్పర్ధ = సజ్జరే (చర్చించుట) నేట్, స్పర్ధతే, స్పర్ధతామ్ ।
 అస్పర్ధత । స్పర్ధేత । వస్పర్ధే వస్పర్ధిషే । స్పర్ధతా । స్పర్ధిష్యతే ।
 స్పర్ధిష్యేష్టు । అస్పర్ధిష్టు । అస్పర్ధిష్యత

దధ = ధారణే, (ధరించుట) నేట్ దధతే, దేధే దేధాతే
 దేధిరే - దేధిషే । దధితా । బజీ - అదధిష్టు । శేషం ముద్వత్

దద = దానే (ఇచ్చుట) నేట్ దదతే । దదదే దద
 దాతే దదదిరే - దదదిషే - దదదిమచే । శేషం స్పృవత్.

తిప్య = క్షరణే (న్రవించుట) అనిట్ తేపతే । తితిపే -
 తితిపిషే । తేప్తా । తేప్యతే । తిప్సిష్టు తిప్సియాస్తామ్ తిప్సి
 రన్ - తిప్సిష్టాః - తిప్సియ । అతిష్త అతిష్టాతామ్ అతిప్యత -
 అతిష్టాః - అతిప్సి । అతేప్యత

త్రపూ = లజ్జాయామ్ (నీగ్గువడుట) వేట్ త్రపతే ।

త్రపి త్రపితే త్రపిరే - త్రపిషే, త్రపే. త్రపితా, త్రప్తా ।
 త్రపిష్యతే, త్రప్స్యతే । త్రపిషీష్ట, త్రపిషీష్ట । అత్రపిష్ట, అత్రపి
 షాతాఁ, అత్రప్త అత్రప్సాతాఁ । అత్ర పిష్యత, అత్రప్స్యత
 ఏవమూదితః కృపూ, స్యపూ, క్షమూ, గాహూ, ఇత్యాదయః

కృపూ = సామర్థ్యే (సమర్థుడగుట) అస్యముకారస్య
 క్కారః, రేఫస్యలకారః. కల్పతే । కల్పతాఁ । చక్రపే చక్ర
 పాతే చక్రపిరే - చక్రపిషే, చక్రపే । కల్పితానే, కల్పప్తానే,
 కల్పప్తాని । కల్పిష్యతే, కల్పిష్యతే, కల్పిష్యతి । కల్పిషీష్ట,
 కల్పిషీష్ట । అకల్పిష్ట అకల్పిషాతాఁ, అక్రప్త అక్రప్సాతాఁ,
 అక్రపత్ అక్రపతాఁ । అకల్పిష్యత, అకల్పిష్యత అకల్
 ప్యత.

స్యపూ = ప్రసవనే (కారుట) షేత్ స్యపతే । స
 స్యపే - సస్యపిషే, సస్యపిత్సే సస్యపిదానే సస్యపిధ్యే, స
 స్యపిధ్యే - సస్యపివహే, సస్యపిద్యహే । స్యపితా, స్యప్తా ।
 స్యపిష్యతే, స్యపిత్స్యతే, స్యపిత్స్యతి । స్యపిషీష్ట, స్యపి
 షీష్ట । అస్యపిష్ట అస్యపిషాతాఁ, అస్యప్త అస్యప్సాతాఁ,
 అస్యపత్ అస్యపతాఁ । అస్యపిష్యత, అస్యపిత్స్యత-త్

క్షమూప = సహనే (దీర్చుట) షేత్ క్షమతే చక్షమే-
 చక్షమిషే, చక్షమే - చక్షమిధ్యే, చక్షమిద్యహే - చక్షమివహే,
 చక్షమిద్యహే । క్షమితా, క్షప్తా । క్షమిష్యతే, క్షంస్యతే క్షమి
 షీష్ట, క్షంశీష్ట । అక్షమిష్ట, అక్షంప్త । అక్షమిష్యత, అక్షంస్యత

గాహూ = విలాడనే (చొచ్చుట - కలియబెట్టుట) షేత్.
 గాహతే । జిగాహే - జిగాహిషే, జిగాహే - జిగాహి
 ధ్యే(ధ్యే), జిగాహ్యే । గాహితా, గాహా । గాహిష్యతే, గాహ్య

తే । గాహిషీష్ట, ఘాక్షీష్ట । అగాహిష్ట ; అగాఢ, అమాతాతావ
అఘాక్షత-అగాఢాః అఘాతాతావ అమాద్ధ్యవ్-అఘాక్షి అఘా
క్ష్యహి అఘాక్షహి । అగాహిష్యత, అఘాక్ష్యత

గృహ = గర్హణే (నిందించుట) వేట్ గర్హతే । జ
గృహే జగృహతే జగృహిరే - జగృహిషే, జఘృక్షే జగృహ
దే జగృహిధ్వే (ధ్వే) జఘృక్ష్యే - జగృహివహే, జగృహ్వ
హే । గర్హితా, గర్హా । గర్హిష్యతే, ఘర్ష్యతే । గర్హిషీష్ట,
ఘృక్షీష్ట । అగర్హిష్ట, అఘృక్షత అఘృతాతావ అఘృక్ష -
అఘృక్షధాః అఘృతాతావ అఘృక్షధ్వవ్ - అఘృక్షి అఘృ
తావహి - మహి । అగర్హిష్యత, అఘర్ష్యత

కము = కాన్తే (కోరుట) నేట్ అస్తాత్ స్వార్థజిజ్ఞ -
సార్వధాతుకే నిత్యవ్ - ఆర్థధాతుకే వా తతఃశబ్ద కమ్ +
ఇ + అ + త = కామయితే । కామయితావ । అకామయి
త । కామయేత్ । కామయాచ్ఛక్తే. (బభావ - ఆస), చక
మే । కామయితా, కమితా । కామయిష్యతే, కమిష్యతే కా
మయిషీష్ట, కమిషీష్ట । అచీకమత, అనకమత । అకామయి
ష్యత, అకమిష్యత ఆత్తనే॥ చువత్.

అయ = గతౌ - నేట్ అయితే । వరా + అయ్ =
వలాయితే - నిఁ + అయ్ = నిలయితే॥ అయాచ్ఛక్తే (బ
భావ - ఆస) । ఆశీర్లజి - అయిషీధ్వవ్, అయిషీధ్వవ్ । లజి-
అయిష్ట - ఆయిధ్వవ్ (ధ్వవ్) వివందయ్

ద్యుత = దీప్తా (వెలుగుట) అక ॥ నేట్ ద్యోతతే । లజి-
రూపద్యయవ్ - అద్యోతిష్ట, అద్యుతత్ అద్యుతతావ అద్యు
తత్ । శేషంముద్వత్. వివం శ్విత్, మిద్, నీద్, క్షీద్,
రుచ్, ఘుక్, రుచ్, బుర్, శుభ్, క్షుభ్, నభ్, శుభ్, ధాతవః

సంసు = అవసంసనే. (జారుట) అక॥ నేట్. సంస
తే । యజి రూపద్యయమ్. అసంసీష్ట; అసంసత్ అసంసతామ్
అసంసత్ । విసం ద్యంస, భంస, భంశ, సమ్భూతాతవః.

వృతు = వర్తనే. (ఉండుట) అక॥ నేట్. వర్తతే ।
వృతే । వర్తితా । వర్తిష్యతే; వర్తస్యతి । యజి - అవర్తిష్ట;
అవృతత్ అవృతతామ్ అవృతత్ । అవర్తిష్యత; అవర్తస్యత్
వివంవృత్, శృత్ ధాతూజ్ఞేయా.

(టు). భ్రాజ్య = చిప్తా. నేట్. భ్రాజతే । భ్రేజే, బభ్రాజే ।
విసం భ్రాశ్, భ్రాశ్; తయోః ఇతి - భ్రాశ్యతే; భ్రాశతే, బ్లాశ్యతే,
బ్లాశతే । ఇతిచవిశేషః.

షహ = మర్షణే. (ఓర్చుట) నేట్. సహతే । నేహే । స
హితా; సోధా సోధారో సోధారః । శేషంముద్వత్.

రమ = క్రీడాయామ్ (ఆడుట) అనిట్. అక॥ రమతే ।
రేమే - రేమిషే । రన్తా । రంస్యతే । రంసీష్ట । అరంస్తే అరంసా
తామ్ అరంసత - అరంస్తాః - అరంసి । అరంస్యత.

రభ = రాభస్యే. (తొడగుట, త్వరబడుట) అనిట్. ప్రామే
ణాక్ పూర్వః. ఆరభతే । ఆరేభే - ఆరేభిషే । ఆరభా । ఆర
ప్స్యతే । ఆరప్సిష్ట । ఆరభి ఆరప్సాతామ్ ఆరప్సత - ఆరభాః -
ఆరప్సి । ఆరప్స్యత । విసం లభ్ ధాతో రూపాణి.

వ్యధ = భయసశ్చలనయః (వెఱచుట, కదలుట) నేట్.
అక॥ వ్యధతే । వివ్యథే - వివ్యధిషే । వ్యధితా । శేషంముద్వత్.

స్త్రిక్ = ధౌషధ్ధసనే. (కొంచమునవుట) అనిట్, అక॥
స్త్రయతే । స్త్రియే - స్త్రియిషే - స్త్రియిధ్యే (ధ్యే) । స్త్రా ।
స్త్రయతే । స్త్రిష్ట । అస్త్రేష్ట । అస్త్రేష్వత । వివంచ్యుగు, ఇత్యాది.

డిజ్ = విహయసాగతౌ. (ఎగులుట) అక॥ నేట్. డ
యతే | డిడ్యే - డిడ్డిషే. డయితా డయిష్యతే | డయిష్యే |
అడయిష్ట | అడయిష్యత | ఏవంఘా, మూ, ఇత్యాదిసేటాఁగః.

మేజ్ = మయతే - ప్రణీమయతే | మమే - మమిషే -
మాతా | మాస్యతే | మాసీష్ట | అమాస్త | అమాస్యత | ఏవంత్రే
జ్ - ట్రైజ్ - ట్రైజ్. త్రాయతే ఇత్యాది. దేజ్ - దయతే; దిగ్యే-
దిగ్యిషే | టుజి - అదిత అదిషాతామ్ (పు-176) ఇతివిశేషః.

ఇత్యాశ్చ నేపదినః.

రాజ్య = దీప్తా (మెఱయుట) స్వరితేత్ - ఉభయపదీ.
అక॥ నేట్. రాజతి - రాజతే | రాజతు - రాజతామ్॥ అరాజ
త్ - అరాజత | రాజేత్ - రాజేత | రరాజ రరాజతుః, రేజ
తుః రరాజాః, రేజాః - రరాజిధ, రేజిధ రరాజిఘః, రేజిఘః ర
రాజి, రేజి - రరాజి రరాజివ, రేజివ రరాజిమ, రేజిమ -
రరాజే రరాజాతే రరాజిరే - రరాజిషే, రేజే రేజాతే రేజిరే ;
రేజిషే ఇతిరూపవ్యయమ్ | రాజితానీ - నే | రాజిష్యతి - తే |
రాజ్యత్ - రాజిషీష్ట | అరాజేత్ - అరాజిష్ట | అరాజిష్య
త్ - త | శేషం యాచ్ వత్ (పు - 156 - 157.)

గుహూ = సంవరణే. (దాచుట) సక॥ వేట్. గూహతి -
తే | గూహతు - తామ్ | అగూహత్ - త | గూహేత్. త |
జుగూహ జుగుహతుః జుగుహుః - జుగూహిధ, జుగోధ జుగుహఘః
జుగుహ - జుగూహ జుగుహివ, జుగుహ్య జుగుహిమ, జుగుహ్య;
జుగుహే - జుగుహిషే, జుఘుక్షే - జుగుహిధ్యే (ధ్యే), జు
ఘూధ్యే - జుగుహివహే, జుగుహ్యహే | గూహితానీ - నే, గో
ధానీ - నే | గూహిష్యతి - తే; ఘోక్ష్యతి - తే | గుహ్యత్ -
గూహిషీష్ట, ఘుక్షీష్ట | అగూహేత్, అఘుక్షత్ (పు-194) అగూఢ,

అఘక్షత అఘక్షతావ్ అఘక్షన్త - అఘక్షాః, అఘక్షభాః అఘక్షాధావ్ అఘక్షధ్వమ్, అఘక్షాధ్వమ్ - అఘక్షి అఘక్షావహి, అఘక్షాహి అఘక్షామహి; అఘక్షాప్త. అఘక్షాప్యత్ - త; అఘక్ష్యత్ - త. వివం దుమ్ దిమ్ లిహం లుజీ రూపాణి.

శ్రీఘ్ = సేవాయావ్ (పొందుట.) సేవ్. శ్రయతి - శ్రయతే. శ్రయాయ - శ్రయే. శ్రయరాని - సే. శ్రయష్యతి - తే. శ్రయాత్ - శ్రయిష్యత్. అశ్రయిత్ - త. అశ్రయిష్యత్ - త. శేషంయాచ్ వత్.

ధృఘ్ = ధారణే. (ధరించుట) సక || అనిట్. ధరితి - ధరితే. దధార దధ్రతుః దధ్రుః - దధర్ధ - దధ్రవ - మ, దధ్రే - దధ్రే. ధర్తాని - సే. ధరిష్యతి - తే. ధ్రియాత్ - ధ్రియిష్యత్. అధార్షత్; అధృత అధృషాతావ్ అధృషత. అధరిష్యత్ - త. వివం హృ, శృ, ఇత్యాదయః. శృధాశ్రిటి - బభృవ - మ, బభృషే - బభృవహే - మహే - ఇతివిశేషః.

(దు) వచమ్ = పాకే (వండుట) ద్విక || అనిట్. వచతి - తే. వచాచ వచతుః వచుః. వేచిధ, వచక్ - వేచివ - మ; వచే - వేచిషే. వక్తాని - సే. వక్ష్యతి - తే. వచ్యాత్ - వక్షిష్యత్. అపాక్షిత్ అపాక్షావ్ అపాక్షుః - అపక్త అపక్షాతావ్ అపక్షత. అపక్ష్యత్ - త. వివంభజ్, శక్, రజ్జ్, ఇత్యాదయః. రజ్జ్ధాతోః (పు-192.) రజతి. రరజ్జ - రరజ్జా. రక్తా - రక్త్యతి - తే. రజ్యాత్ - రక్షిష్యత్. అరక్షిత్ - అరక్తు. అరక్ష్యత్ - త. ఇతివిశేషః.

త్విష్ = దీప్తా (వెలుగుట) అక || అనిట్. త్వీషతి - తే. తిత్వీష - తిత్వీష ఇత్యాది. శేషందివ్యవత్. వివంయజ్ - సృజాదయః. (పు - 170, 171, 172.)

యజ్ - ధాతోః లిటి - ఇయాజి ఈజితుః ఈజుః - ఇయ
జిథ, ఇయప్ - ఈజివ ఈజే - ఈజిఁ. ఆశీర్లజి - ఇజ్యాత్ -
యశీష్ట. అయాశీత్ అయాష్టావ్ అయాక్షః - అయప్, అ
యతాతావ్ అయక్షతః ఇతివిశేషః. ఏవం వక్ వహదయః.

వక్ - వపతి - తే । లిటి - ఉవాప ఉపతుః - ఉవపిథ,
ఉవప్ - ఉపివ; ఉపే - ఉపిఁ. ఆశీర్లజి, ఉప్యాత్ - వప్సి
ష్ట । అవాప్సిత్, అవప్త । అవప్సిత్ - త.

వహ = ప్రాపణే. (మాయుట, పొందుట) అనిత్. వహతి -
తే । ఉవాహ- ఉవహిథ, ఉవోధ- ఉహివ; ఉహా - ఉహిఁ ।
వోధాని - నే । వక్ష్యతి - తే । ఉహ్యత్ - వశీష్ట । అవాశీత్
అవోధావ్ అవాక్షః - అవాక్షిః అవోధవ్ అవోధ - అవాక్షవ్
అవాక్ష్య అవాక్ష్య - అవోధ అవతాతావ్ అవక్షత - అవో
ధాః అవతాతావ్ అవోధ్యవ్ - అవక్షి అవక్ష్యహి అవక్ష్యహి.

వేష్ = తస్తుసంతానే. (నేయుట.) వయతి-తే । ఉవా
య ఉయతుః; ఉయే; వవా; వవే । ఉయాత్ । శేషందావత్.

హ్యేష్ = స్పర్థాయాంశబైచ. ఆక్ పూర్వఆహ్వానే-సక॥
(పిలుచుట) ఆహ్వాయతి - తే । జుహవ - జుహువే । హ్యతా ।
హ్యస్యతి. - తే । హూయాత్ - హ్యశీష్ట । అహ్యత్ - త;
అహ్యస్త అహ్యసాతావ్ అహ్యసత । అహ్యస్యత్ - త॥ ఇత్యు
భయపది సౌభ్యాదయః॥

అధదివాదివిశేషధాతవః.

నృతీ = గాత్రవిక్షేపే. (ఆడుట, కుణియుట) దివాది.
పరస్తైపది. ఆక ॥ నేత్. నృత్యతి । నృత్యతు । అనృత్యత్ ।
నృత్యేత్ । ననర్త । నర్తతా । నర్తిష్యతి, నర్తయ్యతి । నృత్యా

త్. అనర్తిత్. అనర్తిష్యత్, అనర్తిష్యత్ వివంకృత్, చృత్, శృద్, తృద్, ధాతవః. తత్రాపివిశేషస్తు వక్ష్యతే.

త్రనీ = ఉద్వేగే. (భయపడుట) అక || నేట్ త్రస్యతి, త్రసతి | తత్రాస తత్రసరుః, త్రేసతుః - తత్రసిధ, త్రేసిధ లుజి - అత్రానీత్, అత్రనీత్. వివంలమ్.

జ్ఞామ్ = వయోహానా. (ముదిమియగుట) అక || నేట్. జీర్యతి జీర్యతః జీర్యన్తి | జీర్యతు | అజీర్యత్ | జీర్యత్ | జజా ర జజరతుః, జేరతుః జజరుః, జేరుః-జజరిధ - జేరిధ-లుజి-అజరత్, అజారత్ | శేషంత్రావత్. వివంర్యూధాతుః - లిటి - జర్జుర తుః | లుజి - అర్జూరీత్ ఇత్యేవ విశేషః.

శో = తనుకరణే. అనిట్, శ్యతి శ్యతః శ్యన్తి | శ్యతు | అశ్యత్ | శ్యేత్ | శశా | శాతా | శాస్యతి | శాయా త్ | అశాత్, అశానీత్ | శేషందావత్, వివంఛా, సో, దో, ధాతవః. దోఇత్యస్య - అశ్లిజి దేయాత్ | లుజి - అదాదితి.

వ్యధ = తాడనే. (కొట్టుట) సక || అనిట్. విధ్యతి | విధ్యతు | అవిధ్యత్ | విధ్యేత్ | వివ్యాధ వివిధతుః - వివ్యధ, వివ్యధిధ - వివిధివ | వ్యధా | వ్యతస్యతి | విధ్యాత్ | అవ్యాత్ | అవ్యాధ్ధామ్ అవ్యాతుః | అవ్యతస్యత్.

పుష = పుష్ట. (కాపాడుట). అనిట్. పుష్యతి | లుజి | అపుషత్ అపుషరామ్ అపుషణ్. శేషం ద్విష్వవత్. వివం పుష యుష హృష కుషాదయః.

స్మ = అలిక్తనే. (కాగరించుట) అనిట్ | స్లిష్యతి | లుజి- అస్లిషత్ - అనాల్లిజనాథేరు అస్లిషత్.

(ఇ) ప్సిదా = గాత్రప్రక్షరణే. (చమర్చుట) అక ||

అనిట్. స్విద్యతి । సిష్టద । స్వేత్త । స్వేత్స్యతి । స్విద్యా
త్ । అన్విదత్. వివంసిధ్, శుధ్, ముధ్, క్రుధః.

రథ = హింసాసంరాధ్యోః (హింసించుట, నిద్దించుట)
వేట్. రథ్యతి । రరథ - రరథిధ, రరథ - రరథివ, రేథ్య - రర
థిమ, రేథ్ । రథితా, రథా । రథిష్యతి, రత్స్యతి । రథ్యాత్ ।
అరథత్ । అరథిష్యత్, అరత్స్యత్. వివం సశ్, తృప్, దృప్,
ద్రుప్, ముప్, స్నుప్, న్నిహః. తత్ర - తృప్ దృప్ సృప్వత్.

ణశ = అదర్యనే. (నశించుట). అక॥ వేట్. నశ్యతి-
ప్రణశ్యతి । ననాశ నేశయః నేశుః - నేశిధ, ననంభ - నేశివ,
నేశ్వ । నశితా, నంష్టా । నశిష్యతి, నశ్శ్యతి । నశ్యాత్ । అ
నశత్ । అనశ్శ్యత్

ద్రుహ = జిహంసాయామ్. (అవకరించుట). సక॥
వేట్. ద్రుహ్యతి । దుద్రోహ దుద్రుహయః - దుద్రోహిధ, దుద్రో
గ్ధ, దుద్రోధ దుద్రుహివ, దుద్రుహ్య । ద్రోహితా; ద్రోగ్ధా, ద్రో
ధా । ద్రోహిష్యతి, ద్రోశ్యతి । ద్రుహ్యత్ । అద్రుహత్ । అద్రో
హిష్యత్, అద్రోశ్యత్. వివంముహ్, స్నుహ్, న్నిహః.

శము = ఉచశమే. (అణగుట) అక॥ నేట్. శామ్యతి
శామ్యమ । అశామ్యత్ । శామ్యేత్ । శశామ శేమయః । శమి
తా । శమిష్యతి । శమ్యాత్ । అశమత్ । అశమిష్యత్ । వివం
తప్, దప్, శ్రప్, భ్రప్, క్షప్, మద్; తత్ర - భ్రప్, క్ష
మా, క్రమ్యత్. పు-190. యప్-పూర్వవత్. లుజి- అక్షమత్.

అను = క్షేపణే. (వేయుట) నేట్. అస్యతి । అజి -
అస్థత్ అస్థతామ్ అస్థకా - అస్థః అస్థతమ్ అస్థత - అస్థమ్ అ
స్థాజ అస్థామ । అసిష్యత్.

భ్రంశు = అశః పతనే - (క్రిందపడుట) అక॥ నేట్. భ్రశ్యతి । భ్రశ్యతు । అభ్రశ్యత్ । భ్రశ్యేత్ । బభ్రంశ । భ్రంశితా । భ్రంశిష్యతి । భ్రశ్యాత్ । అభ్రశత్ । అభ్రంశిష్యత్.

బుభ = గార్ద్యే. (మిక్కిలికొరుట) నేట్. బుభ్యతి । బుటి - తోఖితా, లోఖా । లోఖిష్యతి । బుభ్యాత్ । అబుభత్ । ఏవం రుషరిషాః శిష్టం దిష్టవత్॥ ఇతివరస్త్యపదినః॥

ఘాక్ = ప్రాణి ప్రసవే (కనుట) జిత్. ఆత్మనేపదీ - సక॥ వేట్. సూయతే । సూయతామ్ । అసూయత । సూయత । సుషువే సుషువాతే సుషువిరే - సుషువిషే - సుషువిషుషే । సవితా, సోతా । సవిష్యతే, సోష్యతే । సవిష్టిష్ట, సోష్టిష్ట । అసవిష్ట, అసోష్ట । అసవిష్యత, అసోష్యత । శేషంఘావత్.

ప్రిక్ = ప్రితా. (అలరుట) అక॥ అనిట్. ప్రియతే । పిప్రిమే - పిప్రియిషే । ప్రేతా । ప్రేష్యతే । ప్రేష్టిష్ట । అప్రేష్ట.

లీక్ = శ్లేషణే. (చేరుట.) అక॥ అనిట్, లీయతే । లీయే । లాతా, లేతా । లాస్యతే, లేష్యతే । లాస్టిష్ట, లేష్టిష్ట । అలాస్యత, అలేష్యత॥ డీక్ - డీయతే । అర్థధాతుకే భావాక వత్ ఏవం షీక్. మీక్.

జనీ = ప్రాదుర్భావే. (పుట్టుట) అక॥ నేట్. జాయతే జాయతామ్ । అజాయత । జాయత । జజ్ఞే జజ్ఞాతే జజ్ఞిరే - జజ్ఞిషే । జనితా । జనిష్యతే । జనిష్టిష్ట । అజనిష్ట, అజని - అజనిషతామ్ అజనిషత - అజనిష్ఠాః - అజనిష్ఠి । అజనిష్యత.

పద = గతౌ. (పొందుట) సక॥ అనిట్. పద్యతే । పేదే పేదాతే పేదిరే-పేదిషే పతా । పత్యతే । పతీష్ట । అపాది అపత్నాతామ్ అపత్యత - అపత్నాః అపత్నాథామ్ అపద్ధ్యత్ - అపత్ని అపత్యహి అపత్నహి అపత్యత. ఏవంభిద్ విదాదయః.

సృజ = విసర్జే. (సమ్బంధించుట) అక ॥ అనిట్. సృజ్యతే । ససృజే - ససృజిషే । స్రష్టా । స్రక్ష్యతే । సృక్షిష్ట । అసృష్ట అసృష్టాత్ । అస్రక్ష్యత్ ॥ ఇత్యాత్తనే పదినః ॥

ణహ = బద్ధనే. (కట్టుట) ఉభయపదీ. సక ॥ అనిట్. నహ్యతి, నహ్యతే । ననాహ నేహతుః - నేహిధ, ననద్ధ - నేహివ; నేహే - నేహిషే । నద్ధా । నతన్యతి - తే । నహ్యత్; నత్సిష్ట । అనాత్సిత్, అనద్ధ । అనతన్యత్ - త । ఏవం శక్తతవశవః.

రజ్జు = రాగే. (సంతోషపెట్టుట, ఎత్తునగుట) అనిట్. రజ్యతి - తే । రజ్యతు - తామ్ । అరజ్యత్ - త । రజ్యేత్ - త । శేషం భావాదికపత్. (పు-192) ఇత్యుభయపదినః.**,

అధతుదాదివిశేషధాతవః.

(ఓ) వ్రశ్చు = ఛదనే. (కత్తరించుట.) పరస్మైపదీ సక ॥ నేట్. వృశ్చతి । వృశ్చతు । అవృశ్చత్ । వృశ్చేత్ । వ్రశ్చ - వ్రశ్చిధ, వ్రశ్చ - వ్రశ్చివ, వ్రశ్చిత్ । వ్రశ్చితా, వ్రశ్చే । వ్రశ్చిష్యతి, వ్రక్ష్యతి । వృశ్చాన్యత్ । అవ్రశ్చేత్, అవ్రాక్షేత్ । అవ్రశ్చిష్యత్, అవ్రక్ష్యత్.

వ్రచ్చు = జ్ఞీపాస్యామ్ (అడుగుట) సక ॥ అనిట్. వృచ్చతి । వృచ్చతు । అవృచ్చత్ । వృచ్చేత్ । వ్రచ్చ - వ్రచ్చిధ, వ్రచ్చ - వ్రచ్చివ । వ్రష్టా । వ్రక్ష్యతి । వృచ్చాన్యత్ । అవ్రాక్షేత్ అవ్రాష్టామ్ అవ్రాక్షః । అవ్రక్ష్యత్.

కూ = విక్షేపే. (వెదచల్లుట.) సక ॥ నేట్. కిరతి కిరతః కిరన్తి । కిరతు । అకిరత్ । కిరేత్ । చకార చకరయః - చకరిధ । కరితా, కరితేత్యాది. త్వావత్. ఏవం గ్రాధాతుః.

(టు) మష్టా = శుద్ధౌ. (మునుగుట) అక ॥ అనిట్. మ

జ్జతి | మజ్జతు | అమజ్జత్ | మజ్జేత్ | మమజ్జ - మమజ్జిధ, మమ
స్థి | మక్తాస్థి | మజ్జస్థితి | మజ్జాస్థిత్ | అమాక్ష్మిత్ - అ
మాక్తామ్ అమాక్షుః | అమజ్జస్థిత్.

కృతి = కృదనే. (నలుగుట) సక || నేట్ *.
కృరతి | కృరతు | అకృరత్ | చకరేత్వాది-శేషన్యతవత్.

భిద = పరిహతే. అనిట్. భిరతి చిద | భేత్తా |
భేత్స్వతి | భిద్యాత్ | అభేత్సిత్ | అభేత్స్వత్. పిశ =
అవయవే. నేట్. పిశతి | పిశితేత్వాది || ఇతిపరస్మై పదినః ||

దృశ్ = ఆదరే. (ఆదరించుట) శిత్. ఆత్తనేపది. సక ||
నేట్. ప్రాయేణా శ్చూర్వః. ఆద్రయత్ ఆద్రయతామ్ | ఆద్రి
యత | ఆద్రయేత | ఆద్రదే | ఆద్రా | ఆదరిష్యతే | ఆదృష్
మ్ | ఆదృత | ఆదరిష్యత్ | విబంధృక్, మృక్, పృక్, ధాత
వః. మృక్ ధాతౌః లిటి, లుటి, లృటి, లృజి, చ-పరస్మైపదమ్.

(ఓ) విజీ = భయచలనయః (భయపడుట, కదలుట)
అక || నేట్. ఉత్సూర్వః. ఉద్విజితే | ఉద్విజితామ్ | ఉదవిజిత
ఉద్విజేత | ఉద్విజితే | ఉద్విజితా | ఉద్విజిష్యతే | ఉద్విజి
ష్ట | ఉదవిజిష్ట | ఉదవిజిష్యత.

(ఓ) లజ్జ = వ్రీదాయామ్ (నీరుపడుట) అక || నేట్.
లజ్జతే | లలజ్జే | లజ్జితా ఇత్యాది స్పృశవత్ || ఇత్యాప్తనేపదిన

దిశ = అతిసర్జనే. (ఇచ్చుట) ఉభయపది. సక || అ
నిట్. దిశతి- తేదిశతు- తామ్ | అదిశత్-తదిశేత్-త (171)

భ్రష్ట = పాశే. (వేచుట, వండుట) సక || అనిట్.

* శేముచాదీనామ్ || ౭-౧-౫౯ || ముచ్, లుచ్, విచ్.
లిచ్, సిచ్, కృత్, భిద్, పిచ్, విహంసుమ్ స్యాత్ శేవరతః
(సార్వధాతుకే).

విధిలిజి.— వచ్చాత్ వచ్చాతామ్ వచ్చుః । లిటి.— ఉవాచ
ఉచతుః ఉచుః - ఉవచిధ, ఉవక్త ఉచధుః ఉచ - ఉవాచ,
ఉవచ ఉచివ ఉచిదు । లుటి.— వక్తా - వక్తానీ - వక్తాన్తి,
లృటి.— వక్ష్యతి - వక్ష్యసి - వక్ష్యమి, ఆశీర్లిజి.— ఉచ్చాత్
ఉచ్చాస్తామ్ ఉచ్చాసుః । లుజి.— అవోచత్ అవోచతామ్
అవోచన్ - అవోచః అవోచతమ్ అవోచత - అవోచమ్ అవో
చావ అవోచాదు । లృజి - అవక్ష్యత్. శేషమ్ అద్వత్.

విద=జ్ఞానే. (తెలియుట) సక॥నేట్. లటి.— వేన్తి విత్తః
విదన్తి- వేన్తి విత్తః విశ్ - వేన్తి విద్యుః విద్యుః; రూపాన్తరమ్.—
వేద విదతుః విదుః - వేత్త విదధుః విద- వేద విద్య విద్య । లో
టి.— వేత్తు, విత్తాత్ విత్తామ్ విదన్తు-విధి, విత్తాత్ విత్తమ్ విత్త-
వేదాని వేదావ వేదాదు; విదాజ్కురోతు, విదాజ్కురుతాత్ వి
దాజ్కురుతామ్ విదాజ్కుర్వన్తు - విదాజ్కురు, విదాజ్కురు
తాత్ విదాజ్కురుతమ్ విదాజ్కురుత- విదాజ్కురవాణి విదా
జ్కురవావ విదాజ్కురవాదు । లజి.— అవేత్ అవిత్తామ్ అవిదుః-
అవే, అవేత్ అవిత్తమ్ అవిత్త - అవేదమ్ అవిద్య అవిద్య । విధి
లిజి.— విద్యాత్ - విద్యాః- విద్యామ్ । లిటి.— వివేద; విదా
ఞ్చకార, విదామ్యభూవ, విదామస । వేదితా । వేదిష్యతి । వి
ద్యాత్ విద్యాస్తామ్ । అవేదీత్ అవేదిష్టామ్ । అవేదిష్యత్.

అస = భువి (ఉండుట) లటి.— అస్తి స్తః సన్తి-అసి
స్తః స్థ- అస్తి స్త్యః స్త్యః । లోటి.— అస్తు, స్తాత్ స్తామ్ సన్తు -
విధి, స్తాత్ స్తమ్ స్త - అసాని అసావ అసాదు । లజి.— ఆసి
త్ ఆస్తామ్ ఆసన్ - ఆసీః ఆస్తమ్ ఆస్త- ఆసమ్ ఆస్వ ఆస్త
విధిలిజి.— స్యాత్ స్యాతామ్ స్యుః - స్యాః స్యాతమ్ స్యాత -

స్యావ స్యావ స్యావ. అర్థధాతుకేభూ' ఇత్యాదేశః బభూవ-
భవితే త్యాది. (పు - 153).

మృణా = శుక్లా. (శుద్ధిచేయుట) వేటాళ్ళ మార్పి, మృ
ష్టః మృజన్తి, మృజన్తి-మృష్టి మృష్టః మృష్ట-మృజ్జి మృజ్వః మృ
జ్జిః లోటి- మార్జు, మృష్టాత్ మృష్టావ మృజన్తు, మార్జన్తు-మృజ్జీ,
మృష్టాత్ మృష్టావ మృష్ట- మార్జాని మార్జావ మార్జామ లజి.—
అమార్జ్(ర్) అమృష్టావ అమార్జ్జ, అమృజన్. అమార్జ్(ర్) అ
మృష్టావ అమృష్ట- అమార్జ్జ అమృజన్ అమృజ్జి. లిజి-మృజ్యో
త్ మృజ్యోతావ లిటి.—మమార్జ మమృజితుః, మమార్జతుః మమృ
జుః, మమార్జుః - మమార్జిధ, మమార్శ్య మమృజిధుః, మమార్జధుః
మమృజి, మమార్జ - మమార్జ మమార్జివ, మమృజివ, మమృజ్య-
మమార్జిమ, మమృజిమ, మమృజ్జి. లుటి- మార్జితా, మార్జితా
లృటి - మార్జిష్యతి, మార్జ్యతి. అశ్లిజి.—మృజ్యోత్ మృ
జ్యస్తావ లుజి — అమార్జ్యత్ అమార్జ్జావ, అమార్జ్యత్ అమార్
జ్జావ అమార్జుః. లృజి.— అమార్జిష్యత్; అమార్జ్యత్.

రుదిర్ = అశ్రవిమోచనే. (కన్నీరులుకుట) అక॥ నేట్.
లటి - రోదితి రుదితః రుదన్తి - రోదిషి రుదిథః రుదిధ - రోదిమి
రుదివః రుదిమః. లోటి - రోదితు, రుదితాత్ రుదితావ రుద
న్తు - రుదిహి, రుదితాత్ రుదితావ రుదిత - రోదాని రోదావ
రోదామ; లజి.— అరోదీత్, అరోదత్ అరుదితావ అరుదత్ -
అరోదీ, అరోదః అరుదితావ అరుదిత - అరోదావ అరుదివ
అరుదిమ విధిలిజి - రుద్యాత్ రుద్యాతావ. రురోద. రోద్ది

౩ మృశేర్ష ల్లః, ౭-౨-౧౧౪. మృశేరికోవృద్ధి న్నాస్యత్-
కిజ్జిత్యజాదా' వేష్యతే.

తా । రోదిష్యతి । రుద్యాత్ రుద్యాస్తామ్ । అరోషీత్ అరోది
ష్టామ్ ; అరుదత్ అరుదతామ్ । అరోదిష్యత్. విజంస్వక్, శ్వ
స్, అన్, జక్ష. ధాతవః విశేషస్తు.—

(ఇ) ష్యక్ = శయే. (పఱుండుట) అనిట్ స్యపితి ।
స్యపితు । అస్యపీత్, అస్యపత్ । స్యప్యాత్ । సుష్వాప సు
షుపతుః సుషువుః- సుష్వపిధ, సుష్వప్థ సుషుపఘః సుషుప-
సుష్వాప, సుష్వప సుషుపివ - మ । స్యప్తా । స్యప్స్యతి ।
సుప్యాత్ । అస్వాప్సీత్ అస్వాప్తామ్ అస్వావుః - అస్వా
ప్సిః - అస్వాప్సమ్ । అస్యప్స్యత్.

జాగృ = నిద్రాతయే. (మేలుకొనుట) అక॥ సే॥. లటి-
జాగృజాగృతః జాగ్రతి - జాగర్షి జాగృధః జాగృధ - జాగ
ర్షి జాగృవః జాగృవః । లాటి - జాగర్తు, జాగృతాత్ జాగృ
తామ్ జాగ్రతు - జాగృహి, జాగృతాత్ జాగృతమ్ జాగృత -
జాగరాణి జాగరావ జాగరామ । లఙ్ఘి.—అజాగః అజాగృతామ్
అజాగరుః - అజాగః అజాగృతమ్ అజాగృత - అజాగరమ్
అజాగృవ అజాగృమ । విధిలిజి.—జాగృయాత్ జాగృయాతా
మ్ । లిటి.— జాగరాశ్చకార, జాగరాశ్చభూవ, జాగరామాస
జిజాగార జిజాగరతుః । జాగరితా । జాగరిష్యతి । జాగర్యాత్,
అజాగరీత్ అజాగరిషామ్ । అజాగరిష్యత్.

దరిద్రా = దుర్గతౌ. (చెడిపోవుట) అక ॥ సే॥. చరి
ద్రాతి దరిద్రతః దరిద్రతి - దరిద్రానీ దరిద్రధః దరిద్రధ - చరి
ద్రామి దరిద్రవః - ముః । దరిద్రాతు, దరిద్రతాత్ దరిద్రతామ్
దరిద్రతు - దరిద్రహి, దరిద్రతాత్ దరిద్రతమ్ దరిద్రత - చరి
దాణి దరిద్రావ - దరిద్రామ । అదరిద్రాత్ అదరిద్రతామ్

అదరిద్రుః - అదరిద్రాః అదరిద్రితమ్ అదరిద్రిత - అదిరిద్రామ్
అదరిద్రవ - ము । దరిదియాత్ । దరిద్రాఞ్చకార, బభూవ, ఆ
స దదరిద్రౌ దదరిద్రతుః । దరిదితా । దరిదిష్యతి దరిద్ర్యాత్ ।
అదరిద్రీత్; అదరిద్ర్యాత్ (పు-186) । అదరిదిష్యత్.

చకాస్య = చీప్తా. (వెలుగుట) అక ॥ నేట్. లటి—
చకాస్తీ చకాస్తః చకాసతి - చకాస్మి - చకాస్తి । లోటి -
చకాస్తు, చకాస్తాత్ చకాస్తామ్ చకాసతు - చకాస్తి, చకా
ధి, చకాస్తాత్ చకాస్తమ్ చకాస్త - చకాసాని చకాసావ -
ము । లఙ్. — అచకాత్, (ద్) అచకాస్తామ్ అచకాసుః - అ
చకాః, అచకాత్ (న్) అచకాస్తమ్ - స్త - అచకాసమ్
అచకాస్య - స్త । చకాస్యాత్ చకాస్యాతామ్ । చకాసా
ఞ్చకార, బభూవ, ఆస । చకాసితా । చకాసిష్యతి । చకా
స్యాత్ చకాస్యాస్తామ్ । అచకాస్త్ । అచకాసిష్యత్.

శాసు = అనుశ్చిత్త. (శిక్షించుట) సక ॥ నేట్. శాస్తి
శిష్టః శాసతి-శాస్తిశిష్టః శిష్ట - శాస్తి శిష్టః శిష్టః । శాస్తు, శిష్టా
త్ శిష్టమ్ శాసతు - శాధి, శిష్టాత్ శిష్టమ్ శిష్ట - శాసాని శాసా
వ శాసాను । అశాత్ అశిష్టమ్ అశాసుః - అశాః, అశాత్ -
(ద్) అశిష్టమ్ అశిష్ట - అశాసమ్ అశిష్ట అశిష్ట । శిష్టాత్ శి
ష్టాతామ్ । శశాస । శాసితా । శాసిష్యతి । శిష్టాత్ శిష్టాస్తా
మ్; అశిష్టాత్ అశిష్టతామ్ అశిష్టా - అశిష్టః - అశిష్టమ్; అశా
సిష్యత్. అశ్శా పూర్వశ్చదాశ్చ నేపది. ఆస్వత్. (పు-170)

యా = ప్రాచణే. (పోవుట) సక ॥ అనిట్. యాతి
యాతః యాన్తి - యానీ యాధః యాధ - యామి యావః -
ము; యాతు, యాతాత్ యాతామ్ యాన్తు - యాహి, యా

తాత్ యాతవ్ యాత - యాని యావ యామ । అయాత్ ।
అయాతావ్ అయః, అయాన్ - అయాః అయాతవ్ అయా
త - అయావ్ అయావ - మ । యాయాత్ యాయాతావ్ ।
యియా । యాతా । యాస్యతి ॥ యాయాత్ యాయస్తావ్
అయానీత్ । అయాస్యత్. శేషం పావత్. విపంవా, భా, స్నా,
పా, శ్రా, రా, లా, దా, ద్రా, పా, మా, ఇత్యాద్యాకారాస్తాః

వీ = గతివ్యాప్తి ప్రజనకాస్త్య ససఖాదనేషు. సక ॥
అక ॥ అనిట్. వేతి వీతః వియన్తి - వేష - వేమి । లోటి - వే
శు, వీతాత్ - వీహి, వీతాత్ - వయాని । లజి. — అవేత్ అ
వీతావ్ అవియన్, అవ్యన్ - అవేః - అవయవ్ । వీయాత్ ।
వివాయ । వేతా । వేష్యతి । వీయాత్ । వీయాస్తావ్ । అవేషీ
త్ । అవేష్యత్. శేషమిచ్ఛత్.

ఇజ్ = గతౌ. (విగుట) సక ॥ అనిట్. వితి ఇతః య
న్తి - విషి ఇధః ఇధ - విమి ఇవః ఇమః । లోటి — వితు, ఇతా
త్ ఇతావ్ యన్తు - ఇహి, ఇతాత్ ఇతవ్ ఇత - అయాని
అయావ అయామ, లజి - విత్ వితావ్ ఆయన్ - ఐః విత
వ్ విత - ఆయవ్ వివ విమ । విధిలిజి. — ఇయాత్ ఇయాతా
వ్ ఇయః - ఇయాః ఇయాతవ్ ఇయాత - ఇయావ్ ఇయావ
ఇయామ । లిటి - ఇయాయ ఈయతుః ఈయః - ఇయయిధ,
ఇయేధ ఈయధుః ఈయ-ఇయాయ, ఇయయ ఈయవ ఈయ
మ । ఏతా । విష్యతి । ఈయాత్ ఈయాస్తావ్ । లజి. — అగా
త్ అగాతావ్ అగుః - అగాః - అగావ్ । విష్యత్ విష్యతావ్
విష్యన్ వివవ్ ఇక్. అధిపూర్వః.

ఐ = స్తుతౌ. (పొగడుట) సక ॥ నేట్. న్నాతి నుతః
నునన్తి-న్నాస్తి నుధః నుధ-న్నామి నువః నుమః, న్నాతు, నుతాత్, ను

రావ నువస్తు - నుహి, నుతాత్ నుతవ నుత-నవాని నవావ న
వామ । అనాత్ అనుతావ్ అనువత్ - అనాః అనుతవ్ అనుత-
అనవవ్ అనువ అనుమ । నుయాత్ నుయాతావ్ నుయః । ను
నావ నునువతుః నునువుః- నునవిధ-నునువివ,నవితా|నవిష్యతి
నూయాత్ నూయాస్తావ్|అనావీత్ అనావిష్టావ్ అనావిషః| అ
నావిష్యత్|ఏవంయు,మ,క్ష్మ,ష్ట,రు,తు,స్తుధాతవః-విశేషస్తు —

రు = శబ్దే. (కూయుట) నేట్. లటి— రవీతి, రౌత
రువీతః, రుతః రువన్తి - రవీషి, రౌషి రువీరః, రుధః రువీధ, రు
భ - రవీమి, రౌమి రువీనః, రువః రువీమః, రుమః । లోటి—
రవీతు, రౌతు; రువీతాత్, రుతాత్ రువీతావ్,రుతావ్ రువస్తు-
రువీహి, రుహి ; రువీతాత్, రుతాత్ రువీతం, రుతం రువీత, రు
త - రవాణి రవావ రవారు । లశీ.— అరవీత్, అరాత్ అరువీ
తావ్, అరుతావ్ అరువత్ - అరవీః,అరౌః అరువీతవ్, అ
రుతవ్ అరువీత, అరుత - అరవవ్ అరువీవ, అరువ అరువీమి,
అరుమ । విధిలిజి— రువీయాత్, రుయాత్ రువీయాతావ్,రు
యాతావ్|శేషంనువత్ ఏవంతుధాత్రోరూపాణి||ఇతిపరస్తేపదిసః

చక్షిత్ = వ్యక్తాయాంవాచి. (వక్కాణించుట) జిత్ -
అత్తనేపది. లటి.— చష్టి చక్షాతే చక్షతే - చక్షే చక్షాథే చ
క్షేవ్ - చక్షే చక్ష్యహే చక్ష్యహే । లోటి.— చష్టువ్ చక్షాతా
వ్ చక్షలావ్ - చక్ష్య చక్షాథావ్ చక్ష్యవ్ - చక్షే చక్షావ
హే చక్షారుహే । లజి.— అచష్ట అచక్షాతావ్ అచక్షత - అ
చష్టాః అచక్షాథావ్ అచక్ష్యవ్-అచష్టి అచక్ష్యహి అచక్ష్యహి,
విధిలిజి.— చక్షీత చక్షీయాతావ్ చక్షీరత్ - చక్షీథాః చ
క్షీయాగావ్ చక్షీధ్యవ్ - చక్షీయ చక్షీవహి చక్షీమహి ।

లిటి.— చఖ్యే * చఖ్యాతే చఖ్యరే, చఖ్యే చక్మాతే చక్మరే, చచత్తే చచతాతే చచత్తరే; చఖ్యా, చక్మా। లుటి- ఖ్యాతాని - నే, క్మాతాని - నే । లృటి.— ఖ్యాస్యతి - తే; క్మాస్యతి - తే। ఆశ్శిజి.— ఖ్యాయాత్, ఖ్యేయాత్; క్మాయాత్, క్మేయాత్, ఖ్యాసీష్ట, క్మాసీష్ట । లుజి — అఖ్యత్-త, అక్మాసీత్, అక్మాన్త । లృజి.— అఖ్యాస్యత్ - త; అక్మాస్యత్-త.

ఈడ = స్తుతౌ. (పాగడుట) నేర్క. లటి - ఈష్టే ఈడాతే ఈడతే - ఈడిషే ఈడానే ఈధిధ్యే - ఈడే ఈడ్వహే ఈడ్డహే । లూటి - ఈట్టావ్ ఈడాతావ్ ఈడరావ్ ఈడిష్వ ఈడాధావ్ ఈడిధ్వవ్ -ఈడై ఈడావహై ఈడామహై । లజి. విట్ట విడాతావ్ విడత - విట్టాః విడాధావ్ విడ్ధ్వవ్ - విడి విడ్వహి విడ్తహి । విధిలిజి.—ఈడీత । ఈడాఇప్రకే - బభూవ - ఆస । ఈడితా । ఈడిష్వలే । ఈడిష్టిష్ట విడిష్టవిడిష్వత. వివమీత్ - ఈష్టే - ఈశిషే - ఈశిధ్యే ఇత్యాది.

ఘాత్ = ప్రాణిగర్భవిమోచనే. (కనుట) సక॥ వేట్ లటి - సూతే సువాతే సువతే - సూషే సువాథే సూధ్యే - సువే సూవహే సూమహే । లూటి. సూతావ్ సువాతావ్ సువతావ్ - సూష్వ సువాధావ్ సూధ్వవ్ - సువై సువావహై సువామహై । లజి - అసూత అసువాతావ్ అసువత - అసూథాః అసువాధావ్ అసూధ్వవ్-అసువి అసూవహి అసూమహి । విధిలిజి - సువీత । లిటి. సుషువే - సుషువిషే । లుటి

* చక్మిణః ఖ్యాభౌ; వాలిటి ॥ ౨- ౪ - ౫౪, ౫౫॥ ఖ్యాప్య మత్రే ఖ్యాదేశః. ఇత్యాత్పదద్వయమ్ ॥ వర్జనేఖ్యాభౌ నేష్టః ॥ సమచక్షిష్ట ఇత్యాది.

సోతా, సవితా । లృటి - సవిష్యతే, సోష్యతే । సోవీష్ట, సవి
పీష్ట । అసవిష్ట, అసోష్ట । అసవిష్యత, అసోష్యత॥

శీక్ = స్వప్న (నిద్రించుట) అక॥ నేట. లటి - శేత్రే
శయాతే శేరత్ర - శేష శయాధే శేధ్వ-శయే శేవహే శేమ
హే । లాటి - శేతావ శయాతావ శేరతావ-శేష్వ శయా
థావ శేధ్వవ-శయై శయావహై శయామహై । లజి - అశేత
అశయాతావ అశేరత - అశేథాః అశయాథావ అశేధ్వవ -
అశయి అశేవహి అశేమహి విధిలిజి-శ యీత- శయీథాః- శ
యాయలిటి-శి శ్వే-శిశ్వ పే శయితానే శయిష్యతే శయిషీష్ట
అశయిష్ట - అశయిష్టాః - అశయిషి । అశయిష్యత.

ఇక్ = అధ్యయనే. (చదువుట) అధిపూర్వః. సక॥
అనిట. లటి - అధీతే అధీయాతే అధీయతే - అధీషే అధీయా
ధే అధీధ్వ - అధీయే అధీవహే అధీమహే । లాటి - అధీతావ
అధీయాతావ అధీయతావ- అధీష్వ అధీయాథావ అధీధ్వవ-
అధ్యయై అధ్యయావహై అధ్యయామహై । లజి - అధ్యైత
అధ్యైయాతావ అధ్యైయత - అధ్యైథాః అధ్యైయాథావ
అధ్యైధ్వవ-అధ్యైయి అధ్యైయహి అధ్యైమహి । విధిలిజి. అధీ
యీత అధీ యీయాతావ అధీయీరక-అధీయీథాః అధీయీ
యాథావ అధీయీధ్వవ- అధీ యీయ అధీయీవహి అధీయీ
మహి । లిటి - అధిజగే-అధిజగిషే । అధ్యైతానే । అధ్యైష్యతే ।
అశ్లిజి.—అధ్యైషీష్ట అధ్యైషీయాస్తావ । లజి.—అధ్యైషీష్ట అధ్యై
షీతావ అధ్యైషీత ; అధ్యైష్ట అధ్యైషీతావ అధ్యైషీతః ।
లృజి. అధ్యైషీష్ట, అధ్యైషీష్ట.

॥ ఇత్యాత్త నేపదినః ॥

దుహ = ప్రపూరణే. (పిదుకుట) స్వరితేత్ - ఉభయ
 పదీ ద్వికర్తకః - అనిట్. లటి. ప॥ దోగ్ధి దుగ్ధః దుహన్తి - ధో
 ట్టి దుగ్ధః దుగ్ధ - దోష్టి దుహ్వః దుహ్మః - ఆ॥ దుగ్ధే దుహతే దుహ
 తే - ధుక్షే దుహథే ధుగ్ధ్వే-దుహే దుహ్వహే దుహ్మహే । లోటి
 ప॥ దోగ్ధు, దుగ్ధాత్ దుగ్ధామ్ దుహన్తు- దుగ్ధి, దుగ్ధాత్ దుగ్ధమ్ దుగ్ధ-
 దోహని దోహవ దోహమ ; ఆ॥ దుగ్ధామ్ దుహతామ్ దుహతామ్-
 ధుక్ష్య దుహథామ్ ధుగ్ధ్యమ్ - దోహే దోహవహే దోహమహే,
 లజి—ప॥ అధోక్ (గ) అదుగ్ధామ్ అదుహత్-అధోక్ (గ) అదుగ్ధమ్
 అదుగ్ధ-అదోహమ్ అదుహ్య అదుహ్మ; ఆ॥ అదుగ్ధ అదుహతామ్ అదు
 హత - అదుగ్ధాః అదుహథామ్ అధుగ్ధ్యమ్ - అదుహి అదుహ్యహి
 అదుహ్మహి । విధిలిజి.—దుహ్యత్ దుహ్యతామ్ - ఆ॥ దుహిత దుహి
 యాతామ్ । దుదోహ - దుదుహే । దోగ్ధాని - నే । ధోక్ష్యతి -
 తే । దుహ్యత్ - ధుక్షేష్ట । అధుక్షత్ - ఆ॥ అదుగ్ధ, అధుక్షత అ
 ధుక్షతామ్ అధుక్షన్తు-అదుగ్ధాః, అధుక్షథాః అధుక్షాథామ్ అధు
 క్ష్యమ్, అధుగ్ధ్యమ్-అధుక్షి అధుక్షాహి, అదుహ్యహి అధుక్షా
 మహి । ఆధోక్ష్యత్ - త. ఏవం దిహ్ లిహ్. (పు- 198.)

లిహ = ఆస్వాదనే. (రుచిజూచుట) లజి.— లేధి లీ
 ధః లిహన్తి-లేత్ లీధః లీధ-లేష్టా లిహ్యః లిహ్మః; ఆ॥ లీధే లిహతే
 లిహతే-లిక్షే లిహదే లీధ్యే- లిహే లిహ్వహే లిహ్మహే । లోటి —
 లేహః, లీధాత్ లీధామ్ లిహన్తు-లీధి, లీధాత్ లీధమ్ లీధ- లేహని
 లేహవ - మ, ఆ లీధామ్ లిహతామ్ లిహతామ్- లిక్ష్య-లేహే ।
 లజి-అలేట్ (క్ష) అలీధామ్ అలిహత్-అలేట్ (క్ష) అలీధమ్ అలీ
 ధ-అలిహమ్ అలిహ్య అలిహ్మ; ఆ॥ అలీధ అలిహతామ్ అలిహత-
 అలీధాః-అలిహి । విధిలిజి — లిహ్యత్; లిహిత । లిలేహ; లిలిహే ।

లేదాని-నే || లేక్ష్యతి - తే | లిహ్యత్, లిక్షిష్ట, అలిక్షత్; అలీఘ, అలిక్షత. శేషంగాహ్యత్. (పు - 198.)

ష్టుఞ్ = స్తుతౌ. (పొగడుట) అనిట. లటి.— స్తువీతి' స్తుతి స్తువీతః, స్తుతః స్తువన్తి - స్తువీషి, స్తుషి స్తువీధః, స్తుధః స్తువీధ, స్తుధ - స్తువీమి, స్తుమి స్తువీవః, స్తువః స్తువీమః, స్తుమః, ఆ॥ స్తువీతే, స్తుతే స్తువాతే, స్తువతే-స్తువీషే, స్తుషే స్తువాధే స్తువీధ్యే, స్తుధ్యే-స్తువే స్తువీవహే, స్తువహే స్తువీమహే, స్తుమహే. ఏవ ముత్తరత్రాపి రువక్రూపాహ్యాహ్యని. ఆర్థధాతుకే శుభ్రవత్

బ్రూఞ్ = వ్యక్తాయాంవాచి. (పలుకుట) ద్విక || అని ట. లటి — ప॥ బ్రవీతి, ఆహ బ్రూతః, ఆహతుః బ్రువన్తి, ఆ పమః- బ్రవీషి, ఆత్థ బ్రూధః, ఆహధః బ్రూధ - బ్రవీమి బ్రూవః, బ్రూమః; ఆ॥ బ్రూతే బ్రువాతే బ్రువతే-బ్రూషే బ్రువాధే బ్రూధ్యే- బ్రువే బ్రూవహే బ్రూమహే॥ లాటి. ప॥ బ్రవీతు, బ్రూతాత్ బ్రూతామ్ బ్రువన్తు-బ్రూహి బ్రూతాత్ బ్రూతమ్ బ్రూత-బ్రువాణి బ్రువావ బ్రువామ, ఆ॥ బ్రూతామ్ బ్రువాతామ్ బ్రువతామ్-బ్రూష్య బ్రువాథామ్ బ్రూధ్యమ్-బ్రువై బ్రువావహై బ్రువామహై. లజి. అబ్రవీత్ అబ్రూతామ్ అబ్రువత్-అబ్రవీః అబ్రూతమ్ అబ్రూత - అబ్రవమ్ అబ్రూవ అబ్రూమ, ఆ॥ అబ్రూత అబ్రువాతామ్ అబ్రువత-అబ్రూధాః అబ్రువాథామ్ అబ్రూధ్యమ్-అబ్రువి అబ్రూవహి అబ్రూమహి । విధిలిజి.—బ్రూయాత్ బ్రూయాతామ్ బ్రూయః; ఆ॥ బ్రువీత బ్రువీయాతామ్ బ్రువీరక్ ఆర్థధాతుకే వచాదేశః. ఉవాచ, = ఉచ్చే । వక్తాని- నే । వక్ష్యతి - తే । ఉచ్యాత్; వక్షిష్ట । అవోచత్- త । అవక్ష్యత్ త. (పు - 206) * || ఇత్యనాది విశేషధాతవః ॥ *

(ఇ) భీ = భయే. (భయపడుట) అక॥ అనిట్. పరస్మై పదీ. లటి.—విభేతి విభితః, విభీతః విభ్యతి - విభేషి విభధః, విభీధః విభధ, విభీధ - విభేషి విభవః, విభీవః విభినుః, విభీనుః. లూటి.—విభేతు, విభీతాత్, విభీతాత్ విభీతామ్, విభీతామ్ విభ్యతు - విభిహి, విభీహి, విభీతాత్, విభీతాత్ విభీతమ్, విభీతమ్ విభీత, విభీత - విభయాని విభయావ - మ | లజి.—అవిభేత్ అవిభీతామ్, అవిభీతామ్ అవిభయః - అవిభేః - అవిభయమ్ | విధిలిజి.—విభియాత్ విభియాతామ్ విభియః, విభీయాత్ విభీయాతామ్ విభీయః | లిటి. విభయాఞ్చకార, బభూవ, ఆస, విచాయ విభ్యతుః విభ్యః - విభయిద, విభేధ - విభ్యవ - మ భేతాభేష్యతి, భీయాత్ | అభైషీత్ | అభేష్యత్. శేషం చువత్.

ప్రీ = లజ్జాయామ్ (స్మృపడుట) అక॥ అనిట్. జిప్రీతి జిప్రీతః జిప్రీయతి - జిప్రేషి - జిప్రేమి | జిప్రేతు, జిప్రీతాత్ జిప్రీతామ్ జిప్రీయతు - జిప్రీహి - జిప్రయాణి | అజిప్రేత్ అజిప్రీతామ్ అజప్రయః - అజిప్రేః - అజిప్రయమ్ | జిప్రీయాత్ | జిప్రయాఞ్చకార; జిప్రీయ జిప్రీయతుః | శేషం చువత్.

(ఓ) హక్ = త్యాగే. (వదలుట) సక॥ అనిట్. జహతి జహితః, జహితః జహతి - జహసి జహధః, జహిధః జహధ జహధ - జహమి జహవః, జహీవః జహినుః జహీనుః | లూటి. జహతు, జహితాత్, జహితాత్ జహితామ్, జహితామ్ జహతు - జహహి, జహిహి, జహీహి జహితాత్, జహితాత్ జహితమ్, జహితమ్ జహిత, జహిత - జహని జహవ జహమ | లజి. అజహత్ అజహితామ్, అజహితామ్ అజహః - అజహః - అజహమ్ |

జహ్యత్ జహ్యతామ్ | జహా | హతా | హస్యతి | హయాత్
అహనీత్ | అహస్యత్. శేషంధావత్ || ఇతిపరస్మైపదినః || *

(దు) భృశ్ = ధారణపాషణయోః. (మాయుట, పాషించుట) అనిర్. లటి.— ప॥ బిభర్షి బిభృతః బిభ్రతి - బిభర్షి బిభృథః బిభృథ - బిభర్షి బిభృవః - చు; ఆ॥ బిభృతే బిభ్రాతే బిభ్రతే - బిభృషే బిభ్రాథే బిభృధ్వే - బిభ్రే బిభృవహే-చుహే | లాటి.—ప॥బిభర్తు, బిభృతాత్ బిభృతామ్ బిభ్రతు-బిభృహి, బిభృతాత్-బిభరాణి, ఆ॥ బిభృతామ్ బిభ్రాతామ్ బిభ్రతామ్ - బిభృష్వ - బిభరై బిభరావహై | లజి.— ప॥ అబిభః అబిభృతామ్ అబిభః - అబిభః అబిభృతమ్ అబిభృత - అబిభరమ్ అబిభృవ - చు; ఆ॥ అబిభృత అబిభ్రాతామ్ అబిభ్రత అబిభృథాః - అబిభ్రే.విధివిజి.— బిభృయాత్ బిభృయాతామ్; ఆ॥ బిభ్రీత బిభ్రీయాతామ్ | లటి.— ప॥ బిభరాశ్చకార, బిభరామ్బూహవ, బిభరామాన, బభార - బభర్ష - బభృవ; ఆ॥ బిభరాశ్చక్రే - బభూవ - ఆస, బభ్రే - బభృషే || భర్త ఇత్యాదిశేషం భృశ్. (పు - 198.).

విజిర్ = వృథగ్భవే. (వేఱగుట) అక॥ అనిర్. లటి.— ప॥ వేవేక్తి వేవిక్తః వేవిజతి - వేవేక్తి వేవిక్తః వేవిక్త - వేవేక్తి వేవిజ్యుః వేవిజ్యుః, ఆ॥ వేవిక్తే వేవిజాతే వేవిజతే - వేవిక్తే వేవిజాథే వేవిజ్యే వేవిజే వేవిజ్యహే వేవిజ్యహే | లాటి — ప॥ వేవేత్తు, వేవిక్తాత్ వేవిక్తామ్ వేవిజతు - వేవిక్తి, వేవిక్తాత్ - వేవిజాని వేవిజావ - చు; ఆ॥ వేవిక్తామ్ వేవిజాతామ్ వేవిజతామ్ - వేవిక్ష్వ - వేవిజై | లజి. ప॥ అవేవే (గ) అవేవిక్తామ్ అవేవిజుః - అవేవేః - అవేవిజమ్; ఆ॥ అవేవిక్త - అవేవిక్తాః

అవేదిజి. విధిలిజి.—ఐ॥ వేవిజ్యాత్ వేవిజ్యాతావః; ఆ॥ వేవిజీత
వేవిజీయాతావః । వేక్తానీ - నే । వేక్ష్యతి - తే । విజ్యాత్;
విక్షీప్య । అవిజత్, అవేక్షీత్, అవిక్త అవిక్షాతావః అవిక్షత ।
అవేక్ష్యత్ - త. శేషంరుధిర్వత్. ఏవంజిజిర్, విష్కాధాతూ.—
విష్ - వేవేష్టి - వేవిష్టే । వేవేష్టు - వేవిష్టావః । అవేవేట్, అవే
విష్టావః । వివంద్యిష్వత్. అజి - ఐ॥ అవిష్త్. ఇతివిశేషః
ఇతి జుహువాత్వాదివిశేషధాతవః. *

అథస్వాది విశేషధాతవః.

ఆహృ = వ్యాహృ, (హంతుట) సక॥ అనిట్. స్వాదిః
పరస్తేపది. లటి.—ఆహ్వాతి ఆహ్నుతః ఆహ్నువన్తి - ఆహ్వాపి
ఆహ్నుధః ఆహ్నుధ-ఆహ్వామి ఆహ్నువః ఆహ్నుమః । లాటి.—
ఆహ్నుతు, ఆహ్నుతాత్ ఆహ్నుతావః ఆహ్నువన్తు - ఆహ్ను
పి, ఆహ్నుతాత్ ఆహ్నుతావః ఆహ్నుత - ఆహ్నువాని ఆహ్ను
వావ - మ । లజి.— ఆహ్వాత్ ఆహ్నుతావః ఆహ్నువన్ - ఆ
హ్వాః ఆహ్నుతావః ఆహ్నుత - ఆహ్నువావః ఆహ్నువ - మ । విధి
లిజి.— ఆహ్నుయాత్ ఆహ్నుయాతావః । లటి.— ఆహ ఆహరుః
ఆహుః - ఆహిధ - ఆహివ । ఆహ్రా । ఆహ్స్యతి । ఆహ్వాత్ ఆహ్వా
స్తావః । ఆహత్ ఆహతావః ఆహన్ - ఆహః- ఆహావః । ఆహ్స్యత్.

శక్॥ = శక్తా. (సమర్థుడగుట) అక॥ అనిట్. శక్నోతి
శక్నుతః శక్నువన్తి - శక్నోపి - శక్నోమి । శక్నోతు - శక్ను
పి- శక్నువాని । అశక్నోత్ - అశక్నోః - అశక్నువావః శక్ను
యాత్ । శశాక శేకతుః శేకుః- శేకిధ, శశక్ - శేకివ । శక్తా

శక్యతి । శక్యాత్ । అశకత్ । అశక్యత్. విపరాధసాధా. యజి.— అరాత్సీత్, అసాత్సీత్ ఇతివిశేషః.

హి = గౌవృద్ధౌచ (పావుట, పెరుగుట) అనిట్. హి నౌతి * హినుతః హిన్వన్తి - హి నౌషి - హి నౌమి । హి నౌతు । అహి నౌత్ । హినుయాత్ । జిఘాయ జిఘృతుః । హేతా । హేష్యతి । హీయాత్ । అహ్వాన్తి । అహేష్యత్ ॥ ప్రాచిపూర్వశ్చేణ్ణత్వమ్ ప్రహిణోతి ప్రహిణతః ప్రహిణన్తిత్యాది. * ఇతిపరస్మై పదినః. *

అశూ = వ్యాప్తా. (వ్యాపించుట) ఆత్మనేపదీ. సక॥ వేత్. అశ్నుతే అశ్నువాతే అశ్నువతే - అశ్నుషే - అశ్నువే - అశ్నురావ - అశ్నుష్య - ఆశ్నువే । ఆశ్నుత । అశ్నువీత । ఆనశే - ఆనశిషే, ఆనశే ఆనశివహే, ఆనశ్యహే । ఆశితా, అస్తా, అశిష్యతే, అశ్యతే । అశిష్య, అశీష్ట, ఆశిష్ట, ఆశిషాతావ; ఆష్ట, ఆఙాతావ । ఆశిష్యత, అశ్యత ॥ విపర్యాయనేపదినః॥

చిక్షా = చయనే. (పేర్చుట) ఖీత్ - ఉభయపదీ. అనిట్. చి నౌతి - చినుతే । చి నౌతు - చినుతావ । అచి నౌత్ - అచినుత । చినుయాత్ - చిన్వీత । చికాయ చిక్యతుః, చిచాయ చిచ్యతుః; చిక్యే, చిచ్యే । చేతాని - నే । చేష్యతి - తే । చీయాత్ - చేషిష్ట । అచీప్సీత్ - అచేష్ట । శేషం షష్వాత్.

వృక్షా = వరణే. (వరించుట) నేట్. వృణోతి వృణతః వృణన్తి; వృణతే । వవార - వవరిధ - వవృవ; వప్రే-వవృషే । వరితాని - నే; వరీతాని - నే । వరిష్యతి-తే, వరిష్యతి తే । వ్రియాత్; వరిషీష్ట, వృషిష్ట । అవారీత్; అవరిష్ట, అవరీష్ట, అవృత అవృషతావ । శేషం షష్వాత్.

స్పృశ్ = అచ్ఛాదనే. (కష్పట) అనిట్. స్పృశోతి - స్పృశుతే । తస్తార - తస్తరే । స్తరానీ - నే । స్తరిష్యతి - తే । స్త్రాస్యత్ , స్తరిష్య, స్త్రాప్సిష్ట । అస్తాశీత్ ; అస్తరిష్ట, అస్త్రుత । శేషం ధృష్వాత్ ॥ * ॥ ఇతిస్వాదివిశేషధాతవః ॥ *

అధరుధాదివిశేషధాతవః.

పిమ్ = సఞ్చార్ణనే (నూజుట) షరన్తైషదీ. సక॥ అనిట్ పినష్టి పింష్టః పింషన్తి - పినక్ష పింప్యః పింప్య - పినష్టి పింప్యః పింప్యః । పినష్ట, పింష్టాత్ - పిన్ధే, పింష్టాత్ - పినషాణిః । అపినట్ అపింష్టామ్ అపింష్టా - అపినట్ - అపినషమ్ । పింష్టాత్ । పిషేష । చేష్టా । పేక్ష్యతి । పిష్యాత్ । అపిషత్ । అక్ష్యత్ । వివం శిష.

కృతీ = చేదనే. కృణతి కృన్తః కృన్తన్తీత్యాది రున్తే షత్ ఆర్థధాతుకే (పు - 204.) తౌదాదికవత్.

తృహ, హిసీ, = హింసాయామ్. (చంపుట) నేట్ తృణేఢి తృణ్ణః తృంహన్తి - తృణేషీ తృణ్ణః తృణ్ణి - తృణేహ్ని తృంహ్యః తృంహ్యః । తృణేఢు, తృణ్ణాత్ - తృణ్ణి - తృణహని । అతృణేట్ అతృణ్ణామ్ అతృంహా - అతృణేట్-అతృణహమ్ । తృంహ్యత్ । తత్తర్జేత్యాది వృష్వవత్॥ హిస్ - హి నన్తి హింస్తః హింసన్తి । హిసస్తు - హిన్ధి - హిససాని । అహి నః ౨ - అహినసమ్ । హింస్యాత్ హింస్యాతామ్ । హింస్యాస్తామ్ । జిహింసేత్యాది ణిదివత్॥ (పు - 185.)

భుజి = పాలనాభ్యవహరయోః. అనిట్. పాలనార్థే షర ॥ బక్షణార్థేతు ఆత్త ॥ భున్క్తి భుక్తుః భుజ్జన్తి-భుజ్జే భూజ్జాతే భుజ్జతే ఇత్యాది యుజ్వవత్.

అభాస్యః - అభాస్యీః అభాస్యమ్ అభాస్య - అభాస్యమ్ అభాస్య
 స్త్యు అభాస్యత్వమ్ | అభాస్యత్వే. విపం శ్రస్థగ్రస్థ మ్భావ
 యః - శ్రస్థితేత్యాదీర్భూత్యం విశేషః.

అశ = భోజనే (తినుట) అశ్నాతి అశ్నీతః అశ్నన్తి |
 అశ్నాతు | అశ్నాత్ | అశ్నీయాత్ | అశ | అశిత్యాది వి
 పంపుష్ - పుష్టతి, ముష్ - ముష్టతీత్యాదిచ. శేషంబద్ధవత్.

జ్ఞా = అవబోధనే. (ఎఱుగుట) అనిత్. జానాతి జా
 నీతః జానన్తి - జానానీ - జానామి | జానాతు, జానీతాత్ జా
 నీతామ్ జానన్తు - జానీహి. జానీతాత్ - జానాని జానావ - మ |
 అజానాత్ అజానీతామ్ అజానత్ - అజానాః - అజానామ్ |
 జానీయాత్ | జజ్ఞా | జ్ఞాతేత్యాది ధైవవత్. (పు - 186.)

జ్యో = వయోహనౌ. జినాతి | జినాతు | అజినాత్ | జిన్
 యాత్ | ఆశ్శిర్లిజీ. - జీయాత్. శేషంబద్ధవత్.

శృ = హింసాయామ్. శేట్ శృణోతి | శృణోతు |
 అశృణోత్ | శృణీయాత్ | శశార శశ్రతుః, శశరతుః - శశ
 రివ, శశ్రివ | శేషంత్రావత్. విపంద్యూ, పూ; గ్నూ, మ్నూ
 ఇత్యాదయ ఋకారాంతాః ఇతి || ఇతిపరస్తైపదినః ||

పూ = పవనే (పగ్గిచేయుట) నేట్. (ఇతిపరేష్వా
 దీనాంత్రాస్యః) లటి - ప || పునాతి పునీతః పునన్తి - పునా
 నీ - పునామి ; ఆ || పునీతే పునాతే పునతే - పునీహి - పునే
 లోటి - ప || పునాతు, పునీతాత్ - పునీహి - పునాని ; పు
 నీతాత్ - పునీష్య - పునై | లజి. - అపునాత్ - అపునీత |
 పునీయాత్ - పునీత | పుపావ - పుపువే | పవితా | పవి

ష్యతి - తే । పూయాత్ , పవిష్టిష్ట । అపావీత్ - అపవిష్ట
అపవిష్యత్ - త । శేషం క్రిష్వత్ . వివంలూ, ధూ, ఇత్యాది.

గ్రహ - ఉపాదానే. (కైగానుట) సక॥ నేచ్. * ల
టి.— ప॥ గృహ్యతి గృహ్యతః గృహ్యన్తి - గృహ్యసి - గృహ్యమి ;
గృహ్యతే గృహ్యతే గృహ్యతే - గృహ్యేషే - గృహ్యే । లోటి.—
ప॥ గృహ్యతు, గృహ్యతాత్ - గృహ్యణ, గృహ్యతాత్ - గృహ్యని ;
గృహ్యతామ్ గృహ్యతామ్ గృహ్యతామ్ - గృహ్యస్వ గృహ్యధ్వమ్
గృహ్యై । అగృహ్యత్, అగృహ్యత । గృహ్యయాత్; గృహ్యత ।
జగ్రాహ జగృహతః జగృహుః- జగ్రహిథ జగృహథుః జగృహ-
జగ్రాహ, జగ్రహ జగృహివ - మ; జగృహే - జగృహిషే ।
గ్రహితాని - నే । గ్రహిష్యతి - తే । గృహ్యత్; గ్రహిష్యత్ ।
అగ్రహిత్ అగ్రహిష్టామ్ అగ్రహిషుః - అగ్రహిః-అగ్రహిషమ్;
అగ్రహిష్ట అగ్రహిషతామ్ అగ్రహిషత - అగ్రహిష్టాః - అ గ్ర
హిషి । అగ్రహిష్యత్ - త ॥ ఇత్యుభయపదినః ॥

ఇతిక్ర్యాది విశేషధాతవః.

వివం కర్తరి రిక్తాత్ర మత్రప్రాయశః ప్రసిద్ధానాం రూప
భేదవతాం ధాతునాం విశేషరూపాణ్యేవ ప్రాచర్యపత. అను
క్తానితు సామాన్య ధాతువ దూహ్యని. కర్తాద్యర్థేషు సనాది

* గ్రహి జ్యో వయి వ్యధి వ్యవచతి వృశ్చతి పృశ్చతి
భృజ్జతీనాంజితచ । లిట్యభ్యాసస్యోభయేషుమ్ ॥ ౬ - ౧ - ౧౬,
౧౭ ॥ క్రిజితచ సమ్ప్రసారణంస్యత్ ॥ గ్రహూఽలిటిద్భిః ॥
౭ - ౨ - ౩౭ ॥ ఏకాన్యోగ్రహేర్విహితస్య ఇటోద్భిః స్యాత్
నతులిటి ॥ ఇత్యుభయః తత్తదుపయోగి విధయః గ్రహగౌరవభి
యోషేషితాఃధాతురత్నావశ్యాం సప్రవశ్చం న్యరూపయిషత.

మచ సర్వేషాం ధాతూనాం రూపాణ్యన్యత్ర యథాశాస్త్రం
సవిధి ప్రవక్ష్యతానీతి శివమ్.

ఇతి త్విజ్ఞస్త ప్రకరణమ్.

సుబన్తానాం తిజన్తానాం దిక్షాత్ర మిహదర్శితమ్।
ధాతురత్నావళిగ్రంథే విస్తరో దర్శితో మయా॥
గరణీతిష్టుణాచార్య శుత్రకృష్ణార్య నిర్మితా।
శబ్దరత్నావళిర్జీయా ద్వేజ్జుటేశ సమర్పితా॥
ఇ తి శ బ్ద ర త్నా వ లి స్స మ్మా ర్ణా .

ఓమ్ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

INDEX.

పుటాక్షేప్సహ అకారాది వర్ణక్రమేణ

శబ్దానుక్రమణికా.

అక్షి = the eye 77 page
 అక్క = mother 67
 అగ్నిః = the fire 29
 అగ్నిపథ్ = who kindles
 fire 85
 అగ్రణీః = principal 63
 అజరమ్ = undecaying 73
 అతినమూః = victorious
 over armies 65
 అతిలక్ష్మీః = who has sur-
 passed Lakshmi 63
 అదర్శ్యక్ = one worshipping
 this 80
 అదౌ = that, this 50, 53, 54
 అధరః = inferior, west 47
 అనద్వాన = an ox 97
 అనాది = being without
 beginning 76
 అనేహః = time 95
 అన్యః = other 45
 అన్యతమమ్ = any other
 తస్య, 54
 తస్యోతరః = either 45
 త్తరః = outer or lower
 విరజారment 47
 ఇతరః = other 47

అమమయక్ = one worship
 ing this 81
 అమ్మ = Mother 67
 అమ్మికా = mother 31
 అమ్మ = water 34
 అర్ధః = half 55
 అర్యహ = the sun 87
 అర్వా = a horse 88
 అల్పః = few 55
 అల్లా = mother 67
 అవరః = posterior, west 47
 అష్ట = eight 90
 అశ్మక్ = blood 101
 అశ్ఠి = a bone 77
 అస్తత్ = our, (అహం = I 49
 అహః = a day 103
 అత్త = the soul 37
 అపః = water 98
 ఆశీః = a benediction 99
 ఆస్యమ్ = face 74
 ఇతరః = other 45
 ఇదమ్ = this 49, 53, 54
 ఇంద్రజిత్ = conqueror of
 Indra 35

ఉత్తరః = inferior, other, North 47	కతరః = which of two ? 45, 54
ఉదకమ్ = water 74	కతి = how many ? 60
ఉదత్ = Northern 80	కతివయః = same 55
ఉద్ఘాత = a domestic cha- plain learnt in Sāma 30	కరీ = elephant 37
ఉన్నీః = one lifting up 63	కరేణుః = a female eleph- ant 32
ఉపానత్ = a slipper 99	కర్తృ = an agent 79
ఉపేయవాన్ = going near to 39	కర్తృ = an act 43
ఉభయః = both 46	కవిః = Poet 29
ఉభా = both 46	కాశః = change of voice in fear, grief &c 32
ఉల్లాసత్ = shining 43	కిమ్ = who, what ? 49, 52, 54
ఉశనా = the regent of the planet venus 95	కుమారి = a daughter 63
ఉష్ణిక్ = a metre of the vedas 100	కృష్ణః = a name of Vish- nu 26
ఉర్క్ = strong 24 శ్లో 33	క్రవ్యాత్ = a giant feedi- ng on raw flesh 36
ఋత్విక్ = a domestic cha- plin 35	క్రోష్టః = a jackal 64
ఋభుభాః = Indra 90	క్రుత్ = anger 98
ఏకః = one 47, 51, 54	క్షుత్ = hunger 93
ఏకతరమ్ = one of the two 45	ఖలపూః = a sweeper 22, 65
ఏతత్ = thus 48, 52, 54	గవాక్ = a worshipper of cows 100
ఏతద్భక్ = such 44	గీః = speech 41
కపట = space or a point of the compass 41	గుణీ = a good man 37
కణ్ఠః = an itching 32	గుహ = concealing 90
కతమః = which of many ? 45, 54	గురుః = teacher 39
	గోపాః = a cowherd
	గౌః = a cow 30
	గౌరీ = the wife of Siva

గ్రామణిః = head of a village
65

శ్లోః = the moon 67

స్పృశిః = brightness 31

స్పృతస్పృక్ = who touches
clarified butter 92

చకాశత్ = shining 36,
40

చక్షుః = an eye 104

చతుర్ = four 91, 98, 103

చంద్రమాః = the moon 38

చమూః = army 32

చరమః = last 55

జక్షత్ = eating 36 42

జత్రు = the cleavele 34

జరా = decrepitude 68

జలముక్ = cloud 35

జాగ్రత్ = waking 55, 42

జామతా = a son-in-law 66

జ్ఞానమ్ = knowledge 33

తత్ = he, she, it 48, 52,
54

తనుః = body 32

తనుత్యక్ = one that left
the body 35

తనూః = body 32

తస్థివాక్ = existing 39

తాదృక్ = such 92, 44.

తిర్యక్ = moving crookedly
80, 100

కుచత్ = paining 40, 42

కారామట్ = name of India
97

తృతీయః = the third 55, 63

త్యక్త్ = he, she, it or that
48, 52, 54

త్రయః = three 61, 77

త్యః = other 45

త్వక్ = the skin 40

త్విత్ = light 41

దక్షిణః = south, right 47

దక్షి = having a staff 25
51

దదత్ = giving 40, 42, 35

దధత్ = having, protecting
40, 42, 35

దధి = a curdled milk 77

దధృక్ = arrogant 93

దన్తః = tooth 57

దరిద్రత్ = poor 40, 42

దశ = ten 90

దామలిత్ = he who licks
the string 39

దామ = garland 98

దిశ్ = space 41

దిష్ = sky 92

దివిషత్ = demi-gods
36

దీప్యత్ = sporting 42

మర్గా = goddess 31
 మహితా = daughter 33
 దృక్ = sight 41
 దేవద్ర్యజ్ఞ = worshipper of
 gods 80
 దేవేత్ = a worshipper of
 gods 81
 దోః = shoulder 93
 ద్యౌః = heaven 72
 ద్వాః = gate 99
 ద్విత్ = an enemy 83
 ద్వితయః = second 55
 ద్వితీయః = second 55
 ద్వా, ద్వే = two 47, 51
 ద్వ్యహ్నః = existing in
 two days 59
 భనవ్ = wealth 38
 భనుః = a bow 104
 ధాతా = the cherisher,
 Brahma 29
 ధాను = brightness or
 house 43
 ధీమాన్ = an intelligent
 man 85
 ధుక్ = who milks 39
 ధూః = heaviness 41
 ధేనుః = a milch cow 32
 ద్రుక్ = deceiver 96
 నత్ = destroying 92
 నదీ = river 32

ననాన్వ = husband's
 sister 33
 నప్తా = grandson 30
 నర్త = sport 43
 నవ = nine 90
 నా = a man 66
 నాసిక్ = nose 62
 నిజఃరః = imperishable 55
 నిశా = night 70
 నీః = leader 72
 నుదత్ = inducing 43
 నేమః = half 46
 నౌః = a ship 72
 పచత్ = cooking 42
 పఞ్చ = five 90
 పతిః = protector 60
 పత్నీ = wife 32
 పన్థాః = a path 89
 పవీః = sun 62
 పయః = water or milk 44
 పయోముక్ = cloud 34
 పరః = after 47
 పరమసఖా = dear friend
 61
 పరిమృత్ = washer 82
 పరివ్రాత్ = wandering
 mendicant 82
 పాదః = foot 56

పార్వతీ = wife of Siva
32

పితా = father 66

పిపతీ = one who wishes
to read 94

పునర్భూ = a virgin wi-
dow remarried 65

పుమాన్ = male 95

పూః = city 41

పూష = sun 87

పూర్వః = prior, East 47

పూర్వోత్తరా = a woman
that has mistaken North
for East 68

పృతనా = army 70

ప్రతిదా = one that plays
in return 86

ప్రత్యక్ = western 79, 80

ప్రథమః = first 55

ప్రథీ = man of superior
understanding 63, 76

ప్రశాన్ = tranquil 91

ప్రశాన్ = eastern-worship-
per 79, 80

ప్రవృత్ = rainy season
41

ఫలం = fruit 33

బహుయజ్ఞా = who has
performed many sacri-
fices 98

బహుశ్రేయసి = a man who
has many excellent
qualities 62

బహూర్క = very strong
102

బుద్ధిః = intellect 31

బ్రహ్మ = the supreme 43

భర్త = gold 43

భవన్ = being 84

భవాన్ = your honour,
your excellency 85

భాత్ = shining 43

భానుః = the sun 29

భిషక్ = physician 35

భీః = fear 72

భుత్ = the learned 86

భూః = the earth 23, 30.
25, భూవత్. 72

భృత్ = cook 83

భ్రాత్ = shining 82

భ్రాతా = brother 66

భ్రూః = the eyebrow 72

మఘవా = name of Indra
88, 85

మతిః = sagacity 31

మధు = honey 34

మనః = mind 44

మన్థాః = a churning-stick
90

మరుత్ = air 35

మహాన = a great man 84
 మహిమా = greatness 36
 మహిరుట్ = a tree 39
 మాతా = mother 72
 మాసః = month 53
 మాంసమ్ = flesh 75
 ముత్ = joy 41
 యకృత్ = the liver 102
 యజ్ఞా = a sacrificer 36
 యత్ = who, which, what
 48, 52, 54
 యయాః = a path 62
 యశస్వీ = famous man 37
 యదృక్ = which like 92
 యుజ్ = one who joins 52
 యువా = a young man 89
 యుష్మత్ = your (త్వం =
 you) 48
 యూషః = the churning 58
 రత్నముత్ = a stealer of
 gems 38
 రమా = a name of Lakshmi
 30
 రవిః = the sun 29
 రాః = the wealth 66
 రాజా = a king 36
 రాట్ = a ruler 82

రామః = one of the in-
 carnations of Vishnu
 26, 27
 రుచిః = ray of light 31
 లక్ష్మీః = Vishnu's wife 71
 లిక్ = one who licks 39
 లాః = one who cuts 65
 వచః = speech 44
 వచనమ్ = a word 33
 వదనమ్ = face 33
 వధూః = a woman 32
 వనమ్ = a wood 33
 వయః = age 44
 వర్ = armour 43
 వర్షాభూః = a frog, rain-
 born 65
 వాక్ = speech 40
 వాణీ = speech (Sarasvati)
 32
 వాతప్రమిః = an antelope 61
 వాయుః = the air 29
 వాత్ = water 103
 వారి = water 33
 విత్ = who enters 37
 విద్వాన్ = a wise man 39
 విభుః = the moon 29
 విపాత్ = the name of
 a river 41

విశ్వః = all 45

విశ్వపాః = preserver of all
59

విశ్వవాన్ = all sustaining
97

విశ్వసృజ్ = the creator
of the universe 82

విశ్వరాట్ = a ruler of the
universe 83

విష్ణుః = the name of a God
29

విష్వద్ర్యజ్ = a worshipper
of all 80

విరుత్ = creeper 98

వృత్రహః = the destroyer
of Vritra (Indra) 87

వేదాః = Brahma 38

వ్యహుః = happening on
separate days 59

వ్యోమ = the sky 43

శంస్తా = prayer 30

శక్ృత్ = ordure 103

శమ్భుః = name of Siva 2

శర్ = name, happiness 43

శాన్తిః = name of Vishnu 37

శాసత్ = ruling 36

శాస్త్రీ = philosopher 37

శుద్ధః = one whose
thoughts are pure 64

శృశు = whiskers 34

శ్రీః = prosperity 71

శ్రీపతిః = the lord of Lac-
kshmi 29

శ్రుతిః = the ear, Védās 84

శ్వా = dog 88

షట్ = six 93

సక్తి = the thigh 77

సఖా = a friend 60

సఖీ = a female friend 32

సజ్ఞాః = a friend 99

సద్ర్యజ్ = moving with 80

సప్త = seven 90

సమః = all 45

సమ్యక్ = moving equally
right 80

సమ్పత్ = prosperity 41

సర్వః = all 45

సర్వద్ర్యజ్ = possessing
all 80

సాను = the level part of
a mountain 77

సాయాహ్నః = the evening
59

సీమః = which 45

సీమా = boundary 98

సుఖత్ } = a good acco
సుగాత్ } untant 84

సుద్యు = possessed of good heaven 104	స్పృక్ = he who touches 92
సుద్యౌః = passing pleasant days 91	స్మృతిః = recollection 31
సుధీః = intelligent person 63	స్మృతేః = one that has thought of cupid 66
సుపాత్ = having hand- some feet 85	స్మృతౌః = one by whom Siva has been thought 30
సుమనాః = a diety 38	స్త్రక్ = a garland 40
సుయక్ = one who ap- plies himself well 38	స్వః = own, selves 47
సులుః = one who cuts well 65.	స్వప్ = a lake of fresh water 103
సువాక్ = an eloquent man 38	స్వనడుత్ = having good cattle 104
సువృత్ = one that cuts well 81	స్వభూః = the self existent 65
సువ్రీః = possessing good wealth 64	స్వయమ్భూః = the self existent 65
సుసఖా = a good friend 61	స్వసా = a sister 33
నేః = one with cupid 66	వారిః = a name of Vishnu 29
నేదివాక్ = possessor 39	వవిః = clarified butter 20
నేనానీః = a general (Shan- mukha) 63	వర్త = destroying 78
సోమపాః = one who drinks the juice of the ascle- pias 59	వహః = a Gandharva 60
స్త్రీ = woman 71	వూహూః = a Gandharva 64
	వృదయం = chest, heart 73
	వ్రీః = modesty 72

LIST OF VERBS.

అకారాది వర్ణక్రమేణ పుటాక్షైర్గణాద్యక్షైర్గోసహ
ధాత్యనుక్రమణికా.

అత్ర సజ్జెతార్థవివరణమ్. — ౧. భావదిః, ౨. అదాదిః
3 జుహూత్యాదిః, ౪. దివాదిః, ౫. స్వాదిః, ౬. తదాదిః
౭. రుధాదిః, ౮. తనాదిః, ౯. క్రత్యాదిః, ౧౦. చురాదిః, ౧౧. వరన్తే
పదీ. ౧౨. అత్తనేపదీ. ౧౩. ఉభయపదీ ఇతి శ్చైయమ్. ఏవమగ్రేపి.

అభౌ ౧ వ॥ to go, to wor-
ship. 186

అష్ట ౨ వ॥ to make clear,
to anoint ; to be beaut-
iful, to go 186 222

అన్ ౨ వ॥ to eat 168

అన్ ౨ వ॥ to live 209

అయ్ ౧ ఆ॥ to go 195

అర్హ ౧వ॥ to be worth 186

అర్చ ౧ వ॥ to worship 186

అర్చ ౧వ॥ to go, to ask 186

అర్హ ౧ వ॥ to worship, to
be worthy 186

అక్ ౫ ఆ॥ to pervade 220

అక్ ౯ వ॥ to eat 224

అస్ ౨ వ॥ to be 207

అస్ ౪ వ॥ to throw 201

అప్ ౫ వ॥ to pervade 219

అస్ ౨ ఆ॥ to sit 169

ఇ ౨ వ॥ to go 211

ఇ ౨ ఆ॥ to study (with

అభి.) 214

ఇన్ ౨ ఆ॥ to shine, to ki-
ndle 222

ఉజ్ ౧ ఆ॥ to go, to blame
193

ఉజ్ ౨ ఆ॥ to praise 213

ఉక్ ౨ ఆ॥ to possess po-
wer 213

ఉహ్ ౧ వ॥ to destroy 184

ఉహ్ ౧ ఆ॥ to conceive,
reason, infer 193

ఋ ౧ వ॥ to go, to get 188

ఋజ్ ౧ ఆ॥ to go 182, 222

ఏజ్ ౧ ఆ॥ to shine 193

ఏజ్ ౧ ఆ॥ to grow or incr-
ease 193

కథ ౧౦ ఉ॥ to tell, speak-
205

కప్ ౧ ఆ॥ to desire 195

కాక్ష ౧ వ॥ to wish 185

కీట్ ౧ వ॥ to fear 184

కుక్ ౧ ఆ॥ to take 156

కుచ్ ౧ వ॥ to exclaim 184

కుజ్ ౧ వ॥ to rob 184

కృ ర ఉ॥ to do 222, 223	భిద్ ర ప॥ to be steady
కృత్ ఓప॥ to cut 200, 204	to kill : to eat 185
221	భిద్ ఓ ప॥ to strike : to
కృత్ ర ఆ॥ to be able 194	offlict 204
కృష్ ఓ ఉ॥ to draw or ma-	భిద్ ర, ర ఆ॥ to be distressed,
ke furrows, to plough	to suffer misery 162
190 205	202
కృ ఓ ప॥ to throw 203	గణ్ రం ఉ॥ to count 205
క్రమ్ ర ప॥ to go 190	గణ్ ర ప॥ to sound 185
క్రీ ర ఉ॥ to buy 182	గద్ ర ప॥ to speak 185, 205
క్రూర్ ర ప॥ to be angry 201	గమ్ ర ప॥ to go 189
క్రమ్ ర ప॥ to be weary	గఱ్ ర ఆ॥ to churn : so
190, 201	penetrate 194
క్రూర్ ర ఉ॥ to kill 182	గు ఓ ప॥ to stool 196
క్షమ్ ర ఆ॥ to endure 194	గుప్ ర, ర ప॥ to protect, to
201	be confused 192
క్షి ర ప॥ to wane 190	గుప్ ర ఉ॥ to cover 197
క్షిన్ ర ఉ॥ to kill 182	గృమ్ ర ఆ॥ to take 195
క్షిప్ ర, ర ప॥ to throw 165	గ్రాఓ, ర ప॥ to swallow
కు ఓ ప॥ to send 212	to sound 224
కుద్ ర ఉ॥ to pound 180,	గ్రన్ ర ప॥ to put together
184	224
కుద్ ర ప॥ to be hungry	గ్రమ్ ర ఉ॥ to take 225
201	గై ర ప॥ to be languid.
కుభ్ ర, ర ప ఆ॥ to tremble	187
195	
క్షై ర ప॥ to waster, decline	
187	
క్షృ ఓ ప॥ to sharpen 212	
క్షిద్ ర ప॥ to sound inar-	
ticularly, to be unct-	
uous, to liberate 195	

ఘట ౧౦ ఉ॥ to aver, to manifest sentiment by sound 168, 184	జన్మ ౪ ఆ॥ to be born or produced 202
ఘృత్ ౧ ఉ॥ to shine 182 222	జాగృత ౨ ప॥ to be awake 209
ఘృష్ణ ౧ ప॥ to grind 184	జి ౧ ప॥ to conquer 190
ఘ్రా ౧ ప॥ to smell 187	జ్యౌ ౪ ప॥ to grow old 200
చకాస్ ౨ ప॥ to shine 210	జ్ఞా ౯ ఉ॥ to know 224
చక్ష ౨ ఆ॥ to speak, tell, to see 212	జ్యౌ ౯ ప॥ to be old 224
చి ౫ ఉ॥ to collect 220	జ్ఞి ౧ ప॥ to neglect 190
చిత్ ౧ ప॥ to serve 184	య్యౌ ౪, ౯ ప॥ to become old 200
చిత్ ౧ ప॥ to think, 184	డీ ౧, ౪ ఆ॥ to fly 197
చిన్త ౧ ఉ॥ to think to remember 205	తన్ ౧ ఉ॥ to spread 180
చుక్ ౧ ఉ॥ to steel 165	తప్ ౧ ప॥ to heat or burn 19, 205
చృత్ ౬ ప॥ to kill : to connect together 200	తప్ ౪ ఆ॥ rule 203
చ్యు ౧ ఆ॥ to go 196	తప్ ౪ ప॥ to desire: to be exhausted 201
చ్యుత్ ౧ ప॥ to wet tho- roughly : to sprinkle 184	తిప్ ౧ ఆ॥ to sprinkle 193
ఛిద్ ౭ ఉ॥ to cut 180	తిన్ ౧ ప॥ to go 184
ఛృద్ ౭ ఉ॥ to shine, to play 200	తు ౨ ప॥ to grow, to go, to kill 212
ఛో ౪ ప॥ to cut 200	తుద్ ౬ ఉ॥ to pain wound 162
జిక్ ౨ ప॥ to eat: to laugh 209	తుభ్ ౧, ౪, ౯ ఉ॥ to kill 195
	తుత్ ౧ ఉ॥ to weigh 168
	తుష్ ౪ ప॥ to be pleased 200

తుమ్ ౧ ప॥ to go, to ask
184

తృణ్ ౧ ప॥ to eat, to
graze 182, 222

తృద్ ౨ ఉ॥ to kill, to
disregard 200

తృవ్ ౪, ౫ ప॥ to be
pleased, to please 190,
201

తృహ్ ౨ ప॥ to kill 221

తృ ౧ ప॥ to swim, to
cross 191

త్యజ్ ౧ ప॥ to quit 191

త్రణ్ ౧ ఆ॥ to be ashamed.
193

త్రన్ ౪ ప॥ to fear, to run
190, 200

త్రట్ ౩ ప॥ to cut 190

త్రై ౧ ఆ॥ to protect 197

త్స్వ ౧ ఉ॥ to shine 198

దన్ ౧ ఆ॥ to give 193

దన్ ౧ ఆ॥ to hold, to give
193

దమ్ ౪ ప॥ to suppress 201

దమ్ ౧ ఆ॥ to give, to go,
to protect, to kill, to
take 195

దరిద్రా ౨ ప॥ to be poor
209

దంక్ ౧ ప॥ to bite or sting
185

దమ్ ౧ ప॥ to burn or re-
duce to ashes 192

దా ౧ ప॥ to give 187, 211

దా ౩ ఉ॥ to give 175

దివ్ ౪ ప॥ to play, to de-
sire, to overcome, to
traffic, to be mad, to go,
to shine, to praise, to
be glad, to be sleepy,
to love, 159

దిక్ ౩ ఉ॥ to give, to
show 204

దిహ్ ౨ ఉ॥ to increase, to
smear 215, 198

దు ౫ ప॥ to be in pain, to
cause pain, to burn, to
go, 190

దున్ ౪ ప॥ to act improp-
erly, to become corru-
pted 200

దుహ్ ౨ ఉ॥ to milk 215,
193

దుహ్ ౧ ప॥ to go, to ask
184

వృ ౬ ఆ॥ to revere, to respect 204

వృష్ ౪ ప॥ to be glad, to be proud 190

వృశ్ ౧ ప॥ to see 188

వృణ ౯ ప॥ to tear 224

వే ౧ ఆ॥ to protect 197

వో ౪ ప॥ to cut 200

వృశ్ ౧ ఆ॥ to shine 195

వై ౧ ప॥ to refuse 187

వ్రా ౨ ప॥ to abuse 211

వ్రు ౧ ప॥ to go, to drop, to ooze 190

వ్రుష్ ౪ ప॥ to seek, to hurt, to bear hatred 201

వ్విష్ ౨ ఉ॥ to hate 170

ధా ౩ ఉ॥ to hold, to nurture, to maintain, to give 176

ధావ్ ౧ ఉ॥ to go, run, to cleanse, to be clean 188

ధూ ౫, ౯ ఉ॥ to shake, to make tremble 225

ధృ ౧ ఉ॥ to hold, to keep 178

ధే ౧ ప॥ to drink 186

దా ౧ ప॥ to apply fire 871

దై ౧ ప॥ to recollect, to think 186

ద్వంస్ ౧ ఆ॥ to fall down, to reduce to powder, to go 196

నద్ ౪ ప॥ to sound inarticulately, to roar 185

నద్దే ౧ ప॥ to thrive, to be happy 185

నభ్ ౧ ఆ॥ To kill, to be empty 195

నవ్ ౧ ప॥ to salute with reverence, to bow 189

నశ్ ౪ ప॥ to disappear, to perish 201

నహ్ ౪ ఉ॥ to bind 203

నిష్ ౩ ఉ॥ to cleanse, to nurture 219

నిన్దే ౧ ప॥ to blame 185

ను ౨ ప॥ to praise 211

నుద్ ౬ ఉ॥ to throw, to direct 165

నృత్ ౪ ప॥ to dance, gesticulate 199

వచ్ ౧ ఉ॥ to cook 198

వర్ ౧ ప॥ to recite or read 135

పడ్ ౧ ప॥ to fall 139
 పడ్ ౪ ఆ॥ to go 162, 202
 పా ౧ ప॥ to drink 187
 పా ౨ ప॥ to protect 211
 పిన్ ౬ ప॥ to form, to light
 పిమ్ ౭ ప॥ to pound 221
 పి ౪ ఆ॥ to drink 202
 పుష్ ౧, ౪, ౯ ప॥ to nourish,
 to bring up 184, 200,
 224
 పూ ౧ ఆ॥ to purify 197
 పూ ౯ ఉ॥ to purify 224
 పృ ౬ ఆ॥ to be busy ; to
 labour 204
 ప్రి ౧ ఆ॥ to grow or incr-
 ease 197
 ప్రచ్ఛ ౬ ప ॥ to ask, to
 desire to know 203
 ప్రీ ౯, ౧, ౯ ఉ॥ ౪ ఆ॥ to please,
 to desire or love 184,
 202
 ప్రృష్ ౪, ౧ ప॥ to burn 184
 ప్నా ౨ ప॥ to eat 211
 బద్ ౧ ప॥ to be eternal or
 everlasting 185
 బద్ధ ౯ ప॥ to bind 223

బుద్ ౧ ఉ॥ to know 150,
 184
 బుద్ ౪ ఆ ॥ to be con-
 scious 162
 బుద్ధ ౧ ఉ॥ to see, to rem-
 ember 184
 బృహ్ ౧ ప॥ to sound 184
 బ్రూ ౨ ఉ॥ to speak or tell
 216
 భజ్ ౧ ఉ॥ to serve, wors-
 hip ; to possess 193
 భజ్ ౧ ప॥ to speak 185
 భా ౨ ప॥ to shine 211
 భిద్ ౭ ఉ॥ to break 180
 భీ ౩ ప॥ to fear 174, 217
 భుజ్ ౭ ఉ॥ to protect ఆ॥
 to eat 221
 భూ ౧ ప॥ to be 152
 భృ ౩ ఉ॥ to hold ; to sup-
 port, foster 218, 174
 భ్రష్ ౧, ౪ ప॥ to be unstea-
 dy ; to wander 120, 201
 భ్రంశ్ ౪ ప॥ to fall down
 196, 201
 భ్రజ్ ౬ ఉ॥ to fry, to cook
 204

ప్రాజ్ ౧ ఆ॥ } to shine 190,
 ప్రాజ్ " } 196
 భాజ్ " }

మద్ ౪ ప॥ to rejoice, to
 weary 201

మన్ ౪, ౮ ఆ॥ to know 162

మన్ ౧, ౯ ప॥ to churn, to
 afflict 185, 224

మన్ ౬ ప॥ to plunge,
 bathe, purify 203

మా ౨ ప॥ 3, ౪ ఆ॥ to measure
 174, 211,

మద్ ౧ ఆ॥ to be only, to
 mealt, to be soft 195

మిన్ ౧ ప॥ to sprinkle 192

మీ ౯ ఉ॥ to kill, to injure
 184, 201

మున్ ౬ ఉ॥ to release 206

మున్ ౧౦ ఉ॥ to chop off
 168

ముద్ ౧ ఆ॥ rejoice 154

మున్ ౯ ప॥ to steal 224

మున్ ౪ ప॥ to lose consci-
 ousness; to err, to be
 foolish 201

మూ ౧ ఆ॥ to tie 197

మ్మ ౬ ఆ॥ to die 204

మృజ్ ౨ ప॥ to cleanse 208
 మృజ్ ౬ ప॥ to touch, to
 consider 205

మే ౧ ఆ॥ to return; to ex-
 change 197

మ్మ ౧ ప॥ to study 187

మై ౧ ప॥ to be languid,
 to fade 187

యజ్ ౧ ఉ॥ to worship :
 to associate with : to sa-
 crifice to give 199

యప్ ౧ ప॥ to stop . re-
 frain 189

యా ౨ ప॥ to go 210

యాన్ ౧ ఉ॥ to beg 156

యు ౨ ప॥ to mix. to sepa-
 rate, to bend 212

యుజ్ ౪ ఉ॥ to meditate
 162

యుజ్ ౭ ఉ॥ to join, mix
 222

యుధ్ ౪ ఆ॥ to fight 162

రన్ ౧౦ ఉ॥ to endeavour
 205

రజ్జ్ ౧, ౪ ఉ॥ to dye, to be
 attached to 193, 203

రధ్ ౪ ప॥ to kill : to injure

to finish, &c. 201
 కష్టం అ॥ to begin 196
 కష్టం అ॥ to sport 196
 కా॥ ప॥ to give, to take

211

కాష్టం అ॥ to shine 197
 కాష్టం ౪, ౭ ప॥ to grow 220,
 రిష్టం ౭ అ॥ to purge 222
 రిష్టం ౧, ౪ ప॥ to kill 202
 రు॥ ప॥ to sound 212
 రుష్టం అ॥ to shine : to
 please : 156, 195
 రుష్టం అ॥ to strike 195
 రుష్టం ప॥ to weep 208
 రుష్టం ౭ అ॥ to oppose to
 besiege to enclose 178
 రుష్టం ౧, ౪ ప॥ to kill 194,
 202
 రుష్టం ౧ ప॥ to grow from
 seed . to be born 192
 లభ్యం అ॥ to obtain 196
 లష్టం ౧, ౪ అ॥ to desire : to
 love 190
 లష్టం ౭ అ॥ to be modest or
 ashamed 204
 లా॥ ప॥ to take 211

లిష్టం ౭ అ॥ to increase : to

anoint, smear 205

లిష్టం ౭ అ॥ to taste : to lick
 215, 198

లిష్టం ౪ అ॥ ప॥ to adhere o
 cling to 202

లిష్టం అ॥ to oppose 195

లిష్టం ౭ అ॥ ౪ ప॥ to cut to sup-
 press . to cause to dis-
 appear, to perplex
 205

లిష్టం ౪ ప॥ to covet 202

వష్టం ప॥ to speak : to
 read 205, 206

వష్టం అ॥ to inform 185
 189, 205

వష్టం ౪ అ॥ to beg 222

వష్టం అ॥ to salute with
 respect . to praise 185

వష్టం అ॥ to sow, to shave
 to weave 199

వష్టం అ॥ to dwell అ॥ ప॥ to
 cover with dress 189

వష్టం అ॥ to bear. flow as
 a stream 199

వా॥ ప॥ to go ; to blow
 &c. 211

విచ్ } ౭ ఉ॥ to separate 222
విజ్ } ౭ ఆ ౭ ప॥ to fear, to
shake 204

విజ్ ౭ ఆ ౭ ప॥ to tremble
with fear 218

విద్ ౨ ప॥ to know ౭ ఉ॥
to obtain 207

విద్ ౪, ౭ ఆ॥ to be, to exist
160, 222

విష్ ౩ ఉ॥ to pervade 219

వీ ౨ ప॥ to go, to pervade
&c. 211

వృ ౯ ఆ॥ ౫ ఉ॥ to serve,
to worship, to choose,
to ask for, to cover 220

వృత్ ౧ ఆ॥ to be 196

వృద్ ౧ ఆ॥ to increase 196

వృష్ ౧ ప॥ to sprinkle 185

వే ౧ ఉ॥ to weave 199

వ్యధ్ ౧ ఆ॥ to fear; to move
196

వ్యధ్ ౪ ప॥ to strike, to pi-
erce 200

వ్రశ్చ ౭ ప॥ to cut 203

శక్ ౪ ఉ॥ to endure 203

శక్ ౫ ప॥ to be powerful
19

శద్ ౧, ౭ ప॥ to be sharp
188

శంస్ ౧ ప॥ to praise 185

శక్ ౧, ౪ ఉ॥ to curse, to
swear 198, 203

శక్ ౪ ప॥ to be pacified, to
calm 201

శాన్ ౨ ప॥ to instruct, to
order, to enact, to rule
210

శి ౫ ఉ॥ to be sharp
178

శిష్ ౭ ప॥ to distinguish, to
assign 221

శీ ౨ ఆ॥ to sleep 214

శుచ్ ౪ ఉ॥ to be wet, to
be clean 162

శుభ్ ౧ ఆ॥ to shine. 195

శుష్ ౪ ప॥ to dry 200

శృద్ ౧ ఆ॥ to fart 196

శ్రౌ ౯ ప॥ to kill, to hurt
224

శో ౪ ప॥ to pare 200

శ్చుత్ ౧ ప॥ } to ooze, drop
శ్చుత్ ,, } or, distil 184

శ్రై ౧ ఆ॥ to go 197

శ్రక్ ౪ ప॥ to perform acts

of austere devotion, to be wearied 201	సు గొడు to cause to bathe, to churn &c. 176
బ్రౌ అ ప to boil 211	సు-అ, య అ to bring for- th as a child 201, 213
ప్రి ం ఉ to serve 198	సృ ం ప to go 188
క్రి న ఉ to cook 184	సృజ్ ఒ ప to leave, to create 203
శ్రు ం ప to hear 191	సృఖ ం ప to go 190
స్వి య ప to embrace 200	సో య ప to perish 200
శ్వస్ అ ప to breathe, to live. 209	స్కద్దె ం ప to go, to be dry 192
శ్వ ం ప to go, to grow 193	స్తు అ ఉ to praise 212, 216
శ్వత్ ం అ to colour 195	స్త్రభ్ ం అ to obstruct 156
స్పిష్ య ప to split 160	స్త్ర గొ ఉ to cover 221
సజ్జ్ ం ప to embrace 192	స్థా ం ప to stand, to be 187
సద్ ఒ, ం ప to divide, to go. &c, 188	స్నా ం ప to bathe 211
సన్ ం ప ర ఉ to serve. to give 222, 182	స్నిహ్ య ప to love 201
సహ్ ం అ to suffer 196	స్నుహ్ య ప to vomit 201
సాధ్ గొ ప to finish, accom- plish 220	స్ను అ ప to flow 212
సి గొ, న ఉ to bind 178	స్పర్ధ్ ం అ to vie, envy 193
సివ్ ఒ ఉ to sprinkle 205	స్పృశ్ ఒ ప to touch 205
సిద్ధ్ య ప to effect comple- tely 184, 201	స్మి ం అ to smile 196
సిన్ య ప to sew, to stitch 160	స్మృ ం ప to remember 191
	స్యస్ ం అ to ooze, to go 194

సమ్మ ౧ ఆ to trust 196	హి ౫ ప to go, to grow 220
సంస్ ౧ ఆ to fall down 196	హింస్ ౭ ప to kill 221
స్వజ్ఞ ౧ ఆ to embrace 192	హు ౩ ప to eat, to take, to sacrifice 172
స్వప్ ౨ ప to sleep 209 ,	హృ ౧ ఉ to carry, to take to destroy, to steal 188
స్వీద్ ౪ ప to perspire 195 200	హృష్ ౪ ప to rejoice 200
స్వ ౧ ప to sound, to pain. 191	హృష్ ౧ ప to lie 185
హన్ ౨ ప to kill, to go 206	హ్రీ ౩ ప to be ashamed 174, 217
హస్ ౧ ప to laugh 185	హ్వ ౧ ప to become crooked 191
హ ౩ ఆ to go 175	హ్వ ౧ ఉ to vie with, to struggle, to challenge, sound. 199
హ ౩ ప to abandon 217	

అనిటూరికాః.

ఉదాహరణైర్యతి రు య్ శీర్ష య్ ము య్ శ్వి డీర్ష శ్రిః.

పృష్ పృష్ భ్యాచ్చవిన్తే కాన్ ౭ జన్తే మనిహ తాః స్పృతాః ౧॥

శక్యపచ మచిరిచ వచ విచ్, నీచ పృచ్ఛత్యజ్విజిర్భజిః.

భజ్జే భుజ్ శ్రస్త్వే మస్త్వియజ్యజ్రాజ్ రజ్జే విజిర్ స్వజ్జే సజ్జే సృజిః ౨॥

అద్ యద్ భిచ్చిస్తుది నుద్గ, వద్య భిద్విద్యతి ర్విసద్.

శద్ సదీన్ద్యతి శ్సద్వి, హదీక్రధ్ యధిబుధ్యతీ ౩॥

బద్ధిర్యధిరుధీరాధి, వ్యవ్ శుధస్సాధినిశ్యతీ.

మన్యహన్వాపక్షేపఘపి తప, నివస్తృప్యతిదృప్యతీ ౪॥

లిఖలుఖవఖశఖస్యఖ స్పృపియభ్, రభ్ లభ్ గపనవయమో రమిః.

క్రశర్దంశిదిశీదృశ్ మృశ్, రిశ్ రుశ్ లిశ్ విశ్ సమృశ్ గ్రకృషిః ౫॥

త్విష్ ఘష్ ద్విష్ ఘష్ పుష్యవిష్ విష్, శిష్ శుష్ శ్శిష్యత యో ఘునిః.

వసతిర్దహోదిహిదుహో, నహోమిహోరహో లిహ్యహిస్తథా ౬॥

అనుదా త్తాహలన్తే మధాతహోద్యధికంశతమ్ ౭॥

అజస్తా ౭ కారవాన్వాయస్తా స్యనిట్థలివేడయమ్.

ముదస్త ఈద్యశీత్యానిట్ క్రాద్యస్యోలిటి నేడ్భ వేత్ ౮॥

అనిట్కాధాతవః అజంతా హలంతాశ్చ.

అఁ-౨	ఁ-౧	జ్య-౯	హ-౪	పి-౨	ము-౧,౩
అఁ-౫	భి-౪	జి-౧	ద్య-౨	పి-౪	మృ-౩
ఇ-౧.	,,౩, ౭	జీ-౯	ద్యై-౧	పు-౪	మృత్-౩
ఇ-౨	భు-౧	జ్య-౧	దా-౨	ప్ర-౩,	మే-౧
ఇ-౩	భై-౧	తప-౪,౧	దు-౧	ప్ర-౫,౩	మృ-౧
ఇ-౪	భ్య-౨	తి-౧	దై-౧	ప్ర-౧	మై-౧
ఈ-౧,౨	గ-౧	తు-౨	ద్వి-౨	ప్ర-౩,౩	య-౧
ఈ-౩	గా-౩	తు-౩	ధా-౩	ప్ర-౪,౯	య-౧
ఋ-౧	గా-౧	తు-౪	ధి-౫	ప్ర-౧	య-౧
ఋ-౩	గు-౩	తృ-౪	ధి-౩	ప్ర-౯	యా-౨
ఋ-౫	గు-౧	త్రి-౧	ధి-౪	ప్ర-౧	యా-౯
క-౩	గృ-౧	త్య-౧	ధు-౧,౩	ప్ర-౨	యా-౪
కు-౨	గై-౧	త్వి-౧	ధృ-౧,౩	బ-౯	యా-౭
కు-౩	గౌ-౧	దం-౧	ధో-౧	బ-౪	యా-౪
కృ-౫, ఘ-౧	ఘ-౧	దహ-౧	ధా-౧	బ్రా-౨	ర-౧,౪
కృ-౯, ఘ-౧	దా-౨	దై-౧	ధి-౧	భ-౧	ర-౧
కృ-౧,౩, ఘ-౩,౧	దా-౩	ధ్రు-౩	భి-౨	ర-౧	
క్ర-౯	దూ-౧	దా-౧	ధి-౧	భి-౨	రా-౨
క్ర-౪	జు-౧	ది-౩	ధృ-౧	భు-౩,౭	రా-౫
క్ర-౧	చి-౫	ది-౨	న-౧	భృ-౧,౩	రి-౫,౩
క్ర-౧	చి-౧	ది-౪	న-౪	భ్ర-౩	రి-౧,౭
క్ర-౩	చ్య-౧	ది-౧,౫	ని-౩	భీ-౯	రి-౭
క్షి-౧	భి-౭	దు-౪	నీ-౧	మ-౪	రి-౪,౩
క్షి-౫	భు-౩	దు-౨	ను-౩	మ-౩	రు-౩
క్షి-౩,౯	జి-౧	దృ-౩	వ-౧	మా-౨,౩	రు-౭
క్షి-౪,౩	జు-౧	దృ-౪	ప-౪	మా-౪	రు-౩
క్షి-౧	జృ-౧	దృ-౧	పా-౧,౨	మి-౫	రు-౧
క్షు-౭	జై-౧	దే-౧	పి-౩	మి-౧	రై-౧
క్షు-౪	జౌ-౯	దై-౧	పి-౧	మి-౪,౯	ల-౧

లా-౨	బిచ్-౪, ౭	శబ్-౧	శిష్-౪	సగ్-౧	స్రై-౧
లిష్-౭	బిచ్-౭	శబ్-౧, ౪	సఖ్-౧	స్మ-౨	స్వఖ్-౧
లిష్-౪, ౭	బిచ్-౭	శి-౫	సద్-౧, ౭	స్మ-౧	స్వఖ్-౨
లిష్-౨	బిచ్-౩, ౯	శిష్-౭	సాధ్-౫	స్మ-౯	స్విచ్-౪
లి-౪, ౯	బి-౨	శుద్-౪	సి-౫, ౯	స్మై-౧	స్వై-౧
లిష్-౪, ౭	బేఖ్-౧	శుష్-౪	సిచ్-౭	స్థ-౧	హద్-౧
హచ్-౧, ౨	వై-౧	శై-౧	సిద్-౪	స్థ-౨	హస్-౨
విష్-౧	వ్యద్-౪	శో-౪	సు-౨, ౫	స్మ-౨	హి-౫
వస్-౧	వ్యేఖ్-౧	వై-౧	స్మ-౧, ౩	స్మ-౫	హ-౧, ౩
వహ్-౧	వ్రీ-౪	వ్రా-౧, ౨	స్మజ్-౪, ౭	స్మజ్-౭	హ-౨
వా-౨	వ్రీ-౯	వ్రీ-౯	స్మజ్-౧	స్మ-౧	హి-౩
విచ్-౭	వ్రీ-౯	వ్రా-౧	స్మ-౧	స్మ-౧	హి-౧
విజ్-౩	శక్-౫	వై-౧	సో-౪	స్మ-౧	హి-౧

ఏతవ అనిటూః (అర్థభాతు కేషి డాగమం ప్రాప్నువన్తి.)

అధవేటూః=పాక్షి కేటూః=వికల్పి కేటూః.

అక్షా-౧	గాహా-౧	తృహా-౭	సశ్-౪	సూ-౨
అక్షా-౭	గుహా-౧	తృహ్-౧	బృహా-౭	సూ-౪
అక్షా-౩	గుహా-౧	త్రహా-౧	ముహ్-౪	స్మహా-౭
కృహా-౪	గృహా-౧	త్వహా-౧	మృహా-౨	స్మహ్-౪
క్షిహా-౫	తహా-౧	దృహ్-౪	రధ్-౪	స్మహ్-౪
క్షిహా-౭	తహ్-౭	ద్రుహ్-౪	వృహా-౭	స్మహ్-౧
క్షమా-౧	తహ్-౭	ధూ-౫	వ్రహ్-౭	స్మహ్-౧
క్షమా-౪	తహ్-౪	ధూ-౯	సిధూ-౧	

ఏతవ వేటూః-అనిటూ వేటూభిన్నాస్పర్శేషి

ధాతవః నిత్యమిడాగమవస్త ఇతిబోధ్యమ్.

GLOSSARY OF TERMS.

- అకర్మకః = Intransitive
 అక్షరవివరణమ్ = Orthography
 అచ్ = Vowel
 అధికరణమ్ = Locative
 అనద్యతనః = Tense which is not applicable to
 the current day
 అనుక్రమణికా = Index
 అనుదాత్తః = Not raised
 అనునాసికః = Nasal
 అనుస్వారః = The nasal character (o)
 అస్తస్థః = Semivowels
 అపదానమ్ = Ablative
 అల్పప్రాణః = Weak aspiration
 అవ్యయమ్ = Indeclinable word
 అవ్యయీభావః = Adverbial Compound
 ఆగమః = Augment [terminations
 ఆత్మనేపదమ్ = Verbs ending in nine "తాద"
 ఆదేశః = Change or Permutation
 ఆభ్యస్తరమ్ = Interior
 ఆమ్రేడితమ్ = Reduplication
 ఆశ్శీరిత్ = Benedective or Optative Mood
 ఉత్తమపురుషః = 1st Person
 ఉదాహరణమ్ = An example or Illustration
 ఉదాత్తః = The accute accent
 ఉపసర్గః = Prefix
 ఉపస్థానీయః = The aspirate Visarga before the letter
 ఉష్మ్ = Sibilants and Aspirate [P, Ph.
 ఏకవచనమ్ = Singular Number
 ఏకశేషః = The remainder of one only

ఓష్ఠ్యః = Labials

కణ్ఠ్యః = Gutturals

కరణమ్ = Instrumental Case

కర్త = Object

కర్తృభక్తః = Active Voice

కర్తా = Agent

కర్తృధారయః = Descriptive compounds

కర్తృభక్తః = Passive Voice

కారకమ్ = Cases which express the relation of the

Noun to the Verb

క్రియా = Verb

కృదంతః = Verbal Nouns

క్వాస్తమ్ = Gerund

గుణవాచకః = Qualifying word

గురు = A long vowel taken alone or a short vowel before
two consonants

చతుర్థీవిభక్తిః = Dative Case

జిహ్వముఖీయః = (Belonging to or uttered from the root
of the tongue), the visarga before K.KH.

జహత్స్వర్గా = An uncommon meaning of one word

తత్పరుషః = Determinable Compound

తద్గితాంతః = Nominal Derivative

తఘ (ప్రత్యయార్థః) = Superlative

తర (ప్రత్యయార్థః) = Comparative

తాలవ్యః = Palatals

తిజస్తమ్ = Conjugation of verbs

తుమున్నంతః = Infinitive

తృతీయావిభక్తిః = Instrumental Case

దన్యః = Dentals

= Long vowel

- ద్వంద్వః = Copulative Compound
 ద్విగుః = Numeral Compound
 ద్వితీయావిభక్తిః = Accusative Case
 ద్వివచనమ్ = Dual Number
 ధాతుః = Root
 నపుంసకలింగమ్ = Neuter Gender
 వ్యామీవిభక్తిః = Ablative Case [terminations
 వర్త్యపదమ్ = Verbs ending in nine: "తి బాది" Thbad
 పులింగమ్ = Masculine Gender
 ప్రకరణమ్ = Chapter
 ప్రకృతిభావః = State of being uninflected
 ప్రత్యయః = Affix
 ప్రత్యహరః = Groups of letters
 ప్రథమావిభక్తిః = Nominative Case
 ప్రయత్నః = Effort
 ప్రథమపురుషః = 3rd Person
 ప్రయోగః = Usual form
 ప్రాతిపదికమ్ (నామ) = Uninflected Noun
 ప్లుతః = The long accent vowel lengthened to three
 Matras
 బహువచనమ్ = Plural Number
 బహువ్రీహిః = Attributive Compound
 బాహ్యమ్ = External
 భవిష్యత్కాలః = Future Tense
 భావార్థకః = Impersonal Voice
 భూతకాలః = Past Tense
 మధ్యమపురుషః = 2nd Person
 మహాప్రాణః = Strong aspiration
 మాత్రా = Quantity in metre
 మూర్ధన్యః = The head, of the cerebrals
 యోగః = Derivative meaning

సంయోగః	= Intimate union of consonants
సంహితా	= Junction of letters
సకర్తృకః	= Transitive
సంఖ్యా	= Number
సన్నిధిః	= Euphony
సంకేతా	= Sign, Terms
సన్నేహః	= Desideratives
సప్తమీవిభక్తిః	= Locative Case
సమానాధికరణః	= Same Government
సమాసః	= Compound
సమృద్ధానమ్	= Dative Case
సమృద్ధానమ్	= Vocative Case, Nominative of Address
సర్వనామ	= Pronoun
సవర్ణః	= Homogeneous letter
సాధారణః	= General
సమస్తమ్	= Inflexion of nouns
సూత్రమ్	= Rule
స్త్రీలింగమ్	= Feminine Gender
స్థానమ్	= Place of origin
స్పర్శః	= Touch
స్వరితః	= Circumflex accent
హత్	= Consonant
హ్రస్వః	= Short vowel

ఇతి శబరత్నావ శ్యామబద్ధ విశేషః.

